

KRÚDY GYULA
HÉT BAGOLY

Regény

TARTALOM

ELSŐ FEJEZET

A tél kezdete

MÁSODIK FEJEZET

A téli vendég

HARMADIK FEJEZET

A téli vendég (Folytatás)

NEGYEDIK FEJEZET

Hőszünk bajba keveredik

ÖTÖDIK FEJEZET

A bajok folytatódnak

HATODIK FEJEZET

A pesti szerkesztő bajai

HETEDIK FEJEZET

Az „Udvarlás Könyve”

NYOLCADIK FEJEZET

Az „Udvarlás Könyve” (Folytatás)

KILENCEDIK FEJEZET

Az „Udvarlás Könyvé”-ből (Folytatás)

TIZEDIK FEJEZET

A reverendás írónő

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Az élet vőlegényei

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Az „Udvarlás Könyvé”-nek újabb fejezete

TIZENHARMADIK FEJEZET

Józsás feljegyzéseiből

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

Leonóra elviszi a túlvilágra áldott kezét

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

Mit mond a virrasztó?

TIZENHATODIK FEJEZET

Szomjas urat keresik - A titkok

TIZENHETEDIK FEJEZET

A Nemzeti Szalonbeli dáma

TIZENNYOLCADIK FEJEZET

A Nemzeti Szalonbeli dáma (Folytatás)

ELSŐ FEJEZET

A tél kezdete

A *Hét Bagoly* visszhangos udvarán elfelejtette a Lisznyai úr hagyatékából való vén kakas, hogy valamikor a hajnalt is jelentette, a *Vademberhez* címzett sarki szatócsbolt ajtaja már huzamosabb idő óta csengett, a Képiró és a Bástya utcákban a korán kelő polgárcsaládoknál kávé és tej illata váltotta fel az éj füledt álomszagát, az ódon házakban a pénteki kenyérdagasztást befejezték a belvárosi hölgyek, és megállottak az emeleti ablak mögött, a csipkefüggönyt félrevonták, hogy egy másodpercig elnézegessék az első havazást, amely a Buda felől járó hideg szélről hajtja keringett, örvénylett, inkább feljebb látszott szálldosni, mint alant, mintha félne még a hópehely az ismeretlen Pesttől...

Márton püspök napja volt pontosan, mikor az első hóval megérkezett a hideg is a Belvárosba, a szomszédasszonyok, még amúgy fészületlenül és azokban a csodálatosan örökkétartó vörösbarna barchent ruhákba öltözve, amelyeket a harminc esztendőn felüli tisztességes asszonyok szeretnek reggelenként viselni: elmondogatták egymásnak, hogy már az éjszaka érezték a változást, éjfél tájban felébredtek, mert fáztak; valamint elmondogatták azt is, hogy a Bucsánszky-féle *Álmoskönyv*ben hiába keresték álmuk magyarázatát, midőn felébredtek: „csak a lutrisoknak jó ez a könyv”. És a Duna-parti piacra menő cselédeknek, jól megtermett szakácsnéknak, örökké szeplős pesztonkáknak az emlékezőtehetségükre volt bízva, hogy hordóskáposztát a *Vadembertől* ne felejtssenek hozni, miután az első hó napján minden becsületes keresztény háznál káposztaszagnak kell lenni, midőn a belvárosi templom tornyában megszólalnak a harangok, delet jelentve - nyugodalmas, étvágyas, vidám delet, midőn a férfiak érzelmes vára-kozással kötik fel asztalkendőjüket vérmes nyakuk alá a tyúkleves elé, a gyermekek boldog zsibongással, mint hazatérő kis vidám szellemek, kopognak a csigalépcsőn az iskolából jövet, az asszonyok még nem hallják a harangszóban a délutáni kék temetés hangjait (ahová okvetlenül elmenni kívánnak), csak a rotyogó káposzta mondanivalóira figyelnek a konyhán.

- A pozsonyi zsidók most viszik a hízott ludakat Ferenc Józsefnek - mondja az újságolvasó családapa háznépének a terített asztal felett.

- Milyen gyönyörű a hóesés! - szól a hajadon leány az ablaknál, elgondolkozva. (Ki tudná, mily lágyan kelő gondolat szálldos végig valóján? Divatos zenét hoznak eszébe a táncoló pelyhek vagy ifjút, akinek gyengéd szavai éppen oly bőséggel rajzanak, mint a novemberi fellegek fehér méhecskéi?)

A Belváros nyitott kapui alá bedúdol a szél, itt-ott letépi a rosszul ragasztott lakócédulákat, tovaragadja a füstöt, amely a legkisebb kéményből is kitódul tél kezdetével, rossz éjszakát tutul az örkatona fülébe, meleg családi otthonról regél az *Elked* kocsmájából kilépő agglegénynek, az új borral barátkozó korhelyeknek elmondja első kedvesüket, a szegényeknek a gazdag emberek bundáit, a *Hét Bagoly* fűtetlen szobáiban körmölő költőket és írókat műveik gyorsabb befejezéséhez ösztökéli, hogy sohase tudhassa meg senki, mi történt a Bazar olvasónőinek kegyeltjével, Gwendolinnal... csak az utcai köszörűs hajtja kerekét a Kecskeméti utcában nagyobb buzgalommal, mint valaha: a disznóöléshez szükséges kések és bárdok esztendősz nyugalmukból ismét szolgálatba állnak.

A hópehelyekkel varázsló módjára játszó szél délután is kergeti a belvárosi utcák járókelőit. A kövér férfiak, akik Hubli úr officinájában (amelynek cégéréül ifjabb Ábrányi Kornél van kifestve) szeretnek kéjesen elnyújtózni és szenderegve élvezni a borotválás gyönyöreit, nem merülhetnek el élvezetükben a Barátok terén nyugtalankodó cintányérok zörgésétől. A Magyar utcai mészáros borjú nagyságú kutyája behúzott farokkal, lehangoltan szalad a véres

kocsi mögött. A sarki hordár nyakába húzza fejét és óvakodva szivja átkozott kis pipáját; ily napokon szünetelnek a legjobban jövedelmező szerelmi levelek az Aranykéz utca és a Régi-posta utca között, a mindig szerelmes aranyművesné nem hivatja uzsonnára Csinosi nagyságos urat a Kristóf térről, sem a Központiból a dákója felett cézári mozdulattal álldogáló Benedek Aladár költő urat, az aranyművesné az első hó megérkeztével gondos háziasszony módjára szemlét tart ízes befőttjei, télire eltett almái felett - legfeljebb Gáspár Imre úr, a szemüveges poéta jön kakaslépéseivel a Józsefváros felől, hogy kézírattal bélelt levelét felküldje az Athenaeum első emeletére Vadnai szerkesztő úrnak... Honnan tudhatná azt Steccz hordár előre, hogy az apró betűkkel írott versek megnyerik a *Fővárosi Lapok* mindenható urának tetszését, hogy értük örökké rongyos bankótárcájából előhalássza a zöldhasú ötforintost, vagy a disznótort és bő borozást jelentő zsidóasszony-szemű tízforintosat?

A bérkocsisok a Barátok terén már elkezdték téli lóbálózásukat, prémes bundájukról levervén a havat, amíg a Hatvani utca sarkán feltűnik hajadonfővel a kaszinó piros mellényes „tigrise”, mert Károlyi István gróf kocsit akar, vagy a nyomdairoda szennyes üvegajtaján át kilép az oroszlánsörényű Ábrányi Kornél, hogy a Művésznő udvarlására vitesse magát... A tél beköszöntött a Belvárosba.

Az elegáns úrnők hevült ajkai felett, a finom fátyolon megolvadnak a hópelyhek, mintha csókolóztak volna a szabónőtől jövet a sötét lépcsőházban; az urak cylinderkalapja a gázlámpák alatt fénylik, mint Góró Lajos illusztrációin. A Váci utcai boltosok karácsonyi kedvvel és barátsággal nézegetik a toprongyos házmestert hóseprűjével kirakatuk előtt. A *Kis Pipa* ételcédulájára alkonyattal felírja az álmos pincér: *Minden időben disznótor*. A mellékutcában egy komoly úriember szinte gyermekes elragadtatással szorítja arcához hölgye jószagú kar-mantyúját, amely először jelent meg az évadban, hogy ezentúl a messzi tavaszig titokzatossá és ingerlővé tegye a hófehér kezeket. A Sebestyén téri madárkereskedés kirakatában szokatlan jókedvük van a fogoly csízeknek, sármányoknak, cinkéknek, csak a dél madarai, a tarkabarka kajdácsok, borzas papagájok lettek mogorvábbak.

A Kéményseprő utcában a sánta nőiszabónál dolgozó varrónők összebeszélnek a szomszéd fűzőkészítő hölgyeivel, hogy ezentúl eljárogatnak a hajnali misére a barátok templomába. Az Egyetem utcai nyomda sötét kapuja előtt reggeltől estig kis kocsikra pakolják a következő 189*-es év kalendáriumait, a színes fedelű *Víg Cimbora* és *István Bácsi* naptárait, hogy idejében megérkezzenek a vidéki vásárookra. A púpos kisasszonyok kölcsönkönyvtárában, a Harmincad utcában, nagy kelete van a hatvannégy kötetes Rocambole-regénynek, amelyet már a nagymamák is ajánlottak leányunokáiknak olvasmányul a hosszú téli estére; sajnos Rocambole jelenleg a Borz utcai S. kisasszonyoknál van kikölcsönözve, estefelé elmegy a nagykendős szolgáló, hogy az olvasásban siettesse az S. hölgyeket. A nyáron elrakott ecetes ugorkás üvegeket a legtöbb háznál felnyitják e napon. A váci vonattal érkező vadászok jelentik, hogy odakünn a mezőkön már hat hüvelykes a hó. Az érzelmes Valéria asszony ismét elkezd énekleckéit az olaszról. Fenn a tornyokon megsokasodnak a fekete madarak, a Molnár utcában a sötét ruhás öregasszonyságok. A Barátok terén a régi Curia épülete elől a hideg elkergeti azokat az öreg pörlekedőket, akik évtizedek óta leskelődnek a kapunál. Beköszöntött Pestre a téli idő.

MÁSODIK FEJEZET

A téli vendég

Ez időben egy szokatlan külsejű idős úriember, akiről száz lépésnyiről megismerte volna a vidéki származást a Kerepesi úti ruhakereskedő vagy a *Zrínyi-kávéház* pincére, huzamosabb ideig csengetett a *Hét Bagoly* kapuján. A jámbor nyilván nem tudta, hogy a régi ház csengettyűzsinórját még Lauka Gusztáv vágta el a hatvanas években, hogy így megtréfálja későn hazajáró lakótársait.

Az úriember kistermetű volt, mint a peleskei nótárius szerepét játszó színész, hogy a sügőlyukban elférjen, de szürke szakállát kétfelé nevelte, mint Ferenc József idejében volt divat. Bőséges, hiúzzal bélelt bundát viselt, amelyet egykor egész életen át hordtak Magyarországon, legfeljebb külső borítékot csináltattak a bundához, de egyenes orrán, amelyen némi kékes-vöröses nyomot hagytak az elmúlt ötven esztendő új- és óborai, mint régi pincetokon a pókhálók - fűrge kis cvikkert helyezett el, amelynek a zsinórját, régi gavallérok módjára a füle mellett viselte. Vidrasapkája volt, mintha a Jókai Mór *Üstökösének* volna egyik életben maradt előfizetője, de vállán esernyőt tartott, amelyet bizonyosan születésnap ajándékba kapott valahol, midőn a különböző hálósapkákat érmelegítőket és egyéb házas ajándékokat már kellő mennyiségben elkészítették az úriemberhez közel álló hölgyek. Nyilván kálvinista volt, mert bőséggel szitkozódott a hiábavaló csengetés miatt. Azon körülményből pedig, hogy botosokba bújtatott lábaival merészelte rugdalni a kaput: lehetett következtetni, hogy a legutóbbi követválasztáskor szavazatát nem az ellenzéki jelöltre adta hanem a Tisza Kálmán pártjára. Általában önérzetes bátor fellépést tanúsított a férfiúcska, mint az olyan ember, akit még nem vertek meg sem Pesten, sem egyéb városban. Káromkodása mind hangosabbá vált; végigszidta a fővárosi hatóságokat, főkapitányt, főispánt, akiket nem ismert, majd elővette pesti ismerőseit, és azokat káromolta végig. Legvégül azokat kezdte szidni, akiket csak hallo-másból ismert Pesten; így többek között a kereskedőket, akiknek hirdetéseit a *Nemzet* hátulso oldaláról olvasta. Külön kitüntetésben részesítette Török Józsefet, a patikárust.

De a kapu erre sem nyílt fel a *Hét Bagolyon*.

- Nincs itt valahol konstábler? - kérdezte az öregúr egy arra haladó pepitanadrágos alaktól.
- Talán a kaput akarja kinyitítani, urambátyám? - szólt a kérdezett. - Nem szokott az sohasem zárva lenni, még éjszaka idején sem.
- Az öregúr hitetlenkedve nyomta meg a kapu kilincsét, valóban mindjárt engedett az. Magyarázólag fordult vissza a pepitanadrágoshoz:
- Mikoriban én utoljára itt laktam, tisztességes házmestert tartottak a házban.
- Régen volt az.
- A koronázás évében - felelt méltatlankodva az öregúr. - Csak éppen tegnap, a koronázáskor.

A *Hét Bagoly*nak nagy négyszögű udvara volt. A földszintes háznak a lakásai mind az udvarról nyíltak. Persze, híre-hamva se lakócédulának. Itt nemigen laktak olyan emberek, akik idegen látogatókat vártak volna. Szegény diákok, kisebb fizetésű hivatalnokok, újságírók, költők szerettek ebben a házban lakni. Itt-ott néhány rosszul öltözött, boglyas asszonyféle a nyitott ajtóban, mint cigánynők sátruk előtt. A pipa csak véletlenül hiányzott a szájukból. Tulipiros szoknyájuk pipacsként virított: egyik-másik tán csinos és kedves volt, amikor egy zivataros éjszakán a házhoz került, de az régen lehetett.

Egy ajtónál kis cédula hirdette, hogy ott lakik Fonnyadi, író és álomfejtő. Az öreg úr itt állapodott meg. Régen festett hajú, vörös asszonyság tarka szoknyát varrogatott az előszobában, olyan büszke magatartással, mint valamely száműzött királynő. Az öregúr kihúzta félig-meddig a vidrasipkát a bundagallérból.

- Kezeit csókolom a tekintetes asszonynak. Én Szomjas Guszti köz- és váltó hites ügyvéd vagyok. Kiadó szobát keresnék ebben a házban, mert itt laktam jogász koromban is.

A száműzött tetőtől talpig végigmérte az öreg urat, mintha nagyon megsértődött volna a megszólításra.

- Itt nem foglalkoznak kvártélyadással - felelte foghegyről.

- Tudom én ezt, szentem-lelkem - szólt Szomjas úr.

- Én nem vagyok magának se szentje, se lelke. Nézd csak a vén kujont, milyen konfidens!

Az öreg úr nagyot nézett.

- A leányom lehetne, galambom, hát ne sértődjön meg egy öreg ember szavaitól.

- Elhordja magát, vén szemtelen, mert mindjárt leöntöm valamivel, ami a kezembe akad - pattogott a méltóságteljes hölgy, aztán minden meggyőződés nélkül hahotázva, sértően kacagott.

Az öregúr elborult arccal állt egy darabig, aztán vállat vont.

- Ismétlem, nem akartam alkalmatlanságára lenni a ténsasszonykának. Vidéki ember vagyok. Nem tudok fogadóban háltni, mert nem bírom a hotelszapot. Szállást keresek e helyen, ahová ifjúkori emlékeim fűződnek. Éppen ebben a lakásban laktam én a koronázás idején. Akkor egy kisebbfajta harang lógott az előszobában, amelyet kívülről nadrágszíjjal kellett meghúzni. Mindig vártam, hogy valaki meghúzza a harangot, a szép Szepesiné, aki akkoriban szívemet bírta, de bizony sohase váltotta be ígérését.

A száműzött még gúnyosabban hahotázott.

- Talán azt a személyt várja mostanában is, vén mókus?

- Nem személy az, lelkem, hanem tekintetes asszonyság, aki megvallotta nekem, hogy csak azért nem jött el hozzám látogatóba, mert már amikor is bokáig ért a szemét a *Hét Bagoly* udvarán, beszenyezte volna finom lábbelijét. Hát csak vártam, vártam, esztendő múltak, de az én húsvéti harangom nem akart megszólalni.

- Szepesinének hívták? - kérdezte összeráncolt homlokkal az asszonyság. - Barátnőm...

- Flóra volt a keresztnéve, a legszebb haja volt a városban, kicsit kancsalított, mintha nem ehhez a világhoz volna szokva a látása, mindig oly meglepetten nézett, mintha akkor ébresztették volna fel valamely gyönyörű álmából. A férfiakra úgy tekintett, mint idegen világbeli csodaszörnyekre. Elhitette velünk, hogy valami felsőbbrendű természeti lények vagyunk. Ne haragudjon kérem, hogy már nem beszélek róla olyan őrjöngő modorban, mint harminc-negyven esztendő előtt, de megmondhatja neki, hogy ma is szeretem.

A méltóságteljes hölgy leereszkedőleg bólintott.

- Megmondhatom neki, ha éppen akarja. Barátnőm ugyan már régen túl van a szerelmi bolondságokon, őt már legfeljebb a túlvilág és az ég alatt kavargó szellemek érdeklik. De szívesen szóba hozom, hogy itt járt egy öreg uracska...

- Szomjas Guszti, kérem.

- Hogy Szomjas úr erre járt, és üzenetet hagyott.

Ezt elmondván a méltóságteljes hölgy, oly gúnyosan, sértően kezdett hahotázni, mintha előbbi barátságos szavait akarná megcáfolni. Az öregurat azonban most már nem hozta ki sodrából a nő kacagása, csendesén sodorgatta szakállát, mintha várná, hogy az asszonyság befejezze mulatságát.

- Azt is megmondhatja neki, hogy nem töltöttem hiába az életemet, némi kis vagyonkára tettem szert, most pedig azért jöttem a fővárosba, mert felhagytam a prókátorsággal, és végképpen az irodalmi foglalkozásnak akarom szentelni hátralevő életemet. Barátságban vagyok R. Eötvös Károllyal, a vajdával, valamint Rákosi Jenő tekintetes úrral. Csicseri Bors lapjában már le is rajzolt egyszer Homicsko. Most akarom meghódítani életem örökös ábrándját. Író leszek Pesten, miután kis vagyonomat pénzzé tettem.

Az asszonyság szikrázó, lesújtó pillantást vetett Szomjas úrra:

- Hát valóban azt hiszi az úr, hogy én beállok a maga szerelmi postásának? Azt hiszi, hogy ismerem én valóban azt a nőt, aki előadása szerint olyan korú lehet, mint az öreganyám? Bolond az úr? Honnan szabadult ide?

Szomjas úr felsóhajtott:

- Én valóban azt hittem egy percig, hogy még a régi világot látom Pesten, ahol a koronázás óta nem voltam. Azt hittem, hogy Szepesiné titkon visszavár, hogy megvalósítsuk ifjúkori ábrándunkat, én író legyek, ő pedig drámai színésznő a kiöregedett Laborfalvy Róza helyén. Ezért nem is találtam meglepőnek, hogy a régi lakásom helyén Flórának egy kebelbarátnőjét lelem. Azt hittem, hogy kedves lelkem: tud az én létezéséről, és engem huzamos idő óta vár, hogy Flórához vezessen.

- Együgyűség - felelt odavetőleg az asszonyság. - Elég bajom van nekem Fonnyadi rongyos lábravalóival, kapcaival, holott valamikor éppen oly ünnepelt delnő voltam, mint a maga Flórája lehetett.

Szomjas úrnak felragyogott az arca:

- Csakhogy kegyed megtartotta adott szavát. Elhagyta a jó létet, az úri pompát, a gazdagságot a szegény ifjú kedvéért. Míg az én Flóráim hideg és közönyös maradt esdeklésemre.

Az asszonyság a régi daccal emelte fel fejét:

- Ismétlem, hogy nem érdekel az uraság Flórája. Semmi kívánságom hozzá hasonlítani.

Szomjas úr ellágyult:

- És ha mégis hasonlítana, asszonyom? Ha azt mondanám önnek, hogy arcvonásaiban, büszkeségében, ajándékba dobott szavaiban az én Flóráim felejtethetlen tulajdonságait mindinkább felismerem? Ha elmondanám önnek, hogy e rövid percek alatt, amelyet társaságában szerencsés vagyok tölthetni: megelevenedik a gyönyörű ifjúság, a bűbajos múlt idő, és minden, ami kedves volt valaha ebben a házban. Az udvaron éppen úgy hallatszik valakinek a krákogása, mint a Radákovics úré, mikor borkóstolásból hazajött. És az ön nyerges, finom lába: ma is oly királynői büszkeséggel áll magas cipősarkain, mint abban az időben, amikor azért imádkoztam, bár homlokomra, szívemre taposnának valaha e lábak.

- Tévedésben van, uram. Én Fonnyadiné vagyok.

- Lehetséges, ámde én mégis önt, az én Flórámat keresem ebben a városban, mióta ide megérkeztem a tiszai vonattal. A belvárosi torony óramutatóján ugyanazok a csókák ülnek, akik nem engedték akkoriban gyorsan elmúlni az órákat. Az utcán csaknem megszólítottam néhány nőt, akik hátulról vagy oldalról az én egykori Flórámhöz hasonlítottak. A barátok temploma előtt a miséről jövő nők között hirtelen megpillantottam két lámpást egy női fátyol

alatt, amely lámpások az én ifjúságom ösvényeire szórták valaha sugaraikat. Talán az én Flórárnak leánya volt ő, aki után dobogó szívvel mentem. De nem mertem szólani.

Fonnyadiné élesen felkiáltott:

- Mindjárt kiderül tévedése, uram. Ki volt az ön Flórájának atyja?

Szomjas úr bizonyos büszkeséggel felelt:

- Gabonakereskedő a Rácvárosban. Terhes hajói jártak a Dunán.

- Tehát egy kalmár leánya volt - szólt fitymálva az asszonyság. - Az én atyám aranysarkantyús vitéz volt. Méltóságos úr.

Az öreg úr engedékenyen csóválta a fejét:

- Lehetséges, hogy én tévedek. Hisz olyan régen volt, amikor a bástyasétányon Flóra elmondá gyermekségét és ifjúságát!... „Beszélj nekem ártatlanságod idejéről, mikor még nem ismerted a bűt, örömet, szerelmet, szíved tiszta tükörkép, álmod könnyű, mint a madárké, hajadban reggel nem talál a fésű gubancos hajszálat, mely összesodródott a gondtól, álomtól, keserűségtől... Beszélj nekem ifjú leányságodról!” - szóltam hozzá. És ő beszélt halkán, regélve, elmerengve, jó asszony módjára toldva-foldva az elmondottakat. Együtt jártam vele a rácvárosi ház almaillatú, szentképes szobáiban, elkísértem a nevelőintézetbe, amikor még hajába szalagot font öreg dajkája, együtt félttem vele a mérges ebektől, a gonosz tekintetű emberektől, a gellérthegy boszorkányoktól... De az is lehet, hogy csak álmodtam ezt is, midőn magányos életem folyamán a múlt időket magamban százszor összeadtam.

- Haha - kacagott ismét a szúrós szemű asszony. Hegyes ujjait az öreg úr kabátjához érintette.

- Bácsika, tán felöntött a garatra.

- Mindig egy kicsit mámoros vagyok, ha a múlt időkről beszélek. Itt állok ön előtt, mint egy öreg vándorló, egy eltévedt kóborló, és csak arra kérem, hogy ne mondja, hogy szép ifjúságomat álmodtam. Valami láthatatlan kéz vezetett ide, valamely benső hang susogta, hogy itt megtalálom, amit elveszítettem, és eddig megtalálni nem bírtam. Ezek a háztetők az első hó fehérségében: látták az én kondor göndör fürteimet. Az ecetfán ugránczó cinkék tanulták velem együtt a leckét. Az udvar szűz havában vizsgáltam holdvilágos éjjeleken, vajon nem láthatnám-e Flórárnak gyengéd lábnyomait, amelyeken álmomban látogatott meg. Nem lehet hazugság a múlt, amely annyi esztendőn át melegített.

Az asszony szürke, vizsgálódó, de kacér tekintettel hallgatta az öreg urat.

- Fonnyadi örült, és féltékenységekben nem ismer határt. Nem szeretném, ha a szomszédok valamit meghallanának esztelen szavaiból, ezért megengedem, hogy beljebb jöjjön.

HARMADIK FEJEZET

A téli vendég (Folytatás)

- Idáig hát eljutottunk volna - mondá az öreg uracska, midőn az ajtó bezárult mögötte a *Hét Bagoly* udvarán.

Körülnézett a szobában, és mély megilletődés tükröződött arcán. Jelentéktelen kis szoba volt, amilyen ezerszámra van a Belvárosban, de a Szomjas úr szeme mást látott:

- A vaságy, amelyen üldögelni szoktam, ugyanazon a helyen állt, ahol most áll. Ide jött a drága nő mindig, amikor a firhangon túl alkonyodni kezdett, a verebek esti beszélgetéseiket tartották az eresz alatt. A szemem elfáradt az olvasásban, a tanulásban, az írásban, leborultam tehát behunyt szemmel az ágyra, és a két kezemmel átöleltem a fejem. Így vártam őt minden alkonyattal, mikor az egyetemi toronyban kongatott az óra, és ő halkán belépdelt az ajtón. Mindig a legszebb ruhái voltak. A *Szép Vadásznő* Kristóf téri kirakatában nem viselnek oly finom bundákat a viaszbábuk, mint amilyent ő viselt. Cipője érintetlen volt sártól, szennytől, mert bizonyosan kocsin jött, amelyet a szomszéd utcában állított meg. A kis kalapja mellett harkály tolla volt, a virágokkal hímzett fátyolán hópelyhek, a kesztyűje oly gyengéd volt, mint a fák havas gallyai télen, a muffjában kis erszény, amelyből halk csörgéssel adott pénzt a szegényeknek. Dáma volt, amilyennek húszéves korunkban képzeljük a dámákat.

- Tehát eljött? - kérdezte az asszonyság.

- Nem mondtam... Nevetett a szegénységen, amely itt körülvette. De érdekelte még a csizmahúzó is az ágy alatt. A könyveimben lapozott, és a jegyzeteimet nézegette. A vasmosdóba bedugta az ujját. A kis vaskályha elé leguggolt, és nevetve nézett a parázsba. A szekrényemet felnyitotta, és az asszonyról tudakozódott, aki kiszolgált. Nem engedte, hogy lámpást gyújtsak, mert félt, hogy belátnak az ablakon. Boldog volt, ha Radákovics úr krákogni kezdett a numero négyben. Az ablakhoz lopózkodott, amikor a házmaster részeg volt az udvaron. Szalonát ettünk papirosról, és törkölypálinkát ittunk utána. Hercegének nevezett a sötétben, és mindenét nekem adta. Aztán felkapta a kabátját, hosszan búcsúzott, kisuhant az ajtón, egy darabig hallottam könnyű lépteit az udvaron. Vége! mondtam - vége az életnek. A szűrős szemű asszonyság az ajtónál állott:

- Erkölctelen perszóna lehetett az asszonyság.

- Hát nem kegyed volt? - rebege az öreg uracska. - Szentül hiszem, hogy kegyed volt... kérem, vallja be, ne hagyjon tovább is kétségben.

Az asszonyság hidegen hahotázott:

- Szerencséjére, nincs itthon Fonnyadi.

- De majd itthon lesz, és megérti, hogy nekem ezentúl itt kell lakni ebben a szobában, ebben a házban, mert én azzal az elhatározással jöttem Pestre, hogy még egyszer végigéljem az életemet.

- Még egyszer száz esztendeig akar élni?

- Nem csak pár esztendőt, amelyben érdemes volt élnem. Ismét ifjú akarok lenni, de bölcsen és meggondoltan, amint mai szívvel diktálom a lépést. Fel akarom találni, amit elveszítettem, helyreépítni, amit elmulasztottam, jó és nemes cselekedeteket akarok véghezvinni... Régi vágyam ez nekem, mikor beköszönt a télidő, és az emlékek megrohannak. Mikor a háztetők-

ről csillogón csüng le a jég, mikor elnémul odakünn a természet, nagy dombok keletkeznek a temetőben, a kályhákban pattogva hunynak el az ifjú fagallyak; akkor meglátogat a vágy, hogy még egyszer végigéljem azokat a napokat, amelyek kellemesek voltak életemben. Hisz ma holnap hó és zúzmara lesz belőlem. - Engedje meg, hogy Flórának nevezzem önt, asszonyom.

- Megteheti, mert ez a keresztnévem.

- Ugyebár, jól tudtam én azt, hogy Flórám emléke nem múlhatik el nyomtalanul e helyen, amíg én élek. Vannak szobák, amelyekben mindig sóhajtások, suttogások hangzanak, amikor nincs senki a szobában. Vannak házak, amelyekben az igaz szerelmesek laktak, amely házak esztendőig búják az elhangzott hangokat, mint a csigák. Én érzem, hogy itt megfiatalodom, ha egy éjszakát itt töltök. Én tudom, hogy ezen a helyen varázslat vár rám. Eltöröltetnek egy gondolatnyi idő alatt hosszú, unalmas évtizedek, történettelen, szívtelen, gondolattalan évek - visszaugrom negyven esztendőt. Látni fogom régi barátaimat, hallani fogom az egykori hangokat, felcsendülnek a régi kocsizörgések, megszólalnak a régi harangok, visszalebegnek a hangulatos órák, megifjodom, mikor azt hittem, hogy már semmire se jó öreg vagyok. Erre a célra akarom elkölteni a vagyont, amelyet életemben összetakarítottam. Senkim sincs. Csak az emlékeim.

Az asszony elnevette magát.

- Mi nem vagyunk gazdag emberek, és erre a szobára sincs valami nagy szükségünk. Fonnyadi, a rendőrség miatt, csak levelezés útján folytatja mesterségét, az álomfejtést, látogatók tehát nem jönnek hozzánk. Mit fizetne az úr?

Szomjas Guszti kigombolta a bundáját:

- Azért, mert önt Flórának hívják, azért mert ön hasonlít Flórához, kérhet tőlem bármilyen árat e kis szobáért.

A hegyes orrú asszony végignézett vörösbarna barchent ruháján, megmustrálta foszlott papucsait, amely holmik valóban oly időknek látszottak, mintha az igazi Flórától örökölte volna őket. Számítgatott magában, hogy majd új ruhát vesz az öreg uracska pénzén, talán jut egy kalapra is, amelyet már évek óta nélkülöz. Utóvégre nem lehet kalapnak nevezni azt a madár-ijesztőnek való szalmát, amelyben hébe-korban a piacra szokott menni, ha Fonnyadi pénzt kap vidékről a parasztoktól egy sikerült álomfejtésért.

Az öregúr megsejtette a gondolatait:

- Szeretném, ha úgy öltözködne, mint Flóra öltözködött. Mint Erzsébet királyné, mikor menyecske volt. Uszályos, fodros, virágos szoknyák maradtak az én emlékeimben a koronázási évekből. Kis kerek kalapka és fátyol a fejen. E ruhákban minden asszony királyi eredetűnek látszott.

- És a derék?

- Az legyen magas és csukott. Ám legjobban szeretném, ha néha gyászruhában is járna. Akkoriban sokan viseltek gyászruhát, akiknek nem is volt gyászolni valójuk. Flóra gyászruhában: felejthetetlen volt. Mikor azt akarta, hogy nagyon kedvem szerint legyen, gyászruhát vett magára.

- És a cipő? - kérde az asszony.

- Flórám télen rövid szárú kis csizmában járt látogatóba. A karmantyújában azonban ott volt a selyem cipellő, amellyel a csizmát felcserélte, ha szobába lépett. Flórám az illatszerek közül az ibolyának adott előnyt. A zsebkendőjébe a betű gyengéd kis koszorú közepébe volt hímez-

ve. A fürdővizébe jószagú sókat tett, amelyet a *Fekete Kutyánál* árultak. A fogait török dohánynak finomra szitált hamujával tisztította. Kedvelte a „kertészke” hajviseletet.

- Fonnyadi örületesen féltékeny - szólt szemét lesütve az asszonyság.

- Kedvemre van. Szepesi úr kést köszörült, pisztolyt porzott, ha Flórát mosolyogni látta. Csak csikorgassa a fogát Fonnyadi úr, ezen harag engem kellemes dolgokra emlékeztet.

Az öregúr egy erszény pénzt vetett az asztalra, horgolt, két gyűrűvel díszített erszénykét, amilyen erszényt manapság már csak a színpadon használnak a régi színdarabokban.

Aztán halkán, szégyenkezve, mintha valami gyengeséget árulna el, így fejezte be szavait:

- Még volna egy kérésem, amelyet azonban nem muszáj teljesíteni. Szeretném, ha Fonnyadi úr néha az ablak alatt elkiáltaná magát: Donauwasser! Amint a régi Pesten kiáltották a víz-árusok. Szeretném, ha téli estéken tollat fosztaná a háznál, a „tirolinak” káposztagyululás idején sörös kriglije legyen, mint Flóra házánál volt.

NEGYEDIK FEJEZET

Hősi bajba keveredik

Szomjas Guszti úr téli alkonyatokon rövid sétát tett a *Hét Bagoly* udvarán, mint egy vidéki földesuraság, aki házatáját nézné körül, mielőtt besötétednék.

Az eresz alatt a verebek már készülődtek az alváshoz, hirtelen és rövid időre ugrottak le az udvarra, mintha valamit elfelejtettek volna. Az ecetfákon és a háztetőn olyan kékesszürke lett a hó, mint a vidéki tanyákon. Kacsáihoz, libáihoz falusi hangokon szólott Fonnyadiné, midőn töméshez csalogatta őket a fűskamrába. „Úgy, úgy lelkem - dörmögte az öreg úr -, mint Julis meg Maris beszél *otthon* a rudakhoz.”

Karjait hátul összefonta Szomjas úr, az eget vizsgálta, vajon milyen idő lesz holnap, kinyújtott orrával szagolgatta a szelet, amelyben véleménye szerint meg lehet érezni nemcsak az évszakok fordulását, de még a közelgő névnapokat is: más szaga van a szélnek karácsony táján, mikor a kiválasztott szentek névnapjaikkal szinte körbefogják a Jézuska születése napját, a szél diót és mákot tör, gyertyaöntés szagát hordja szárnyain ott is, ahol nem tartják meg az ünnepeket - de vad szaga van a szélnek például késő ősszel, amikor hajtók kiáltásait, malomba járó emberek mesemondásait, csöszök messze hallható kurjantásait, az újbortól felvidultak nótázásait, mezőn felejtett madárijesztők siránkozásait viszi a világba. Jósolt a hold állásából és a háztető esti színeiből. Ha köd állott meg alkonyattal a kémény mögött: másnapra esőt várt. Az elfátyolozott arcú hold száraz, hideg időt jelentett a számára.

- Nem szánkázunk Katalinkor! - mondta a hazatérő Fonnyadi úrnak, aki mély megilletődéssel bólintott.

Fonnyadi régi pesti svindler volt, fodorított pofaszakállt viselt, és szokása volt előkelő úri-embereknek bizalmasan köszönni az utcán, holott nem ismerte őket. „Szervusz!” - kiáltotta például Zichy Nándor grófnak, ha azt kocsijában meglátta. „Tsau, alter Spitzbub” - szólt Dréher Antal úr felé, amikor az rozoga fiákerén a Lóverseny tér felé hajtott. A *Balaton-kávéházban* reggeltől estig tartotta szóval barátait (a kávéház háttérében, közel a kártyaszobához és a hátsó kijáráshoz) előkelő urakkal való kalandjaival. Képzeletben mindennap megfordult Slauch kardinális Zerge utcai házában és együtt ebédelt a bíbornokkal, holott csak annyi volt igaz, hogy ott néha könyöradományért jelentkezett (hat nevetlen gyermekére való tekintettel), és öt- meg tízforintnyi bért kapott a színes üvegajtó mögött a titkártól. Fonnyadi a kávéházban (közel a kasszához és a konyhához) mindenáron azt bizonyította, hogy a kardinális tőle Weiszről, a hosszú lókupecről kért információkat. (Weisz úr a legnagyobb zavarral hallgatott.) Hazafelé menet azonban Fonnyadi gondosan megválogatta az utcákat. Egyik-másik józsefvárosi fűszeresbolt előtt a világért se merészelt volna elhaladni, és bár aranygyapjas vitézeket számított barátai közé, a világért sem óhajtott találkozni Móriccal, a Kecskeméti-ház előtt posztoló hordárral, akinek nagyobb összeggel tartozott.

Fonnyadinak tehát kapóra jött a vidéki öreg úr. Folytathatta nagyszerű hazugságait otthonában is, amelytől a szűrés szemű asszonyosság már évek óta eltiltotta. Fonnyadinak testi-lelki barátja volt mindenki, akinek neve valaha a *Nemzet* vagy az *Egyetértés* lepedőjére le volt nyomtatva. A huszároknál szolgált együtt vagy párbajszekundáns volt a legtöbb pesti gavallérral. Órákon át firtatta az öreg urat: vajon magyar nemesség vagy pálinkafőzési jog miatt jött a fővárosba.

Egy estén így szólt Szomjas úrhoz, miután az öreg úr derékfájásról és közelgő zivataros időről panaszkodott:

- Igaz, hogy az ősszel elveszítettem kis tőkémet a lóversenyen. Rossz tippeket kaptam. Hisz Batthyány Elemér sincs beavatva a turf rejtelseibe, mióta itt az ausztráliai és amerikai zsokék lovagolnak. Ámde most rájöttem, hogy tőkémet százszoros kamattal visszaszerezhetem. Esténként nasi-vasi bankot fogunk adni a *Zöldfánál*, amelyhez tekintetes úr bocsátja rendelkezésre a szükséges pénzt.

Szomjas úr szelíden csóválta a fejét:

- Nagypám se ismerte a kártyát.

- Kell is azt ismerni! - dörögte bosszúsan Fonnyadi úr. - Én majd elintézem a dolgot.

Később így szólt Szomjas úr házigazdájához:

- Tán lutrizni méltóztatik? Ismerek egy mérnököt, itt lakik, nem messzire a nagy zálogház mellett, esténként a *Hunnia-kávéházban* található, ahol azzal van megbízva, hogy a muszka-tekejátéknál a poénokat jegyezze a táblára: már kétszer nyert nagyobb összeget a lutrin. Húsz esztendő óta fel van jegyezve noteszében minden ambó, ternó, kvaternó, amely a linzi, wieni, zágrábi kis lutrin kijött. Legutoljára is kiszámította, hogy mely ambóknak és ternóknak kell kijönni Linzben. Szerencsétlenségére senkit sem talált az egész Vámház körüton, aki a szükséges összeget kölcsönözne volna. A numerusok kijöttek, és barátom csaknem megbolondult.

- Nem szoktam lutrizni.

- Bizonyosan fogadalmat tett - szólt némi gúnnyal Fonnyadi úr.

- A világért sem - felelt nyugodtan Szomjas úr. - Nehéz munkával szereztem a vagyonkámat. Öt forintokért szekereztem hóban, sárban falvakra, tanyákra. Perirataimhoz a drága itatós-papiros helyett az olcsóbb porzót használtam. Furfangos parasztokkal és hamis észjárású urakkal küzdöttem egész életemben. Egyetlen dolgom se ment könnyedén. Megszoktam, hogy minden garasért dolgozni és szenvedni kell. Nem tudnék örülni a könnyű vagyonnak.

Fonnyadi nem adta fel a várat:

- Nem látom be, miért kell átengedni a szerencsét az ostobáknak és a gazembereknek?

- Azért, hogy ki ne vesszen ez a mag. Nem volna értelme az életnek, a becsületnek, a jó emberek boldogságának, ha mindenki tisztességes ember volna a városban. Hol volna akkor a polgár belső megelégedettsége, ha mindenki korán feködne, és korán kelne a városban? Hol volna a pontos fizető büszkesége, ha senkinek se volna adóhátraléka Magyarországon? Hol volna a tisztességes emberek önbecsülése, ha reggel nem járnának veres szemű korhelyek, feldúlt arcú játékosok, félbolond bűnösök a kispert utcákon? Csak hagyjuk meg a gazembereket a maguk helyén.

Fonnyadi úr piros fényű szemét megcsippentette.

- Tudom én jól, hogy mi kell az úgynevezett tisztességes öreg uraknak. Ismerem én jól az életet, nemhiába járok nyitott szemmel Pesten. Hej, de sok ezüsthajú, tiszta arculatú, rendesen kikefélt öreg urat láttam én már esténként a kalapos boltok körül ácsorogni, ahonnan a fejletlen munkáslánykák jönnek a bolt bezárása után. Hát még a leányiskolák körül hány méltóságos, rendjeles úr jár lappangó léptekkel?

Szomjas úr ezen se háborodott fel:

- Beismerem, hogy vannak eltévelyedett, idős férfiak, akik megfélelkeznek magukról, és elvesztik eszüket. De ők is csak azért vannak a világon, hogy annál nagyobb becsülete legyen annak az öregnek, aki valóban megtartja a korával járó törvényeket. Aki nemcsak prédikálja a lemondást, a békességet, a bölcsességet, hanem valóban úgy él és gondolkodik, hogy rászolgáljon a tiszteletre, amellyel az emberek a megöregedett világot fennállása óta körülveszik.

Fonnyadi úrnak kezdett elmenni a kedve vendégétől.

- Az ilyen urambátyámnak régen királyi tanácsosnak vagy ilyesminek kellene lenni - szolt odavetőleg.

Szomjas úr nagyot szívott pipáján, és némi borongással nézett a füstbe.

- Hát azt éppen nem mondom, hogy az öregségnek hátrányára van az uralkodó kegye, de meg lehet élni nélküle. Magyarországon vagyunk, ahol minden szem Ferenc József felé tekint.

Fonnyadi úr ravaszkodott:

- Pedig hányan jutnak királyi kitüntetéshez, akik erre nem szolgáltak rá: jó összeköttetések, uram, jó összeköttetések, és könnyűszerrel elérhető a legnagyobb. Az ember észre sem veszi, hogy a hivatalos lapban megjelenik a neve. Azon kapja magát, hogy az ismerősei jobbról-balról gratulálnak. Mélyebben emelik meg a kalapokat. Alázatosabbak az arcok. Nyájasabbak a hangok. Mosolyognak a hölgyek. Elsápadnak az ellenségek. Ez az igazi siker, uram. Nem is lehet elveszíteni.

Szomjas úr védekezett.

- Énnekem nem gratulálna senki, mert én Pesten senkit sem ismerek.

- Majd megismernék! Annyi ismerőse lenne egyszerre, mint Szemerének, pedig az csak kártyán és lóversenyen szokott nyerni.

- Nem ismerem - felelt Szomjas úr.

- Majd megismerné, ő lakomát szokott adni mindenkinek tiszteletére, akit Ferenc József kitüntet. Így akarja dokumentálni, hogy nem irigykedik se a rendjelekért, se a címekért. Ő... herceg szeretne lenni: de rossz kezekben van ügye.

- Ó én megelégednék egy kisebb kitüntetéssel is - felelt ártatlanul Szomjas úr. - Valami olyasmire gondolok, amit azok a magyarok kapnak, akiknek nincs folt sem az egyéni, sem a politikai becsületükön. Akik híven szolgálták a közügyeket évtizedeken át, hű polgárai voltak a hazának és uralkodónak.

Fonnyadi úr legyintett.

- Semmiség az egész. Egy szót kell szólni az illetékes helyen... Könnyen osztogatják mostanában a rangokat, mert Wekerle élvezi a népszerűséget. A minap is tanácsos lett Egyesí Gézából. Mit gondol, urambátyám, miért? Mert húsz esztendeje törzsvendég a *Kis Pipában* és a *Kis Koronában*.

Az öregúr nagy szemeket meresztett.

- Igen - folytatta nekitüzesedve Fonnyadi úr -, a bankettet már megtartották a tiszteletére. A főváros valamennyi asztaltársasága kiküldöttekkel képviseltette magát. Kovács Dénes tartotta az üdvözlő beszédet a *Kispipa*-beli asztaltársaság nevében. Nagy dolog volt ez. Az egész Belváros talpon volt. Sürgönyök jöttek keletről, nyugatról. Házi zenekar lépett fel az ünnepelt tiszteletére. Pedig még meg sem jelent a hivatalos lapban a kitüntetés. Mi lesz majd akkor, ha valóban közli a lap a királyi kéziratot!

Az öregúr szelíden csóválta a fejét.

- Szóval, előre ittak a medve bőrére?

- Nem egészen így van. Egyesí barátai ily szelíd nyomással sürgetik Wekerlét az ígért megtartására.

- Nekem nincsenek ily lelkes híveim.

Fonnyadi legyintett;

- Kell is az. Kisebb eszközök is elegendők ahhoz, hogy a hatalmasok figyelmét magunkra irányíthassuk. A múltkor például azért lett valaki tanácsos, mert negyedszázadig volt előfizetője a *Honnak* és a *Nemzetnek*.

Szomjas úr csóválta a fejét, de Fonnyadi mindinkább belemelegedett dolgába.

- Sok szegény, névtelen férfiúból csinált már nagy embert néhány jó torok. Ezen alapszik az egész követválasztás. Vannak büszke, szabadságos lények, akik nem kedvelői a hatalmasok körüli csúszás-mászásnak. Azonkívül sorsuk se helyezte őket egy tanfelügyelői katedrára vagy polgármesteri székbe, hogy bizonyos évi robotolás, üldögélés, pennarágás után ölükbe hulljon a királyi kegy. Akinek nem adódik a fejedelmi pillantás, mert életét szürkén, csendben, munkálkodva tölti, az bizvást fordulhat a hideg északi pólustól a hevesebb déli sarkhoz: a népkegyhez. - Legyen követ, urambátyám!

Szomjas Gusztinak csaknem a torkára szaladt a pipacsutura.

- A néptől kell kierőszakolni, hogy az érdemes férfiakat észrevegye, ha a fejedelem elmulasztotta ezt.

Az öregúr tiltakozott.

- Királyhű, szabadelvű férfiú voltam egész életemben. Nem tagadhatom meg múltamat a nép kedvéért.

Fonnyadi erre nem is felelt, hanem tovább szötte a kellemetes ábrándokat.

- Igaz, hogy kemény dióval kell szembeállanunk. Régi, törzsökös szabadelvű képviselője van most a Belvárosnak, de tavaszkor jönnek az új választások. A választás mindig lutri. Mindenesetre kitűzzük a zászlókat. Majd én megdolgozom a kerületet. Csak azt nem tudom: milyen programmal lépünk fel?

Szomjas Gusztin úr már régen az üres pipaszárat szívogatta, mikor házigazdája, a bőbeszédű Fonnyadi még mindig szövögette a csillogónál csillogóbb ábrándokat. Felsorolta összes ismerőseit a különböző kávéházakból és kocsmákból, akik szavazatukat mindenesetre Szomjas úrra fogják adni. Különösen sokszor emlegette egy bizonyos Weisz lőügynök nevét.

- Elég legyen már a hazudozásból - szólt be az ajtón a szúrós szemű asszonyság.

- Az asszonyok nem értenek a politikához - felelt Fonnyadi úr, de engedelmeskedett. Magára hagyta lakóját.

Szomjas Gusztin úr nyugalomra hajtotta a fejét, és végiggondolt azokon, a beszédeken, amelyekkel házigazdája traktálta. Felsőhajtott, hogy mennyi életerő és tettvágy pusztul el hiába Magyarországon az ilyen hiábavaló beszélgetésekkel. Az emberek itt mind született szónokok és ábrándozók. Szívesebben felépítenek légvárból egy egész emberi életet, mint elvégeznek egy negyedórai komoly munkát. Oly pazarul bánik mindenki a fantáziájával, mintha az nem kerülne pénzbe.

Lehajtotta a fejét, és szokás szerint halk fohászt küldött ahhoz a messzi nőalakhoz, Flórájához, akit a legjobbnak és legszebbnek képzelte el a hosszú életen át. „Én csillagom!” - rebegette, és álomra hunyta a szemét.

Szomjas Gusztin öregúr módjára reggelenként nagy sétákat tett a *Hét Bagoly* környékén. Fontolgtató, szemlélkedő, meg-megálldogáló léptekkel járta be a Bástya utcát, szoba ereszkedett a ház előtt pipázgató házmesterekkel, kis boltok előtt köténybe dugott kézzel állongó iparosokkal, némi hírneve volt már a környéken - Pestnek ez a régi városrésze napjainkban is olyan, mint egy kisváros, az emberek egymáshoz szorulva, egymás szeme láttára élnek, titkok

nemigen vannak itt, a Bástya utcaiak ismerik a Képiró utcaiakat, tudják, hogy mit főznek a szomszédban a konyhán, kibe szerelmesek a kisasszonyok, hány deci bort iszik esténként Szana Tamás földszintes házában Imrey úr, a földhitelintézetben pápaszemes levéltáros, aki Zempléni Árpád név alatt verseket is szokott írni. (Az öregúr elhatározta magában, hogy egy alkalmas időpontban majd tiszteletét teszi a költőnél, mint jó szomszédoknál szokás, addig is Kovácstól, a szomszédos kocsmárostól megtudakolta, hogy milyen bort kedvel Zempléni úr. „Hegyaljait, mégpedig tarcalit, de mostanában ritkán jut hozzá. Inkább könnyű vinkót iszik. Vigyáz az egészségére, mióta asszonyt hozott a házhoz.” Az öregúr egy darabig hallgatózva állott a földszintes ház ablakai alatt. („Derekasan tud köhögni, akárcsak Vas Gereben” - mondta magában.)

Sarkig érő hiúzbundájában, orra hegyére tolt csíptetőszemüvegével, ártatlan kíváncsiságával sok házba benézegetett az öreg úr, mikor az ablakok nyitva voltak a reggeli szellőzködéshez. Megcsodált egy-egy régi órát az idegen lakások falain, szemügyre vett antik festményeket, szemével segített a nyugalmazott őrnagynak a reggeli borotválkozásnál, aki az ablaknál piros török sapkában végezte ezt a műveletet, és még sohasem vágta meg magát; öreg asszony-ságok kártyavetését studiózta, akik mindennap kivetik a kártyát maguknak; megkérdezte a piacról jövő szakácsnőktől a tojás árát; hosszadalmasan tanulmányozta a *Fekete kutya* kirakatát, ahol cipőkenőcs, rizskása, szappan, súrolókefe békés egyetértésben feküdtek egymás mellett; elolvastatta a lakók névjegyzékét a kapuk alatt, órákig eltűnődött, ha egy-egy ismerős nevet talált a múlt időkben. „Vajon szereti-e még az öreg Kasper a rákot?” - kérdezte magában, mikor Kasper Jakab nevét megpillantotta a Királyi Pál utcában.

Keresett régi kocsmákat, ahol fiatal korában megfordult, beüldögélt egy deci bor mellé a *Szőlőfürdő*hez, és az új gazdától a régi gazdáról tudakozódott.

- Nagy úr lett az. Saját pincéje van Budafokon.

- Majd meglátogatom - szólt Szomjas Guszt.

Belépkedett *Buda városához* címzett kocsmába, a Galamb utcában, és az öreg Kriszt bácsiról kérdezősködött. Nagyon elszomorodott, mikor hallotta, hogy már meghalt az öreg bormérő.

- Nagy ember volt az öreg - mondogatta Szomjas úr, amiért a háznép nyomban ebéddel traktálta, miután éppen delet harangoztak az ódon toronyban.

Meg-megállott új, négyemeletes bérházak előtt, és elégedetlenül csóválta a fejét. Nagyon csodálkozott, hogy nem találja helyén a régen ismert házat. Benyomakodott házmesterekhez, és olyan lakókról kérdezősködött, akikre már senki sem emlékezett.

- Nem ismerte a sánta Gyurkovicsot? - csodálkozott. Pedig, mintha csak tegnap lett volna, hogy itt bicegett mankójával Gyurkovics.

Történt, hogy hősünk egyszer alkonyattal egy régi házba tévedt a P. utcába, a numero kettőbe, és ott valamely régi barátja után kívánt tudakozódni... Talán éppen a híres borivó: Lantai nyomait kereste, amikor egy udvari földszintes ablakból előkelő külsejű hölgy ugrott Szomjas úr nyakába.

A hölgy menekülni látszott.

Fürge és kistermetű, vörösbarna hajú és lilafátyolos asszonyka volt, ruháján a prémfodrok úgy hintáztak, mint a csengettyűk az orosz szánkókon, kalapkája kacér volt, mint a divatlapok hölgyeié, arca ama túlfinomult pesti dámák arca, akik zenében, éneken és szerelemben sajátos áloméletet élnek késő vénségükig.

Szomjas Guszti úr már látott ilyen hölgyeket a pesti utcákon, elgondolta, hogy azoknak a nőknek cipőit, szoknyáit, kesztyűit valószínűleg egy mindennapitól különböző nyelvet beszélnek. Bizonyosan van külön kifejezése a harisnyájuknak, amint hősünk fiatal korában a legyezőnyelv volt divatban. Úrhölgy volt, aki az ablakon kiugrott, és fürgé kis léptekkel futott a kapu felé.

Alig ocsúdott fel hősünk bámulatából, midőn ugyanazon az ablakon (amely egy konyha udvarra nyíló ablaka lehetett) egy másik úrnő zuhant ki, legalább húsz kilóval súlyosabb és hat hüvelykkel magasabb, mint az előbbi. Gránátos lehetett volna, ha férfinak születik, de gyöngé nő volt, szép arcát könny, szenvedély, keserűség eltorzította, hollófekete haja itt-ott tán a tél szelíd színeit is mutatná, ha nem volnának női fodrászok Pesten. Ugyancsak érett korát példázta a szenvedélyes kitörés, amely elhagyta vonagló ajkait, amint teste földet ért:

- Megállj, Zsófia, te céda!

Ez a kiáltás nyilván a menekülő hölgynek szólt, de az vissza sem fordult, hanem fülét hegyezve, mint a szürke nyúl, fürgé lépteit a Molnár utcának fordította, ahol már felgyúltak az est első gázlángjai.

A kövér hölgy ugrás közben hibát csinált, mert nem tudott nyomban a menekülő után futamodni, pedig oly szenvedélyesnek és felindultnak látszott lenni, hogy gondolkozás nélkül leugrott volna a második emeletről is. (Szerencsére a szerelmi fészek, hol vetélytársnőjét meglepte, a földszinten volt, és az ajtóra egy nőiszabó neve volt kiírva.)

Az üldöző hölgy ugyancsak azon finoman öltözködő pesti asszonyságok sorából való volt, akik negyvenedik életévük felé gyakran álmodnak óriási sárgarépákkal, úritökökkel és bagariacsizma-szaggal, amelynek jelentőségét hiába keresik az álmoskönyvben. Napközben mindig pénzre gondolnak, hogy azon ruhát vásárolhassanak. Kigondolják a ruháikat oly szövevényes gonddal, hogy belefáradnak.

- Megállj, Zsófia, te cudar! - kiáltotta még egyszer a szenvedélyes, halálosan megsértett asszony, és Szomjas Guszti karjaiba dőlt.

- No, gyermekem, mi történt? - kérdezte az öreg úr.

- Megcsaltak a nyomorultak! - kiáltotta magáról megfélelkezve a hölgy. - Rajtacsíptem azt a vörös bestiát.

Ekkor egy harmadik is jelentkezett, mégpedig egy fekete bajuszú férfiú, aki ugyancsak az ablakon ugrott ki, és a következő szavakkal fordult az elalélt nőhöz.

- Kedves egyetlenem, gondoljon férjére és gyermekeire, mielőtt a botrányt folytatja. Jöjjön tüstént e helyről, én majd hazáig kísérem.

- Hagyjon, nyomorult hitszegő - felelt a hölgy, és még görcsösebben kapaszkodott Szomjas úr bundájába.

- A ház lakói összefutnak.

- Nem bánom, hadd tudja meg az egész Pest, hogy mily hitvány barátnőm. Nyomban férje tudomására fogom hozni, dobja ki, vesse az utcára a cudart.

A fekete bajuszos remegő hangon folytatta kérést.

- Egyetlen barátnőm, királynőm, Leonórá, kérem, uralkodjon magán. Jöjjön innen, mielőtt kiderülne kilétünk. Az én nevemet tudják a házban, de én értem nem kár. Ámde kár a maga hírnevéért.

- Mit nekem a hírnév, amikor mindenemet elveszítettem ebben a percben. Bizalmamat, nyugalmam, hitemet. Hagyjon, Józsiás fiam, nekem már úgyis végem van.

De Józsiás erőszakosan Leonóra karja után nyúlt.

- Tüstént jöjjön.

- Persze, hitvány barátnője ezalatt már elmenekült.

- Követelem, hogy távozzon.

- Ne nyúljon hozzám. Az öregúr nélkül egy lépést sem teszek. Képes megfojtani valami kapu alatt.

Szomjas úr ekkor időszerűnek látta a beavatkozást:

- Miután éppen semmi dolgom sincs, hajlandó vagyok a tekintetes asszonyt elkísérni.

- Ó, jöjjön, jó barátom. Érzem, hogy önben megértő szív dobog. Együtt érez a gyöngékkal, szerencsétlenekkel - kiáltott fel Leonóra, mert meglehetősen romantikus érzelmű hölgy volt, kedvelője az életben előadódó regényességeknek, bár bizonyosan alaposan megtépi a haját Zsófiának, ha sikerül elérnie a fürge vöröset.

Dühe most már lecsillapodott, és egyedül szenvedélye, boldogtalan szerelme foglalta le egész lelkét. Amíg a Belváros kanyargós, alkony-gyászos utcáskáin Józsiás úr kíséretében és Szomjas úr karjára beteg módjára támaszkodva, ballagott - mint akit utcai szerencsétlenségből hazavezetnek a jó emberek -, a következőkben mondta el gyászos történetét.

Ő (Leonóra) már harmadszor van férjénél, mindazonáltal fogalma sem volt a férfiak gonoszágáról és állhatatlanságáról. Első férjétől, egy kőbányai kereskedőtől azért vált el, mert az alacsonyabb volt nála egy fejjel. Különben is ez csak amolyan házasság volt, amilyent a gondos szülők szoktak létrehozni, összeülvén vacsoránál, névnapon vagy disznótorban, poharazgatva, tervezgetve, a fiatalokat nem kérdezve. Egybekeltek a ferencvárosi plébániatemplomban, a Bakács teret megtöltötték a felvirágozott kocsik és a szájtátók. Ő (Leonóra) egész házasesetéből csak a Hizlalda utcára emlékezik, valamint Orsolya napjára, mikor férje botot emelt rá, amely botnak bojtja bőrből volt, és még a nagyapák idejéből maradt a háznál.

Második férje, egy józsefvárosi vendéglős: tönkrement. Száz esztendő óta nem fordult elő, hogy a Józsefvárosban kocsmáros vagy bormérő elszegényedett volna. Ez a szerencsétlen flótás mindig drágán vásárolta a bort, eszem-iszom barátokkal vette magát körül, legvégül beleszerelmesedett egy cselédbe. Leonóra kénytelen volt elválni a férjétől, aki azóta, a cseléddel oldalán, ismét talpraállott, kifizette adósságait, jólmenő üzletet teremtett.

Harmadik férje oldalán végre megtalálni vélte keresett boldogságát. Igen komoly, szigorú ember volt a harmadik férj, vallásos és józan életű, a kártyát nem ismerte, legelsőnek ébredt a háznál, legkorábban fekszik, üzlete: borkereskedés, de egyébként nem sokat törődik nejével. Jóformán semmi szórakozásról nem gondoskodik, él magának és magában, az üzleti gondjait sem közli Leonórával, ezért Leonóra unatkozik...

Szomjas Gusztó úr szerény köhécselés után bátorzkodott közbeszólalni...

- A házasságait nem kísérte gyermekáldás?

- De igen, három leányom van. Az egyik már tizenhat esztendő, a felső leányiskolába jár. A többiek kisebbek. Rózsi az első házasságomból való.

Az öreg úr szerényen csóválta a fejét.

- A gyermekek mindenért megvigasztalnak.

- Hiszen csak őmiattuk nem dobtam el az életet magamtól, mert nagyon sokat gondolok az öngyilkosságra, mióta ezzel az úrral megismerkedtem.

Leonóra gyűlölködő pillantást vetett Józsiás úrra, tetőtől talpig végigmérve őt; még Szomjas Gusztis is megengedett magának egy szemrehányó tekintetet.

- Nem tudják a férfiak, hogy mily szenvedéseken megyünk keresztül mi, nyomorult asszonyok. A férfiak azt hiszik, hogy minden kötelességüknek eleget tettek, amidőn ideadják a konyhapénzt, gondoskodnak, veszekedések árán, ruházkodásunkról, néha elvisznek a Népszínházba, névnapra meghívják barátait, kegyesen megengedik, hogy nevüket viseljük - így szólt az asszonyság és meggyőzően ráta Szomjas úr bundaujját.

- Én agglegény vagyok - felelt az öregúr.

- De még lehet házasember! Ne hagyja unatkozni nejét, jó uram. Csak arra kérem, hogy ne hagyja őt unatkozni.

- Nem hagyom - ígérte Szomjas úr.

- Mert így jár szerencsétlen felesége, mint én. Egy gazember körmei közé kerül, aki elbolondítja előbb a szép szavakkal, az alázatos hűséggel, az önfeláldozó magatartással, végül megcsalja legjobb barátnőjével. A veres rókával.

Józsiás úr nyugodtan tagadott.

- Nem igaz.

Leonóra hideg, megvető pillantást vetett Józsiásra.

- Felesleges tagadni, mert ha a két szememmel nem láttam volna is a Zsófia kék zsinórral szegélyezett tarka szoknyáját, amelyben évtizedek óta jár a szerelmi kalandocsákra, akkor is bizonyosan tudnám a dolgot, mert megálmodtam.

Megragadta az öregúr kezét:

- Igen, én megálmodok mindent, aminek jelentősége van az életemben. Megálmodtam mindegyik házasságomat és szerencsétlenségemet. Megálmodtam ennek a veres rókának a hamisságát is. Elejétől végig láttam álmomban a jelenetet. Láttam a veres rókát estefelé mendegélni abban a tarka szoknyában a város közepén. A Papnövelde utcán ment keresztül, és az arca olyan piros volt a fátyol alatt, mint a pipacs. De a lelkiállapotát nem láthattam, mert elgondolni sem tudom az ilyen nők lelkiállapotát, akik legjobb barátnőjüket mennek megcsalni rút érzékiségből. Aztán láttam a mi kedves szobánkat ott a P. utcában, ahol annyi boldog órát töltöttünk együtt, amíg Józsiás szeretett. Látom a szobát és benne Józsiást, amint cigarettát tölt, és néha-néha az ajtóra figyelmeztet. Vajon kit vár? - kérdeztem magamban. Engem bizonyosan nem vár, mert jól tudja, hogy ma van az iskolai ünnepély, ahol a legkisebb lányom szavalni fogja Gyulai Páltól a *Hadnagy uramat*. Kit vár tehát oly izgatottan a kis szobában? Álmomban eszembe jutott, hogy már máskor is gyanakodtam Józsiásra és a veres rókára, de Józsiás hűséges nagy szemeivel rám nézett, mélyen zengő hangjával, amely olyan, mint a harangkondulás, amelyre gyermekkorunkból emlékezünk: mindig elaltatta gyanakvásomat. „Anyám, mondta, ő egy csacska seregély, ő egy hamiskás róka, ő egy közismert rossz teremtes; hogyan cserélhetnék fel véle?”

Józsiás úr ekkor váratlanul közbeszólt:

- Sohasem szidtam Zsófiát, mindig magasztaltam műveltségét, finom megjelenését, szellemességét. Igaz, hogy ő nem szép. De mi férfiak már tudjuk, hogy mit érnek az úgynevezett szép nők!

Józsiás úr ezt mondván, bizalmas, szövetséges pillantást vetett Szomjas Gusztira, az öregúr ellenben nem csatlakozott a komplotthoz. Elfordította fejét Józsiástól, és minden erejéből Leonórát támogatta.

- No, gyermekem, nem kell mindjárt kétségbeesni!

- Hát most már hallotta ön is, jó uram, hogy miként nyilatkozott ezen ember a bizonyos nőszemélyről, akit az imént kiugrattam a bűnös fészekből! Azt mondja, hogy művelt - mert tud néhány francia szót, amely a szomszédék nevelőnőjétől ráragadt. Azt mondja, hogy finom megjelenésű, mert néha oly bolondul öltözködik, mint egy komédiásnő, hogy az utcagyerekek utána szaladnak. Azt mondja, hogy szellemes, mert néha arcpirító szemtelenségeket mond. Tekinthesem-e én ezután ezt az urat barátomnak? - kérdezte Leonóra oly végtelen felindulással és panasszal, hogy az öregúr szíve megesett rajta.

- Mindent a maga idejében, gyermekem - felelt bölcs komolysággal Szomjas Gusztir úr. - Most az álomnál tartunk, amely megmutatta kegyednek a jövőndőt.

Leonóra erőt vett magán, és néhány percnyi hallgatás és menés után - miután már a Józsefváros földszintes házai és főúri palotái közé értek, ahol itt-ott még dülöngőzve állott egy régi petróleumlámpás, mint társaitól elmaradt boros ember, így folytatta:

- Aztán egyszerre látom, hogy Józsiás úr felveszi azt a hosszú hálóinget, amelyet én varrtam neki, magam hímeztem bele a monogramot - pedig nem jártam a Preissach-féle nőnevelőbe, mint mások -, lefekszik az ágyra, és lehunyja a két szemét, mintha meghalt volna. Szívem oly félelmetesen dobogott, hogy csaknem megfulladtam a fájdalomtól. Olyan szomorúságot éreztem, hogy a legtöbb álmoskönyv szerint: másnap nagy örömmel kellett volna rám következni. De hazudnak az álmoskönyvek, csak a nők butítására vannak kitalálva. Ne higgye uram, hogy a fokhagymaszag vagy egyéb bűdösség: pénzt jelent. Ne higgye azt sem, hogy szeretőt lábra valóban látni: hűtlenség. Én ugyanis halva láttam kedvesemet, amelynek a legjobbat kellene jelenteni. Boldog szerelmet, ha igaz. Íme, a következmény.

- Keveset értek az álmokhoz - felelt az öregúr. - Rendszerint fogfájással szoktam álmodni.

- Nem jó. Halál a családban.

- Nincs családom.

Józsiás úr közben Leonóra bal oldalára került, és így szólt a kipirult arcú asszonyhoz:

- Nem történt semmi, Leonóra. Esküszöm mindenre, hogy hibás szempontból ítéli meg a dolgot. Zsófi tanácsot kért tőlem valamely titokzatos ügyben, ezért választottuk a helyet, ahol nyugodtan beszélhetünk. Nem lehettem udvariatlan az ön legjobb barátnőjével szemben, engedelmességnem kellett. De mielőtt Zsófi titkát elmondta volna, megdobbant az ablakon az ön esernyője. Végeszakadt együttlétünknek.

- Azt meghiszem... Különb az egész elbeszélésből nem hiszek egy szót sem. Majd adok én Zsófikának titkokat! Majd adok én neki randevúzni az én lakásomon! Majd adok én neki műveltséget, szellemességet! Még ma este megírok az urának mindent.

- Én megesküszöm, hogy nem Zsófia volt a kérdéses hölgy - felelt Józsiás. - Akár a bíróság előtt is. És önt elítélik rágalmozásért. Börtönre.

Leonóra ismét megtántorodott az indulatkitöréstől, az öregúr karja azonban helyén volt, átölelte Leonórát:

- Ne siessük el a dolgot, gyermekem.

Leonóra fuldokló zokogással kérdezte:

- De hát mit tenne ön az én helyemben, jó uram? Szabad ennyire túlfeszíteni a húrt olyan embernek, akinek anyja, barátnője, mindene voltam... akiről úgy gondoskodtam, mint gyermekemről, akinek az egészségére jobban vigyáztam, mint a magaméra, akihez oly hűséges voltam, hogy még gondolatban sem vétettem ellene. Milyen szerencsétlen vagyok!

Leonóra fájdalma őszinte volt, mert a negyvenedik évük felé közelgő asszonyok már nem érnek rá komédiázni. Sietve közlik mondanivalójukat, mintha erre már nem érnének rá holnap. Drága minden perc, akár az örömben, akár a szenvedésben. Utasok ők, akik az utolsó postakocsival kelnek át a határon, félelmetes zivatar vagy hófergeteg közeleg a hegyek felett, mindenáron el kell érni a várost, ahol még szeliden szólnak az esti harangok. Foszladozóban vannak az évek, alig lehet már foltozni őket. Rémesebbek a magány órái, álmatlanabbak az éjek, a sziv csaknem eleped a mind ritkábban hallott gyengéd szavakért. Nem lehet egyedül nekiindulni a félelmetes útnak, amely a mind sötétebbé váló élet erdejébe vezet.

Az öregúr még nem vette észre a változást, javában méltatlankodott a Nap utca egyik sarkán, ahol a társaság önkéntelenül megállapodott:

- Nem szégyelli magát, öcsémuram, hogy ilyen derék, jóra való asszonynak fájdalmat okoz! - mondván, midőn Leonóra hirtelen, változott hangon így szólt Józsiás úrhoz:

- Még tegnap bejelentettem otthon, hogy ma este nálunk fog vacsorázni. Nem szeretném, ha oktan feltűnést keltene elmaradásával.

Józsiás egy darabig kérette magát.

- Ne maradjon el... Sőt jöjjön mindjárt velem, mert különben azt hinném, hogy Zsófia után sietett.

- Szegényke, ártatlanul szenvedett! - szólt Józsiás. Leonóra szenvedélyesen akart válaszolni, de a féltés leírta felindulását, és ravaszkodva, hízelkedve közelge Józsiáshoz:

- Ha az én kedvemért nem is jönne házukhoz, legyen tekintettel szegény jó uramra, aki őszinte barátsággal szereti önt. Felesleges fájdalmat okozna neki, ha elmaradna a vacsoráról. Ő szegény vakon bízik önben, mert még nem csalatkozott, mint én, szerencsétlen. Megszokta, hogy az én jobb oldalamon önt, a hű barátot lássa, midőn az evés és ivás ideje elkövetkezett a fehér asztalnál. Megszokta, hogy az ön részére vágja le a legjobb falatot a pulykából vagy a marhagerincből. Nyár végén ő maga járt a piacon a cseléddel, hogy kiválassza a dunaparti kofáknál azokat az apró cseresznyepaprikákat, amelyeket ön télidőben oly kedvvel szokott leharapni. És ma délelőtt ő maga vette a halat Singhoffernél a Hal téren, miután az egész városban ő ért legjobban a halvásárhoz.

- Hálátlan - szólt közbe Szomjas Gusztó úr.

- Ne bántsa szegényt - mondá nemes lemondással Leonóra -, ő nem tehet róla, hogy az a ravasz nő elcsábította. Nekem kellett volna jobban ügyelnem, és idejében észrevenni e rafinált teremtés mesterkedéseit. De hát ki gondolta volna, hogy minden csak ürügy volt? A házi-varrónő tartózkodása idejében Zsófi reggeltől estig nálam ült, segített még a gyermekek lábra-valóinak a kiszabásánál is. Most már tudom, hogy egész nap csak azt leste, mikor húzza meg a csengettyű gombját Józsiás... Vallja be, hogy akkor szűrték össze a levet, amikor Zsófi nálam ült hetekig!

- Nem igaz - felelt konokul Józsiás úr.

- Emlékszem egy rejtett tekintetre, amelyet a hátam mögött váltottak, de én a tükörből észrevettem... Ó, hogy akkor ki nem tekertem a nyomorult nyakát! A szemtelen a harisnyakötőit mutogatta, amikor a kalapskatulyát levette a szekrény tetejéről.

Szomjas Guszti úr még mindig nem vette észre, hogy az ő szerepe véget ért, semmi teendője nincs már a szerelmesek között.

Buzgón bólintgatott Leonóra szavaira, és vizsgálóbírói pillantásokat vetett Józsiás úrra, midőn a harisnyakötő szóba került.

- Nem jó, mikor annyi asszony ül együtt a szobában a házivarrónő körül - szólalt meg. - Legjobb ilyenkor a férfiakat elküldeni a háztól, mert az asszonyok illata megtölti az erősen fűtött szobát. Az ördög incselkedik téli délutánokon a kis udvari szobákban, midőn hóprém szegélyezi kívül az ablakokat. Tettek legalább almahéjat a kályhára? A nap ilyenkor rövid, és az élet mulandóságára emlékeztet a láng, a hó, a fekete ágú fa az udvaron. Az asszonyoknak mesemondó hangjuk van, a varrás zizegése a fehérenműn elgondolkoztató, falusi fosztókák hangulata áramlik a felszálló melegség árnyékival együtt a fehérre meszelt falon. Legjobb ilyenkor a férfiakat a kocsnába küldeni hideg bort inni.

A szerelmesek ellenben nem hallgattak már a bölcs szavakra, lesütött szemmel közeledtek egymáshoz.

- Tudja, hogy Rézi milyen jól érti a halat! - mormogta Leonóra. - A rác papnál szolgált azelőtt, mielőtt hozzám került.

Pár lépést tettek és csak akkor jutott eszébe Leonórának búcsút inteni az öregúrnak.

- Köszönöm, öregúr, a jóságát.

Szomjas Guszti bosszúsan felelt:

- A ráchatat magam is szeretem, de most már nem kérek belőle. Majd ha megint bajba keveredik asszonyság, ne felejtkezzen meg Szomjas Gusztávról, aki a Képíró utca numero hétben, a *Hét Bagoly*ban lakik.

A szerelmesek ezalatt karonfogva fordultak be egy józsefvárosi utcába, ahol a földszintes házak előtt targallyú akácok álldogáltak, az ablakfüggönyökön át szelíd fényességek száll-dostak ki a nedves kövezetre, a kapuk már zárva voltak, mint a jótékonyság bezárkózik, midőn magának akar élni, a kopottas fehér bundás háztetők felett tisztán hangzott a plébániai templom harangszava.

- Úgy látszik, kitisztul az idő, és az éjjel fagyni fog - dörögte magában Szomjas úr, amint a horgonyzó holdat is megpillantotta a Rozmaring utca felett.

ÖTÖDIK FEJEZET

A bajok folytatódnak

Ádvent első vasárnapja után a hajnali mise harangszava ébresztette fel Szomjas Guszti urat kis szobácskájában.

Az ablak még fekete tükrét mutatta a külső éjszakának, de a harangok szavai már úgy repdes-tek, keringtek, mint útrakelő postagalambok. Ha van színe a hangnak, akkor ez a hajnali harangszó olyan színű volt, mint a frissen hullott hó. Végighintázott a tekervényes belvárosi utcákon, és már nem találkozott senkivel az éj sötét képű járókelői közül. Ellenben jókedvűen üdvözölte a halkán nyíló, az éjszakai hóeséstől akadályozott kapun kilépő asszonyokat, és vígan követte a mamuszok, a papucskok, hegyes orrú cipőcskék, falusias csizmácskák nyomait a szűzfehér utcákon. Megsimogatta az öregasszonyok kecskebőr bundáit, mintha örülne, hogy újra látja őket tavaly óta. (Ezek alatt a bundák alatt hozzák majd haza a tejet a gyerekeknek, valamint a reggeli friss süteményt és a legújabb pletykákat, amelyeket a plébániai templom hűs, álmata tag oszlopai alatt hallanak a bundák tulajdonosnői.) Meglegyintette a nagykendőket, amelyek az asszonyok szívét takarják, mint a vámos, aki arra kíváncsi, nem visznek-e tiltott portékát, éjszakai mármorgondolatot a legtisztább misére, a rorátéra? Segítségére volt az ájtatos kisasszonyoknak az álom folytatásában, amely álom még éjszakáról tette téveteggé, bizonytalanná a lépéseiket, mintha a lábak még vissza akarnának menni a meleg ágyba, tovább vándorolni az álom sűrű erdőségében, de a szem már félig nyitva van, és majd Szent György vagy Szent József templomi képén látja viszont ismét azt az alakot, akivel éjszaka együtt volt.

Lengtek, csengtek, röpdöstek a roráté harangjai a sötét éjben, és megmutatták a lábnyomokat a hóban, a kézilámpásokat a kanyargó utcán, a dunyhaillatú leányokat azoknak, akik később ébredtek és a hajnali csapat után siettek. Ráérő özvegyasszonyok, kevés álmú öreg nők, és fáradságukért jutalmat váró szerelmes kisasszonyok lépkedtek a harangszó irányába, itt-ott egy álmos gyermeket is cipelt kezénél fogva a jóságos öreg dajka, máshol az éjjeli örök baktattak terhes szolgálatuk után a hajnali misére, hogy alabárdjukat a koldusok helyére támasztva, a templom hajójában egy keresztvetéssel könnyítsenek szegényes sorsukon.

Beszóltak a hajnali harangok az udvarokba, ahol a betegek nézegették iménti álmuk magyarázatát a mindig kéznél levő álmoskönyvben, felváltották az örökösben az édesanyákat lázas gyermekük ágya mellett, álmodt hoztak végre azoknak, akik az éj eddigi részét kimeresztett szemmel, nyugtalanul forgolódva töltötték, lekiáltottak a kéményen át a lusta füstnek, hogy ébredjen, az örkatoná kezébe adták a bivalybőr csizmát, mert nemsokára kezdődik odakint a piaci élet, násznagyként kopogtak az ablakokon, amely mögött menyasszonyok aludtak, dologra serkentették a kereskedőket, akik ólmos lábaikkal már indiai bálványnak álmodták magukat, búcsúcsókot leheltek az árváknak homlokára, akiket éjszaka halott édesanyjuk meglátogatott... Szomjas Guszti úrnak a pipáját adták kezébe.

Szomjas úr öregember módjára, részletekben aludt.

Felosztotta álmát, mint papok a misét. Az esti imádság elvégeztével csak pár lépést kellett tennie, hogy a síri nyugalomba lépjen, amely előálom arra való, hogy az öregekkel megismertesse a gyönyörűséges csendet, amely a föld alatt várakozik rájuk. Éjfél tájban kiszívott egy pipát, de csak féllábbal jött vissza a jelenbe, legfeljebb annyi időre, amíg „megvizsgálja a csillagokat”, amint faluhelyen mondogatják, aztán lehunyta a szemét, és élete valamely igen kellemetes eseményére gondolt. Többnyire nőkre és azoknak bájaira, szép szavakra, amelyek visszalengtek a múlt időből, mint a szellő; elmúlt vágyakra, amelyek úgy kaparásztak éjnek

idején, mint az egér a padláson, lakodalmakra és multságokra, amelyek eltávolodtak, mint az utcai muzsikás húrpengetése a Kecskeméti utca sarkán. Éjfél után mindig nagyon szépeket álmodott. Ifjú volt és régi divatú ruháikban a nők is mind fiatalok voltak körülötte. Régen megholt apja - az apák keresik fel leggyakrabban az álmodókat, amikor az életben már mindenki elhagyogatta őket - barna hajjal, de sápadt arccal jött, amiből azt következtette Szomjas úr, hogy nemsokára betelik már az ő földi szolgálatának ideje is. Ha kellemetlent álmodott, megdörzsölte a homlokát, hogy minél hamarabb kirepüljenek onnan a kízó madarak. S vigasztalta magát, hogy bizonyosan nagy köd van odakünn, a kedves álmok nem találtak ide. Felsőhajtott, mikor az ablaküveg halkán megzendült a hajnali harangszó utat kereső hangjaitól. „Ő az, az én Csillagom” - gondolta magában, és nyugodtan rágyújtott a második pipára. A rossz álmok most már nem kereshetik fel többé.

Egyszer, így hajnaltájban kopogtatnak Szomjas Guszti ajtaján. Józsiás úr volt a belépő.

- Erre jártam... Tudom, hogy urambátyám korán ébred. Eljöttem jó reggelt kívánni, megkérdezni, hogyan szolgál a becses egészsége... jár-e disznótorba ebben a nagy városban?

- Igaz, hogy Katalin napja már elmúlt, de disznótorban még nem voltam - felelt az öregúr a vendégnek kijáró nyájassággal, bár sehogy sem tudta megérteni Józsiás úr korai látogatását.

Józsiás úr letelepedett a szobában levő egyetlen székre, és segített Szomjas úrnak eddigi tevékenységében, a szálladozó pipafüst bámulásában.

- Jó dohány lehet, mert szépen ég - szólt Józsiás úr.

Szomjas Guszti mielőtt válaszolt volna, nagyot szívott a pipáján.

- Még odahazulról hoztam. Egy kliensem volt, egy dohányos, aki szóváltás közben agyonütötte a társát - gyakori eset a dohányosok között az ilyesmi, nem lehet szigorúan megítélni, mint a vademberek erkölceit -, az ellátott dohányval, mert levettem róla húsz esztendő. Azon a vidéken, ahol én laktam, ilyenkor kezdték a dohányt beszállítani a beváltóhoz. Szántalpon jöttek reggeltől délig a dohányszállítmányok, szalma között, felfűzve, hogy öröm volt nézni. Ködmönös ispánok, rézvörös tisztartók lepték el a várost. Az adóhivatal nagy bankóval fizetett, és a város valamennyi kocsmájában szólott a cigány. Még a legutolsó írnok is részeg volt dohánybeváltás idején.

Józsiás úr nagyot nyelt:

- Urambátyám boldogabb életet élt, mint én. Az én életem csupa szorongás, félelem, elégedetlenség. Ha a tükörbe nézek: egy idegen arcot látok. Nem tudom megtalálni magam. Valahol elvesztem, valahol kicseréltek, valahol elsavanyítottak, pedig valaha boldog, jókedvű fickó voltam.

- Hány esztendő, uramöcsém?

- Harminc.

- Akkor nincs elveszve semmi. Negyven esztendő koráig sokszor cserélődik a férfiember. Egyik esztendőben a savanyú bor és a kövér menyecske vigasztalja. Más évben a nehéz vörös bor és a szárcsalábú, sovány lány dicséri virtusait. Jönnek-mennek a nők, mint a vándormadarak. Nagy messziségből már csak olyan a hangjuk, mint holdvilágos éjjel a darvak kurrogása.

- Szerencsétlen flótás vagyok.

- Tudja, öcsém, én ugyan nem sokat láttam a világban, de amit láttam, jól megnéztem. Szerencsétlen ember csak egy van, akinek a száján jön ki az, amit megeszik. Amíg a gyomor jól működik, amíg a kövér kacsa örömet okoz, amíg a húsnak az ízében megérezzük a legelők, erdők, források illatát, a bornak a zamatában a tavaszi virágzást és az őszi szüret taposó-

lányainak a jókedvét: addig nincs elveszve semmi. Én még akkor sem érzem magam szerencsétlennek, ha egy darabka szalonnát meg vöröshagymát eszem. A szalonnáról eszembe jutnak a jókedvű pásztorok, akik a rőfögő kondákat úzik széljárta mezőkön, a tarka szarkák, amelyek a hízók hátát kapargálják, a fehér prémmel ékesített téli fák, amelyek a havas udvaron a vérpiros lánggal égő szalmazsúpokat környékezik, midőn a disznóölés ideje elkövetkezik... A vöröshagymáról pedig kertekre gondolok, amely kertekben a föld felé hajló lányok fehér szoknyáit libegteti a szél, piros arcú kofákra, szellős kamrákra, szakajtókra, amelyeket úgy emelnek fel a nők, mint gyermekeiket, vermekre, amelyeknek téli időben is tavaszi szaguk van... Nem lehet addig szerencsétlen az ember, amíg egy rozsdás szeghez is hozzá tudja gondolni az egész életét.

Józsiás úr csendesen figyelt az öregúrra.

- Bár hetven esztendőös volnék - sóhajtott fel őszintén. - Öreg embert nem csípi meg a méhek.

Az öregúrnak valami eszébe jutott:

- Mi a foglalkozása, öcsémuram?

- Én író vagyok. Szentmártoni név alatt szoktam írni elbeszéléseket és regényeket.

- Ismerem a nevet, mert magam is az írók nemes céhéhez szeretnék tartozni. Persze ez csak amolyan jámbor kívánság. Mindig halogatom az írást, holott ötven esztendeje készülődök rá. Magamban gondolom el azokat a gyönyörű beszédeket, regéket, amelyeket majd egyszer leírok. Különösen így hajnalonként, midőn ébredek: egy háromkötetes regény van fejemben.

Józsiás úr hűséges pillantást vetett Szomjas úrra:

- Majd, ha sokat együtt leszünk, megkedveltetem urambátyámmal a fehér papirosnak bevetését. Nagy gyönyörűség az, amikor a betűk lassan kezdenek ölelkezni egymással, futamodnak, játszanak, kibuggyannak a tollhegyből, mint kíváncsi kis ürgék a lyukból, aztán hirtelen fogásba kerülnek. Néha pillangót fog az író a kalapjával, máskor csak egy cserebogarat.

Az öregúr felkőnyökölt a párnán, mert láthatólag érdekelte a beszélgetés.

- Én azt hiszem, hogy az íráshoz éppen olyan hajlandóság kell, mint a takácssághoz vagy hímzéshez. Valahogy úgy képzem, hogy hallatlan engedelmesnek kell lenni a kéznek, amely a gondolatokat átveszi, és a betűket a papirosra rajzolja. Az ujjakban, a kézben rejtőzhetik valamely kis szellem, amely felébred a hívásra, és kezdi a maga tennivalóit; viszi a tollat az ismeretlenségbe, a papiros fehér tengerén. Ó, én sokat gondolkoztam ezen az alvó kis szellemen, amely a kezemben van. Hívtam, buzdítottam őt, amint számtalanszor bejártam a szobámat piros hálókabátomban. Megálltam a kályha előtt, doboltam az ablakon, kitergettem a papirost az íróasztalra, új tollat metszettem, néha már az asztalhoz is bátorkodtam... de valami mindig visszatartott. Valamely furcsa rejtélyes szégyenkezés. Szégyelltem magam, mint az az ember, aki soha színpadon nem volt, szégyelltem magam, mint a bibliai József Putifárné előtt. Felsóhajtottam: nem tudok szemérmetlen lenni, akkor sem, ha egyedül vagyok a négy fal között.

Józsiás úr nevetett:

- Én már ezt az érzést régen nem ismerem. Azt hiszem, hogy én csak irigységből írok, vetélytársaimat irigylem. No, meg a kenyérkeresetem is az írás volna. A szerkesztők olykor kis darab kenyeret adnak a kezembe, ha munkám sikerült, de még ízesebb az élet, ha írótlársaim sápadt, elhidegedett arcát látom, amikor némi sikerem van. Aztán nem megvetendő a nők sem, akik regényeim alakját magukban vélik feltalálni.

- Félbolondok - dörmögte az öregúr.

- De olykor nagyon édes ez a bolondságuk. Mostanában is két nőt sikerült meghódítani a legutóbbi beszélyemmel, amely a *Fővárosi Lapok*ban jelent meg. Vadnai úr, a rőt szerkesztő ugyan már a második héten befejezni akarta a beszély közlését, mert a *Kis Pipa* és a *Szervita-pince* névtelen leveleket írt a szerkesztői irodába, amely levelekben az itten tanyázó íróársak a sárga földig lecsepülték *Madárijesztő úr és két felesége* című beszélyemet. A Józsefvárosból is érkezett levél, amely művemet émelygősnek ítélte, és a *Fővárosi Lapok* irodalmi nivóját féltette - ámde ez a levél bizonyosan a szegény Gasparone környezetéből származott, miután Gasparonét darab időre sikerült lehetetlenné tenni az irodalomban.

- Vadnai három napi határidőt adott, hogy a *Madárijesztőt és két feleségét* befejezzem, mert vonakodásom esetén a kaján Szutyorira bízna e feladatot, aki már sok hosszú regényt és elbeszélést hóhérolt le, amidőn az évnegyed közeledett, vagy a várakozásra utalt írók megvesztegették. Befejeztem tehát művemet, de a nők már akkor birtokomban voltak, Leonóra, akit a napokban megismert urambátyám: éppen a madárijesztő egyik felesége volna...

- És a szökevény, akit veres róka néven hallottam emlegetni?

- Természetesen, ő a másik feleség. A műveltebb polgári úrnők mindig nagyrabecsülik, ha az író róluk veszi mintáját. Csupán a színésznők hálátlanok. Egy kötetnyi regény nem ér előttük annyit, mint egy sornyi jó kritika a *Színház és Művészet* rovatban.

Az öregúr kissé borúsán csóválta a fejét:

- Uramöcsém tehát arra használta fel az irodalom szentélyét, hogy férjes asszonyokat csábítson el? A koronázás óta nagyot változott az irodalom.

- Mindig így volt, urambátyám - felelt Józsiás. - Az írók legszebb műveiket azoknak írták, akikbe szerelmesek voltak. Nem lehet szerelem nélkül maradandó és becses dolgot alkotni. Az író megidézi maga elé csöndes éjjelen a nőket, leülteti őket az íróasztala mellé, és mesél, mesél nekik, amíg a hajnal elkövetkezik. Ez az igazi udvarlás, amelyben hajdan csak királynőknek volt részük. Mostani liberális világunkban pedig hozzájuthat egy borkereskedőné vagy egy gabonás-alkuszné is, mert Zsófia férje gabonával kereskedik.

Szomjas Guszti úr felsóhajtott:

- Mily különös játéka a sorsnak, hogy éppen a józan kereskedők feleségei hajlamosak a bolondságokra!

- A péknék is és a bútorkereskedőnék is - felelt Józsiás. - Vannak bizonyos foglalkozások, amelyekhez az asszonyoknak szükségük van a költők támogatására, a költők lángoló szerelmére. Hiszen éppen azért jön sétálni a Kissvábhegyre a borkereskedőné, mert otthonában nem hallhatja azokat a szavakat, nem érezheti a hangulatokat, amelyeket a zúzmárás hegyi úton élvez, midőn a fagyos bokrokon a cinkék és sármányok ugrándoznak. És vajon nem ér fel a legszebb operai estéllyel a gabonakereskedőné életében a délután, midőn társaságomban omnibuszon utazhat Mária-Remetére vagy lóvasúton a Szent Margit szigetére? Csak ne sajnáljuk ezeket a nőket, urambátyám, midőn írók lelke tükörében keresik azt az ábrázatukat, amelyet otthonuk velencei tükörében sem láthatnak, más hangot is hallhatnak a fényes parkett recsegésénél, a sajtuszagú bankó számlálásán kívül megtanulhatják számlálni az óraütéseket is sírós éjszakán, amidőn kedvesükkal összetűztek az elmúlt délután a császárfürdői kertben. Higgye el, urambátyám, hogy ezek a nők csak akkor ébrednek tudatára annak, hogy lelkük van, midőn egy író felfedezi őket, mint régi hegedűt a zsibárusnál. Egy ilyen szerelem elmúltával nemcsak azt a drága kábulatot veszítik el, amely kábulat úgy pergette őket, mint a csigát, hanem elveszítenek mindent, ami az életben kellemetes volt, a bókók nem jönnek többé gyönyörű jelmezeikben udvarlásukra, a szerelmi vallomás nem keres olyan szavakat, amilyeneket életükben sohasem ejtettek ki... Boldogak lehetnek egy polgári férfi

szerelmében, de ez csak olyan boldogság, amilyent az alkoholista érez, ha eltiltják az italtól, és gyógyulni kezd... Örömtelen, mámortalan boldogság. Éppen ezért nem értem, hogy mi történt Zsófiával, akiről hírt sem hallottam ama furcsa jelenet óta, amelynek a tekintetes úr is szemtanúja volt.

- Eltűnt Zsófia? - kérdezte az öregúr felélénkülve. - Nem volt szerencsém bemutatkozhatni ez érdekes úrnőnek, de minden tiszteletem és hódolatom vele. Úgy ugrott, mint egy légtornásznő a cirkuszban.

- Megbeszélésünk szerint a hajnali misén kellett volna találkozunk a barátok templomában, de hiába nézegettem be az avas nagykendők alá, az öregasszonyok vadalma-arcába, a szolgálóleányok pirosbabos fejkendői alá, hiába szaladtam egy karcsú árny után negyedmér földet a ködben: Zsófia, akinek szobalánya ruhájában kellett volna megjelenni a titkos találkán, nem mutatkozott - mondá Józsiás, és nagyon keserves arcot vágott. - Félek, hogy ez az asszony sokkal eszesebb, mint hittem. Nem várja meg, hogy megunjam és elhagyjam őt, hanem előbb szakít, és engem hagy a kínok, gyötrelmek, szenvedélyek zsákmányául.

- Ha ezt tenné, csak megérdemelt leckében részesítené uraságodat - felelt az öregúr és új pipára gyújtott.

- Drága urambátyám, keresse fel Zsófiát, és hozza őt vissza nekem - kiáltott fel esdekelve Józsiás.

- Nem - szólt az öregúr. - Hagyjuk békében szegény asszonyt. Bizonyosan a vezeklés napjait éli most bezárt ajtók mögött. Lehetséges, hogy rongyos lepedőket foltoz egész nap. Vagy talán téli nagytakarítást rendez, és bekötött fejjel, ócska kesztyűben együtt veri cselédeivel a karosszéket, amelyben valaha ön üldögélt. Vagy talán az éléskamrájával van elfoglalva, diót, mákot tör, kiválogatja a penészedő befőttes üvegeket, lehozatja a padlásról a régi ruháit, és válogat bennük a didergő szegények részére. Legjobban szeretném, ha nagymosást rendezne, mert így lehet legjobban felejtetni.

- Téved, százszor téved, urambátyám - kiáltott fel elkeseredve Józsiás. - Zsófia nem sokra becsüli a falusi nők hókusz-pókuszait. Még ólmot sem öntött Szilveszterkor inkább a divatos zenedarabokat énekelte és zongorázta. Zsófia századvégi nő. Hallotta már urambátyám, hogy vannak fin de siècle hölgyek, akiknek semmi sem imponál, még a szerelem sem? Ha nagyon szomorú Zsófia, a *Gigerli-marsot* szokta füttyülni. Ha jó kedve van: a *Gazdasszonyok Egyesületében* a turnévisélet ellen agitál. És Gobineau a kedvenc írója, aki a romlott reneszánsz költője. És azért fáj nekem elvesztése, mert festett vörös hajától kezdve a cipősarkáig árad belőle az intelligencia és az élvhajhászat. Ő volt az én életem halikrája és francia pezsgője, amelytől akkor részegedtem meg, amikor meguntam a fokhagymás kolbászt és a kertibort. Ő inspirált, hogy néha oly okos és ravasz legyek, mint Borgia Cézár, finom és választékos legyen magaviseletem, mint egy bíbornoké VI. Sándor udvarában, eretnek legyek, mint Savonarola, és romlott legyek, mint egy reneszánsz korabeli kéjenc. Ah, hogy terveztük, mikor elkövetkezik a hajnali misék ideje, mily édesdeden álldogálunk a templom sötét boltívei alatt, és ő csizmás parasztlánynak öltözik... Ha látta volna őt urambátyám: apácának öltözve, nem sokat gondolkozna kérésem felett, hanem nyomban beleugorna a nadrágjába.

- Dehogyan ugranék, fiam - felelt szelíden az öregúr. - Nem tettem ugyan hűségesküt Leonórának, de mégis figyelmeztetem önt ennek a hölgynek nemesszívűségére és nagyszerű jóságára. Olyan áldott Leonóra, mint a házikenyér. Becsülje meg őt, mert vénségére majd úgy fog egyedül hemperegni, mint a kutya a vackán.

- Zsófia olyan, mint a kályhából kicsapó láng a csendes szobában - folytatta elmerengve Józsiás úr. - Ő az a kártya, amelyről villogó szemű cigány jósnők ijesztő hangon mondják, hogy végzetünk. Ő az a fantom, akit a divatkereskedések viaszbabáiról levetett ruhákba, bundákba, szoknyákba felöltöztetünk. Ő az a nő, akiért örökké szenvedünk.

Szomjas Guszti úr legyintett, mintha régi újságokat hallana.

- Ismerem. Ellopjuk a kesztyűjét, hogy csókolgassuk, mikor senki sem lát.

Józsiás úr benyúlt a zsebébe, és elővette Zsófia kesztyűjét. Lila színű kesztyű volt az, mint a bíbornokoké.

- Nem engedjük kimosatni a zsebkendőjét, hogy mindig érezhessük illatát - folytatta az öregúr.

Józsiás úr a szíve felől hímzett, horgolt szegélyű kis kendőt vont ki, amely lehetett volna kehelytakaró is. „Itt van a monogramja virágszárakból. S. betű.”

- A hajából koszorúcskát fonatunk, és a levéltárcánkban hordjuk. Azt hisszük, szerencsét hoz, megóv a betegségektől, vonzza a jó kártyát és a pénzt, mintha megannyi kis kar volna minden hajszál - dörögte Szomjas Guszti úr.

- Én a cipőjét is őrzöm otthon, amely cipő aranyszínű bőrből van varrva, könnyű, mint a lepke szárnya, talán sohasem lépett még a földre, csak hintók és szobák puha prémjére. Egy ingét eltettem emlékebe...

- Amelyet majd egykor egy leánynak fog ajándékozni - szólt mogorván Szomjas úr.

Józsiás felsóhajtott:

- Lehetséges. Hisz már sokszor úgy éreztem, hogy nem szeretem. Közönyös volt a rá való gondolat, nyugodtnak éreztem magam, mint a pipás török a Váci utcában. Aztán jött megint egy nap, amikor a torkomban kezdett verni a szívem, kimondhatatlan gyengeséget éreztem, hogy csaknem sírva fakadtam, lángok csapkodták körül az arcomat: éreztem, hogy ő hív, ő vár engem. De ezt még megtudtam abból is, hogy a Szép Juhászné ott a Sütő utcában rendkívüli nyájassággal rám mosolygott a fehérneműs bolt cégéréből. Mintha élt volna ez a kép, amelybe valaha szerelmes voltam, mint a lőcseiek az ő fehér asszonyukba. Ilyenkor sietve mentem a Trattner-házhoz, amelynek második emeletén Zsófia lakik. Valóban a sarokablak virágcserepeire volt tűzve az a nemzeti színű zászlócska, amely jelentette, hogy szabad az út, Zsófia férje gabonavásárlás céljából az Al-Dunára utazott.

Szomjas úr hümmögött:

- No nézd: zászlót tűzött ki, mint követválasztáskor.

- Csak egy filigrán zászlócskát, de ez nekem a boldogságot jelentette. Sietve vettem a lépcsőket, szívdobogva húztam meg az oroszlánfőt a fehér ajtón, a szobaleány nyájasan nyitott ajtót, pattogott a tűz a porcelánkályhában, napfény játszott az asztalterítón, jószagú füstölővel volt illatosítva a szoba levegője.

- Mint a regényekben - bólongatott Szomjas úr.

- De azóta hiába várom a zászlót. Kérem, urambátyám, menjen fel Zsófiához, és tudja meg, hogy szeret-e még igazán.

- Szegény Leonóra - dörögte Szomjas úr -, sohase tudom elfelejteni azt az önfeláldozó, gyáva tekintetét, amelyet önre vetett, uram. Az örültek házában láthatni ily szemeket, ily önfelédten lepitted alsó ajkakat, ily megtörten hajló nyakakat.

Józsias sürgette az öregurat:

- Szeretem Leonórámat, mint anyámat. De Zsófia a végzetem. A hurok van a szemében, a nyakam van a kezében, az életemen táncol végig két céda cipősarkával, a harisnyakötője a lélegzetemet szorítja, a hajának apró fürtein felakasztva lógok, mint a kanveréb felakasztja magát bánatában a házeresről kicsüngő szalmaszálla. Még a ráncocskáit, a himlőoltásait, rejtett ragyáscskáit se tudom elfelejteni, hát még a szívét, mely keblemen dobogott.

- Megyek, megyek - mormogta Szomjas úr. - Csak egy korty törkölypálinkát iszom. Szükséges az, hogy reggel az ember kedvet kapjon az élethez, mint a füst. Azért is kell ez a kis törköly, hogy eszembe hozzam azokat a víg embereket, barátságos házakat, karcos jó reggeleket, deres mezőket, fagyos országutakat, amelyeket valaha ilyen reggeli időben láttam - hogy ne féljek a menyecskétől: szitát borít a fejemre vagy egy szakajtó záptojást.

Józsias úr türelmetlenül pedergette a bajszát:

- Zsófiától paraszti cselekedet nem várható.

- Szerelmi dühösségében mind egyforma az asszony - felelt az öregúr, amíg a nyakára tekergette a hosszú nyakkendőt, amely a múlt században volt divatban. - A legtöbbje harap, mint a megsértett nőstény. Van közöttük goromba, van jajveszékelő, van szótlan: de bévülről mind egyforma. Azért kell törkölyt innom, hogy eszembe jusson néhány bölcs ember, akit életemben itt-ott láttam: aki nem félt az asszonyoktól. Eszembe jussanak a hegyoldali deres fedelű, füstös falú borházak, ahová szerelmi kín elől menekülnek a férfiak. Hogy halljam a téli varjúkárogást az akasztott emberek felett, akik szerelem és asszony miatt a fára kerültek. Hogy ne térjek el az igaz ösvényről, hanem járjak mindig csak kertek alatt, ahonnan az asszonyok gondtalan csalfaságát megleshetni, míg imitt-amott egy bolond férfi életét teszi fel a nők hűségére.

Az öregúr öltözködését befejezván: tüskés szürke haját meggereblyézte egy görbe fésűvel, a bátorság kedvéért kevés tiszafüredi pedrót tett bajusza hegyére, megvizsgálta fénylő cipőit, aztán megkínálta Józsias urat a szalmafonatos üveggel, amelyet a szekrényből vett elő.

- Jó ez, utasok bátorítója, midőn kora reggel nekivágnak az éjjel behavazott, nyomtalan országútnak; jó ez, amikor az ember valami nagy dologba vágta a fejszóját, és elkocog hazulról, hogy csak az esti harangszó vesse vissza; jó ez, amikor az ember rosszat álmodott, elveszítve látja eddigi életét, fájást érez derekában, csömört a hátában, keserűt a torkában; jó ez, mikor szerelmi nyavalya kergeti az embert, hogy a fejével megy neki a házoldálnak meg a kocsirúdnak... de csak reggel, harangszóra, midőn frissül a világ, máskor csak balgatag iszákos kortyogatja.

Józsias úr azonban nem hallgatott az öregúr rábeszélésére nem nyúlt a törkölyhöz. Szomjas úr tehát egyedül húzta meg az üveget. Krákogott:

- Helyére szökken tőle az éjszakai kalandozásban eltévedt szív megerősödik az álombeli zokogásban fáradt gége a gyomor régi ismerőst üdvözl. Majd meglássa, uramöcsém, nem fogok álldogálni annyi ideig az úrinő ablakai alatt, hogy hőember váljék belőlem, mint az érzelmes gavallérok szokása ez Bak havában, hanem egyenesen nekivágok a lépcsőknek. Engem nem nevetnek ki a függönyök mögül a pajkos hölgyek, sem az asztal körül nem táncolnak örömben, midőn állomásomat elfoglalom. Még nem tudom ugyan, hogy mit mondok a tisztelekre méltó Zsófiának, de bizonyára nem leszek néma, hisz fiskális voltam negyven esztendeig.

HATODIK FEJEZET

A pesti szerkesztő bajai

Józsiás a Kecskeméti utca sarkán vált el Szomjas Gusztitól. Hagyjuk az öregurat eljárni küldetésében, mi maradjunk Józsiással, hisz úgylis ráérünk megtudni a követség eredményét.

Józsiás, mint korának gyermeke: komolyan szenvedett a szerelem miatt, de még jobban az irodalom miatt. A jégvirágos ablakok mögött a belvárosi utcákon nemcsak szerelmeseket sejtett, hanem olvasókat is, akiket abban az időben, amikor az előfizetési felhívások az új könyvek megjelenésekor divatban voltak, szinte személyesen ismert minden író.

Józsiás úr atyja szívbajos, anyja tüdőbeteg volt, talán e keveredésből örökölte emésztő szenvedélyességét, amellyel az irodalomra vetette magát, holott nem sokkal volt jobb író, mint azok a csapzott, mosdatlan szentek, akik kiskocsmákban töltötték az életüket, és mindig irodalomról beszélgettek, gyűlöltek és szerettek, megöregedvén folytatták ott, ahol elkezdték, könyöradományokból tengették életüket, végül a Rókusban meghaltak, amit csak darab idő múlva mertek elhinni az emberek, mert életükben annyiszor követtek el halálos öngyilkosságot, vagy elhunytak szívszélhűdésben: a dicsőség iránti szomjúságból, hogy olvashassák a lapok nekrológjait vagy elbujdosási célzatból a kínos hitelezők előtt.

Józsiás komoly ember volt a nomádok között, gyanúsították is eleget, hogy megtakarított pénzt őriztet az Első Hazaiban, de ebből csak annyi az igazság, hogy Józsiásnak mindig volt lakása, sohasem aludt a kávéházban vagy a kocsmá sarkában, külsejére is adott, amennyiben lord Derby-gallérjait naponta cserélte, ruháját maga vasalta vastag könyvekkel, cipőjét saját kezűleg fényesítette és sokáig elállt a tükör előtt, amíg fehérbabos, kék nyakkendőjét kedvére való bokrétaiba kötötte. A józsefvárosi kocsmákban (ahol a magukat leghivatottabbnak nevező írók és költők gyülekeztek) sokszor gúnyos megbeszélés tárgya volt Józsiás vadkacsa-tollas kalapja.

Józsiás érvényesülni akart, és nem sokat törődött a félvad poétákkal, akik olykor rákurjongtak a Sebestyén téren.

Bár szerelem miatt kimondhatatlanul szenvedett, e reggelen se mulasztotta el mindennapi tisztelgését a Ferenciek terén, a régi Athenaeum első emeletén a *Fővárosi Lapok* nagyhatalmú szerkesztőjénél, aki téli időben vidrasipkában és kötött ujjasban ült irodájában, és epés élvezettel olvasgatta a napi postával érkezett rossz verseket.

Vadnai úr ugyan vasvilla-tekintettel fogadta mindennapi látogatóját (mert a napi postából sohasem hiányzott a névtelen levél, amely a szigorú szerkesztő lelki békéjét óhajtotta feldőlni), de Józsiás urat a fogadtatás nem zavarta.

Kezdte avval, hogy rendszerint megdicsérte az újság aznapi számát, különösen Gyarmathy Zsigáné legújabb beszélyét - mert az asszonyság nem volt útjában Józsiásnak, távol Erdélyben élt, legfeljebb nyaranta látogatott el a Margitszigetre. Kevesebb dicséretben részesítette azonban Mikszáth Kálmánt, akinek aznap jelent meg valamelyik tréfás szegedi írása egy másik napilapban. „Pongyola és nem tud magyarul.” Tóth Béla Józsiás úr értesülése szerint azért dadog, mert temérdek alkoholt fogyaszt. Jókaiéknál, hír szerint ismét családi patália volt. Őnagysága azt kifogásolta, hogy a költőnek kezét csókolnak ismeretlen kisasszonyok a *Nemzet* szerkesztőségének előszobájában, és különböző jótékonysági címek alatt megvágják Jókai erszényét. A Sándor utcai ház az utóbbi időben mindennapos harcok színhelye, Jókai hanyatlik, mióta báróvá lett, nincs már Aranyember, nincs már Ottilia...

- Nos, és mit gondol, ki lesz a Jókai utóda? - kérdezte a mérges szerkesztő, aki láthatólag élvezte az írók Pancsolását, akik nem dolgoznak a *Fővárosi Lapok*ba.

- Ki lehet más, mint Petrinyi! Végre szóhoz jut az igazi Jókai...

(Ebben az időben élt a fővárosban az a vöröses bajuszú, púpos, kötekedő férfiú, aki ugyan egyetlen sort sem írt le életében, de a kisebb kocsmákban azt híresztelte, hogy ő írja Jókai regényeit, Jókai csak itt-ott simít a kéziratán. Akadtak naiv emberek, akik Pesten is hittek Petrinyinek, meg aztán jólesik a bálványt ledönteni, megnézni, mi van a belsejében; hát Petrinyi volt az, aki mint az Első Magyar Biztosítási utazója, az egész országban elterjesztette ebben az esztendőben a mendemondát, hogy Jókai csak a nevét adja oda a regényekhez, küldik azokat ruháskosarakban a lakására a névtelen írók, akiknek Jókai öt meg tíz forintokat fizet).

Vadnai Károly észrevette, hogy mi lesz a bizalmaskodó beszélgetésnek a vége.

- Hát csak adja ide az úr azt a tehetségtelen beszélyt, amelyet a kabátjában tartogat. Aztán mához egy hétre feljöhet a válaszáért. De addig ne zavarjon.

Józsiás úr valóban egy beszély ügyében kereste fel a szerkesztőt. A diósgyőri árkusokra lila színű tintával írta mondanivalóját, itt-ott veres tintával javított a kéziratán, amely ilyenformán meglehetősen tarkabarkának látszott.

- Belevakul, aki ezt elolvassa - mondta a hatalmas szerkesztő egy fiókba dobván az írást. - Nem volt maga valaha tanár, tekintetes úr?

- Sohasem.

- Csak azért kérdeztem, mert a kéziratán a javítások olyanok, mint az iskolai dolgozatokban.

Józsiás úr még néhány szóval vázolta beszélye tartalmát (sokallta a hetes terminust, hamarabb szeretne volna megtudni beszélye sorsát). Elmondta, hogy az elbeszélés sokkal különb, mint a *Madárijesztő és két felesége*. Néhány előkelő pesti úriasszony esetleg magára ismer a beszély alakjaiban, mert (Józsiás) mindig a való életből meríti tárgyát.

- Majd egyszer pórul jár uraságod, mint Antóni, akit a minap oly csúfosan megverték a Régi-posta utcában egy beszélye miatt. Tetejében a megsértett hölgy: szennyes vízzel leöntötte az emeletről - szólt a szerkesztő.

- Ó, az én hösnőim hálásak szoktak lenni, mert csupán bájos oldalukra vetem lámpásom, fényét. Legelsősorban prenumerálnak a *Fővárosi Lapokra*.

- Azt bizony jól teszik - felelt szórakozottan Vadnai.

Az ódon épületből nem ment mindjárt az utcára Józsiás úr. Bekopogtatott különböző ajtókon, amelyekre itt a Forgó bácsi *Kis Lapjának*, ott Csicseri Bors *Borsszem Jankójának*, majd a Wohl-nővérek *Magyar Bazárjának* szerkesztőségi táblája volt kifüggesztve. Mindegyik lap számára lett volna némi kézírata, de a szerkesztők még aludtak, csupán a szerkesztői segédnek köszönhetett forró jó reggelt Józsiás.

A földszintre érve, édesdeden hallotta az udvar háttérében a nyomdagép zakatolását. Vajon mely szerencsés költők és írók műveit nyomja ott a gép? Az udvar szemetes és piszkos volt, papírhulladékokon jártak ki és be kék köpenyeges szedők, nyomdai munkások, Józsiás szeretne volna külön-külön megkérni őket, hogy kéziratára majd gondot fordítsanak. A kapualja telve volt lécek közé szegezett papiros csomagokkal, amely papirosokra a kiválasztottak műveit nyomják. Józsiás még nem részesült abban a szerencsében, hogy könyve jelenhetett volna meg. A kikoptatott kövekre áhítattal nézett. Itt szokott a kapun ki- és bejárni a sok szerkesztő, aki az Athenaeum lapjait vezeti, akinek csak egy szavába kerülne, hogy Józsiás el-

ismert, híres író legyen. Erre járnak a *Pesti Napló* nappali és éjjeli redaktorai, az oroszláncépű ifjabb Ábrányi Kornél, a szenvedélyes Kaas Ivor báró és a professzoros Balogh Pál itt jönnek be eszmékkal megterhelten. A *Nemzet* nagyhatalmú, széles vállú Gajári Ödönje déltájban érkezik, hogy még az esti lapban közölje legmegbízhatóbb politikai értesüléseit. A katonás modorú Adorján Sándor a *Nemzet* estilapját szerkeszti, amelynek befejeztével „pesti leveleket” ír a szabadelvű párt vidéki lapjainak. Bleicher, a közgazda a legelegánsabb cipőket viseli a Barátok terén, míg Ágai Béla novellagyűjteményt ír, amelyhez Porzó készíti az előszót, de az író akkoriban még nem választott véglegesen a Múzsák és Aesculap között. A *Nemzet* régi szerkesztőségében a kiült nadrágú, aranycvikkes Szokolay Kornél külföldi szemléje befejezése után Pest egyik legszebb asszonyának írogatja a szerelmes leveleket, aki később nőül is megy hozzá, míg a többi munkatársak mandátumról álmodoznak. A hatalmas, félhivatalos újság szerkesztőségi kötelékébe tartozhatni: felért egy államhivatalnoki bizonyossággal; nem lehetett elveszett ember Magyarországon, aki valaha a *Nemzet* irodájában dolgozott. - Csak Szomory Emil tüntetett néha a miniszterialis ügyrend ellen, bodros ifjú volt, és bejelentés nélkül eltűnt olykor íróasztala mellől, hogy vidéki úrnők nyugalma és szívét megzavarja. Ő, ezek a férfiak, akiknek neve mindennap csókolódzik a nyomdafestékekkel, nem tudják, hogy milyen gyötrelmes szomjúság ég azokban, akik a nyomdafestéket óhajtják, de nem élvezhetik.

Józsiás még a kapu alatti kiadóhivatali irodáknak is csendes sóhajt küldött. A mogorva főpénztáros márványsztalkája mögött beleöszült a házbeli különböző szerkesztőségek utalványainak kifizetésébe, ő nem túlságosan örvendezett még akkor sem, ha Jókai Mór szelíden félrehajtott feje tűnt fel az üvegajtó mögött, Józsiás úrra meg pláne ellenséges pillantásokat vetett, de Józsiás úr úgysem nyomult be az ajtón. Csak a *Nagy Athenaeum Naptárt* nézegette a kirakatban, amelyből ez évben kimaradt beszélye, holott tavaly felvette a szerkesztő.

Leonórárt és Zsófiát e percben teljesen elfelejtette, csupán a szarkasztikus Vadnai szerkesztő úrra gondolt, hogyan lehetne kegyességét e vidrasipkás férfiúnak megnyerni?

Álmodozva ment keresztül a téren, amelyet a köznép Barátok terének, míg a visszautasított írók a külső Józsefvárosban: Sóhajok terének neveztek. A híres tözsér megtermett neje, aki csak ez évben vette fel a szent kereszttségét, püspöki kereszttel a mellén állt a ferenciek temploma előtt, és mindennapi jótékonyságát gyakorolta a barátok galambjaival, csinos cukrászdobozból zsemlyemorzsát szórt a repdeső madaraknak. Méltóságteljes léptekkel, harmonikás nadrágban, a fagytól túszkölve mendegéltek ezüstfejű kúriai bírák a téren levő hivataluk felé, a szigorúságáról hírhedt, púpos tanácselnök hatalmas náthával jött a Koronaherceg utca felől, a kapu alatt leskelődő ügyvédek és pörös felek nagy rémületére. Sűrű fátyolával, karcsú derekával, pipiske lépteivel néha átsuhant a téren egy úriasszony, turnürje után csak szórákozott pillantott Józsiás úr. Mi lesz, ha Vidnainak nem tetszik a beszély, amelyben éppen a P. utcai jelenetet írta meg Leonóra és Zsófia között?

Aztán versére gondolt, melyet kabátja alatt őrizgetett. Elhatározta, hogy elviszi a *Bolond Istóknak*, amelyet ebben az időben vett át Bartók Lajos. A szerkesztői iroda - mint ezt Józsiás úr fejből tudta - a közelben volt, az Egyetem utca egyik házában. A homályos kis előszobában már egy íróval találkozott Józsiás, aki az öltözködő szerkesztőre várakozott. Plébános külsejű, vastag szemüveget viselő, kopaszodó, meglehetősen vékonyka télikabátot viselő (amely télikabátrol messziről látszott, hogy a zsidórusok piacáról való) és izgékon ajkú férfiú volt a várakozó.

A rövidlátók egyenletes, kiszámított lépteivel járt fel és alá az előszobában. Olykor gyufaszál nagyságú ceruzát vett elő zsebéből, és egy papirosdarabra jegyzeteket tett. Szemüvegét kezével megigazította, midőn Józsiás úr alázatosan köszönt, de nem ismerte a fekete bajszot. Folytatta tehát sétálgatását, bizonyosan készülő új művei foglalkoztatták gondolatait.

A belső ajtó feltárult, és a kecskearcú, pirosas orrú, kékszemű, szőke poéta keskeny vállú alakja megjelent. Ferenc József kabátot viselt, mint rendesen, és hatalmasat prüsszentett.

- Ah, Gáspár Imre! - kiáltott fel fátyolos tuberkulotikus hangon. - Mit hoztál, öreg? A heti penzumot? Verseket, csillagrúgásokat, Istók kiszólásait? Add hamar a kézírást, a nyomda úgyis éhesen várja szellemes ötleteidet.

A megszólított a kabátja zsebébe nyúlt, és temérdek apróra vágott „kutyanyelvet” vont elő, amelyeken szinte olvashatatlan kis betűk tömege volt.

- Valami mondanivalóm is volna - szólt bizonytalan hangon Gáspár úr.

A kecskefejű költő viharosan felkiáltott:

- Persze, pénz kellene. De hisz már annyival tartozol öregem. A tegnapelőtti öt forintot nem számítva: legalább húsz forint adósságod van.

- Házbér - mormogta a munkatárs.

- Tudom már a többit, kedves Gasparone. Bizonyosan korhelykedtél az éjjel. Mondd meg őszintén, kedves Gili Balázs, hány pohár sört ittál a kőbányai *Casínó*ban? Legalább húsz pohárral megihattál.

- Nem volt pénzem tegnap.

- Ahá, az más. Akkor bizonyosan a József utcában, az Üchtritz-házban Ivkoffnál növeltél az amúgy is tekintélyes kontót. A bormérőnek, hallom, jó borai vannak. Egyszer majd eljövök hozzád a kiskocsmába, a *Kürt* konyhája kezd egyhangú lenni... Szerencsés ember vagy te, Imre. Külsőd olyan, mint egy tiszteletre méltó kanonoké, és ez mindenütt hitelt nyit számodra. Én bezzeg a felényi bizalmat sem élvezem. Sovány embernek nyomban fizetni kell mindenért.

A szerkesztő beszéd közben gyorsan átfutotta a „kutyanyelveket”, apró jegyzeteket tett a papirosok szélére.

- Jó volna, ha ezt a gúnyos verset, amely Wekerle aranyvalutájáról szól: „kurzívból” szedetnéd - szólt G. I. - Hallatlan számárság, hogy a bankók helyett ércpénzt adnak a publikumnak. Ugyan ki fog a zsebében hordani akár tíz forint árú ezüstöt is. Minden járókelő úgy csörög az utcán, mint egy fizetőpincér.

A szerkesztő bólintott. Összehajtogatta a papirosokat, és tréfásan felkiáltott:

- Mondd, Imre, még mindig nem szereted a nőket? Bolond vagy te, Gili Balázs. Egy finom, gömbölyű, galambbegyű asszonykánál nincs nagyobb passzió a földön. Ez a Pest pedig tele van kövér asszonyokkal. Csaknem elszédülök délben a Koronaherceg utcán. Száz életének kellene lenni a férfinak, hogy jóllakhasson a pesti nők bájaival. És ezek a divatosan öltözködő, éjszemű, keletiesen renyhe, göndörhajú, sápadt arcú, kislábú, domború zsidónők, akiknek anyjuk még a gettóban élt, apjuk sárga foltot viselt a kaftánján, és ők már ellepik, megszállják, meghódítják az egész várost... Mily műveltek és megértők! Ismerik verseimet mindnyájan, és az utcán hallom, amint a hátam megett nevetem és műveimet emlegetik. Öreg pajtás, az ember már szinte felejt, hogy antiszemita. Én legalábbis nem vagyok ellensége a zsidónőknek.

- Én nem tudok velük kibékülni.

- Nézd meg a fényűzésüket, és el kell hinned, hogy rövid idő múlva az ő képükre fog átalakulni az egész város. A mi asszonyaink végképpen elmaradnak ízlés dolgában megettük. Szép ruhát, finom, ingerlő fehérneműt selyemharisnyát, jó cipőt ők hordanak. Egpár színésznő meg a mágnásasszonyok tudnak még úgy öltözködni, mint ők. Még a parfümjök is más, mint a keresztény nőké. Hiába vesznek fel új ruhát a mi asszonyaink, tudjuk, hogy

Katalin napjától húsvétig nem megy le testükről a barchentalsóruha. Ez szomorú, barátom, még mindig az öregasszonyok parancsolnak a városban ők tanítják öltözködni a fiatal nőket, kiátkozzák, megszólják azt a nőt, aki nem visel térden alul érő késsel vagy vörössel hímzett vastag nadrágot.

Gasparonét nem túlságosan mulattatta a szerkesztő beszéde. Egyéb kívánságok hozták őt e helyre. Suttogva szólott:

- Legalább öt forintot adj az adósságomhoz.

- Te vagy legdrágább munkatársam, Imre. Itt a pénz, pedig én magam is szűkében vagyok. Hol van még új esztendő, hol vannak az új prenumeránsok? Az *Istók* hanyatlik, a *Jankót* pártolja a publikum, kormány. Ágainak maholnap már egyéb dolga sem lesz, mint előszót írni fiatal írók könyveihez.

Pénzcsergés hallatszott, G. I. izgatottan eregette asszonyos rekeszes kopott kis erszényébe a kapott tallérokat, és gyorsan nadrágzsebébe nyomta a bugyellárist. Bartók felnevetett az izgatott férfiú láttára.

- No, jó dolguk lesz ma este a fiatal költőknek Kleinnál a Soroksári utcában vagy a Kálvin téri bodegában. Imre, térj már eszedre, ne hagyd magad állandóan kifosztani a fiatal csirkefogóktól.

De G. I. erre már nem is válaszolt. Hegyes léptekkel sietett ki az előszobán. Az ajtót nyitva hagyta maga után, és azon egy bőszült arcú, keresztbe álló szemű, kövér férfiú rontott be.

- No, fiatal barátom... - fordult most a *Bolond Istók* szerkesztője Józsiáshoz, de torkán akadt a szó, amikor a dühös jövevényt megpillantotta. A költő elsápadt, és gyér hajfűrtjei megremegtek.

- Az úr elcsábította a feleségemet - ordított a jövevény.

- De Mihalek úr! - felelte a szerkesztő.

- Mindent tudok. A gázság lelepleződött, a büntetés nyomon - ordított a jövevény, és egy vastag rőföt, amilyent a szabók használnak a posztó mérésénél, vont elő kabátja elől.

Józsiás úr ekkor célirányosnak látta közbelépni. Hátulról megragadta Mihalek urat, és kistaszította az ajtón. A szabó kívülről dörömbözött és ordított.

Bartók szelíden felsóhajtott:

- Látja, fiatal barátom, ilyen nehéz a helyzete mostanában a szerkesztőnek! Hát csak adja ide a költeményt, amely kabátjából kikandikál. A vers „jönni fog”.

- És a szabó odakünn? - kérdezte Józsiás.

- Majd megunja magát, és hazamegy a vasaló mellé.

HETEDIK FEJEZET

Az „Udvarlás Könyve”

Józsiás úr a Barátok terén székelő előkelő könyvkiadók és lapszerkesztők mindennapos látogatása mellett talált időt arra is, hogy a kisebb, kevésbé tekintélyes könyvárusokat is felkeresse.

Józsiás úr ugyanis azon törekvő és fáradhatatlan írók közé tartozott, akik lehetőleg mindennap szeretik nyomtatásban látni a nevüket; elveszítettnek vélik azt a reggelt, amidőn nevüket nem pillanthatják meg valamely friss festékszagú nyomtatványon. Látszólag a betűszedők a város minden nyomdájában az ő kezeírásukat szedik ólomból; nem törhet a nagyvilág felé olyan közlőny, hetilap vagy kalendárium, amelynél ők ne kopogtatnának a műveikkel. A szerkesztők és kiadók rendszerint lusta olvasók. Szívesebben fogadják oly írók közreműködését, akiknek neve a gyakori nyomtatás által bizonyos ismerős hangzatra tett szert, mint az esetleg tehetségesebb, de névtelen írókat. Az írók nevei a sűrű megjelenés révén bizonyos nimbuszhoz jutnak. Kurzusuk lesz, mint az aranynek, ezüstnek, holott sokszor semmi belső tartalmat nem jelentenek a nevek; csak hangzanak, csengenek a szerkesztők és kiadók íróasztalain, de megítélésük másfelé tartozik: az olvasóra, aki messzi falusi vagy tanyai házakban, lebocsátott függönyű ablakok mögött, a családi lámpa alatt várja kedves írójának legújabb műveit. Ó, ha tudnák némely írók, hogy a szerencsétlen betűszedőn kívül senki se olvassa el műveiket, mily kevesebb lenne önérzetük, midőn kidagasztott mellel lépkednek a város utcáin!

Józsiás úr, amint a Barátok terét elhagyta, megnövekedni látszott. A cinikus, rosszmájú és megvető modorú szerkesztők után most dicsőségének színterére indult, ahol úgy bántak vele, mint ünnepezt, országosan elismert íróval illik. A Józsefváros felé tartott, ahol piszkos üvegablakú irodákban, ódon kis nyomdákban, földszintes házakban a könyvkiadók legutolsó rabszolgái, a naptárszerkesztők, a hetilapírók, a kis élclapszerkesztők tanyáztak. Az Ősz utcában állott Virág Kálmán és Neje könyvkiadó- és nyomdaintézete, egy ódon földszintes ház, amelynek udvarán, sötét ablakú nyomdában, sápadt emberek hajoltak a betűszekrények fölé.

Józsiás úr kidüllesztett mellel lépett be a kapun. Az üvegfalal elrekesztett irodákban görnyedt fejek emelkedtek fel, és üdvözölték Józsiás urat. Aztán tovább percegtek a tollak a nagy könyvek felett. Ki tudná, mit és kinek írnak itt a fáradt hivatalnokok.

Virág Kálmán, a cég egykori megalapítója, már nem volt az élők sorában. Ellenben élt Neje, aki a gyászév letelte után férjhez ment egy fekete bajszú fiatalemberhez, aki odáig csak egyszerű korrektorként működött a nyomdairoda egy gázlángja alatt. Rengeteg betűt és szót javított ki a nedves papirosokon, míg végre elérkezett ideje, midőn szegénysorsára írta fel a deleatur jegyet: a gazdag özvegy férjéül választotta a feketebajszút, aki helyét a sistergő gázláng alatt átadta egy másik szintelen úrnak. Ő maga a főnöki iroda karosszékebe telepedett.

A cég tovább folytatta eddigi működését, a betűszedők és hivatalnokok tovább vénültek, nadrágok elkoptak a papírhulladékkal bélelt írószékeken, tüdők elkorhadtak az ólomszekrények felett, lenge irodakisasszonyok terjedelmes családanyák lettek, kalendáriumok elronyolódtak, és újakat nyomtattak helyettük, álmoskönyvek elzsirosodtak az örökös forgatástól, de a Virág Kálmán és Neje cég mindig gondoskodott arról, hogy a legújabb álmoskönyvek álljanak a vevők rendelkezésére. Csak éppen az öreg cégfőnököt cserélte fel egy fiatal férfiú.

Józsiás úr bizonyos leereszkedéssel köszöntötte itt a különböző szerkesztőket, Brincai urat, egy biliárdgolyófejű, tüskés, nagybajszú, pápaszemes emberkét, aki nagyon önérzetesen szerkesztette itt álmoskönyveit. Írt nagy egyiptomi, kis egyiptomi, magyar nép okulására, gazdák előrelátására, szerelmesek tanácsadására való álmoskönyveket. A szerkesztés igen

egyszerű volt, olló és ragasztóostya kellett hozzá: Brincai úr önmagát plagizálta. Törölte a szerelmesek álmoskönyvéből azokat az álmokat, amelyek a hideg időjárásra vagy a birkahullásra vonatkoznak. Gyakori mondása volt, hogy annyi kiadást Jókai sem ér meg a regényeivel, amennyit ő az álmoskönyveivel. Brincai úr másik foglalkozása volt a pohárköszöntők könyvének szerkesztése. Nagy tudomány volt ez a régi Magyarországon, mert az olvasók elvárták, hogy különböző alkalmakra megfelelő pohárköszöntővel szolgáljon Virág Kálmán és Neje. (Brincai úrnak a neve sohasem szerepelt a könyvek fedelén; ő megelégedett a névtelen dicsőséggel.) Akármilyen szomjas volt Brincai úr: írnia kellett a jegyesek, a násznagyok, a halotti torosok, a Lajos-napok örök pohárköszöntőit. A születésnap toasztokat többnyire versben szerkesztette. Bizony megszomjazott, amikor a józsefvárosi plébánián a harangozónak eszébe jutott meglóditani az esti harangot. Sietett kis kocsmájába, a nem messzire fekvő Ivkoffhoz, ahol rendszerint „gyalogtozást”, vöröshagymás, ecetes kolbászt és számos „fröccsentéseket” vacsorázott. Asztaltársaságának, két nyugalmazott könyvárusnak ilyenkor becsmérő szavakkal emlegetett egy bizonyos Mélyacsai nevezetűt, aki ugyancsak a magyar nép számára való pohárköszöntőket (szép hegedűszóban) próbál írogatni Méhneréknél, de „aki beveszi, az megveszi”.

Brincai úr asztalánál, szemközt a kopasz férfiúval egy sörényes, ősz, szórakozott képű férfiú törölgette a tollat hajába. Vereskarikás szemei voltak, mintha egész éjjel keserves sírással töltötte volna idejét. Arca rendkívüli fáradságot fejezett ki, mintha minden egyes ráncért, amelyet sikerült arcára felrakni: súlyos testi munkát kellett volna végeznie. Álla, amely jobb időket látott büszkeséggel nyúlt előre, hetenként egyszer most is rózsaszínű volt a friss borotválástól. Lavallier-nyakkendője gondosan volt kötve, de látszott, hogy a kéz, amely a nyakkendőt köti, már remeg. Ötven esztendő előtti divatos mellényei voltak: kézzel hímzett, nefelejcses, búzavirágos mellények, amelyek hímzésénél többnyire álmaikat és reményeiket sírták el az akkori nők. Elseje után darab ideig egy gyermekökölnyi nagyságú karneolgombot hordott ingében. Egyébként nadrágján, amellyel a széket érintette, könyökén és mellén, amellyel az íróasztalhoz ért: mindenféle tarka női ruhákból való „védőket” viselt; e ruhadarabokat őrizte ily gondossággal a korai elkopástól. Mindenkihez igen alázatos és udvarias volt. Szerelmevölgyinek hívták napjainkban - régebben valószínűleg más neve volt -, és a Virág Kálmán és Neje cég szerelmi könyveit szerkesztette ő, a különböző szerelmi levelezőket, a szerelmesek tanácsadóját és a szerelmesek naptárát. Egész nap egyhangúan, szótlánul végezte dolgát, fejét ritkán emelte fel munkájából, sőt olykor, ha megfeledkezett magáról, látható passzióval és gondos kalligráfiával írta a jegyeseknek való levélmintákat (amíg Brincai úr epésen megjegyezte, hogy a nagy szorgalomnak majd előbb-utóbb rossz következménye lesz, a főnök leszállítja a kolléga fizetését, vagy talán el is bocsátja). Szerelmevölgyi úr alázatos és ijedt pillantást vetett a főnöki iroda felé, és igyekezett hivatalos arcot ölteni, összeráncolva homlokát, midőn a menyasszony válaszát a vőlegényhez írogatta. Az esti harangszót ő is nagy sóhajtással üdvözölte. Rendszerint egy fekete hajú kisasszony várta őt a kapunál, akivel mindennap úgy üdvözölték egymást, mintha véletlenül találkoznának. A józsefvárosi hentesboltoknak vették útjukat, és leghűségesebb szemlélői voltak a csemegések kirakatainak.

Józsiás úr Szerelmevölgyi urat tisztelte meg előbb kézzorítással. (Brincai úr sokatmondólag köhintett, mintha fenyegetőzne, hogy nem felejtí el a mellőzést.)

- Kedves szerkesztő uram, egy igen jeles ideával jövök önhöz - szólt Józsiás, székét közelebb húzva a szerelmesek szerkesztőjéhez.

A szomorú ember sajátságos kíváncsisággal emelte föl a fejét. Ugyan miféle jeles ideával jöhetnek egy haldoklóhoz, akinek már csak néhány napja van hátra a földi életből? (Szerelmevölgyi tíz esztendeje haldokolt az Ősz utcai irodában.)

Józsiás hízelkedve kezdett mondanivalójához:

- Ismerem az ön műveit, szerkesztő úr, mert magam is rászorultam az ön tanácsaira. Csak az egészséges, csattogó fogú boldog emberek nevetnek a szerelmi tanácsokon, akiknek annyi erőfeszítésükbe kerül egy szerelmet átélni, mint egy tál töltött káposztát elfogyasztani. Beismerem, hogy az emberek többsége ilyen. A férfiak oly gondolattalanul, érzéketlenül emésztik meg szerelmi élményeiket, hogy nem éreznek többet belőle, mint a jó ebédből. Néha zsírosabb volt a jó ebéd és egy-két napig bágyadtabbak a megszokott állapotuknál. De legtöbbször bizony csak fogukat piszkálják ki. A nők sem különbek, tekintetes uram. A legtöbb sírig tartó fogadalom egy éjszaka tart. Ha minden esküvést komolyan megtartának a nők: elhervadhatnának a vágytól. Cserélnek, csereberélnek ők is, mint a férfiak. Szép dolog, ha egy esztendeig emlékeznek szerelmeikre.

- De én másfajta ember voltam, világéletemben - folytatta Józsiás úr. - Én valóban komolyan hittem, ha azt mondtam egy nőnek, hogy szeretem. Engem mindig a szerelem foglalkoztatott. Sohase tehettem egy lépést sem, hogy a bizonyos nőt elfelejtettem volna. Amint elváltam tőle, nyomban azon törtem a fejemet, hogyan láthatnám ismét. Amint búcsúcsókot váltottunk, már a levél bevezetésén gondolkodtam, amelyet pár perc múlva írni fogok neki. Néha kétszer és háromszor is láttuk egymást napközben. De ez nem változtatott azon, hogy ugyanannyi levelet írjak neki. Mindig eszembe jutott valamely mondanivaló, amelyet elfelejtettem. S így műveit, szerkesztő uram, nagy haszonnal forgattam.

Az ősz hajú, bús férfiú, aki életében talán először hallott elismerő szavakat irodalmi műveiért, meglehetősen felizgult a dicsérettől. Utóvégre: Józsiás úr országosan elismert író, szavai tehát nem jelentégtelenek. Szerelemvölgyi azonban még mindig fenntartotta külsejében a haldoklók magatartását, akik féllábbal a másvilágon vannak, de író volt, és az író felfüggeszti haldoklását, ha rongyos vándorlegény fütyülni kezdi az ablak alatt a dalt, amelyet ő írt valaha.

- Melyik könyvemet olvasta, Józsiás úr? - kérdezte szerényen Szerelemvölgyi.

- Valamennyit, mert az idők folyamán mindegyikre szükségem volt. A *Kis Levelező* tanácsot adott, ha szívemet a Zöldfa utcai leányiskola környékén elragadta egy fekete szemű bakfis. A *Nagy Szerelmi Levelező*ből megtudtam, hogy mit kell írni az első találkozás után, a vallomás bevezetésekképpen, eljegyzés előtt, sőt az esküvő napján. De sok hasznát vettem a gyűjteménynek, amelyben emlékkönyvekbe való sorokat találtam.

- Fáradságos munka volt - szólt közbe csendesen Szerelemvölgyi. - A legtöbb verset magam írtam.

- Tagadhatatlanul nagy szolgálatot tettek ezek a könyvek a szerelmesek céljainak elérésében. Megkönnyítették az udvarlásokat, eszmét adtak a tévelygőknek, megmutatták a helyes utat a habozóknak. Kitűnő ötlet volt, hogy a könyvekben mindjárt megtalálta a választ a nő is, amelyet a kapott levélre küldhet. Jó volt ez a könyv, hogy csillapítsa a szerelmesek mohóságát, hisz a levelek száma és sorrendje pontosan megjelölte azt az időpontot: mikor szabad elcsattanni az első csóknak. „Álmaim netovábbjáról értesítem önt... kisasszony” - írta a férfi az első csók után. „Kegyed... visszaélt gyengeségemmel és helyzetemmel” - válaszolt a nő. Ámde a gyengéd szavakat sohasem zavarja gonoszság. Még az „elválás alkalmából” írott levél is oly udvariasan van fogalmazva, hogy az ember hajlandó elfelejteni, hogy végül mégiscsak fekete pecsét van a borítékon, és bánatot visz.

- Nem szabad a szíveknek összetörni - vélte az ősz hajú szerkesztő. - Úgy kell elválasztanunk a szerelmes párokat, hogy azok észre se térjenek, csak akkor, midőn idejük elérkezett. Nagyon jó dolog ilyenkor útra küldeni őket a vidéki rokonokhoz, falun lakó édesanyához, a víg szüret-hez. A gyakorlott, régi asszonyságok tudták legjobban, hogyan szabaduljanak meg kedveseiktől, ha azok terhükre kezdtek lenni. Sírva búcsúztak, örök hűséget esküdtek és többé nem jöttek elő. Régente hallottam ilyen eseteket... A férfi még sürgönyöket, üzeneteket küld a

közbeneső postaállomásokról, amint valami ürügy alatt utazni küldte őt hölgye. Még telve van szíve büszkeséggel és elragadtatással nője iránt, holott már nyomon követi a levél, amelyben félreérthetetlenül tudomására van adva, hogy a szerelemnek vége, legjobb lesz vissza sem térni. Kapott ön valaha ilyen levelet, Józsiás úr?

- Isten tudja - felelt szórakozottan Józsiás. - Egyszer gyermekké tett engem is a szerelem, amikor egy nagyszívű művelt és okos és rafinált úrnővel megismerkedtem, akit különbnak véltem minden eddig ismert nőnél, nyilván azért, mert okosabb és műveltebb volt, mint én. Zsófiának hívták, és csillagom volt.

Józsiás úr elgondolkozott, majd eltakarta kendővel arcát.

Az ősz Szerelemvölgyi részvétellel nézett rá.

- Az ember azt hinné, hogy az ilyen jól öltözött, divatos urak nem ismerik a szenvedélyes szerelemmel együttjáró fájdalmakat - dűnnyögte Szerelemvölgyi. - Azt gondoltam, hogy csak azok bánkódnak igazán egy nő miatt, akiknek kabátjuk kifényesedik a kopástól, nadrágjuk kiszakad a feledékenységtől... Akiknek kalapjuk hasonlít a madárijesztőéhez. Valamint a nőkről sem gondolom, ha ők hangosak és vidámak, hogy szenvedni tudnak szerelem miatt.

- Csak ha a pisztoly eldőrdül - szólt Józsiás úr.

- Ha a pisztoly eldőrdül - felelt sóhajtva a szerelmes levelezők regényes szerkesztője.

Egy darabig csendesen nézett egymásra a két férfi, mintha ebben a percben akarnák elmondani egymásnak mindazon bús emlékeiket, amelyek évek óta a szívük mélyében nyugszanak... De Józsiás úrnak hirtelen eszébe jutott a cél, amely az Ősz utcai irodába vezérelte.

- Egy új könyvet szeretnék írni, drága szerkesztő úr, amely könyvnek biztos kelendősége volna a piacon. Adhatnánk ennek a könyvnek sokféle címet, de én legjobbnak vélném ezt a címet: *Udvarlók könyve*.

- Talán inkább *Az udvarlás könyve* - szólt közbe a szerkesztő, akinek meglehetősen gyakorlata volt a praktikus címek kitalálásában.

- Legyen tehát a könyv címe: *Az udvarlás könyve* és benne felsorolva a mondanivalók, amelyek egy hölgy meghódításához szükségesek.

Szerelemvölgyi bólogatott:

- Kezdve az első találkozástól az udvarias sétáig... a templomba való kíséretéskor mondanandók... a báli zene alatt szükséges suttogások... nagymosáskor való véletlen betoppanáskor való igazolások... beteglátogatáskor mondandó vigasztalások... Udvarlás a Svábhegyen... Séta a Vízivárosban... Kirándulás a megyeri határcsárdához...

Józsiás megragadta a búskomoly férfi kezét:

- Örömmel tapasztalom, hogy tekintetes úr nyomban a dolog mélyére látott. A férfiak többnyire oly szamarak, hogy a szívük dobog a torkukban, és a szájukat se tudják kinyitni, ha hölgyükkel a Hattyú fedélzetére szállnak. A legtöbb férfi bús némaságával tüntet, amikor a Zugligetben beköszöntött az ősz, és a hölgyek szorgalmasan szurkálják esernyőjükkel a lehullott faleveleket. Az ezredik férfi sem tud megszólalni, amidőn azt tapasztalja, hogy hölgye a színházban egy idegen férfival kacérkodik.

- Tehát arról volna szó, hogy mit kell mondani a férfiaknak?

Józsiás úr felkiáltott:

- Egy biztos útbaigazítás volna ez a hazugságok útvesztőjében, ahová a nők hiszékenységét becsalogatjuk. Helyes tanácsadó, hogy mit kell mondani a harminc éven aluli és a negyve-

nedik évük felé közelgő nőknek, hogy szavaink elérjék a kellő hatást. Hogyan kell kezdeni az érdeklődés ébresztését a fiatal lányoknál, mint kell kitalálgatni a különböző hiúságokat, hogyan kell elhitetni a lábaknak szépségét, a hajaknak csodálatosságát, a járásnak feledhetetlen kellemetességét... Egy olyan könyv volna ez, amelynek kitanulása után minden férj kellő fölényrel és biztos sikerrel tudna szóba állani a legveszélyesebb nővel is. Ha Virág Kálmán és Neje kellő hajlandóságot mutatna a könyv kiadására, semmi akadálya se volna a munka megkezdésének, mert a betűszedő éhségét bizonyos mennyiségű kézirattal máris kielégíthetném.

Mielőtt Józsiás úr zsebébe nyúlhatott volna a sokat ígérő kéziratokért, felnyílt az ajtó és belépett azon a fekete szemű, halavány kisasszony, akit ebben a fejezetben már említettünk.

- Itt vagyok, kedves papa, hogy együtt menjünk ebédelni - szólt a fekete szemű hölgy Szerelmevölgyi úrhoz.

Szerelmevölgyi úr arcán végtelen gyengédség mutatkozott, amint leányát megpillantotta. Azonban bizonyos zavaros elpirulás is jelentkezett a szerkesztő arcán, amint némi bocsánatkéréssel fordult leányához:

- Egy pillanatig légy türelemmel, gyermekem, még nem beszéltem a főnök úrral - szólt Szerelmevölgyi, és az ajtó felé indult, amely a félelmetes főnök irodájába nyílt.

- Megállj, papa, ráérsz beszélni a főnök úrral akár holnap is - szólt a leányka. - A postás pénzt hozott a délelőtti folyamán. Előfizetés érkezett a *Homérosz*odra.

A leányka kabátja zsebéből két gyűrött bankót vett elő, valamint a postautalvány rózsaszínű szelvényét. Szerelmevölgyi úr mély meghatottsággal nyúlt a szelvény felé:

- Lássuk, ki az az áldott lélek, akit Homér-fordításom érdekel?

Hangosan olvasta a nevet a szelvényről:

- „Slauch Lőrinc, Budapest, Zerge utca.” Ó, a jó püspök nem feledkezik meg rólam. Eddig minden fordításomat megrendelte. Az *Odyseust* díszpéldányban kérte.

- Mehetünk tehát ebédelni Kleinhez, ahol kedvenc marhahúsod vár, atyám - szólt a fekete szemű leányka, és apjára segítette azt az ócska köpenyeget, amely oly bő volt, mint a Mikulásé.

- Önökkel tartok, ha megengedik - jelentkezett Józsiás úr. - Legalább folytatjuk a megbeszélésünket.

A szerkesztő szerényen védekezett:

- Ó, a mi Kleinunk csak egy szerény kis kocsmá a Soroksári utcában. Nem járnak oda divatos írók, se színészek. Néhány dohánygyári tisztviselő, szegény diák a vendég. Nem hiszem, hogy a *Vadászkürt* látogatója itt jól érezné magát.

- De hallom, hogy jó marhahúst kapni ott - felelt Józsiás.

- A marhahúsa elsőrangú. Meg kell adni, hogy az ember álmában sem lát akkora leveshúsokat, amelyeket itt olcsón kaphat. Én például sok zöltséggel és ecetes tormával szeretem a marhahúst. Különösen, ha csontos a konc. Omlós és ízes itt a hús, még a két Balázsovicznak se lehet ellene kifogásuk, akik pedig híresek arról, hogy minden kocsmát ismernek a városban, ahol jó marhahúst főznek. Az öregebbik Balázsovicz úr éppen a múltkoriban jelentette ki, hogy még Bécsben sem evett olyan húst, mint Kleinnál.

Az öreg szerkesztő befejezte szavait, és már az utcán voltak, ahol finom hó szállongott. A fekete szemű leány apja karjába kapaszkodott, míg Józsiás úr mellettük ballagott, és készülő munkáját részletezte. Ha nem merült volna el annyira az *Udvarlás* könyvének dicséretébe:

talán észrevette volna, hogy az öreg szerkesztő leánya néha érdeklődve figyeli. De Józsiás urat most nem foglalkoztatta más, mint az, hogy új könyvének ügyét kellően nyélbe üsse.

- Igaz, hogy nem a legnagyobb dicsőség Virág Kálmán és Neje kiadásában megjelenni, de az én véleményem szerint jobb akár a ponyván szerepelni, mint sehol - szólt Józsiás úr. - Egy könyv elviheti mindenhová az író eszméit. Egy könyv megmarad, és esetleg halála után hozza meg az írónak azt a dicsőséget, amelyet életében hiába szomjazott. Ki tudja, hogy melyik művünk az, amely részünkre a halhatatlanságot megszerzi? Ki tudná, hogy melyik írott sorunk az, amelyet majd szobrunk talapzatára vésnek? Minden író az öröklétnek dolgozik. De egyiknél az öröklét csak egy mámoros éjszakán át tart, amíg barátaival legújabb könyvének megjelenését ünnepli. Míg a másik egy évtized múltán tudja meg, hogy mily nagyot alkotott. Én azt hiszem, hogy majd egyszer, amikor igen öreg leszek, és a kályha mellett üldögélek: felkeresnek tisztelőim, hogy elhalmozzanak elismerésükkel, amelyet e mai kortól hiába várok.

A fekete szemű leány fél szemmel figyelte a magát emésztő költőt. Új volt előtte az effajta ember. Nem tudta, hogy nevéssen-e rajta vagy szánakozzon? Míg az öreg szerkesztő úr szelíden mosolygott:

- Valaha, amíg fogam volt, magam is terveztem repülést. De lezuhantam. Most a Neje nyomdairodájában jól érzem magam. Hány esztendő, Józsiás úr?

- Harminc. De még nem értem el semmit. És ezért néha aludni se tudok. Éjszaka felriadok, mintha fojtogatna valami. Úgy érzem, hogy vége van mindennek, a halál ült az ágyam szélére. Többé egyetlen ép mondatot sem tudok leírni. A kezem görcsöt fog, ha a tollat kezembe próbálom venni. A szavak elrepülnek tőlem, mint megriasztott seregélyek. A gondolataim elszökддsnek. Nem tudok semmit. Nem érdemes élni többé. Nyomorult és szerencsétlen vagyok. Legjobb volna nyomban felkötni magam, mielőtt virradni kezd, hogy kegyelmet kérő arcomat meglássam a tükörben. Minden éjjel így van.

- Én is tele voltam bánattal, amíg fiatal voltam. A bánat az ifjúság szabadalma. Neki még szabad szomorúnak lenni. De egy bánatos öreg: már semmire se való. Elcsapják a hivatalából, ha szomorkodik. Munkáját hasznavehetetlennek nevezik, ha könny ül a szemébe. Nekünk öregeknek úgy kell megítélni a dolgokat, amelyek velünk történnek, mintha nem velünk történnének. S ezért könnyen elviselhetők... Én magamat többnyire egy múlt századból itt maradt, nevetséges, gyöngé, sokszor humoros alaknak nézem, aki félve és idegenül megy a házfalak mellett az elidegenedett, megifjodott városban. Szép dolog, hogy a hatóság megtűri a városban az ilyen magamfajta öregeket, akiknek már semmi hasznukat se veheti. Isten áldja meg Nejét és Társát, hogy rám bízta a *Szerelmi Levelező* szerkesztését. Kenyeret adtak egy világ szekereből kipottyant öregnek. - Így élek én álnév alatt, álruhában, álalakban és sohasem találkozom többé azzal a szomjas, nyugtalan fiatalemberrel, aki valaha voltam. Ő ott maradt egy másik városrészben, nők szalonjaiban, aranyrámák között, míg én megszöktem tőle.

Így beszélt az öreg szerkesztő, amíg Klein vendéglőjébe értek a havas utcákon. A vendéglőben végre észrevette Szerelemvölgyi úr, hogy leányát még nem ösmertette meg Józsiás úrral. Röviden és odavetőleg bemutatta tehát őket egymásnak. A leányt Áldáskának hívták, és a vendéglőben többé egyetlen pillantása sem volt Józsiás úr részére. Teendője az volt, hogy Klein marhahúsát dicsérje, emígy fokozván atyja étvágyát.

- Másnak képzeltem ezt a húst, amíg nem láttam - panaszkodott az öregúr. - Lefestettem magamban omlósnak, ízesnek. A zöldségben az ifjúság üde ízeit véltem, holott most csak a verem szagát érzem rajta. Nincs már étvágyam se, pedig milyen éhes voltam, amíg idáig értem. Olyan éhes voltam, mint boldog ifjúságomban. De akkor tudtam enni, midőn hozzájutottam. Megteltem, mint a zsák, és elfelejtettem a bajaimat egy jó falat kedvéért.

Ámde Áldáska nem hagyta magát. Addig dicsérte a marhahúst, amíg az öregúr apró elégedetlenségek közepette elfogyasztotta. Lefaricskálta a csontot, és villájára tűzte az utolsó zöldségdarabot.

Józiás csak ezt várta. Elővette a többször megtapogatott kéziratot zsebéből, és várakozólag kibontotta.

- Itt volna például egy fejezet az *Udvarlás Könyvéből*, amelyben megtalálhatja mondanivalóját akár egy király, akár egy kovácslegény. Könyvemet tudniillik úgy szeretném írni, hogy azt megérthesse a legműveltebb és a legműveletlenebb. Hiszen a szerelem idején minden férfi egyforma.

Szerelemvölgyi szerkesztő úr jóakarattal bólintott.

A Klein-féle vendéglő éppen olyan gyorsan szokott kiürülni, mint megtelni. A mészáros-terjedelmű Klein úr pillanatok alatt végzett vendégeivel, gyorsan elébük rakta a megfelelő ételeket. Gáspár Imre és a Balázsovicsek, Klein úr híres vendégei percek alatt végeztek a marhahúsukkal.

Az öreg szerkesztő és társasága csakhamar egyedül maradt. Midőn Józiás belekezdett olvasmányába.

NYOLCADIK FEJEZET

*Az „Udvarlás Könyve”
(Folytatás)*

Józsiás úr tehát elővette az iratcsomagot, amely kéesszürke diósgyőri papirosból állott, amely fajta papirosokra régebben azok a pereskedők írtak, akik mindig valamely képzeletbeli igazságot vagy örökséget hajszoltak. (Józsiás úr az írói dicsőséget perelte a maga számára e papirosokon.) Az ős-írók iránt való végtelen tiszteletből Józsiás úr lúdtollal írta műveit, emígy akarván klasszikus köntösben mutatkozni a cinikus szerkesztők előtt. - Megköszörülte a torkát, és pillantását végtelen hódolattal függesztette Szerelemvölgyi úrra:

- Az *Udvarlás Könyvének* hőse egy régi gavallér, aki sohasem öregedett meg, mert még ifjan, hullámos hajjal és fodorított szakállal tért meg a halhatatlanságba. Egy borbélyműhely előtt van kifestve ő.

(A fekete szemű leány elmosolyodott.)

- Igen - folytatta Józsiás -, hősöm egy falra festett kép, mondjuk a Váci utcában, ahol az előkelő hölgyvilág mindennapi sétáját szokta elvégezni: itt áll ő daliásan, pomádésan, fodrosan, rózsaszínű arccal már hosszabb idő óta. Míg a gavallérok, az utcasarkokon a szép nők bámulásában megöregedtek, megfakultak, megszürkültek: hősöm örökké ifjú maradt. És minden elhaladó szép nőnek a régi hévvel udvarol. Talán kegyed is ismeri őt, szép kisasszony, a Barátok teréről, Hugli fodrász kirakatából?

Áldáska tagadólag csóválta a fejét, míg az öreg szerkesztőnek egy nem tetsző ránc is támadt a homlokán.

- Kegyed nem ismeri őt, de ezt aligha mondja minden úrhölgy a városban. Tudnak erről a festett úrról mindazok, akik a boltok tükröző kirakataiban lopva végignézik magukat, mindazok, akik otthonukban órákig próbálgatják a kalapkát a tükör előtt, midőn sétára indulnának, és azok is, a hiszékenyebb nők, akik napokig elgondolkoznak a bókokon, amelyeket a férfiak odavetőleg hazudnak nekik a társaságban vagy a színházban, a lovardában vagy a Váci utcában. Ez a festett arcú úr az örök gavallér, akiről mindig álmodoznak a hiú nők. Ő az, aki reménytelen szerelem miatt pisztolyt tölt és poroz; ő az, aki fejből tudja Puskin mostanában divatos *Anyeginjéből* a szerelemre vonatkozó strófákat; ő az, akire a legtöbb nő gondol, mint az örökhű lovagra, a kifogástalan udvarlóra, az önfeláldozó szerelmesre... Ő az, akit a jó barátnők egymástól elcsábítanak; ő az, aki remegő szívvel és sóhajtozva járkál odalent az ablakok alatt a hóviharokban. - Az örök szerelmes.

- Egy fodrászműhely előtt? - kérdezte Áldáska.

- Csak egy fodrászbolt előtt, mert véleményem szerint, ilyen férfiak már napjainkban nem találhatók. Hogy művemnek némi valószínűséget kölcsönözzenek: kénytelen voltam hősömet ily szimbolikus alakban megjelentetni. Egy festményről többet el lehet hinni, mint egy eleven emberről. Jönnek-mennek a nők a Váci utcában, és hősöm nem veszi észre, hogy megöregedtek, hogy elváltak, hogy megcsalhatkoztak, hogy rosszul megy soruk. Ő egyforma hévvel udvarol a ragyogó delnőknek, akik fénykorukat élik, valamint a lagymatag fájdalmasoknak, akik abból élnek, hogy régi szerelmes leveleket olvasgatnak.

- Jeles férfiú lehet - mondta elismeréssel a fekete szemű hölgy.

- Nem szeretek a műveimben általában mindennapi embereket szerepeltetni. Mindennapi embereknek nincs történetük. Élete lefolyására nézvést a legtöbb ember ferencvárosi szüle-

tésű. Születnek, megházasodnak, meghalnak. Nagyon lenézem azokat az írókat, akik a való életet másolják. Rossz szaga van az életnek, tekintetes úr. A legtöbb író lopásból él. Ha egyebet nem lophat: elorozza a szomszédja élettörténetét. Én kivétel akarok lenni. Nem puskázok sem régi francia könyvekből, sem egyéb írók kitalálásaiból. Hősömet magam mintáztam. Festmény ő egy borbélyműhely előtt. Remélem, nincs párja a világirodalomban.

- Nem tudok ily regényhősről - szólalt meg az öreg szerkesztő.

- Hősömnek neve Nagybotos - folytatta Józsiás úr. - Lássuk például, milyen érzelmet és gondolatok ébrednek fel Nagybotosban, amikor fekete hajú nőt lát a Váci utcában. Ha türelemmel meghallgatják, művemről egész véleményt alkothatnak maguknak.

Józsiás úr kibontotta az iratcsomót.

Így kezdte:

A hajróól. Tudni kell, mielőtt elindulnál, ifjú ember, hogy milyen szavakkal kedveltesd meg magad a fekete nőkkel, akikkel útjaidban találkozol; nem lesz tehát érdektelen Nagybotos Viola története, aki körülbelül tíz esztendeig minden fekete nő környékén zsibbadást, majd szédületet érzett. A fekete hajszálak kihúzogatták őt a legmélyebb kutakból, ahová a magány és a bánat ejtették. Persze, ez leginkább abban a korszakban volt, amikor hőskorát éli a szenvedély, és a szívek és hangok keltik fel a férfiú figyelmét, mint az ősemlék érdeklődését. Nagybotosnak ez években elegendő volt egy fekete női hajkoronát látni, hogy elveszítse az eszméletét a mindennapi élet iránt. A szenvedély szarvasbögéssel emelte fel a fejét a szívében. Minél feketébb volt a nő, annál inkább harsogott szerelme.

Kimeresztette a szemét a kondorhajú feketékre, akiknek a sűrűfésű sem fogja haját - pedig tudhatta tapasztalatból, hogy ez igen sűrű hajnak az a tulajdonságuk, hogy néha olyan füledt szaguk van, mint a cigánysátor belsejének.

Remegni kezdett az alsó ajka, midőn kékes bajuszkát fedezett fel bizonyos nők szája felett. De leginkább fojtogatta a vágy, ha észrevette a friss borotválás nyomát az ajkon, amint igen erős hajzatú asszonyságok szokták eltüntetni bajuszkájukat.

A fekete orrlyukak, amelyek apró hajszálaikkal némely gyenge idegzetű embert megfélemlítenek, Nagybotost az örületbe kergették. Szinte az ujjain tudta előszámlálni azokat a pesti nőket, akiknek a legfeketébb orrlyukuk volt a városban. Bár nem ismerte személyesen e hölgyeket, viszonyt kezdett az orrukkal, ahányszor megpillantotta őket fátyolaik alatt.

Külön könyve volt Nagybotos emlékezetének a nők fekete szemöldökeiről, amelyek bizonyosan valamely őskori írásjelt példáznak a homlokon. Ezek a szemöldökök jegyezték a nők neveit a régmúlt időkben. Valószínű, hogy a szemöldökök szerint nevezték el őket Nyilasnak, Lágynak vagy Sűrűcskének. Nagybotos, ha sokáig nézte egy idegen nő szemöldökét, lassan rájött a nő keresztnévére. Ritkán tévedt a zsidónőknél. Más szemöldökök van az Ilonáknak és más a Margitoknak. Az Ilonák bizonyos váraozásteljes, kíváncsi, sohasem kielégült szenvedéllyel rajzolt szemöldököt viselnek; míg a Margitok szemöldöke tudást, meglepetést, kielégülést ígérnek a férfiakkal. Babonás dolog ez, de Nagybotos életében megszokta, hogy a nőkkel nem lehet értekezni a hétköznapi nyelvén és érzésével, legbölcsebb dolog a babonákhoz folyamodni egy nő megítélésénél és vizsgálatánál. Amily babonákkal a nők is közeledni szoktak a férfiakkal. (Isten mentsen attól, ha egy nő babonázása elől valamely okból kitérsz, ifjú, örök életedre való elszánt ellenséget találál.)

De nagy figyelemmel vette Nagybotos vizsgálódásaiban a női szempillákat, ezeket az árulkodókat, amelyek oly hangosan kiáltják ki a nők titkait, mint a kajdácsmadarak. A szempillák, amíg egyrészt jól összetanult cinkostársai a női tekinteteknek, segítenek rejtegetni, csalogatni, hívogatni, elintézni a kacérság és a vágy mutatványait, lezárják a szemeket, ha azok meg-

feledkeznek magukról, kerítők és pandúrok - másrészt önfeledt árulói minden érzésnek és gondolatnak, amely a nők agyvelején átsuhan. A hosszú, árnyékos, kefeszerű pillák megremegnek akkor is, amidőn erre külön parancsot nem kapnak. Egyformán lezárulnak szemérmességétől, de titkolt vágytól is, amely a szemérem legközelebbi testvére. Árulkodva nyílnak fel, amíg a száj szigorú némaságot fogadott. Pislantanak a hazugságokkal együtt, és olykor egész vihart látsz közöttük dúlni, mint az őserdő fái között, midőn kék, harag vagy megbánás mozgatja az idegeket. A titkos gondolatok, amelyeknek nincs nevük, a rejtett fogalmak, amelyeknek nincs kifejezésük: ott himbálóznak a szempillákon, mint panoráma elé akasztott lámpások. Csak a rövidlátó nők szempilláival nem tudott eligazodni Nagybotos. Ezeknél a magasba szökkentek a pillák, mintha kinyíltak volna a csodálkozástól - pedig talán éppen más érzelmek voltak odabent. Ugyancsak rövidlátó nők szempillái összehúzódtak, amikor a szem talán a legtöbbet akarta volna kifejezni.

Igen nagy fontosságot tulajdonított Nagybotos a fül mellett levő, valamint a nyakszirten elhelyezkedett hajszálaknak. A morgue-hulláinál, valamint egyéb halottaknál tett látogatásaiban rájött, hogy a halál beálltát ezek a finom, leheletszerű hajszálak jelzik. Ők hálnak meg legelőször, és ők hervadnak el leggyorsabban, midőn a negyvenedik éven túl elszáll a nőiesség. Fekete nőknél jól meg lehet figyelni e hajszálak életmódját. Göndörödésükből, elhelyezkedésükből többet lehet kiolvasni, mintha a nők egész élettörténetüket elmondanák. Angliában divat az edény fenekén maradt tealevelek alakulásából jóslatot mondani, de Nagybotos minden jóslatnál többet tudott, ha ránézett a nők nyakára vagy a fülük mellett elszabadult hajszálakra. Ezeknek a hajszálaknak göndörödése, gyűrődése, frissesége vagy bágyadtsága mindig valót mondott. Ezek a hajszálak, mielőtt titokzatosan összegöndörödtek volna: jegyezték a nők ártatlanságát. Asszonyoknál is talált Nagybotos egészen sima hajszálakat a nyakszirten, de ez ugyancsak nem bizonyított mást, mint azt, hogy a nők bár férjhez mentek, tulajdonképpen nem ismerkedtek meg a szerelem kielégültségével. Vágyódtak, szerettek, izgultak, felhevültek, de szervezeti hibájukból vagy a meg nem felelő férfiú alkalmatlanságából: sohasem értek el a szerelemnek ama hegycsúcsáig, amelynek elérése után a szerelmi hév lefelé veszi útját. Nagybotos nem szerette ugyan a férfiakat, de szívesebben hitte, hogy ez ártatlanságban megmaradott sima hajszálú asszonyok nehézkes természetében rejlik a hiba, hogy nem érkeznek el a csúcshoz. Gyakran elővette a szerelmi hőmérőt, és így tapasztalta, hogy a vörös vonal némely asszonynál már az első pillanatokban a higany által eléretik, míg más nőknél a hőmérő többszöri mérésére sem jelentkezik a láz igazi hőfoka. Sokat törte a fejét, hogy mi az okozója annak, hogy némely női szervezet úgy van alkotva, hogy a szerelem első lépésénél feladja a várat, míg más nők, különösen a szerelemre vágyóbbak, csak hosszú és fáradságos csata után kiáltottak kegyelemért. Azt határozta magában, hogy a női szervezetek minőségét a hajszálak okozzák, amelyek a nyakon göndörödnek.

A nyakszirti hajszála, amely kétszer és háromszor is meg van csavarodva, mint a rugó, nagyobb erővel tud visszapattanni, ha nyomás éri, mint az a hajszál, amelyen talán egyetlen csavarodás sem látható. És ezeknek a hajszálaknak éppen ellenkező tulajdonságuk van, mint a zsebóra rugójának. Minél tovább járnak, minél több munkát végeztek, annál több rajtuk a csavarodás. Mintha minden újabb csavarulat egy-egy szerelem emléke volna e nyakszirti hajszálakon. Más hajszálakhoz hasonlítva, olyanok ők, mint az északi földek és a déli országok lakosai. Többnyire színben különböznek egymástól.

Nagybotos tehát mindenekfelett figyelte a nyakszirti hajszálait, és bizony sok felesleges izgalmat okozott magának, amikor teljesen idegen nők természetrajzát megállapította e hajszálak sűrűségéből, hosszából, fodrozásából. Fekete nők olykor fehér nyakszirtjeiken oly tüntetőleg viselik e jelvényeket, mint hadihajók csata idején a megszerzett lobogókat. Minden egyes hajszáluk e helyen egy elmúlt vagy eljövendő diadalukat jelzi. Nem is csodálkozott Nagybotos, amikor találkozott nőkkel, akik arra kérték őt, hogy tapogatná meg csinos kezével nyakszirt-

jüket, mert ez jólesik. A nyakszirtre lehelt csókról pedig minden férfiú, aki valamikor gyönyörűséget talált abban, tudhatja, hogy a női vágyak addig üres templomát hirtelen benépesíti a csodák búcsújárásával.

Nagybotosnak szép gyűjteménye volt női hajszálakból, amelyeket részint levélborítékokban tartogatott, részint a pénztárcájában hordozott.

...Józsiás úr szünetet tartott felolvasásában. Alattomos pillantást vetett a fekete hajú Áldás-kára. A leány sápadtan ült helyén, és kezeit összefonta ölében. Nyilván nemigen hallott még hasonló előadást, mert gyermekkorát a Ferencvárosban töltötte, ahol a hajszálakról legfeljebb annyit tud a babona, hogy ha fésülködés közben kimarad belőlük egy csomó a hajfonatból: meghal valaki a háznál. Ugyancsak e városrészben jegyez esőt vagy havazást, ha a fésülködés után megmaradt hajszálak nagy füsttel vetnek lángot a kályhában. Talán nem is értette meg mindenütt Józsiás úr fejtegetéseit a fekete szemű hajadon, mert gondolataiban eddig csak a mindennapi gondok és bajok szürke-verrebei csipogtak; sohasem csergett a szarka-madár a szíve kerítésén, amely a szerelem vendégének az érkezését jelezte volna. Ártatlan volt, mint a szegények imádsága.

- Szép idő lett odakünn - mormogta a leány, amint a vendéglő ablakán kipillantott.

A téli nap levetette szürke, vaksi pápaszemét, és megifjodva nyúlka a veresterítékes asztalon a rózsaszínű borospoharak között.

- Úgyis fogytán van otthon a tüzelőnk - dünnyögte az öreg szerkesztő. - Ránk fér egy kis jó idő.

Józsiás úr megnedvesítette torkát a borospohárból, amelyből az imént Áldáska ivott, és röpké pillantást vetett a leányra.

Ebben a percben felnyílt az ajtó, és Szomjas Guszti úr macskaszőr-bundás, öreg betűhöz hasonlatos alakja nyomult be. Izgatottan közelgett a társasághoz, és a csíptetője zsinórját fontoskodva a füle mögé vetette.

- Engedelmet kérek - fordult a jelenlevőkhöz az öreg uracska -, én Szomjas Guszti köz- és váltóügyvéd vagyok. Ennek az úrnak, Józsiás barátomnak a megbízatásából járom reggel óta a várost, amíg ő itt mulatozással tölti az időt. Húsz kocsmát, lacikonyhát, sörházat bejártam, amíg egy hasznos útbaigazítás révén idetaláltam. Itt mérik azt a híres marhahúst?

Szomjas úr nyugodtan levetette a bundáját, gondosan felakasztotta a szegre, a foltos szalvétát nyakába akasztotta, és a kés hegyével csengetett a pincérnek.

Amíg a pincér megérkezett: kenyérdarabot szelt, és sóval, paprikával meghintette. A szemüvege alól komoly pillantást vetett Józsiás úrra:

- Önagysága odakünn várakozik egy fiákerben a ház előtt - mondta igen komolyan, és nem csodálkozott, hogy Józsiás úr talpraugrott.

Józsiás úr lángvörös arccal búcsúzott a Klein-féle vendéglőből, és lábujjhegyen sietett a csukott bérkocsi felé, amely egy-két háznyi távolságban állott. Zsófia kinyújtotta fehér kesztyűs kis kezét az ablak szélén. A kesztyűn a fekete varrások úgy sötétlettek, mint az elmúlt bánatos napok emlékei - gondolta magában Józsiás úr.

KILENCEDIK FEJEZET

*Az „Udvarlás Könyvé”-ből
(Folytatás)*

A fáradhatatlan öregúr részére a Mózes-szakállú Klein vendéglős kétágú villájával kihalászott egy hatalmas koncot, melléje a vendéglő büszkeségét, az elmaradhatatlan velőscsontot, amelyet Szomjas úr kellő szakértelemmel vett vizsgálat alá: a koncot megforgatta jobbról-balról, megsimogatta a kövéres részeket, a sovány oldal puhaságáról néhány villadóféssel győződött meg.

- A temesvári szeszgyártól veszem a marhát - mondá Klein úr, aki vendéglője mellett jóhírű mészárszéket is vezetett.

A marhahús valóban „letette a vizsgát”, mint Szomjas úr utólag megjegyezte. E napon uborkamártás szerepelt az étlapon, de az öreg úr megkérdezte, hogy „nem akad valami paradicsom a konyhán?” mire a vendéglős a vendég bundájának és szakállának kijáró tisztelettel nyomban intézkedett. Szomjas úr ezen idő alatt a velőscsonttal bánt el érdeme szerint, jól megütögette bal karját jobb kezével, amíg a csont kiadta minden gazdagságát. Böven hullott a só és paprika a párolgó velőre, a házikenyérszeletek gyorsan tűntek el a deres bajusz alatt, a kékkötényes pincér füles pohárban aranyruhas, fehér galléros sert hozott a söntésből... Ugyan kinek jutott volna eszébe törődni tovább Józsiás úrral és az ő bajaival, amelyek a zárt fiákerben várakoztak reá? Az író nagyon szeretne az egész regényben mindvégig arról írni, hogyan evett és ivott a bölcs öregúr, szeretné elmondani későbbi vitatkozását Klein vendéglőssel a csikleves felett, amelyet véleménye szerint karácsony hetében egész Magyarországon enni kell, káposztával, és amely mégsem található egyetlen pesti vendéglőben sem, mintha olyan messzire esnének a tiszai kiöntések, ahol tudvalevőleg a jég alatt a csík lakik... az író szeretné pontosan leírni mindazokat a szavakat, amelyeket Szomjas Gusztáv úr nemcsak ebéd közben az ételekhez, de ebéd után a borospoharakhoz intézett, ámde az író tudja, hogy olvasói mást várnak tőle. A szerelem rejtélyes útjai vonzzák az olvasónők érdeklődését. - Kövessük hát Józsiás urat, aki a régi Pesten annyit járt szerelmi ügyekben, hogy lábának egykor külön sírt kell vala ásni a Kerepesi temetőben.

Józsiás úr belépett a fiáker ajtaján, és a gyöngyházgombos kocsisnak, aki régi ismerősként üdvözölte őt, azt parancsolta, hogy „valamerre, a Svábhegyre hajtson”. (Józsiás úr ugyanis igen jól tudta, hogy a téli időben Budára vagy Stefánia útra lassú tempóban járó bérkocsikat szemügyre veszi minden járókelő. A szerelmesek kocsijait... Ő már régen nem járt a budai oldalon levő Kutya-villához hölgyeivel, mióta ifjabb Ábrányi Kornállal, az orosz-lánkülsejű szerkesztővel és a Művésznővel találkozott.)

- Az énekleckémet hagytam abba az ön kedvéért - kezdte panaszosan Zsófia. - Mi ütött magába, hogy azt a vén majmot küldte a nyakamra?

Józsiás percekig szótlán felindulással borult az asszony vállára. A rókaszínű bundácskának valóban előkelő illata volt, hogy egy szegény író, aki a bütyköslábú szerkesztők pipabúzáét szokta élvezni, megszedítsen. A jól fűtött úriházak kényelmes belseje, az állatprémekkel borított padlók és ablakok, az ébenfekete, fehér fogsorú zongorák, fénylő velencei tükrök, mennyezetes ágyak, csillogó asztalok, túltömött fehérneműs szekrények jutottak eszébe Józsiás úrnak e bunda illatára.

Ez a bunda abból a világból jött, ahol nem ismerik az avas szegénység foszlott rongyait, egy udvarias, finom, halk világból, ahol a nők unottan szemlélik drágaköveiket, változtatják karpereceiket, az újságban csak azokat az oldalakat méltatják figyelemre, ahol a bálokról és szín-

házakról van szó, csodálatos szappanokat használnak a mindennapi fürdéshez, és csak haláluk után találják meg a szerelmes leveleket, amelyeket a Józsiásoktól őrizgettek a szekrény fenekén.

- Halálsejtelveim voltak a múlt napokban, és megsemmisítettem mindazt, ami a múlt időkre vonatkozik - rebegte Zsófia, miközben levonta jószagú kesztyűjét a jobb kezéről, hogy azt Józsiásnak nyújthassa.

Józsiás elkapta a kis kezét, amelyen egy ritka gyémántgyűrűcske tündöklött.

- Én is azt hittem, hogy meghalok, ha nem láthatom, Zsófia. Ezért küldtem az öregembert, akinek megbízhatóságáról meg vagyok győződve. Már napok óta várom...

Zsófia megsimogatta Józsiás arcát.

- Az éjjel álmodtam magával, tudtam, hogy ma látni fogom. Reggel kitekintettem az ablakon, a galambjaim a Szerviták teréről hozzám repültek, és megpillantottam a ház előtt az öreg kandúrt, amint a hóesésben odalent várakozott. Csak egyetlenegyszer, amaz izgalmas estén, ott a belvárosi ház udvarán, mikor az ablakon kiugrottam: láttam a vén csósz, mégis felismerem mindjárt az öreg vadmacskabundást. Sőt azt is sejtettem, hogy magával van összefüggésben az öreg ember ácsorgása a ház előtt. Egyik óra múlt a másik után, és az öreg ember nem mozdult. Ott állott a *Szép Vadásznő* előtt, vállát, hátát, sapkáját elborította a hulladozó hó, de ő nem törődött vele. Fiatal korában érzelmes legény lehetett az atyuska, megszokta a türelmes magaviseletet a hölgyszolgálatban.

- A vén számár - dörmögte Józsiás -, hát nem mert felmenni kegyedhez?

Zsófia nagy érdeklődéssel, szürcsölgetve a szavakat beszélte tovább különös élményét:

- Már olyan volt az öreg, mint egy hóember. Az óramutatók délfelé jártak. Olykor nyugtalanság cikázott át a szívemen. Hátha betörő az öreg? Hátha egyéb gonosz szándékai vannak? Szobalányom, a Hencsi is megvizsgálta a hóembert az ablakból. Ám az okos leánynak nyomban megvolt a véleménye, hogy az öreg nem lehet más, mint üzenethozó. Nem bírtam tovább fékentartani az idegeimet, gyorsan felöltöztem, és az utcára siettem.

- Csizmácskáit nem felejtette el - rebegte meghatottan Józsiás úr Zsófia lábára pillantva.

- És a kalapomon nem veszi észre, hogy magára gondoltam öltözködés közben? Ez az a bizonyos kis kalap, amely annyira tetszett magának. A harkálytollak miatt.

Józsiás szólni sem tudott a meghatottságtól, csak halk csókot lehelt az említett tollakra.

- És a fátyolom? - folytatta Zsófia. - Nem mindig arra kért, hogy lila fátyolt hordjak? És a nyakamban van az amulett is, amelyet tavaly karácsonykor ajándékozott nekem. Ó, én minden ajándékát megtartottam. Megvan a japán szobrocska, a levélpapírdoboz, Puskin verseskönyve. Olykor körülveszem magamat velük, amikor erősen gondolkozom, és megidézem a szép napok emlékét.

- Új könyvemet is kegyednek fogom ajánlani. Persze, valamely szimbolikus jelszó alatt.

- Ó mily boldoggá tesz, Józsiás. Bár kistermetű vagyok, egy fejjel magasabbnak érzem magam minden barátnőmnél, mikor arra gondolok, hogy maga nekem írja műveit.

- Minden soromat arra szánom, hogy az én istennőm tetszését kiérdemeljem.

- Te vagy a legnagyobb magyar író - felelt Zsófia, és ajkát csókra nyújtotta.

Vannak női ajkak, amelyek a csók tudományát művészetté fejlesztették. Melegen, húsosan, kagylóként tapadnak a kiválasztott férfiszájra, és apró virágporzókat, tulipán-nyelvecskéket, csodálatos kis izmokat mozgatnak meg ajkaikban, mint a cimbalomverőket. Nedveket és

melegségeket adnak kölcsönbe, fogaik sövényét úgy el tudják tüntetni, hogy a férfiszáj szabadon nyomulhat előre a kehelybe... Vannak nők, akik nyelvüket nyújtják a férfi szájába, mint valamely dárdát vagy jóízű gyümölcsöt. Akiknek ajkuk oly hűségesen tapad, mint a pecsétviaszk, akik egy hosszú, kéjes csókjukkal behatolnak a férfiszív legbelsejébe, akiknek csókja közben a legkényesebb és legtisztább férfi sem érezhet tisztátalanságot. Különösen akkor tudják meg a nők, hogy csókjukkal mily művésziessen kell bánni, midőn harmincadik évüket betöltötték. Zsófia már harmincegy éves volt.

A jószagú, állatbőrrel, bársonnyal felszerelt kocsiban a budai Lánchídfőtől a Vérmezőig tartott az első csók. A kocsi ablakát belepte a zúzmara, valamint elhomályosította azt Zsófia meleg lehelete, aki gyakorlott kocsikázó nő léteire mindig rálehel az ablakokra.

- Hová viszel? - kérdezte Zsófia, miután fátyolát egészen felvonta, és erősen a férfi szeme közé nézett zöldes szemeivel.

- A Svábhegyre megyünk, ahol ilyenkor nem találkozunk senkivel.

- Veled mindenhová elmegyek - felelt Zsófia, és a térdét átvette Józsiás térdén. - De hát hadd folytassam kalandomat az öregapóval. Amint leértem az utcára, az öregember nem vett észre, szemét és orrát az ég felé szegezte, mint aki legkevésbé sem fél attól, hogy az emeletről leöntik. Másodízben is hiába haladtam el az öreg mellett, nem akart rólam tudomást venni. Isten tudja, mi jár a fejében az ilyen vén csösznek, amikor örökösre kiállítják. Lehetséges, hogy abban reménykedik, hogy a maga részére szerez szerelmi sikert. No megállj, gondoltam, majd megtáncoltatlak én, csak a helyedről csalogassalak el. Majd bevezetlek valamely mellékutca, ahol, vallatóra veszek... Vén, odvas fagyökér volt ám az öreg. Legalább egy tucatszor kellett a szeme közé kacsintanom, amíg mozogni kezdett. Akkor is olyan vonakodva jött, hogy nyomban észrevettem, nem ismer. A Szarka utcába csalogattam az öregot, ott kevesen járnak. Itt már vígabban jött a vén csacsi, és a bajsztát kezdte pedergetni. Meglassítottam a lépteimet, vártam: no, vén aszfaltbetyár, hadd látom, tudod-e, mi a módi Pesten? Hát bizony tudta az öreg. Igaz, hogy egy kicsit avult volt a manírja, mintha régi divatlapot forgatnánk. Igaz, hogy egy kicsit félszeg volt az ő ócska udvariasságával, peleskei nótáriusbeli bókolásával, a szemöldöke mozgatásával, amint tán még Lauka Gusztáv csábította a *Török császár*-ban a kaszíroslányt, furcsa hetykeségével, amelyet utoljára a Népszínházban láttunk Göndör Sándortól... Különös volt, mint általában azok a férfiak, akik sohasem akarnak megvénülni, szeretnek sárga keménykalapot, barkót, himzett mellényt, csokros nyakkendőt viselni, és a nőkhöz olyan hódolattal közelegnek, hogy azok valóban királynőnek érezhetik magukat, midőn az öregek megszólalnak. Jó darabig hallgattam az öregurat, amíg elkészült bájjaim leírásával, magasztalásával. Azt mondta: olyan lábam van, mint az őzikének... Megdicsérte a hajamat, amelyről azt állította, hogy olyan, mint a Komáromi Mariskáé... A szememre pedig ráfogta, hogy Wulff cirkuszigazgató lovarnő-leányaéhoz hasonlatos. Nem árt néha szóba állani ilyen múlt századbéli lovaggal. Meghalljuk tőle azokat a dolgokat, amelyeket anyáknak, nagyanyáknak mondogatott annak idején. - Végre felfedtem kilétemet a heves aggastyán előtt, mire ő nyomban harcmódort változtatott, és a te szerelmednek nagyságát, kínjaidnak sokaságát kezdte emlegetni, mint hű szerelmi ügyvivőhöz illik.

Józsiás úr kifigyelt az ablakon, már a Svábhegy oldalában járt a bérkocsi. Néptelen az út, a nyárilakok üresek, a majorosok a meleg kályha mellett üldögélnek, fekete, nedves fák és vizes árkok futnak együtt a kerekkel, a halott erdőben gyanakodva zörget valami, mintha akasztott embert himbálna a szél, a tél messzire benn az erdőben fehér játszóteret készített a nyulaknak, rókáknak, falevelek kelnek fel az úton, a keréknyomban és a kocsi után néznek, amint nyáron, zöld korokban is utánanézegettek a fehér ruhás, lármás kisasszonyoknak. Az ilyen téli kocsikázás az elhagyott utakon, Budapest közelében még nem tartozott az úrhölgyek és urak mindennapi mulatságai közé. Regényes helyzet volt ez, akárhogy vesszük, az erdőben

rablók is rejtőzhettek, nem beszélve a vadászokról, akik budai hegyek sötétbarna erdőségeiben puskáznak. De már ebben a korban is, mint mindig, voltak regényes gondolkozású nők, akik az életben azt keresték, ami nem hétköznapi.

Zsófiát egyéb emlékek is fűzték a Svábhegyhez. Leánykorában itt nyaralt az *Ilonka-lakban*, amíg az öreg tőzsér élt. Leszállván a hintóból: bejárta a mély utakat, az elhagyott kertekben önmagát látta eltűnedezve, tizenhat esztendő fejét vélte a lugasokban, és az ösvényeken rengeteg lábnyomra talált, amelyeket most egyszerre meglátott a fogaskerekű felé vezetni, vagy onnan, alulról a Hűvösvölgyből jönni a mély erdei utakon, hogy (Zsófiának) udvarlására legyenek. Ah, mennyi vidám vagy merengő lépés jött Zsófia felé, amikor itt a nyári délutánokat töltötte, alkonyattal a holdat nézte, a pázsiton, a bokrok között heverészett... Józsiás úrnak fájtak e visszaemlékezések, mert ő még akkor nem szerepelt Zsófia ismerősei között, akik kedvéért a völgyből a hegyre jöttek, a Normafánál merengtek, a villa ódon kerítésén bemásztak...

- Hányszor akartam öngyilkos lenni, midőn ősz felé járt az idő, és a levelek kopogtak a háztetőn.

- Miért? - kérdezte szívdobogva Józsiás.

- Talán éppen miattad szenvedtem, de te nem tudtál róla - felelt Zsófia.

Egy földszintes, sárga falú, ódon villának a kapuja nyitva volt. Zsófia borzongva nézett a kísérteties külsejű házra.

- Gyermekkoromban azt beszélték erről a házról, hogy itt lakott a bolond Kemény báró, aki éjnek idején, késő ősszel a regényeket írta. Már egészen örült volt, és rettegett az emberek társaságától. Azt mondták, hogy azóta, mióta a báró kitette innen a lábát, mindenki megbolondult, aki hosszabb ideig lakott a házban. A falakban, a tetőben, a kertben ottmaradtak a láthatatlan szellemek és kísértetek, amelyek a bolond Keménnyel költöztek a házba.

- Azt hiszem, én is meg fogok bolondulni. Ez a legszebb sors egy író részére - rebegte áhítatosan Józsiás úr.

- Ó, mint szeretnék cserélni a bolond Keménnyel, ha olyan regényeket írhatnék, mint ő írt. Például a *Zord idők*et.

Zsófia halkán felelt a ház közelében:

- Sohasem tudtam elolvasni egy Kemény-regényt. Kissé unalmas volt a báró.

Józsiás úr bizonyos szomorúsággal rázogatta a vállát:

- Ne mondjon ilyesmit, Zsófia, még ha igaz volna is. Mi, írók, ha megszeretünk egy nőt, arról feltételezzük, hogy éppen úgy szereti a mi halott ideáljainkat, mint saját magunk. Kemény Zsigmond, miután oly tragikus volt végzete, minden időkre eszményképe a szenvedő, szegény magyar íróknak. Amulett ő, amelyet a szívünk közepében hordozunk.

Zsófia néha szeretett ingerkedni Józsiás úrral.

- Csak gondolja el, mily szegénységben és nyomorban élhetett itt a bolond regényíró - mondá, amint a hegyoldalon fekvő ház kertjébe a nyitott kapun át beléptek. - Látom, hogy van valami kemény a házon, de bizonyára nem azért volt ez, hogy a bárónak pompás ebédet főzzön alatta valaki. Fürdésről, tisztaságról, világosságról, kényelemről bizonyosan szó sem lehetett. Ávas minden sarok, az ágy olyan lehetett, mint egy börtönben. A báró szakálla, haja megnőtt, mint vademberé. Senki se törődött vele, csak az éji kísértetek. Talán egy púpos hasú majorosné gorombáskodott vele, ha fehérműt akart váltani. Szalonnán, kenyéren, bundapállinkán, kapadohányon élt itt a nagy regényíró, legfeljebb a kísértet kopogtatott ajtaján. Higgyc el,

kedves Józsiás, úgy vagyunk régi íróinkkal, mint az egykori udvarházakkal, amelyekről rajongva szokás beszélni, de senki se lakna bennük szívesen.

Körüljárták az ódon házat, a ködbe, télbe borult hegyoldali kertben megtalálták a köpadot, amelybe valaki bevészte, hogy itt üldögélt Kemény Zsigmond. Józsiás áhítattal telepedett a padra, és magához vonta Zsófiát:

- Nem gondolod, én kedvesem, hogy a nemes báró reménytelen szerelem miatt költözött ez elhagyott lakba? Itt üldögélt, és valakit várt mindig a Béla király út felől? Egy grófnőt vagy egy finom bankárnét? Egy úrileányt vagy egy szép színésznőt? Talán sohasem bolondult volna meg a báró, ha annak a bizonyosnak eszébe jut vala misét hallgatni a barátoknál, aztán rászánni magát késő ősszel a svábhegyi utazásra, amikor a báró már felgyújtotta a faggyúgyertyákat a bezárt ablaktáblák mögött... Feljött volna a kertben egy úrnő rövid, magyaros bundában, bő, lengő szoknyában. Kis sastollas kucsmában, amilyent a hatvanas esztendőkből viseltek... Kopogtatott volna a verandán kesztyűs kis kezével, és Kemény mogorván kérdezné belülről, hogy: ki az? mire a hölgy könnyes hangon, bocsánatkérően felelne: „Én vagyok... Emilia vagy Róza...” amint abban az időben ez számtalanszor előfordult, ha igazak a régi írók elbeszélései.

- Nem hiszem, hogy az úrinők leereszkedtek volna a tintanyalókhoz. Akkori igényeiket az úrinőknek: tökéletesen kielégítette egy nyúlkaaszárnycsücsök. Csak a modernebb nők, akik már alaposabb nevelésben, jó iskolákban, műveltségek, finomságok, rajongások ifjú korában növekednek: azok érdeklődnek az írók szeszélye iránt. Természetesen: többnyire a vagyonos zsidónők - felelt Zsófia. - Igaz, hogy a *Gazdasszonyok Egyesületében* is ülnek írók, de azok rendszerint kopaszságuk, akadémiasságuk, tekintélyességük révén jutnak uzsonnákhoz a nagyasszonyok asztalánál. Szerelmet csak mi bohó, rajongó, ideális, sokszor félbolond dámák érzünk a tehetséges, fiatal irodalom iránt.

Józsiás komolyan beszélt a komolykodó Zsófiával:

- Igazad van, királynőm. Én boldog vagyok, hogy engem is a tehetséges és fiatal írók közé számítasz. Néhány év előtt, mikor a katonatiszti kar már áttette hódításait a vidékre és a dzsentriregényekbe, a muzsikások voltak divatban a pesti hölgyvilágban. Csak egy hosszú hajú, beszámíthatatlan, hóbortos muzsikarészeg arathatott itt kellő sikert a szerelemre vágyó nők között. A Nemzeti Zenede szakállas professzorai kapják itt a szerelmes leveleket, valamint a meghívásokat a téli délután, mikor az úrnők vágyteljesen üldögélnek zongoráik mellett, vagy hegedű srófoknak. Skálákat, ütemeket dalolnak a hosszúhajúak a nők fülébe. Még a részeges cseh muzsikásokat, a nagyhasú dobosokat is kiszólongatják sörházaik bolthajtása alól a divatos dámák, akik muzsikarészeg nélkül nem élhetnek. Valld be, hercegnőm, hogy tíz év előtt te is egy zenetanárért rajongtál... Mig mostanában, hál' istennek, eljutottunk oda, hogy az írók is kezdenek számítani a divatos hölgyvilágban, ahol már télen sem viselik a hosszú szárú barchend-nadrágokat, hanem a Váci utca kirakataiból öltözködnek.

Zsófia megsimogatta Józsiás arcát:

- A *Műbarátok Körében* kezdődött ez a divat, fiacskám. Aztán folytatták az *Aurora Kör* hölgyei a Drexler szeparéjában. Manapság már el sem képzelhető igazán elegáns dáma, akinek ne volna háziírója vagy költője, aki udvarlásával körülvegye. A mi világunkban nagyon lenézett hölgy volna az, fiacskám, akihez egyetlen verset sem írnának, vagy akinek tiszteletére valamely regényíró ne ülne asztala felett, hogy az illető hölgy keresztnévvel és tulajdonságaival felruházott hősnő kalandjait elbeszélje. Lehetséges, hogy ez azért van, mert mi vagyonosabb úrnők nagyon mohón szívtuk a kultúrát magunkba, az anyánk még fejkötőben járt a Király utcában vagy a Dob utcában, és a művészetek közül az ötvösségnek volt híve.

Józsiás felsóhajtott:

- De ők még ismerték az izzó, észvesztő, piros szenvedélyeket, amelyeket ti már nem ismeretek. Az ő testük még egészséges, vágyteli, forró volt, úgy szerettek, mint a vadállatok. Vágya-kozásukban elvesztették józanságukat, óhajtásuk éles fogsorral támadt, szerelmük kiapadhatatlan forrása volt a kéjnek, gyönyörnek. Míg ti megelégetitek az ingerlő csokolózást. Ez a divat nyugatról jött a kultúrával.

- Én nem csalom meg az uram, akármennyit szónokolsz - felelt Zsófia, és karonfogta Józsiás urat. - Gyerünk innen, félek a bolond báró lelkétől, amely bizonyosan ott bolyong a téli fák alatt. Hallod, hogy zörög valami a házban? Félek, hogy kilép valaki az ajtón...

Ebben a percben csakugyan kinyílt a veranda ajtaja. Óvatosan, félénken, mintha egy alvó denevér indulna alkonyattal útjára, kilépett a házból egy tarka szoknyás majoros-leány meg egy görbe lábú, vénecske ember...

A leány kendőjét szemére húzva, elsietett. A kertész pipáját tömögetve ballagott utána.

- Mit gondolsz - röppent ki a szó Józsiásból -, mit csináltak ezek az elhagyott házban? Szerették egymást... Csak te nem szeretsz engem.

Zsófia vérpiros volt, akadozott a lélegzete, a füle mellett meglibbent egy hajszál, mintha az megadná magát.

- Gyerünk, Józsiás, majd megcsókollak a kocsiban... Hosszan, forrón, ahogy szoktam. Aztán letérdepelhetsz, és megcsókolhatsz te is.

Kezével a Józsiás kezébe kapaszkodott, és lassan vont a maga után a néma kertből. De amint a ház közelébe értek, Zsófia egyetlen szökéssel odafent termett a verandán, az ajtóhoz ugrott, benyitott és körülnézett. Aztán csalódottan, szinte bánatosan tért vissza Józsiához.

- Senki sincs odabent.

A kocsist egy kis kocsmá előtt találták, amely hely igazában fűszeresbolt volt, de az egyik szobájában bort és sört mértek. Az ablakon át lehetett látni egy pesti szerelmes párt, amely itt meghúzódott, és szalámit evett. A leálynak vagy asszonynak sűrű fátyol volt az arcán, de Zsófia nyomban felismerte:

- Ez a Vadász utcai Sebes lány, Pest legnagyobb randevúzója. Nincsen olyan találkozó pontja a fővárosnak, ahol Sebes kisasszonnyal nem találkozni. No hiszen, az is jól jár, aki valamikor ezt elveszi. Micsoda elszánt elvetemedettség kell ahhoz, hogy télidőben valaki a Svábhegyre járjon randevúzni - mérgeződött Zsófia asszony, amíg a bérkocsiban elhelyezkedett. Egész úton izetlen és kedvetlen volt. Már a városban járt a fogat, amikor Zsófia epésen megjegyezte:

- Valamiképpen értesíteni kellene annak a leálynak az apját. Az öreg Sebes nem ismeri a tréfát.

TIZEDIK FEJEZET

A reverendás írónő

Józsiás úr a Koronaherceg utcában, egy régi átjáróház kapuja előtt hagyta el a hintót, az est már leereszkedett Pestre, a gázlángok körül fehéren porzott a hó, a barátságos családi otthonok függönyös ablakai mögül már világítottak azok a meghitt családi lámpások, amelyeknek színes ernyőjét, festett angyalok oly fájdalmas sóhajtással szokta végignézni az utcáról a karácsonyi agglegény - mindjárt egy ilyen meleg otthonban lesz Zsófia is, ruhát cserél, papucsot húz, szagosított vízzel megmossa arcát, kezét, nyakát, hogy Józsiás úr csókjainak nyomát eltüntesse, a bundáját tán az erkélyre akasztja darab időre a szobalány, hogy kiszálljon abból a hintó belsejének illata, amely végül oly fülledt volt, mint a nászutazók szobája, Zsófia haját néhány fésűhúzással a tükör előtt megigazítja, szagos vízzel öblíti száját, megigazítja a tüzet a fehér kályhában és összeráncolt homlokkal tanácskozik az előcsengetett szakácsnővel a közelgő vacsoráról. Lehetséges, hogy többé e napon nem is gondol már Józsiás úrra, legfeljebb a *Fővárosi Lapok*ba vet szórakozott pillantást: vajon nem jelent-e meg a nyomdafestéktől még szagos hasábokon Józsiás úr ígért műve? Nem, megint Vértesi Arnold írta az elbeszélést. Ha már divatban volna a telefon: bizonyosan felhívná férjét a kereskedők kaszinójában, mi dolog az, hogy ennyi ideig elmarad, vagy felhívná egyik-másik barátnőjét, hogy közölje velük, azt az utálatos, divatos Sebes-kisasszonyt ismét a Svábhegyen „látták”, amint a legbizalmasabb együttlétben volt egy ismeretlen fiatalemberrel, akit bizonyosan az utcán szedett fel. De a telefon ekkoriban még ritka magánlakásba volt bevezetve. Zsófiának tehát meg kellett elégednie azzal, hogy a szobalányával váltson eszmecserét, amíg az halkan terítgetett. Az eszmecsere tárgya természetesen a bolondos öregúr volt, aki órák hosszáig ácsorgott délelőtt az utcán...

- Képzelve Hencsi, szerelmet vallott a Szarka utcában!

Ezen aztán úrnő és szobalány sokáig elnevetgélnek. Voltak ugyan a kályha mellett egy kis asztalkára mindenféle könyvek is előkészítve, a legújabbban megjelent könyvek, amelyeket az Egyetem utcai könyvkereskedő külön megrendelés nélkül küld az előkelő hölgy lakására. Ott volt például Herceg Ferenc *Fenn és lenn* című regénye, amelyről azt beszélte a minap egy barátnője, hogy pályadíjat nyert - vajon mit csinál egy író a pályadíjjal? - ott volt Jókaitól a *Sárga rózsa*, valamint Cyprián legújabb novellái. (Azt mondják erről az íróról, hogy kispap volt azelőtt.) Turgenyev beszélyeit ugyancsak mellékelte a könyvtár. Zsófia legelőször a *Vadász iratai* után nyúlt, mert a minap azt hallotta egy társaságban, hogy ez az író Párizsban egy énekesnőbe volt szerelmes, de az énekesnőnek férje volt. T. tehát beállott kertésznek az énekesnőhöz, hogy mindig a közelében lehessen. Meg kell becsülni az olyan író, aki maga is felcsap regényhősnek. A pesti írók csupa komoly családapák, itt nem értenek ahhoz, hogyan tegye magát érdekessé egy író a hölgyközönség előtt. Az egy Murai Károlyról beszélnek, hogy házassága regényes volt ott Nagyváradon, de mit ér az egy humoristánál, aki semmit se vesz komolyan? - A könyvcsomagot tovább bontogatta Zsófia. Nini, még egy új regény, Kóbor Tamástól, aki a múlt évben tűnt fel a *Magyar Hírlap* pályázatán. Azt mondja egy barátnője, hogy ez az író lesz a magyar Zola... Horváth Gyula lapja már küldözgeti karácsonyi ajándékát, az albumot, amelynek színes borítékát, a zajló Dunát és a Lánchidat, Góró Lajos rajzolta. Zsófia szórakozottan nyitja fel az albumot. Egyik oldalon ott vannak a szerkesztőség tagjainak arcképei: Holtai Jenő tartalékos honvédfőhadnagyi ruhában, Gárdonyi pipával, Szomory Dezsőnek olyan nagy haja van, mint egy asszonynak... De aztán szép színésznők lábai következnek fotográfiában, a közönség majd szavazni fog a lábak felett, és Hegyesi Mari nyerges lába nyeri az első díjat. De Zsófiának a Diósyné Handel Berta lába tetszett.

Zsófia felvette ismét a *Vadász iratait*, de a könyv lapjai nem voltak felvágva, visszatette tehát azt helyére, és tovább is szobaleányával pletykázott. A falióra pedig oly békésen, szerető hangulattal ketyegett, és mutatója úgy mendegélt, mint a *Gartenlaube* fametszetein.

Józsiás úr ki volt dobva a küzdelmes életbe...

Köponyegét összevonta nyakán, mint az országúton vándorló Petőfi, kalapját szemére húzta, mint Komócsy József, amikor vidéki városokban tart felolvasó körutat, szívében keserűség és fájdalom, hogy szinte égett a nyál a szájában, mint a cigánymuzsikuséban, aki valahol pórul járt. Keresztülvágódott az átjáró házban, és megfenyegette azt a női szoboralakot, amely az udvar közepét díszítette.

- Mind hitványak vagytok - dörmögte mély elkeseredéssel.

És általában még sok rosszat gondolt a női nemről, mint ez a férfiak szokása a nem sikerült pásztoróra után. Többek között azzal vádolta Zsófiát, hogy szívtelen, kíváncsi, önző, mulatni vágyó hölgy, aki a pásztoróra is oly hangulatban jár, mint az opera páholyába. Egy-két óráig „kilopja a lángot” az áldozatra került író szívéből, megtanul egyes mondatokat az író szavaiból, amelyeket majd szajkó módjára ismét, ha társaságot lát házában, kellemes, irodalmi hangulatba ringatja magát, titokban tán azokhoz a nőkhez is hasonlítgatja a személyét, amely nőket a régi írók tettek hírnevessé, lehetséges, hogy otthon naplót ír, hogy majd későbbi korban (mikor Józsiás úr valóban hírneves író lesz) e napló nyilvánosságra hozatalával kompromittálja őt (Józsiás urat...). Ah, hol vannak manapság azok a nők, akik valóban pártfogói, műzsái, gondos őrangyalai voltak az íróknak! Hol vannak azok a szentté vált asszonyok, akik szerelmükön kívül ellátást, mosást, ruházkodást is adtak a költőknek! Hol vannak a Laborfalvi Rózák? Könnyű volt Jókainak a könyvtárnyi regényeket írni, amikor Róza zsenge fiatal korától kezdve segítő őrangyala volt. (A szőke szakállú Benedek Aladár ugyan beszéli manapság is a józsefvárosi kocsmákban, hogy ő a „nők kegyence”, harminc év óta nem volt gondja se ebédre, se vacsorára, van pártfogónője a legmagasabb körökben, valamint a Ferencvárosban... De Aladáról tudnivaló, hogy szeret nagyokat mondani.) Manapság csak annyi haszna van egy írónak a nők barátságából, hogy elviszik kocsikázni, meghallgatják, mint egy mulatságos bolondot, megdicsérik rögeszméit, helyeslik hóbortosságát, aztán kiteszik az utcára, menjen másfelé produkálni magát.

Ily sötét hangulatban ért a *Zenélő órába* Józsiás úr. Mellényzsebében már az utcán megtapintotta az ezüstforintost, két zónapörköltet rendelt tehát egymás után. A piros lével, bőséges paprikával, krumplival kevert pörköltök lassan megvigasztalták sötét hangulatában, sőt mikor jelt adott az örökös csaposnak, hogy a korsó sör után jöhet a „házmester”, sokkal nyugodtabb hangulatban gondolt vissza elmúlt napjára. Csupán egyetlen hibát látott a nap történetében, mégpedig azt, hogy nem Leonórához ment ma este vacsorázni... habár valószínű, hogy Leonóra megérezte volna rajta Zsófia parfümjét. A nőknek ilyen dolgokban indiánszaglásuk van, még az idegen nőnek keze nyomát is megérezik a férfi testén.

Éppen szokott ábrándjaiba: a nők különöségeibe akart gondolataiban elmerülni, amikor két író lépett be a *Zenélő órába*. (Az írók többsége ez idő tájt a *Kis Pipába* járt, de voltak néhányan, akik előkelőbb dolognak tartották a népszerű és zajos Pipa helyett a kevésbé lármás kocsmák látogatását.)

Az egyik író kövér, piros arcú, szürke szakállú, magyarruhás férfiú volt, igen szűk nadrágban, kerek kis gombakalapban, fokossal a kezében, mintha a múlt századbéli „kis negyvennyolc” világából lépett volna ki. Ő a budai újság szerkesztője volt, Erdélyi Gyula, az elmúlt nyáron éppen országgraszoló népünnepélyt rendezett a Bástyá sétányon, ahol a legszebb budai nők sátrak alatt árultak, és rakétákat eregettek, hogy csaknem felgyújtották a Krisztinát. Recsegő, Pest megyei hangon (amely arra a buckák felé divatos) kurjantott rá a társára:

- Ide üljünk, Mariska. Tartsunk össze mi, írók.

S ezzel letelepedtek Józsiás asztalához.

A budai újság szerkesztőjének a társa egy halovány, sovány arcú, rövidre nyírt hajú nő volt, aki papi reverendába volt öltözve, és fején kemény cilinder kalapot hordott.

- Nem ismered Mariskát, Simli Mariskát? - kérdezte a Pest megyei gavallér Józsiástól. - Éppen egy nagy szalonújság megalapításán fáradozunk. Csapj fel hozzánk, Józsiás. Egyszerre beadja a kulcsot minden újság Pesten, ha a Mariska lapja megjelenik.

Józsiás még nem ismerte személyesen Simli Mariskát, csak hallomásból tudott az excentrikus fehérvári leányról, aki papi reverendában járja be az országot, mindenütt feltűnést kelt magaviseletével, és többnyire új lapok megindításához gyűjt előfizetőket. A rövidre vágott hajával, sötét szemével, halovány arcával, keskeny vállával, izgatott beszédével végigjárta Magyarországot, és a vidéki városokban a különös leányzó bizonyos sikerekre tett szert. De aztán lefelé kezdett haladni csillaga, itt-ott a rendőrséggel is összeütközései voltak. Írni nemigen tudott, legfeljebb néhány silány verset; az egykori „kékharisnya”, akinek feltűnése elején mutatkozott, idővel előfizetők gyűjtéséből tengette életét.

Józsiás úr bizonyos tartózkodással fogadta új ismerősét, de aztán felébredt benne az a szokványos férfiúi érdeklődés, amely az érzéki férfiakat meglepi az excentrikus nők: az írónők, állatszeliidítők, kötél tánccsók közelében.

Erdélyi Gyula egy icce bort rendelt, és pártfogói hangon beszélt:

- Barátom, a mi Mariskánk különös teremtés. Szűzies és ártatlan. Ezt én mondhatom neked, aki minden valamire való írónőnek udvaroltam Magyarországon Pilisi Rózától kezdve W. Stephanie-ig. Én udvaroltam Vay Saroltának is, amíg az kést fogott rám, mint akár Gáspár Imrére.

Simli Mariska nagyon ki lehetett éhezve, mert ugyancsak tömte magába a ropogós császárzsemlyéket a kis gulyás után. Józsiás úr észrevette, hogy ferde fogai vannak, valamint tintás ujjai, zivataros életében nem ér rá a mindennapi fürdésre, és papi öltönye itt-ott kirojtosodott. De hát megszokta, hogy az írónők szoknyái alól mindenféle gyanús fodordarabok és zsinórok szottak kilógni.

Erdélyi Gyula megtöltötte a talpas, metszett, nehéz poharakat, amelyeket a régi belvárosi kocsmákban Vörösmarty óta használnak, és szokott lelkesedésével folytatta:

- Barátom, én udvaroltam az összes magyar írónőknek, mert fiatalabb koromban nagy táncos voltam. Éjjeli zenét adtam Gyarmathy Zsigánénak, amikor egy nyáron a Margitszigeten nyaralt, tisztelője voltam a méltósággteljesen hibás lábú Ábrányiné Katona Klementinnek, megforgattam a *Redoutban* az aranyosmaróthi barna testvéreket, Büttner Linát és Júliát, amikor a farsangban Pestre jöttek, dicsértem Bogdanovics Györgyi novelláit, amikor feltűnt a *Képes Családi Lapok* hasábjain, munkatársa voltam Wohl Jankának, amikor megindította a *Magyar Bazárt*, pengettem a sarkantyúimat Szendrey Júlia után, mikor az már öreg asszony volt, Vörösné Gaál Karolin valamennyi regényét elolvastam, irodalmi levelezést folytattam Hajnalkával, és a szép kegyelmesasszonynak, a galambarcú Bajza Lenkének nagyokat köszöntem a Vármegye utcában... Én mindig azt mondtam, hogy az írók csak az írónőknek udvaroljanak, mert úgy össze kell nekik fogni a mesterségükben, mint a színészeknek és színésznőknek.

Erdélyi Gyula összekoccintotta a poharakat, és egyszerre kiitta borát, amint ez szokása volt.

Szürke szeme, szürke haja, hetyke arca ivás közben, mintha elváltozott volna... mintha azoknak a régi uraknak bánata, méléző szomorúsága költözött volna vissza arcára a régi múlt

időkből, amely urak az egykori nyáregyházi és egyéb Pest megyei udvarházakban iddögáltak, és maradékaiknak már csak azokat a rejtvényeket hagyományozhatták, amely rejtvényeket a *Magyarország és a Nagyvilág* című képeslap részére kigondoltak.

Lehetséges, hogy egykor lelkes és mindenre jó ifjú volt a költő, édesanyja és lánytestvérei voltak a buckán, szívébe hatolt a tavaszi reggel és a karácsonyi harangszó, járt sírni a vadgalambos falusi temetőkertbe, és elmerengett Vörösmarty költeményeivel kezében, amikor a telihold ott érte az eresz alatt. Valószínűleg csodálatosnak hitt ideálokat hozott fel Pestre a gőzössel, amikor lábát először a városba tette. És ez a gyermekkori arc, az ifjonti lélek most is megjelent a néző szeme előtt, midőn Erdélyi Gyula poharát fenékig hajtotta. - De egyébként az élet rézzel, rozsdával, pókhálóval rakta tele az arcot, mint a régi pincékben képzeljük a kísértetet, aki éjfélkor megcsapolja a hordót.

Ámde úrias magaviselete nem változott a borosasztal mellett sem, amint az agárt sohasem lehet összetéveszteni a komondorral. Akármilyen szegény volt: kocsmában mindig ő volt az, aki kifizette a mulatók számláját, vagy felíratta a többi kontó mellé. Ő még ahhoz a magyar generációhoz tartozott, amely őseitől a gavalléros hajlamokat teljes egészében örökölte. Rajongott a barátságért és a nőkért - holott barátai (a *Pipában*) már kinevették, a nők közül pedig egyetlen leánya, akit legjobban szeretett, tizenhat éves korában zsineget kötött a nyakára egy félreeső helyen. Simli kisasszonyban is inkább a nőt tisztelte, mint az író, midőn pártfogásába vette.

- Úgy lesz az, Józsiás fiam, hogy Mariskával megindítjuk végre azt a szépirodalmi közlönyt, amelyről minden író egész életében ábrándozik. Azt hiszed, hogy szeretek én budai újságot szerkeszteni? Manóba! Én az egész országnak az írója és szerkesztője óhajtok lenni. Olyan lapot kell szerkeszteni, mint a *Hölgyfutár* volt. Magyarországon csak a nők olvasnak, nekik kell tehát lapot csinálni. Legyen abban az újságban divatlevél, szakácskönyv, fehérneművarrás, zöld boríték, amelyen a nők egymással cseveghetnek, azonkívül minden számban közölni kell egy-két jelesebb honleány arcképét. A magyar úriházak, a megmaradott szalonok, a leányszobák részére kell az újság, nem pedig a *Fővárosi Lapok*, amelyeket Vadnai jóformán a pipafüstös kaszinók és köpködő kávéházak számára szerkeszt. Vadnai elárulta a régi szerkesztői ideálokat. Jóformán már báli névsorokat sem közöl. Az előkelő esküvők publikumát mellőzi. A szüretről két sorban emlékezik meg, pedig Magyarországon még szüretelnek. Nem lehet így hírlapot írni. Egy eszményi hazai újságban annak is benne kell lenni, mikor főzön a gazdasszony paradicsomlevest és mikor káposztalevest. Meg kell írni, hogy egy honlánynak hány pár harisnyája legyen, és mit kell felelni, ha a második négyesre kéri őt a táncos? A mi közönségünk tanácsadó jó barátot keres hírlapjaiban. A napilapokban is a legkeresettebb olvasmányok a szerkesztői üzenetek és az apróhirdetések.

Erdélyi Gyula ekkorára kiöntötte a pintes üvegből a bort, az arca rózsaszínű lett, és a reverendás író vállára tette a kezét:

- Így kell azt csinálni, Mariskám. Tudom én azt, mert sokat megfordultam vidéken, mikor Ormódy Vilmosnak megesett a szíve a magyar írók nyomorúságán, és elküldte őket biztosítóügynököknek Magyarországra. Én Balázs Sándorral együtt csak Pest megyét jártam be. De Szinnyei lóháton ment Kassáig, a hírneves író, Pilisi Róza társaságában. Persze hogy bebiztosítottak minden pajtát, csúrt, dohányosházat azon a vidéken.

Simli kisasszony lenyelte a császárszemlyét, lesöpörte a morzsákat a reverendájáról.

- Az előfizetés a fontos, nem az újság, Erdélyi úr - mondá, és tintás ujjait az asztalkendővel dörzsölte.

Józsiás csendesesen ült pohara felett. Elnézegette a rajongó kövér embert, valamint a rendetlen kisasszonyt, aki bizonyosan csinos volt azelőtt, mint minden fiatal nő, amíg bele nem kóstolt

az „irodalmi méregbe”. Azóta lett arca mosdatlan, ujjja tisztátalan, haja rendetlen, mióta irodalmi babérokra pályázott, és lapszerkesztőnek adván ki magát, vidéki vendégfogadóknak, falusi csárdákban ütötte fel az otthonát. Vajon mi történne, ha ehhez a nőhöz szerelemmel közeledne? Vajon megölelt ez már egy férfit odaadó szerelemmel, érzett-e már szenvedélyt, vágyat, mint a többi nők: a beteges érvényesülési hóborton kívül? Mi van egy ilyen megzavarodott nőnek a begyében, szívében, szegényes reménységében?

- Nem bánom, akármit írnak rólam, csak nyomtatásban lássam a nevemet - felelt Mariska Józsiás úr közeledő pillantásaira. - Írjon rólam valamit, uram, amit kivághassak az újságból, és vidéken megmutathassak. Néha az összes budapesti lapokat megveszem, ha kalandjaimról írnak. Utálom magam, ha mindennapi nőnek látszom. Ah, be szeretnek híres lenni! - sóhajtotta Simli kisasszony.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Az élet vőlegényei

Erdélyi Gyula három darab rövid szárú pipácskát rakott maga elé az asztalra, és tisztogatni, fűjni kezdte őket; közben köhögési inger fogta el; oly teli szívből köhögött, mintha utoljára és végérvényesen kiköhögné magát. Kivörösödött arccal bólogatott Simli Mariska szavaira:

- Mind ezt mondták az írók, Józsiás öcsém, ne csodálkozz, hogy Mariska sem akar egyéb eredményt elérni, mint a hírességet. Én jól ismertem őket, mert hisz húsz esztendeig az élet vőlegénye voltam, és szívemet sem a kötél-táncosnők, sem a társadalmi szendék nem tudták megigézni, de nyomban elveszítette szívem nyugalma, ha egy nőnek tintás volt az ujja. Mi, régebbi keletkezésű magyarok, a nőket gazdasszonyi vagy anyai erényeikről ismertük meg. Jó volt, ha fiatal korukban tudtak egy kicsit táncolni, énekelni, jó volt, ha a Trattner-féle kalendárium üresen hagyott napjaira feljegyezték verébfej nagyságú betűikkel a háztartási dolgait, mit adtak és mit vettek a tavaszi nagyvásáron, hány üveg befőttet raktak el az ősszel, mennyi bért fizettek Julinak, Marinak - de több írástudományt nem vártunk a nőktől sem Dabason, sem Nyáregyházán. Mármint, képzelj el, kedves Józsiás mily csodálatos hatással voltak reám azok a nők, akiket később megismertem, akik valóban le tudtak írni egy olvasható mondatot vagy egy verset... Megbolondultam annyi tudománytól. Igaz, hogy az írók kevesebbet törődtek a külső színnel, a választékos megjelenéssel, a hódító eleganciával (amint egy valódi író sem lehet dandy, még Petőfit is megrótták a maga korában kifényesített csizmáiért), a hajukat szeretik rövidre vágatni, a könyökökön a ruha és a sok üldögéléstől a szoknyájuk kifényesedik, kitaposott papucsban írják szerelmi verseiket és kedvelik a vastag vörös harisnyákat, amelyeket a nagymama kötött, szívesen viselnek télen barchend-nadrágot, mert Pesten a vaskályhában hamar kialszik a tűz, és a munka elmerültségében leskelődik a felfázás, hajlandók beleszeretni a legcsúfabb férfiba, aki műveiket dicséri, rajonganak az elől-hátul potrohos lapszerkesztőért, aki műveiket kinyomtatja, éjjeli álmuk is különbözik a többi nők álmaitól, mert többnyire azt álmodják, hogy nevüket nyomtatásban látják - de mégiscsak különbek, nagyszerűbbek ők, mint azok a nők, akiket fiatal koromban a nagymosástól gőzölögve vagy a disznóölésnél segédkezve tanultam megismerni. Mariskám, tapostál már szőlőt valaha szüretkor?

Simli kisasszony zavarodott pillantást vetett kopott lábtyűi felé:

- Még sohasem - felelte. - De azt hiszem, hogy egy szerkesztőnek ez nem is hivatása; arra valók a kövér parasztlányok.

Erdélyi Gyula vidáman rikkantott fel:

- Ugye, megmondottam előre, hogy Mariska nem közönséges nő. Mikor én fiatal gavallér voltam Pest megyében, meg kellett elégednem a szolgálók szerelmével. Bizony ahhoz se jutottam mindig. Most már beteg vagyok - igaz, hogy betegségem a leghűségesebb barát -, nem hágy el halálom napjáig, nem fáj, nem köt ágyhoz, csak egyszer majd megvakulok vagy megbolondulok tőle, mint Széchenyi és Wesselényi. De azért rajongója vagyok a női nemnek, olykor éjfélkor elbarangolok a Kapás utcába, ahol az öreg Nagyvárosi zongorázik egy rossz-hírű háznál, holott nagy művész volt valaha. Az írók pedig, akik annyiszor megírtak műveikben, mint az élet vőlegényét, akik egykor szerelmes verseket írtak hozzám, mikor divatlap-szerkesztő voltam, az írók éljenek!

Nyilvánvaló volt, hogy Erdélyi úrnak megártott a *Zenélő óra* bora, amit nemcsak lelkes szavaival, de kékké és pirossá váltott arcával is elárult. De nem volt ez szégyen. Abban az időben, aki valamirevaló írónak számított, az éjjeli órákban többnyire boros hangulatban volt.

Erdélyi úr később ölelgetni kezdte Simli kisasszonyt, mire a reverendás hölgy tiltakozott. Kijelentette, hogy ő minden irodalmi vágya mellett különbözik azon írónőktől, akik az ő író barátaitat erkölcsökkel megjutalmazták, ő általában nem is szereti a férfiakat, nem volt még olyan férfi, aki őt reverenda nélkül látta volna, végeredményében ő csak az előfizetőket szereti.

Az „élet völegénye” hetykén hajtott fel egy pohár bort:

- Nem is lesz belőled tehetséges írónő - felelt elkomolyodva. - Igaz, hogy mi, írók, hivatásunk szerint a tiszta erkölcsöt prédikáljuk, de úgy vagyunk ezzel a dologgal, mint a régi Róma augurai, akik összemosolyogtak, ha találkoztak. Mi, írók, éppen eleget teszünk az erkölcs követelményeinek, ha azt magasztaljuk, szélteben hirdetjük tollainkkal. Éppen ezért nem kell nekünk megtartani az erkölcsöket. Mi lett volna a magyar irodalomból, ha a régi írónők is úgy gondolkodtak volna, mint te, Mariska! Bizony nem elégedtek meg a régi jeles lapszerkesztők, hogy az írónők ebédre vagy vacsorára hívják meg őket. Hány gyönyörű vers maradt volna megíratlanul! Nem leszel tehetséges, fiam! Gondolj csak George Sandra, lányom, aki úgy váltogatta a szeretőit, mint az ingét. Gondolj csak „Jolánkára”, aki egy ép mondatot nem tudott leírni addig, amíg jól össze nem csókolódzott valamely kedvesével, akkor aztán nyugodtan ment az írás, biztosan ült az íróasztal mellett, mint huszár a nyeregben. De te buta vagy, Mariska, sohasem lesz belőled semmi. Bezzeg, ha „Ibolyka”, a jeles költőnő ülne itt, egy-két derék író társaságában, már régen az asztal tetején táncolnánk. De közölték is a verseit a szerkesztők!

Simli kisasszony csökönyös maradt, holott a költő oly hévvel szólott hozzá, mint egy népszónok.

Erdélyi úr leszegte a fejét, mint az öreg farkas, amikor a döntő rohamra indul.

- Nem bánom, hogy nem szeretsz engem, Mariska. De mondd, ó, mondd, miért nem szereted barátomat, Józsiást? Belátom, hogy már öreg ember vagyok, a bor is elgyengített, újságomat is kevesen olvassák, lúdtollal írok, nem acélpennával, talán az is számít előttem valamit, hogy családom tönkrement, a nagybátyám, bár a legboldogabb ember, egyéb híján beállott kukoricapásztornak Pilisen, és egy kunyhóban lakik; de miért nem szereted barátomat? Beismerem, hogy *Szegény Dezső* című regényem nem örvendett nagy népszerűségnek és csak húsz forintot adott érte Emich úr a Barátok terén, bevallom, hogy kéziratban őrzöm legtöbb műveimet, mert a haladó korszellem befellegzett nekünk, régi íróknak, belátom, hogy egy budai özvegyember nem számít nagy partinak a házasságközvetítők boltjában: de miért nem szereted barátomat, Józsiást? Én jószívű vagyok, lemondok rólad, Mariska, de csak egy feltétel alatt - ha barátomat fogod szeretni.

- Én már csak olyan vagyok, mint a hályogos ablak, amelyet belepett a téli köd, nem látni meg rajta át a külső szép világot, de Józsiás virágokkal megrakott nyári ablak, amelyen át vidámnak és mulatságosnak látszik a táj.

- Én már megelégszem azzal, hogyha a ti szerelmeitekben gyönyörködöm, ha megengeditek, hogy az asztal végén helyet foglaljak, amikor ti a menyegzői lakomát tartjátok, ha megtűritek, hogy egy sarokból gyönyörködhessenem, amikor ti csókolóztok, megelégszem, ha látom a csókot, hogy az még nem ment ki a divatból... Szépek vagytok és fiatalok, szeressétek hát egymást. Mikor aztán jóllaktok egymással, talán nekem is jut valami morzsa a szerelmi asztalról.

A kis fekete nő szennyes körmeit rága Erdélyi úr előadása alatt - olyan volt, mint egy foltos béka, amelyhez a folyóparton a legszebb dalát fűjdogálja a csalogány; talán más érzelmeket vált ki az udvarlás, ha az „élet völegénye” varjúhangon szól vala. De az „élet völegénye” a nők irányában azon divat szerint igazodott, amely divat a koronázás után kapott lábra a

fővárosban. (A nőket ez időben csillagnak is hitték, de varázslónak is, akinek felhívására a sötét égboltozaton megjelenik a sárga félhold, hogy a fagytól göröngyös, sötét országúton megmutassa a helyes utat a bódorgó férfinak. Tompa virágregéi csinos kiadásban jelentek meg újonnan, a legöregebb férfiak is szentimentális sóhajtással ejtették ki a nők nevét, az írók és költők jó példával járnak elől a nőért való öngyilkosság terén, „legjobb meghalni egy nőért” mondják, és mérget isznak, vagy a Dunába ugranak, Erdélyi Gyula hű kartárs volt, Simli kisasszonynak úgy udvarolt, mint egy hercegnőnek.)

A mosdatlan kisasszony tehát meglehetősen érzéketlen maradt, mint akit más gondolatok foglalkoztatnak, mint a szerelmi eltévelyedések. Józsiás úr méltatlankodva nézett maga körül, és félhangon dörögött poharába. Körülbelül azt dörögte, hogy sok hölgy, a főváros legelőkelőbb társadalmából, boldognak érezhetné magát, ha az „élet vőlegényei” ily keresztűz alá vennék erényességét. Bizonyosan volna pillantása a legvagyonosabb és legfinomabb hölgynek is, amely megértést és hálát fejez ki. Utóvégre olyan szavakat hall, amelyeket mindennapi környezetében nem élvezhet. Az írónak ez az örök átkuk, méltatlanra pazarolják költői lendületüket, Vajda János egy hentesbolt sültmalacarcú hölgyéhez, Reviczky Gyula a *Ferenci-kávéház* tündéréhez, Indali Gyula egy Duna-parti kocsmáros leányához, Zajonghy egy színházi sűgő feleségéhez írja verseit. Talán az egész magyar irodalomban az egyetlen Kármán József kivétel, aki egy valódi arisztokrata hölgyért lett öngyilkos... Majd így folytatta Józsiás:

- Éppen a minap került kezembe egy orosz novella Gyulai Pál szerkesztésében megjelenő füzetekben. Ki írta? Most nem tudnám megmondani, talán Gogol, talán Csehov vagy Turgenyev, a muszka háromkirályok közül valamelyik. Egy postaállomáson vagyunk - mint akár itt a *Zenélő órában*. Egy elzúllott, boldogtalan férfi beteg leánykájával bajlódik, de megérkezik álmai hercegnője, aki átalutazik a téli tájon s egy éjszakát a postaállomáson tölt. A szerencsétlen fráter elmondja élettörténetét, gondolatait, szenvedéseit a kisasszonynak, és az oly szerelmes lesz belé, hogy csaknem félbenhagyja a kedvéért utazását... Lehetséges volna ez Magyarországon?

- Nem, százszor nem - felelt Erdélyi Gyula. - Legfeljebb talán abban az időben, amikor Benedek Aladár lóháton járta be az Alföldet, és előfizetőket gyűjtött legújabb verseihez.

Simli kisasszony még mindig a körmeit rágta, mintha egy régen elmulasztott tennivalót pótolna.

- Sajnálom, uraim, hogy vágyaikat nem elégíthetem ki, az én esetem benne van Kraft-Ebingben...

- Mint a V. Saroltáé - kiáltott fel Erdélyi úr. Józsiás úr szomorúan legyintett:

- Átmeneti híresség ez, nagysám. Amíg az orvos divatban van, addig élnek páciensei. De a költők versei örökké megmaradnak. Mindnyájan tudjuk, hogy Petrarca Laurája ki volt, valamint azt is, kihez intézte Pongrátz Béla a *Megváltó* című kötetet. Tudjuk, hogy Rudnyánszky Gyula az operai énekesnőhöz írta legszebb költeményeit, míg Bródy Sándor legfájdalmasabb művei egy hevesi gazdag kisasszony miatt jöttek létre, bár műveiben sohasem írta le a Bella nevet. Tudjuk, hogy Benedek Aladár az *Örökzöldeket* felejthetetlen feleségéhez, Büttner Linához intézi, még Vészi József is verset írt valaha az Újvilág utcai Róza úrhölgyhöz... Tudjuk, hogy Malcomes bárónőhöz, Forinyákné kegyelmes asszonyhoz, Vörös Lászlónéhoz az egész Aurora irodalmi kör intézi verseit, Bancallary úrnő a zsidó egyházi költőket is megszólaltatja... Tudjuk, hogy minden megjelenő versnek él az okozója valahol Pesten vagy vidéken... Ha majd egyszer jön valaki, egy bütykös lábú múzeumi moly vagy egy önemésztő visszaemlékező, aki a múltak hölgyeibe szerelmes: aki megidézi a mostanában megjelent verseskönyvek és szalonok fehér harisnyás, lila harisnyakötös, vasalt alsószoknyás, kerek

keblű, házikenyérillatú hölgyeit, akik a költők vallomásaiban oly ingerlően jelentkeznek, mint házibálon a jó hírnevű polgárasszonyok, akiknek izmos derekát keringő közben úgy fogja meg táncosuk, hogy hátul felemelkedik szoknyájuk, és rejtett bájakat mutat: majd akkor, nagysám, sajnálhatja, hogy kimaradt e gyűjteményből...

A kisasszony az orrát piszkálta, valamint csendes ásítást fojtott el.

- Én nem tudok táncolni - felelt.

- Mert higgye el, nagysám, hogy nem ok nélkül merednek ránk minden sarokból a régi írók szomorú arculatai. Ők nagyon boldogtalan emberek voltak, bár éjszakánként duhaj danájuktól visszhangzott a Belváros. A *Két pisztoly* környékén még Petőfi sápadt arcával is találkozunk, midőn feljön a sárga hold a Calvin téri templom mögött. A *Zrínyi* fehér fatáblás ablakai alatt behorpasztott kalappal, téli szélben panaszkodó malaclopó köpönyegben, borostás arccal vonul el a régi írók karavánja. A bolthajtásos belvárosi kocsmákban pókhálók lettek ők, akik mindig megremegnek, amikor kívülről az ajtó nyílik, hátha eljön halottaikban értük a kocsmába egy fehér hajú, tisztos matróna, akinek szigora miatt annyi spriccert megittak az X-lábú asztaloknál. A pléhkalap ott a Magyar utca sarkán panaszosan süvöltözik az éji szélben. A kapualjakban, a lépcsőkön az írók is segítettek mélyre koptatni a kövezetet, mert talán szép asszony lakott a házban. A régi Pest, ahol én legjobban érzem magam, tele van költők sóhaj-tásaival. Öreg házmesterek, nyugalomba vonult kocsmárosok emlékeznek rájuk, mint bohó-kás emberekre. De az igazat azok a homályos, töredezett ablakok tudnák elmondani, amelyek manapság félig megvakulva nézegetnek alá a Galamb utcába, a Szarka utcába, amely abla-kokra egykor apáink a szemüket meresztgették, ha jó szőlőtermés volt az országban. Mennyi piros orrot, bibircsókös arcot, bortól elgyengült agyvelőt hordtak ki a Kerepesi úti temetőbe a nők miatt!

Erdélyi Gyula megtöltötte a poharakat:

- Az a szerencse, hogy a nők is odakerültek, és medencecsontjaikat most már szemérmetlenül mutogatják!

A mosdatlan szerkesztőnő komolyan és nagyot ásított:

- Most már csak azt szeretném tudni, hogy ki kísér engem haza a Kis-Svábhegyre, ahol Pongrátz Bélánál szállásom van egy csőszkunyhóban?

Ebben a percben kinyílt a *Zenélő óra* ajtaja és Szomjas Guszti úr belépett.

- Itt jön az, aki magát a hegyre elkíséri - szólt Józsiás úr.

- Mely lapnak a szerkesztője ő? - kérde Mariska, tetőtől talpig végigméreegetve az öregurat.

Szomjas úr Deák Ferenc-es léptekkel kocogott az asztal felé. A régi Magyarországon igen fontos dolog volt a járás-kelés; a férfiak igyekeztek eszményképeik járásához igazodni. (A nőket a tánciskolában és a neveldekben taníttatták Erzsébet királyné ruganyos és büszke magatartására.) Az öreg Andrássy Gyulával együttesen bicegett minden valamirevaló gavallér Magyarországon, midőn egy falkavadászatkor a gróf a lóról leesett. Szomjas Guszti úr Deák Ferenchez tartotta magát. Szélesen, kidagasztott mellel, céhmester-léptekkel járta a világot.

- Éppen a tizedik kocsmában keresem önt - szólt Józsiáshoz. - Szerencsére Pesten kevés a kocsmá, ahová az írók bemenéskednek. A Józsefvárosban benéztem Sverteczkyhez, ahol szerencsém volt Inczedy László úrral megismerkedni, amint tizedik fröccsét iszogatta, és Verhovayról és a csángókról tartott előadást a vörös orrú, bozontos bajszerű Rybiánszky Józsefnek. Mélyreható dolgok ezek! Kár, hogy az öreg Rybiánszky folyton az asztalt verdeste ököllel és tányérral, mert véleménye szerint Verhovaynak volt igaza. Néhány szót így kény-

telenül elmulasztottam a nagy értékű fejtegetésből. Amint hazaérek, nyomban papírra vetem Inczedy László szavait.

Szomjas úr ezalatt elhelyezte bundáját a fogason (amely bundát már úgy kezdett ismerni Pest városa, hogy Szomjas úr szántsándékkal sem hagyhatta volna el magától).

A sarkára állott, amint bemutatkozott Erdélyi Gyulának és Simli Mariskának.

- Hát még hol kerestett engem, urambátyám? - kérdezte Józsiás.

- A Sverteczky-féle kocsmában, a szomszédos asztalnál üldögélt egy holdvilágképű fiatalember, akinek nem volt szabad Inczedy úr asztalához telepedni. Megkérdeztem: talán hazaárulást követett el a holdvilágképű? Majdnem, felelték, Jókai kormánypárti lapjánál dolgozik. Én azonban egy óvatlan pillanatban, künn az udvar kerítése mellett összebarátkoztam az újságíróval, amikor is megtudtam, hogy az írók a Józsefvárosban még igen kedvelik Ivkoff József utcai vendéglős borát. Sverteczkytól tehát Ivkoffhoz ballagtam, meg is találtam ott Gasparonét, de már sokkal vígabb hangulatban volt, hogy megfelelő válaszokat adhatna. A költészetéről az volt a véleménye, hogy az a legnagyobb haszontalanság. Futóbolondok járnak a városban, akik néhány együgyű szónak, mondatnak valami jelentőséget tulajdonítanak, pedig ennek annyi értéke sincs, mint a verebek és rigók esti beszélgetésének téli alkonyon. Itt legalább a hímek egyhangú, dúdoló mondanivalóikat a nőstények elaltatása céljából eresztik útnak. Majd forralt bort rendelt Gasparone, mert mint mondá, rossz a szíve, már évek óta érzi, hogy valami baj van odabent. Éjjel fel szokott riadni halálosan hideg ölelésekre. A kocsmáros elhozta a forró bort (tűrhető móri volt, ámde a sok öblögetéstől valóban szívbajt kap az ivó), piros szalvétába volt takargatva az üveg, a poharak verejtékeztek, az orrok megteltek a fűszerek illataival, csak a kocsmáros volt aggodalmas: kijelentvén, hogy holnap majd nem győzi a sok citromot küldeni Gáspár úr udvari szobácskájába...

- Holnap a kőbányai kaszinóba megyünk, ahol a legjobb udvari sört mérik az egész világon! - kiáltott fel Gasparone. És előre örvendezett: mily kínzó szomjúság gyötri majd holnapra a meszes móri bortól.

- Innen hová ment, urambátyám?

- A magam falusi esze szerint is tudtam, hogy a Szikszayban János szívesen hitelez vacsorát és bort kedvenc íróinak. A Szikszayt nem kellett senkitől sem kérdezni, odataláltam a Múzeum körüti sarokra a gulyás illatáról, a borjúsnieli citromos szagáról, arról a pufogásról, amely a friss csapolást jelenti, a lármáról, amely a szálából hallatszott. Éppen a szomszédos Nemzeti Színháztól gyülekeztek ide a vacsorázó vendégek, hidegvíz-arcú, kemény tekintetű falusi asszonyságok mellett strucctollas-kalapú, széláramlásként járó, szép színésznők léptek be a pezsgőspohár alakú gázlángok alá. Sonkafejű, paprikaarcú, medveszemű vidéki uraságokat vastag és rövid sétatálcás, felgyűrt pepitanadrágos vagy virágos pesti aranyifjak fogtak karon. „Kvekker”-kabátban jöttek a kopasz aggregények. Ábrányi szerkesztő úr frissen fodoritott pofaszakállával, oroszláni tekintetével, fehér mellényében már elfoglalta helyét a részére fenntartott asztal mellett a *Rondóban*. Gyenes színművész, aki ez estén éppen Lucifert játszotta Madách színdarabjában, a szokásos asztaltársaságánál, a kaszinói aggregényeknél telepedett le. Náday művész, akit először életemben szürke cilinderkalapban láttam, most kozáksapkában lépett be. Galambpihegessel, kipirulva és amorette-mosollyal érkezett Grill úrral Csillag Terka, hogy az összes férfivendégek ott felejtették a szemüket hófehér, gömbölyű vállain, Jászai Marit az ünneplő férfiak serege kísérete asztalához, amelyet már darab idő óta őrizet alá vett a fekete szakállú Braun Sándor hírlapíró. A kritikusok külön asztalnál telepedtek meg, ahol Keszler József elnökölt gunyoros mosollyal arcán. Ugyanitt foglalt helyet a szőke szakállú Ambrus Zoltán, aki soha sincs megelégedve az evőeszközök tisztaságával, valamint Bródy Sándor, aki oly felhevültséggel tekintgetett a szép nőkre, mint egy vidéki

bálrendező. Majd egy lármás, izgult, pofaszakállas fiatalembert vettem észre, aki sánta lábával egyik asztaltól a másikhoz ugrándozott, és azt kiabálta, hogy: „Vidlicskay felfogadta, hogy éjfél tizenkét óráig beszél ma a képviselőházban.” Mint később megtudtam: Neuhauser a garázda ifjú neve. Magas termetű, elbizakodott arculatú, parancsoló fiatalember lépett be, mint a szomszédban mondták: Fenyő úr ő, egy új napilap szerkesztője. Társaságában egy sűrű fekete bajuszú (amilyent Vilmos császár visel), kefehajú, vidor ifjú, aki oly népszerű volt itt, hogy minden asztalnál kezet fogott valakivel, aki „drága Miskám”-nak nevezte. Nyugodalmas, széles, Eötvös Károlyos léptekkel, magyarosan rengő derékkal jött be az ajtón Kálnoki Izidor, aki ebben az időben mindig kövér, szép asszonyságokat kíséretet; most is megtalálta a házaspárt, amely türelmetlenül várta egy sarokasztalnál. Vajda János mogorván, körül sem tekintve, egy sarokasztalnál fitymálta hatalmas büftökét, amelyet Szikszay személyesen vitt asztalához. *A Vaáli erdőben* című költemény szerzője féltékenyen őrizte a különböző mustárosüvegeket, amíg pecsenyéje tartott. Ravasz tekintetű sváb fiúk, akik később valószínűleg háztulajdonosok és vendégfogadósok lesznek, alig győzték hordani a zöld penczi borokat és füles söröspoharakat, amelyeket Semnecz, a *Magyar Állam* szerkesztője egy hajtásra szokott kiüríteni.

Erdélyi úr közbekiáltott:

- Ahá, Semnecz Emil úr már a Szikszayba jár! Ezért kellett leszállítani lapjánál a tárcahonoráriumot három forintról két forintra!

Az öreg úr egy darab ementáli sajt lyukacsain át nézegette az asztal körül hallgatózó kétkötényes kocsmárost, amire az szégyenkezve elpárolgott.

- Tehát ott volt mindenki: egész Magyarország - már akinek a nevét és foglalkozását megtudhattam ama csinos hölgytől, aki jöttömig magánosan üldögélt egy asztalnál. Ő szívesen volt felvilágosítom, amint az egyes alakok a szálába tódultak; talán még többet is elmondott volna a vacsorázó urakról és hölgyekről, de én már nagyon türelmetlen voltam miattad, Józsiás, miután nem találtalak. Búcsúzásnál mindenesetre megkérdeztem a fekete szemű, kreolarcú, nyájas hölgy nevét, hogy naplómbe írhasam őt a többiekkel együtt. Lengyel Gizella volt ő, az *Előkelő Világ* szerkesztője.

- Hah - kiáltott fel váratlanul Mariska. - Egyetlen ellenségem, aki minden előfizetőnél megelőz. Ön ellenséggel ült egy asztalnál, most már nem hagyom magamat öntől hazáig kíséretetni.

Szomjas Guszti úr nagy szemeket meresztett, de a régi gavallérok illemkönyvének idevonatkozó paragrafusa nyomban eszébe ötlött:

- Boldogtalanná tesz, ha megfoszt ettől a szerencsétől...

Ámde Simli kisasszony végképpen megdühösödött:

- Csak hagyja. Maga is éppen olyan gazember, mint minden férfi. Csak a nők alsóruháján jár az esze. Látom abból, hogy végigkorhelykedte a várost, teleitta magát borral, sörrel, most pedig egy védtelen szegény nő helyzetével akar visszaélni. Még ha biztosan tudnám, hogy Lengyel Gizella összes munkatársaival leskelődik rám a Svábhegyi úton, akkor is egyedül tenném meg az utat.

- De kisasszony! - kiáltott fel Szomjas Guszti úr - én már harminc esztendeje kíséretetek hölgyeket anélkül, hogy valami bántódásuk esnék.

- Vén kullancs, menjen csak Gizellájához! - felelt Mariska, fejére csapta kurta kis cilinderét, és kirohant a *Zenélő órából*.

Erdélyi Béla megtöltötte a poharakat:

- Kár volt elengedni - volt a véleménye. - Szeretem azokat a nőket, akiknek középkori lakat van a derekukon. Egyszer, Lőcsén jártamban-keltemben, az ottani városi múzeumban láttam ilyen lakatot. A ravasz őt azt mondta, hogy a valódi kulcs régen elveszett, de kapható hozzá álkulcs is. Azt mondják, hogy a női jogokért küzdők, az úgynevezett feministák régi kályha-csőveket viselnek a lábszárukon.

Szomjas Guszti úr ezalatt egy köteg avas írást vett elő kabátja belső zsebéből. Szemüvegén át figyelmesen szemügyre vette az összes iratokat; volt ott vadászengedély is 1878-ból. Végre megtalálta azt, amit keresett. Egy haloványlila színű levélke volt.

- Alighogy elmentél a Klein-féle kocsmából Zsófiához, ezt a levelet hozta egy fehérkötényes szobaleány - mondá az öreg úr.

Józsias felnyitotta a levelet. Leonóra írta ismert szálkás betűivel - csak négy elemi végzett - és a levél ezt tartalmazta:

Mindent tudok hűtlenségeiről. Legyen boldog akár a naptárszerkesztő lányával, akár a vörös rókával, Zs.-vel. Ezt kívánja magának az, aki egyedül szerette az életben. Akit többé nem lát. L.

A társaság méla csendben üldögélt.

- Bátyám, eljárt a szád - mondta Józsias.

Szomjas úr elgondolkozott:

- Valóban nagyon sajnálom a szegény Leonórárt, ugyanezért felkerestem őt, és értesítettem az eseményekről. A te érdekedben jártam, fiam, mert én öreg ember vagyok, és jobban ismerem az életet, mint ti szeleburdi fiatalok. Vajon táplál téged Zsófia, vagy bármelyik hölgyeid közül? Ugyebár Leonóra az egyetlen, aki gondolatot viseli, kigondolja, hogy mit szeretnél ebédelni vagy vacsorázni? Ki veszi észre, hogy új nyakkendő kellene a régi helyére, és inged foszladozik, amelyet a házivarrónő gondjaira kell bízni? Ki tapintja meg az ütőeredet, ha felhevült vagy? Ki törődik tovább veled, ahogy a küszöböt átlépted? Ki küld a szerkesztőknek disznóságot a friss ölésből, hogy műveidet közöljék? Ki hangoztatja szerte Budapesten, hogy te vagy a legnagyobb magyar író? Ki varrat új ruhát, ha a régi elkopott? Kinek van gondolatja, hogy odakünn esik a hó, és a cipőtálcát enni kér? Ki imádkozik érted este, reggel és a napnak minden órájában? Ki küld orvost, ha részegség miatt betegnek tetteted magad? Ki tartja számon névnapodat és születésnapodat? Ki ajándékoz meg pontosan járó zsebórával, hogy a találkozó idejét megtarthassad? Ki vizsgálja meg szíjadat vagy nadrágtartódát, hogy milyen állapotban van? Ki varratja lábravalódát, harisnyáidat? Kit fog el az őrjöngő bánat, ha valami baj ér az életben? Ki lesz melletted tehetetlen öregségedben? - Csak Leonóra.

Józsias poharába nézett, míg Erdélyi Gyula boldogan bólogatott, és kezét nyújtotta Szomjas úrnak:

- Látom, te derék ember vagy. Kérdés, tudod-e a Pest megyei csárdást? Szeretném, ha eljárnád, mielőtt végképp befogadnánk a kompániába.

Szomjas Guszti úr megcsóválta fejét:

- Utoljára táncoltam Nyíregyházán, a *Vörös lámpás*nál. Ennek is tíz esztendeje.

Erdélyi Gyula a régi betyárvilágbeli hetykeséggel szegezte rá az egyik szemét, amíg a másikat összehunyorította:

- Úgy nézem, nem is vagy te rendes ember. Olyanféle vagy, mint az Ivanovics Jócó, az a görbeorrú, kistermetű, szerb hírlapíró, aki itt él Pesten, és nők körül tesz szolgálatokat. Az érettebb úrnők szokták megbízni, hogy kikémlelje kedveseiket, ifjú szeretőiket, kihágásaikat.

Jocó nagy bottal jár, mint egy régi detektív, és jó darab koncok, pohos borosüvegek várják őt a hölgynél, akinek megbízásából kémkedett. A Magyar utcai Róza asszony fedezte fel a kis szerb különös tehetségét, összes vőlegényeit leleplezte Jocó, mielőtt a szép asszony elszánta volna magát a házasságra. Mindegyik vőlegényről kiderítette, hogy mennyi adóssága, hány törvénytelen gyermeke, hány elhagyott menyasszonya van. Pedig voltak a vőlegények között távoli járásokban lakó falusi jegyzők, vidéki özvegyemberek, tiszteletre méltó nyugdíjasok, akik új Ferenc József-kabátot varrattak a jegybenjárás alatt. De Jocó mind elmarta őket, mert hiszen felkopott volna az álla, ha Róza valóban férjhez megy. De egyszer... a szerbet bácskai lakodalomra hívták, amely egy hétig tartott. Ezt a szabad időt használta fel a szerelmes szívű asszony, hogy gyorsan férjhez menjen egy falusi nótáriushoz. Mikor Jocó a Bácskából káposztalevesre éhezve, gyomorfájósan hazaérkezett, már egy festett bajszú, kopasz férfiút talált az asztalnál, aki éppen akkor tolta be gallérjába az asztalkendőt. Jocónak ajtót mutatnak; de a jószívű Róza asszony nem vette le róla végképpen a kezét, barátnőjéhez kommandálta a zsurnalisztát, amely helyeken sikerült Jocónak még sok eljegyzést felbontani.

Ezzel az épületes előadással be is fejezték az esti mulatságot a fáradt férfiak. Erdélyi úr az egész kontót vállalta, amely alkalommal egy oly sok rekeszű aprópénznek való bugyellárist vont elő nadrágzsebéből, amilyen erszénnyel valaha nagyanyáink jártak a vásárba.

Józsias úr hazament Gyöngytyúk utcai szállására, elővette naplóját, felborzolta a haját, és felírta napi kalandjait a kulcsos könyvbe, mint ezt hajdanában érzelmes nőktől tanulta. Feljegyzései közben több oldalt szentelt a naptárszerkesztő fekete szemű leánykájának, akit naplójában Orsolyának nevezett, miután ezt a nevet találta legalkalmasabbnak a Rózsa-féle kalendáriumban.

Mire feljegyzéseit befejezte, odakünn kék volt az ablaküveg. A hó nagy pelyhekben hullott alá, és a szemközt levő bérház tetője oly fehér volt, mint egy álomvilágbeli kastélyé.

Józsias úr felsóhajtott:

- Milyen boldogtalan ember vagyok! - és elfújta a petróleumlámpást.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Az „Udvarlás Könyvé”-nek újabb fejezete

Szürke, rohanó Dunával álmodott Józsiás. Midőn felébredt, babonásan megjegyezte magában, hogy ez az álom betegséget jelent. A betegség pedig a legrosszabb időben látogatná meg. Nincs eladásra való kézírata, nincs Leonórája. (Zsófia legfeljebb egy karácsonyfára való süteménnyel enyhítené nyomorát. De hol volna a ravasz tekintetű, de katonás külsejű, öreg józsefvárosi hordár, aki lekötözött fazékban a finom levest hozza, benne a nagyszerű marhahúsokkal! Ó, hányszor ejtette ki áldással Leonóra nevét a Gyöngytyúk utca lakója, amikor a közeli Rókus-templomban apácavékony hangon megszólaltak a déli harangok és a csigalépcsőn kopogott az ebédet hozó hordár csizmája. Józsefnek hívták őt, apja szabó volt a Karpfenstein utcában, katonáskodását a Valeró-kaszárnyában kezdte... A költő falatozás közben töviről hegyire kikérdezte a hordárt, mert az edényt vissza kellett küldeni, hogy a másnapi ebéd is biztosíttassék.)

Igy morfondírozott keskeny ágyában Józsiás, nem mert mindjárt felkelni, mert attól félt, hogy a betegség akkor kapja torkon, amikor talpával a földet érinti. Régen gyanakodott már a szívére, e hűtlen cselédre, amely bizonyos számú munkával adós marad. Szeret kihagyogatni egyes dobbanásokat, ha azt hiszi, hogy senki sem ügyeli. Majd egyszer, midőn mindenki elhagyta Józsiást, megszökik szíve is. Hej, hogy sírnak majd: Leonóra és Zsófia és a többiek. Nem merészelnek eljönni a temetésre. De majd titkon látogatják sírját, amely a Farkasréten lesz.

- Sokat ittam, és még többet dohányoztam tegnap - gondolta borúsán Józsiás.

Azt tervezte, hogy még álomba kényszeríti magát és erősen felteszi magában, hogy egy nővel álmodjon, akit Áldáskának hívnak. Sűrű, fényes, fekete haja, kék kis bajsza, alázatos nyaka majd eljönnek az álom szárnyain valahonnan a városból, át a józsefvárosi, ferencvárosi háztetőkön, hisz odakünn a hópelyhek még messzebről jönnek. Megérkezik furcsán kancsalító, de boldogságos szeme - mintha az egyik szemét, a balt, végleg rajta felejtette volna Józsiás úron - míg a jobb szem tétován menekülni igyekszik a varázslat alól. Beszáll a szobába íves szemöldöke, mint feketerigó a fehér havon. Széttárja ujjait, amelyekkel az emberi élet különböző állomásaira mutogat, mint az örökbálvány... a nagyujj mutatja a dacos, kitartó érzelmeket, a mutatóujj az élet könnyelműségeit, a középsőujj az egészséget, a gyűrűsujj a páros élet felé vonzódást, hisz ő egyedül nem is tud mozdulni, a kisujj pedig a pletykaság mutatója. A hajak alá rejtett fül pedig úgy rejtőzködik, mint a fűj fészke a búzában, de azért várja már az aratókat. A karcsú derék még oly könnyedén himbálódzik, mint a légtornásznőké, de már szeretne néha gypes halomra dőlni. A szorgalmas lábak többet járnak, mint a verebek a Sándor téren, de már közeleg az idő, amikor megtalálják nyugvóhelyüket egy férfi szíve felett... Az a férfi pedig Józsiás lenne.

- Elmegyek a Klein-féle kocsmába, és megkeresem őket - lobbant fel a gondolat rakétája Józsiás úrban. - Eladom a tavaszi kabátomat.

Éppen öltözködni kezdett, amikor a fehér háztetők felett hópilléit kezdte szitálni a Rókus harangja, a csigalépcsőn felhangzott a csizmás hordár ismerős topogása. Katonás komolysággal lépett be a zúzmárás bajszerű szolga, a világoskék fazék karácsonyi kedvvel himbálózott a kezében, egy finom, régies metszetű palack is előkerült köpönyege zsebéből, megtöltve szerelem-színű Sashegyivel (amely bort Leonóra férje a legjobbnak vélt az összes magyar borok között), piros szegélyes fehér kendőben cipő kacagott, mint kövér, de fiatal kofa-asszony, papirosban apró, fiatal zöld hagymák (a marhahús mellé), amely hagymákat csak a

bolgár kertészek tenyésztk a Zuglóban télidőben, ezenkívül egy levélke, amelynek fogásán Józsiás nyomban megérezte, hogy bankjegyek vannak benne.

A hordár az ajtónak vetette hátát, Józsiás úr az ablakhoz lépett, és ügyesen rejtette a boríték-ból kabátja zsebébe a két darab bankót, amelyen gömbölyű arcú fiúk és lányok üdvözölték. A levélke néhány sor:

Nem tudom elhagyni önt, miután hírül vettem, hogy az éjjel ismét régi szenvedélyei ejtették rabul, pénzét elköltötte. Most nem tudom elhagyni bajában. Majd egyszer, ha már nem lesz szüksége rám. Akkor észrevétlenül elbúcsúzom öntől... De most még aggodalom virraszt velem az álmatlan éjszakán. Látni óhajtom önt. Miután nagy hó esett: szánkával várom a Ludoviceum környékén. Emlékszem, valamikor szeretett szánkázni. Mikor még az enyém volt. Délután három órákor várlak. L.

Józsiás egy könnycseppet morzsolt szét szemében. Szegény, jóságos Leonóra!

A levesnek ült, amelyen nyomban megérezte, hogy többféle húsból van főzve, a csomós, félkövér marhahúst szelídítette a kakas, a disznóorja barátkozott a tyúk fehér mellével, midőn a fazék alatt lobogni kezdett a láng; sárgarépa, zeller, karalábé, krumpli és karfiol követték az ízek hadtestét, mint könnyű sereg. Disznómájából és pászkamorzsából gyúrt gombócok úsztak az aranyszínű lében, mint a folyókon a terhes hajók.

A marhahúshoz kis fadobozban só volt mellékelve, amely a hagymát is ízesítette. Józsiás egy falatnyi húshoz egy kanálnyi levest vett, helyes beosztással. Aki látta volna őt lelki harmóniában, megnyugodva és fogaival hatalmasan dolgozva: bizonyára megesküszik vala, hogy ez a férfi a legrendesebb és legpedánsabb férfi Budapesten. A húst saját késével szelte, a velőscsontot megrázás után, alul-felül megszopogatta, bedugta nyelvét a csontba, és midőn már búsút vett a csonttól, még mindig talált azon egy ott felejtett falatot. Leonóra a legboldogabb nő lett volna ez órában Budapesten, ha látja véletlenül Józsiás lakmározását.

A Sashegyivel telt palackot az ablak felé emelte, és a bor vérpirosságában meglátta Leonóra szenvedélyes szerelmét. Szájához illesztette a palackot, és hosszút, boldogat kortyintott belőle. Amíg a bor torkán leszaladt: édes őszi illatot érzett - Leonóra illatát; - régi évszámmal ellátott, mohos préházat látott, amelyből a kékkötényes vincellér most gurítja ki a buta, kövér hordót, míg Leonóra piros kendővel bekötött fejével forgolódik a szabad tűzhely körül, amelyből kesernyésen szálldos a venyige füstje; látta aztán saját magát is piros arcú, ezüstsínű öregemberként egy karosszékekben üldögélve, Leonóra az ablaknál kötöget, és egyszer kötőtűjével a szabadba mutat: itt a tél, itt vannak a kedves cinkék...

A hordár katonás állásban maradt. Aztán mindent összepakolt, és elkészönt.

Leonóra nyitott szánkóval várta Józsiást a Ludoviceum előtt. Prémjeiben, amelyek szürkék voltak, bundájában, amely mély tűzű bársonyból varrott, sapkájában, amelyhez kék csóka szárnya volt tűzve: olyan volt, mint egy régi orosz regénybeli földesasszony. A józsefvárosi kocsis (aki gyermekkorától kezdve ismerte Leonórát, amint a Józsefvárosban minden bennszülött ismeri egymást) öreg jobbágyként gunnyasztott a bakon - hetenként az ő kocsijával járt a Duna-partra bevásárolni Leonóra. (Hosszú idők óta ez volt a valódi tél Pesten. Az öreg polgárok felvidámodva emlékeztek hasonló telekre, a villamos hetekig nem tudta áttörni a hótorlaszt, amely az Üllői úttól kezdve a Ferenc körutat elzárta, legtöbb udvaron hóembert állítottak a gyermekek; tél volt, vidámság korszaka, piros orrok, jó étvágyak, meleg kezek ideje.)

Józsiás, midőn megpillantotta Leonórát a nyitott szánban, megkönnyebbülve lélegzett fel: nem lesznek szenvedélyes, önfeledkezett, féltékenységi jelenetek - a kocsis miatt. A szürke prém, amit Leonóra nyakában viselt, ugyancsak megnyugtatta; ezt a prémet Leonóra akkor

szokta felvenni, amikor öregasszonynak akart látszani. Csak a kék csókaszárnny nyugtalanította. Leonóra a tükör előtt meggondolta a dolgot: mégsem akart végleg lemondani.

Leonóra langyos, anyáskodó mozdulattal nyújtotta a kezét.

- Tudom, fiam, hogy az idén még nem szánkázott. Árpáddal tehát a szánkóba fogattam.

Józsiás hódolattal csókolta meg a prémes szárú kesztyűt:

- Hálásan köszönöm, hogy ma délben rám gondolt.

- Persze, maga nem tudja, hogy Vince napja van, amikor nagyon szelíd és jó igyekszem lenni. A szegény nagypapát Vincének hívták.

Felemelte a skót utazóplédet, amelyet biztonság kedvéért magával hozott.

- Jól takarózzon be, Józsiás, mert a Népligetbe megyünk. Ott hideg van.

Leonóra oly szelíden, megadással beszélt, mintha Józsiás összes bűneit elfelejtette volna. Az asszonyok keze arra van teremtvé, hogy a férfiakat betakargassák, ha fáznak. Leonóra keze talán a legjótékonyabb volt egész Budapesten.

- Jövő télre sapkát kell majd hordani, Józsiás, mert akármiként színleli, már maga sem fiatal ember. Nálunk, a Józsefvárosban akkor kezd számítani egy férfi, ha hódprémes sapkát tesz télen a fejére.

- És városi bundát kezd viselni - nevetett Józsiás.

- Igenis, városi bundát - felelt komolyan Leonóra. - Higgye el, fiam, nem lehet rendes ember az, aki amolyan divatos, hátul kétszárnnyas, derékban karcsú kabátban tölti a telet. Ezt csak Freystädter lovag engedheti meg magának, mert ő róla úgyis tudják, hogy két városi bundát is hordhatna. De egy magafajta, magunkfajta bizony rá van utalva a városi bundára. Tekintély, tisztelet, hitelképesség jár a bundaviselettel. Sohasem lesz Pesten városatya városi bunda nélkül. És a nők, fiam - mosolygott kesernyésen Leonóra -, csak bizonyos korig tartanak ki a bunda nélküli férfiak mellett; mikor még az őszi gumikabát is megfelel, mert a férfi ifjúsága mindent pótol. De aztán a nők is a városi bundásokhoz húzódnak.

Árpád horgas szürkéi vasárnapias kedvvel vitték a szánt. A paripáknak és a kocsisnak is jól esett a csörgők hangját hallani. Józsiás a kabátja zsebébe mélyesztette kesztyűtlen kezét, és lehunyta a szemét. Gyermekkora óta nem ült szánkón. Régi képek rajzolódtak elé. Templomtornyok, amelyeken fehér mezőben fekete varjak sétálgatnak s amelyek mind közelebb jöttek; kis falvak, amelyeknek szalmatetős csürei, fekete kerítései, útszéli fészületei végképpen elmaradoztak a múlt időben. Itt-ott egy forralt bor illatú, rezes holdvilágarcú férfi, kövér asszonyok, akik mindig fekete csíkhaltat főztek káposztalevesben: régi ismerősök.

Leonóra hagyta egy darabig ábrándozni, aztán gyöngéden, fájdalmasan megsimogatta a férfi vállát:

- Nagyon sápadt, Józsiás. Mióta elpártolt tőlem, úgy látom, elhagyta szerencséje is. Tudom én azt, hogy a nők csak addig üldözték szerelmükkel, amíg éntőlem kellett elvenni magát. Mikor szabad lett: senkinek sem kell... Már csinos kis tokája kezdett nőni, amíg én tápláltam, nyugodt, higgadt volt a tekintete, a ráncok nem találtak tennivalót a homlokán, a szájáról is eltűnt az a dacos, gúnyos, megvető mosolygás, amely a boldogtalan embereket jellemzi. Úgy látom, hogy véres a szeme. Mitől? Talán nagyon megerőlteti magát a nőkkel való foglalkozásban?... Az ingéről hiányzik egy gomb. A hajvize, amelyet tőlem kapott, úgy érzem, elfogyott; pedig akkor megkopaszodik, és a háta mögött a nők kicsúfolják. Az a francia szappan is nagyon fogytán lehet. Itt-ott kiütések vannak az arcán. Mutassa a körmeit? Szokta valaki rendben tartani?

Józsiás őszinte fájdalommal felsóhajtott:

- Nem érdelem, hogy ennyit foglalkozzon velem, asszonyom.

Leonórának tüzesen villant barna szembogara:

- Tehát már nem is tagadja? Bevallja, hogy...

Józsiás felnyitotta a szemét, és a kocsis hátára mutatott, amely meggörnyedve figyelni látszott a szánkázók beszélgetésére.

- Eh, mit! Az egész Józsefváros tudja... - pattogott Leonóra.

De aztán mégis megállította a szánt, és egy elhagyott útnál leszállott.

Józsiás szepegve követte.

A téli Népliget varjak, cinkék, verebek tanyája, nem járnak ide az öngyilkosok sem. A három lábnyi hórétteg alatt a gyep álmodozik a vasárnapi szerelmesekről, akik itt henteregnek, a ritka, őszi hajú bokrok a vidám, füttyös csavargókról, akik napközben itt azt álmodják, hogy új cipő van a lábukon, a fehér-fekete fák az öngyilkosról, aki tétován, eszelősen közeleg a lehajló ághoz, hogy a hurkot keresztül vesse.

A verkli hangja befagyott, mint Münchhausen kürtje; a nedves hó ropog a sétatutakon, mint a temetőben.

- Erre jártunk már egyszer, Józsiás, de akkor napfényes őszi délelőtt volt. A nyaralóból készüldtünk haza, de én megelőztem férjemet és a gyermekeket, hogy a pesti lakásunkat kitakarítsam. Akkor még ilyen dolgok voltak életem legfontosabb teendői. Maga csak egy árnyék volt, amely néha, holdvilágos éjjel végigment a fehér falon, de reggelre elfelejtettem. Együtt jöttünk a nyaralóból. Délelőtt kocsira ültünk, és a Népligetbe hajtattunk. Itt jártunk fel és alá, és maga elmondta élettörténetét, szenvedéseit, küzdelmeit, magányos keserveit. Bevallom, Józsiás, hogy akkor szerettem meg. Milyen gyönyörűen hangzott ajkáról a panasz, mily szívreható volt titkolt fájdalma és mily szívetrázó be nem vallott szegénysége! Addig nemigen ismertem az írókat, de mégis tudtam, hogy mit kell tenni a maga érdekében. Először is gondoskodni kell rendes lakásról, ahonnan nem dobják ki minden elsején. Magamhoz kell szoktatni, hogy lemondjon a korhely, züllött életről, legyen kedve dolgozni. Elolvastam összes műveit, hogy rájöjsek, hol van a hiba, amely távol tartja önt a népszerűségtől. Bevallom, hogy nem tudtam hibát felfedezni műveiben, mert akkor már nagyon szerettem. Gyöngyözve, mint a pezsgő, hatott rám minden sora. Édes volt a szava, mint a szellő. Elmerengtem minden szép hasonlatán, képén, mert igaznak és gyönyörűnek találtam. Megállapítottam magamban, hogy jobban tud írni, mint Vértesi Arnold, jobban, mint Vadnai Károly. Balázs Sándorról, Rózsaágról, Laukáról nem is beszélve.

- Honnan ismeri maga ezeket a régi írókat? Laukát, Rózsaágit? - kiáltott fel Józsiás.

- Csak akkor kezdtem komolyan olvasni, mióta magát megismertem. Addig olyan voltam, mint a többi asszony. Elolvastam egy kezembe került könyvet vagy hírlapot, de nyomban elfelejtettem a tartalmát. Arra igazán nem volt eszem, hogy az írók nevét is megjegyezzem. Legfeljebb annyit tudtam, hogy Wohl Janka szerkeszti a *Magyar Bazárt*, mert szabásminták voltak hozzá mellékelve.

Józsiás keserűen nevetett:

- Lássá, Leonóra, ez az írók sorsa. Az orrukkal túrják a földet, nem tudnak aludni, enni, félbolondok lesznek az önemésztéstől: és az olvasók a nevüket sem jegyzik meg.

- A nagymama beszélt néha Kuthy Lajosról, akit az „irodalom grófjának” nevezett. Táncolt vele egy Redout-bálon. De mi, egyszerű polgárnők, bizony nem ismertük személyesen az

írókat. Távolról egyszer láttam Komócsyt, akinek olyan nagy kalapja volt, mint egy drótos-tótnak. A Mátyás utcai házunkban lakott egy elcsapott vasúti, bizonyos Csete Lajos nevű, aki házbérfizetés helyett azzal dicsekedett, hogy ő írja Pokrócz Ádámot a vicclapba. De persze ezt nem hittük el neki, fertálykor mennie kellett. Az apám Jókai Mórnak mindig köszönt, amikor Józsefvárosi lakos volt, a Stáció utca nyolevan szám alatt. De én akkor kezdtem ismerni az írókat, amikor magát. Volt egypár régi könyvünk, némelyiket elolvastam. Onnan tudom, hogy jobban ír Rózsaáginál. A *Nayad* című fürdői-album volt birtokunkban, mert rokonunk a Császárfürdő bérlője volt, és öregségére dicsekedett, hogy sok jó ebédet, de főként vacsorát megettek nála az író urak, akik aztán fizetségül a *Nayadot* szerkesztették össze. Itt írt Rózsaági is.

- Sajnos, az írók nem tudják függetleníteni magukat a kocsmárosok barátságától. Még Inczedy László is verset ír néha a *Vendéglősök Lapjába*.

- De a jóasszonyok barátságától bezzeg szeretnének szabadulni a tisztelt író urak - csattant fel Leonóra, amikor a szánkó jó messzire elmaradt mögöttük. - Hát én most utoljára mondom magának, Józsiás, hogy vége legyen a bolondságoknak. Eddig sok mindent megbocsátottam azért, mert tehetséges embernek tartottam. Van nekem annyi eszem, bár nem jártam nőnevelőbe, hogy az emberek között nagy különbségek vannak. Egy tehetséges ember felér tíz szürke senkivel. Egy tehetséges embernek sokkal több van megengedve, mint másnak. Egy tehetséges embernek joga van bolondságokat is elkövetni, mert hiszen idővel helyre tudja hozni.

- Korunkban nem becsülik meg a tehetséges embert - védekezett Józsiás. - Csak azoknak a semmiháziaknak áll a világ, akik tudnak törleszkedni, barátkozni, hízelkedni. Magam is régen a *Petőfi-Társaság* tagja lehetnék, ha esténként a *Kis Pipában* ennék Komócsy-vesepecsenyét.

- Hát az igaz, hogy rosszul választja meg barátait, kedves fiam. Az embernek mindig felfelé kell nézni, nem szabad leereszkedni, mert megeszik a bogarak. Magának már régen a *Csalányi*-féle vendéglőbe kellene járni vacsorázni az öreg kúriai bírák közé, itt kezdődik a karrier. De elfelejtettem, hogy maga író. Helyes, ne menjen az öreg bírák közé, de keresse fel az írói tekintélyeket. Egy tanár ismerősöm, akivel egyszer az ön sorsa felől konzultáltam, világosan megmondta, hogy Józsiásból nem lesz író, mert züllött emberekkel barátkozik. Az országos korhely Erdélyi Gyula helyett Heinrich Gusztávval kell ülni a *Blumenstekli* vendéglőben, ahol a nagytekintélyű akadémikus kulmbachi sört szokott inni az akadémiai ülések után. Talpalni kell, Józsiás. Ingyen nem osztogatják a dicsőséget.

- Tehetségtelen, szegény figurának való a talpalás, a hazáig való kíséretetés, a kabátfeladás és az egyéb megalázkodások - felelt vállat vonva Józsiás. - Én még soha senkire nem segítettem kabátot.

Leonóra hevesen folytatta:

- Lásza, fiam, azért nem lesz magából semmi. Nem lehet ilyen múlt századbeli nézetekkel boldogulni. Modernnek kell lenni, mert otthagyják az embert az országúton. Az érvényesülésnek ezer módja van. Mikor már érvényesült az ember: mindegy, hogy milyen úton jutott hozzá. Az a fontos, hogy felülkerekedett. - Tanár ismerősöm, akinek feleségét néha elviszem magammal a Népszínházba vagy a Nemzetibe, mert maga nem jön velem, kis receptet írt össze az írói tennivalókról. Megtanultam, fejből tudom. Nagy Miklóst, a *Vasárnapi Újság* szerkesztőjét a Barátok terén, a *Csalányiban* szokta felkeresni Kazár Emil és Vértesi Arnold. Miért nem jár oda maga is? Benedek Elek, az *Ország-Világ* szerkesztője legjobban szereti azokat az írókat, akik halinanadrágban hozzák a kéziratot. Gyulai Pállal Leányfalun lehet leginkább beszélni - az írók néha elkísérik kézírataikkal a leányfalusi gőzhajón. Kisfaludy püspök úrnak, a *Szent István-Társulat* elnökének, legjobb informátora az öccse családja. Az

öccse fogházgondnok a budapesti börtönben, egy elszánt író már be is csukatta magát, hogy megbarátkozhasson. Gajári Ödön a szabadelvű klubba jár, de magát oda úgysem veszik fel. Legjobb valamely vadászaton megismerkedni vele. Az öreg Légrády Károlyt a Nádor-kertben kell megcsípni vagy éjszaka, mikor munkatársai között hálókabátban és papucsban pipázgat. Kaczvinszky Lajos lovag, a *Magyar Szemle* kiadója, a Gellérthegy oldalán sétálgat korán reggel. Csávolszky Lajoshoz, az *Egyetértés* szerkesztőjéhez, a hajdúsági helyiérdekű vasút állomásfőnöke is írhat ajánló sorokat. Kiss Józsefhez, *A Hét* szerkesztőjéhez, Glück Frigyes, Glück Frigyeshez Szemere Miklós, aki most van átköltözőben az *Arany Sasból* a *Pannoniába*, Szemere Miklóshoz, Szücs pátri, akivel együtt vitt kardot Törökországba, Szücs pátrihoz a szatmári rendőrkapitány, aki az utóda lett, a szatmári kapitányhoz...

- Elég, asszonyom, nem megyek Szatmárra.

- Pedig így van egész Magyarországon, édes fiam. Senkihez se hoznak aranytalcán boldogulást. Mindent magának kell az embernek elérni. Még nem beszéltem a női protektorokról. Erről külön receptet írt tanár ismerősöm. De a nőket már inkább elhallgatom.

Józsias felsóhajtott:

- Pedig nőktől könnyebben fogadnék el jótéteményt, mint férfiaktól. A női szív hajlandóbb is a pártfogásra. A nők szeretnek a gyengéken segíteni.

- Női protekciónak elég vagyok én - felelt Leonóra. - Amerre én megfordulok: ott mindenütt maga a legnagyobb magyar író. Kényszeríték mindenkit, hogy műveit elolvassák. Kikérdezem ismerőseimet, hogy mit szólnak a legújabb novellájához, amely a *Fővárosi Lapok*ban jelent meg? Engem nem lehet megcsalni. El kell mondani az olvasóknak az elbeszélés tárgyát és befejezését. Legközelebb pedig vacsorára invitáltam Bartók Lajost, miután tudom, hogy jó-akarattal van önhöz. Ó, ha én ismerném a szerkesztőket és kiadókat, régen más sora volna önnek. De remélem, ami múlik, nem késik. A tavaszt a Császárfürdőben töltöm, ahol Tóth Béla édesanyja, Majtényi Flóra lakik. Anyján keresztül győzőm meg a fiút a maga nagy írói talentumáról. Legutóbb összeismerkedtem Jankovicsnéval, aki Arany Lászlóékhoz bejáratos. Biztosítom, hogy a legközelebbi uzsonnán szóba fog kerülni a maga neve, mégpedig nem kedvezőtlen világításban. Mondja: Vadnai Károlyné van befolyással az urára? Hallom, hogy nagyon okos asszony. Idősb Ábrányinéval, Katona Klementinnel együtt megyünk holnap a Liszt-rekviemhez. Majd szólok neki is, hogy pártfogolja. Higgye el, hogy én egyetlen alkalmat se mulasztok el, hogy a maga előhaladását egyengessem.

- El kell járnia a színházakba, az új darabok főpróbáira, ahol a főváros előkelőségei szoktak találkozni. Itt megjelennek a fontoskodó, nagyképű kritikusok, akik a mellényük gomblyukába dugják ujjukat, amikor a közönséget mustrálják. Itt vannak a nagyhatalmú szerkesztők, akik baziliszkus-szemeket vetnek a kezdő színésznőkre. Itt ülnek az irodalmi gavallérok, akik ugyan még egy ép mondatot nem írtak le életükben, de kifogástalanul vannak megfésülve, és jól szabott kabátjuk van. Ülnek, hemzsegnék, forognak itt mindenféle emberek, akiknek semmi közük sincs se a színművészethez, se az irodalomhoz, csak a feltűnőség kedvéért lepik el a délelőtti színházat. Nagyszájú senkik, ostoba tökfilkók, szerepelni vágyó ostobák nyüzsögnek a padsorok között, a színészek cipészeivel és a színésznők szabónőivel egyetemben. Itt van egész Pest, mint mondani szokták. Tehetségesek és tehetségtelenek, félbolond asszonynépek és irodalmi ismeretségre vágyó hölgyek. Igaz, hogy sok a rossz szagú gyanús személy e főpróbái gyülekezetben, rosszabb közönség van itt, mint egy álarcosbálon az orfeumban, de divatos, magára adó embernek mégis meg kell itt jelenni, hogy emlegessék a városban. A kis törtetők, a furfangos ügyeskedők, a nagyképű maflák, a szerepelni vágyó asszonyok között elvesznek a tehetséges emberek, de mégis itt kell lenniök, hogy délután lássa őket a színházból kijönni a Kerepesi út közönsége. Igaz, hogy itt beszélük meg a ledér nők legközelebbi

randevúikat, de ugyancsak itt dőlnek el a színdarabok sorsai is. Ha író volnék, egyetlen főpróbáról se maradnék el Pesten.

Józsiás úr elborulva ballagott Leonóra mellett. Ő nem hitt ezekben a dolgokban, amelyeket Leonóra előadott, mert még nem ismerte az életet.

- Tudja minek van jelentősége, asszonyom, a magyar irodalmi pályán? Megmondom magának röviden. Annak van komoly súlya, amikor éjszaka, éjfélkor, a *Fiume-kávéházban*, ahol a zurnalizták és írók összegyülekeznek, valaki a kerek asztalnál felkiált: „Olvastátok Józsiás legújabb elbeszélését a *Fővárosi Lapokban*?” És a pincér, aki ott hallgatózik, mindig a hírlapírók asztala körül, sietve elhozza az újságpolicról a *Fővárosi Lapokat*, a virrasztók egyenként elolvassák, aztán szótlanul egymásra néznek. Csak hajnaltájban, amikor felgyűrt gallérú télikabátban hazafelé ballagnak, a Kalap utca sarkán azt mondja Barna Izidor Rákosi Viktornak: „Hallod-e, te Sipulusz, ez a Józsiás jó helyről lopkodja a témáit!” - Ennek van jelentősége, asszonyom.

- Hát a *Petőfi-Társaság*, hát a *Kisfaludy-Társaság*? - viaskodott igaza mellett Leonóra.

Józsiás legyintett:

- Annál még az is jelentősebb, amit két nagyhajú fiatalember az *Aranykéz*-vendéglőben mond egymásnak. Én az öregek és tekintélyek tiszteletében nőttem fel, de amikor Pestre kerültem: egyebet se láttam, mint azt, hogy a tehetséges fiatalembereket elnyomják a tudatlan vének. Egy darabig az volt a szerencsés író, aki kálvinistának született. Olvassa el csak Tolnai Lajos regényeit. Aztán jöttek a katolikus írók, a zsidó fiatalok, de nem lehetett senkinek előrejutni az öregektől. Torkos László népszerűbb, tekintélyesebb író volt, mint Reviczky Gyula. Nincsen segítség az irodalmi klikkek ellen. Mindig csak az lehet akadémikus, aki valamely öreg akadémikusnak a leányát elveszi.

- Meg akar házasodni? - kérdezte Leonóra, aki mindig gyanakodott, ha női dolgokról beszélt Józsiás.

- Nem házasodom meg, de rövidesen itt hagyom Pestet. Nem nekem való az itteni élet. Én vidéken akarok élni, megvénülni. Egy kertre nyíló ablaknál állni és nézni a téli délután csodálatos kétségét, a féloldalukon megőszült fákat, a cinkéket, amelyek délután a letört, de függve maradt gallyakon hintáznak. Én legszebbnek találom alkonyi időben a kutyaugatást hallgatni, amely elkíséri darabig az átvonuló szekereket. Belenézni a mély kertbe és látni, hogyan jön lassú léptekkel az este, amely elől a varjak éji tanyára igyekeznek a legmagasabb fákra. Zúzmara lóg az ereszről, és a pincéből kőkorsóban habzó bort hozok. A dohány szitában áll az asztal közepén, és a szomszédasszony köhéccsel a sűrű füsttől, amikor a legfrissebb pletykákkal a szobába lép. Szalonnát vágok, és hetenként egyszer borotválkozom. Néha beállít a postás a pesti újsággal, és amíg a fagyos, havas újságot bontogatom, előre nevetek magamban: miféle bolondságokat olvasok pesti ismerőseimről. Gondolja el, Leonóra, mily mulatságos lehet faluhelyen azt olvasni, hogy kik pályáznak a *Petőfi-Társaság* megürült tagsági helyeire? Kik ültek az *Auróra-kör* felolvasóasztalánál? Kik ebédelnek a főpróba után a *Gentry-Casino* pincéjében? Kik gyűltek össze a művésznő ünneplésére? Mit csinálnak a *Kis-Pipában*, kik szónokolnak a Pósa-asztalnál? Mit írnak az író új könyvéről a barátok és mit az ellenségek? Kit jegyzett el X. író? Kihez megy férjhez Y. művésznő? Az írónő teaestélyén kik jelentek meg? Z. író hogyan követett el ál-öngyilkosságot? Melyik színésznőnek lopták el az ékszereit?... Falun kell olvasni, mindezt, édes Leonóra.

Józsiás ismerte Leonórát. Kedvesebbet, bókosabbat, gyönyörködtetőbbet nem mondhatott neki, midőn a falusi életet magasztalta. Leonóra arca, mely rendszerint dült, bánatos, izgatott szokott lenni a belső izgalmaktól, lassan felderült, mint a nap, amely alkonyattal kijön a látóhatáron függő farkasszörű fellegek közül. Régi vágya volt falura költözni, gyermekeivel,

férjével, Józsiással, hogy ez utóbbi mentve legyen a főváros veszélyeitől. Sokszor ábrándozott erről. Józsiás úr majd ír, amikor kedve tartja: elbeszéléseket, hosszú regényeket, esetleg drámákat. A kéziratokat majd a fővárosba hozza Leonóra, amikor egyébként is bevásárolni valója van Pesten. Só, paprika, fűszer, lőpor...

Az asszonynak könnybe borult a szeme. Hálás lélek volt:

- És ha falun lakunk, minden hónapban meghívjuk öreg barátját, Szomjas Gusztáv urat, hogy legyen kivel kvaterkázni, elbeszélgetni.

Ezzel a fordulattal aztán vége volt a szenvedélyességnek, féltékenységnek, minden bajnak. Leonóra Józsiás úr karjába kapaszkodott, és olyan léptekkel jártak a Népligetben, mintha a saját kertjükben sétálgatnának. Nem volt többé szó a vörös nőről, se a fekete nőről, se Józsiás egyéb ismeretségeiről. A negyven esztendő jó asszonyok derűje, csendesség-szeretete, nyugalmas szerelmi boldogsága áradt Leonóra minden szavából.

- Nekem is jó lesz falun. Nem kell majd fűzöt hordanom - mondta Leonóra. - Ha tudni akarod, a halántékom mellett, mint minden nagyon fekete nőnek, már őszül néhány hajszál. Ezeket néha be kell festeni. Ugye megengeded, hogy majd akkor kedvem szerint megöszülhessek?

- Akkor leszel nekem a legdrágább.

Leonóra darab ideig megint gondolkozott:

- Ugye megbocsátd, hogy gyermekkoromban elfelejtettem kellő műveltséget szerezni, nem tudok veled se franciául, se angolul beszélgetni? De tudok álmokat megfejtetni, értek a kártyavetéshez, tudok kisebb betegségeket gyógyítani, a konyhám se a legutolsó, takarékos vagyok, és bírom a munkát! Van azonkívül annyi természetes eszem, mint egy lókupecnek. Nem engedlek megcsalni se jó baráttól, se ellenségtől. És az életemet akármikor odaadnám érted. Mert te vagy a csillagom, minden asszonyi hiúságom felolvad a te hírnevedben, minden szomorúságomért megvigasztal az, hogy te a világon vagy. Imádom nagyszüleimet, hiszen ők neveltek, mégis néha azt gondolom magamban, hogy kissé soká élnek, és házaikat nem örökölhetem. Ha gazdag leszek, mindenem a tiéd.

- Egy kancsó bor, egy pipa dohány és áldó csók, ennyi kell nekem - felelt Józsiás.

- Néha megforgattam magamban álmatlan éjszakákon, hogy talán baj is, hogy annyira szeretlek. Odaadom neked a nagyapa házait, hogy újságot alapíthass, hogy szerkesztő lehessél, aki előtt a többi írók hízelkedve meghajolnak. Az újság tönkremegy, a házak elúsznak, és öregségünkre mindketten szegények leszünk. Végtelen boldoggá teszel, hogy nem akarsz lapot szerkeszteni, nem akarsz a fővárosban maradni, hanem eljössz velünk falura, ahol senki sem irigyl a boldogságunkat, mert az emberek egyszerűbbek, nyugodtabbak. Kigondoltam már azt is, hogy milyen házat veszünk, hová költözünk. Nem maradunk ám a főváros környékén, ezekben a romlott, angyalcsináló falvakban, ahol olyan a szegénység, hogy a házőrző kutyának se tudnak egyéb ennivalót adni, mint fekete kávé, hanem elköltözünk beljebb az országba, ahol nem jár vonat. Legyen hegy és folyó a környéken. Régi, elhanyagolt kert a ház megett. L-alakban épüljön a ház, és nyári konyhája is legyen, ahonnan a felszálló füst előre étvágyat gerjessen az ebédhez, amit a nagy fa alatt költünk el. Szeretném, ha üveges verandája volna a háznak, amelyet télen is fűthetünk. Tudom, hogy szereted nyáron a jégvermet, télen a pincét. Külön kampós szege lesz a nyúlnak és a fácánnak, ahol porhanyósra fagyasztjuk. A tüzelőfát boglyába rakjuk az udvaron, mint a nagyapám házánál. Nagy kutyák ülnek a konyha izzadó ablaka előtt. Orgonabokor nyílik tavasszal. Csak azokra a lapokra prenumerálunk, amelyekbe barátaid dolgoznak. Te, disznót ölünk!

- Disznót ölünk - sóhajtott Józsiás, és hirtelen valami éles fájdalom vágott a szívéen keresztül. Egy pillanatra megjelent előtte Áldáska könnyes, kancsi tekintete...

- Aztán tudom én már a gazdasági dolgokat is. Mióta téged megismertelek, és elhatároztam, hogy falura viszlek, megmentelek, sok gazdasági könyvet vásároltam. Például tudom, hogy ilyenkor januáriusban mi a teendőm a ház körül. Felfogadom az új cselédeket, kijavítatom a gazdasági eszközöket, a veremben megnézegetem a télire eltett zöldségfélét, gondoskodom, hogy a trágyát kihordják a szántóföldekre és a szőlőbe. Irtjuk az egereket és a tyúkjaimnak pörkölt zabot adok. Megjósolom az időjárást a szelek járásából. Félni kell az északnyugati szélről, valamint a trágyagödrök bűzösségétől. Ha fénylik a Vince, üres lesz a pince.

Józsias megragadta Leonóra kezét, és sokszor hálásan megcsókolta. Az asszony átszellemült arccal hagyta csókolni a kezét, a csuklóját. Könyökig húzta fel bundáját, hogy ott is érje Józsias csókja. A szeméből hálás, boldog könnyek tündökölve hullottak. Szentté váltott, megdicsőült arccal nézett a férfira, aki lassanként sírni kezdett, és Leonóra vállára hajtotta a fejét.

Igy álltak percekig, némán, mozdulatlanul a Népliget közepén, csak halk zokogásuk hallatszott. Megtörülték arcukat és körülnéztek. A ködön, havon, homályon át a hold jött fel a fák mögött, mint egy elfelejtett tekintet.

- Siessünk, Józsias, Nagyapám tiszteletére ma vacsora van nálunk. Sajnálom, hogy rosszul viselte magát tegnap, és az uram nem engedte meghívni a családi ünnepélyre. Látja, hány szívet szomorít meg könnyelműségével!

TIZENHARMADIK FEJEZET

Józiás feljegyzéseiből

Ismét a lelket kergetem, amely néha évekig a temetőbe van bezárva, aztán jön egy nap körülbelül három esztendőnkint; mikor a lélek szabadul a temető kőfalai közül, futni kezd előttem, csillogó mocsárvíz, hervatagon csörgő bokor, félelmetes homályban kanyargó országút, a sarkamba kapaszkodó szél: az ő nevét kiáltja, egyszer Izabellának hívják, máskor Leonóranak, majd Zsófinak... most Áldáska nevét kiáltja az országút az elátkozott vadász fülébe. Szerelmes vagyok.

Ismét érzem azokat a szívzsibbasztó, elmerengető, tunya órákat, amikor ültőhelyemből sem tudok felállni, nem tudom az ételnek ízét, az italnak zamatát, nem hallok az óraütést, nem értem az emberek és a munka szavát; csak üldögélek egy helyben, hogy egyetlen ábrándot se hagyjak ki a számtalanok közül, amelyek meglátogatnak. Egy nő lett ismét a világ közepe, amely nő miatt hajlandó vagyok elfelejteni, hogy mily cselekedetek, energiák, erőfeszítések váraкоznak reám, hogy életcélomhoz, az irodalomhoz közelebb jöjjenek. Egy nő jár velem gondolataimban, mint a falusi szánkót kíséri a csengő. Egy nő mondja, hogy milyen a világ, a háztetőn a hó, az utcán a járókelők arca, a kocsit vonó lovak kedve, a kocsmából kiáradó ételszagok, az egészségem, a kedvem... A ravasz Bartók Lajos ma találkozott velünk egy ferencvárosi utcában, ahol andalogva sétálgattunk, és előre mély tisztelettel megemelte a kalapját előttem... Nyilván segíteni akart Áldáska meghódításánál. (Az ilyen vénülő, kitanult gavallérok igen jól tudják, hogy a férfi iránt mutatott tisztelet síkosabbá teszi a szerelem lépcsőit.) Szerelmes vagyok, mint három év óta már nem voltam.

Ismét látom, hogy mily gyenge, lágylelkű, nem életrevaló ember vagyok, rabja az ígézeteknek, amelyeken már túlestem életemben, gyengesége a magam hangulatainak, amelyekről már tudom, hogy hasonló hangulatokkal társul, ábrándozója az életnek, amelyről eddig csak annyit tudtam, hogy ellenséges érzelmeket táplál irányomban, most pedig hirtelen kezek fogok vele, mint egy esztelen bohóc. (Lehetséges, gondolom, nagy titkon magamban, hogy sikerülni fog regényem, *Orlandó*, mert hiszen akkor is nagy szerelemben voltam, amikor egyetlen komoly sikerű regényemet, *A kék szánkát* írtam. Akkor Leonóra ígérte meg szívemet, és az éjféli lámpa világosságánál ő ügyelt tollamra a messzi Józsefvároshól; most Áldáska nézi valahonnan, amint *Orlandó* fejezeteit egymáshoz rovom.) Szerelmes vagyok, pedig már elmúltam harminc esztendő és Balázs Sándor író, Indali Gyula költő tragédiáján együtt nevettem a cinikusokkal.

Ismét megmozdult szobám sarkában a pók, amely évek óta mozdulatlanul aludt hálójában. Látom őt éjszakánként nyugtalanul futkározni a fehér falon, árnyéka néha a magasba van, máskor a földet éri, és ez árnyéktól oly édesdeden zsibbad a szívem, mint azoké a boldogoké, akik egy pillanat alatt halnak meg szívbetegség következtében. Szerelmes vagyok, mondom magamban, mondom a párnámnak, mondom tükrömnek, amelyben bágyadt arcomat nézegetem; szerelmes vagyok, susogom az utcán, mint valami bűvös mondást, amelyre kitérnek előlem az élet bajai és fájdalmai; szerelmes vagyok, sírom Leonóra fülébe, amikor ő könnyeimet törölgeti, mint egy jó édesanya.

Ismét ruganyos a lábom, friss a tekintetem, vállalkozó a kedvem, alvó a lelkiismeretem, vakmerő az életfelfogásom, mint a rabé, aki leülte büntetését, és újra kezdi az életét. Kizárt vendégek kelletlen meglepetésével maradnak ajtómon kívül régi mindennapi vendégeim: a csalódás, az önemésztő szomjúhozás, a kielégítetlen ambíció, a pokolvarként égető önbizalmatlanság, a rettegés a sivár holnaptól, a bágyadt unalom, az eseménytelen tegnaptól... Nem

lépheti át a küszöböt ő sem, a legnagyobb, a Halálfélelem, amely szívemre szorított kézzel üldögélt még nemrégén ágyam mellett. A szörnyű Vénség, amely mankójával, fekete szemüvegével, alamizna után kinyújtott kezével az ágyam alatt feküdt, mint egy rabló, hogy minden éjszaka megraboljon, hogy Leonóra szavait ismétелgesse szüntelenül a fülemben, nem hagyja békén és vidoran feldobogni szívemet akkor sem, amikor a varázsló erejével idézem meg a jeges Dunáról az éjszakában is vígan csapongó szürke sirályokat; az elhagyottak jókedvét; ne enyhüljön arcának komoly szigorúsága akkor sem, midőn a lábatlan táncosokra gondolok, akik a gellérthegyi búcsún táncoltak; ne mozduljon ágyam alól, ha a Benedek Aladár nőktől megaranyozott öregségét vonom el emlékezetemben... a szörnyű Vénség mormogó káromkodással bújt ki ágyam alól, hogy azután az ablakom alatt kiáltozzon: itt lakik egy ember, aki nem akar megöregedni. Szerelmes vagyok, mint egy ifjú, aki csodálatosnak, mámorítósnak érzi a nők illatát, különös zenét hall minden asszonyhangban, megbolondult egy meleg kézfogástól, és napokig elgondolkozik a női hajszálok göndörödésén.

Ismét azt hiszem, hogy az ő lábához nincs hasonlatos a városban. Testvérem, szeretőm, őrangyalom ez a két láb, amely mellettem megy a Liliom utcán; ismét azt hiszem, hogy az élet nedvét szívom a két ajakról ott a kocsigyártó-udvar elhagyott sarkában, ahová sétánk közben alkonyattal belépünk; ismét úgy érzem, hogy kis természetét senki se tudja oly virágszál módjára kinyújtani, két karját megejtőn nyakam köré fonni, kerek keblét hozzám érinteni, mint ő, ott a sírköskereskedő udvarán, ahol egy délután márványt kerestünk régen elhunyt édesanyja sírhalmára; ismét azt gondolom, hogy az ő fekete, pamutkesztyűs kezében van az életem mérlege, a szoknyácskájának a ráncolásában az egészségem, kerek kis kalapja mellett a harkálytoll az én kedvemet jelenti, hidegtől kipirosodott, keleti orrocskája már érzi az eljövendő szerelem mámorító illatát, a kis arca azért pirosodott ki a téli fagytól, hogy nyomot ne hagyjanak majd rajta az én szenvedélyes csókjaim; kis kabátján a gombok, ruhácskáján a kapcsok már tudják az összeesküvés titkos jelszavait, amelynek kimondását éntőlem várják; és a sötét kapualj, ahol egy alkonyatkor remegő kezem őt szerelmesen megsimogatta: örök tanúja annak a szerződésnek, visszavonhatatlan szerelemnek, amelyet majd rövidesen megpecsételünk. Szerelmes vagyok. Te csöndes éjjel, mint szerelmesek voltak elődeim, a lovagok, akik egy nő képét hordták a szívükben, és nem vették észre azt sem, hogy meghaltak.

Mit mondjak még róla néked, te bágyadt csendesség, akinek szívemet itt feltárom? Mit suttojjak füledbe, álmom, amely már itt lóbálja szitáját árva fejem felett? Mit vallják be, párnám, aki várod zsongó fejemet, halkan verő szívemet, frissen áramló érverésemet? Mondjak valamit a szemérről, amely úgy áll a látóhatáromon, mint a hold a lunátikus előtt? Mondjak éji dalt a hajáról, amelyhez foghatót még nem tapintott kezem? Bevalljam ruházkodásának titkait, amely bár olyan, mint a szegényebb sorsú nőké, de végtelenül tiszta? Elzokogjam, mit üzennek eltávolodó lépései, midőn elkopognak azok az estében a szűk sikátorban? Lássam őt a homályban eltűnni ringatózó derékka, mint Carmen megy ki a színpadról? Visszagondoljak arra, hogy visszanézett, mint a csillag a felhő mögöl, mielőtt végképpen elválnánk?

Lehajtom a fejem. Nem tudom, sírjak, nevessek? Hogy ismét szerelmes lettem elhagyottságomban, szomorúságomban, életuntságomban... Szerelmes, szerelmes vagyok!

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

Leonóra elviszi a túlvilágra áldott kezét

Áldáska az Üllői út külső részén, *A Régi Arabs Szürkéhez* címzett vendéglőben várta Józsiást. Ebben a kocsmában már többször voltak együtt, és ismerőssel sohasem találkoztak. Áldáska tehát teljes bátorsággal lépett be a zöld kapun, amelynek kis ajtaja félig volt kitámasztva, hogy a megtermettebb borivók csak bizonyos testgyakorlati mozdulattal tudtak besurranni az ajtón. A vendégek nagy része pedig a kövér emberek közé tartozott, lócsiszárok és nyugalomba vonult fiákeres-mesterek beszélgettek itt poharaik mellett mindig ugyanazon témáról, a lóról, amelyet a nap minden órájában eladni vagy venni akarnak. A kiürített talpas poharak, a gégébe öntött szőke borok, a ferencvárosias ingerkedések, a folytonos kártyázás, a harsogó kacaj mind csak arra szolgált, hogy egy messzi istállóban nyerítő kocsiló gazdát cseréljen. A kocsmáros maga is bérkocsis-gazda volt, mielőtt fülei megfagytak volna, nagy szakértelemmel hallgatta a mindennapos alkudozásokat, és néha percekig tartotta kezében az üres poharat, ha a zöldre mázolt asztalnál a vitatkozás a lóról, az alkudozás a ló felett izgalmas fordulatot vett. Ebben a kocsmában nem érdekelte a vendégeket sem az országos politika, sem a családi pletyka, sem a nők, akik pedig az egész világ felett uralkodnak; csak a ló volt az, amitől kipirultak az arcok. Néha az istállólegénnyel elővezetették a kérdéses lovat, és a kocsmá hátsó udvarán mindig készen álló hajtókocsiba fogták a paripát, a kocsis háta mögött foglalt helyet a vevő és eladó, a vendégek mind kigyűltek az utcára, amíg a lovat kipróbálták a Gschwindt-gyár és a Ludoviceum között. Mindenkinek megvolt a maga véleménye a látott lóról, nagy lármával tolongtak vissza a vendégek elhagyott poharaik mellé, és a vevő és eladó külön telepedtek le a csoportban, amikor is kezdetét vette az a kézfogási gyakorlat, amely néha órákig hangzott nagy tenyérsattogással, amíg az üzlet létrejött. Az áldomást nyomban elfogyasztották, amely ünnepélyben részt vettek a jóbarátok is. Most már mindenki elmondta véleményét a lóról és annak áráról. Hangos csoportok mentek hazafelé még az utcákon is, holott a lovat régen elvezették új istállójába.

Áldáskával senki se törődött, amikor a sarokasztalnál csendesen meghúzódott. A lókereskedők eloszlottak a közeli utcákban, a híres, ravasz Móni, aki mindenkit lefőzött a Ferencvárosban, lehajtott fejjel, szomorúan üldögélt az asztalnál, mert amint üzletbarátai elhagyták: rendszerint eszébe jutott halott felesége. A híres, ravasz Móni titokban könnyeket törölt ki szeméből. Egyetlen korttyal felhajtotta borát és oly nyomorult ábrázattal ment el valamerre, mint aki holnap már nem is folytatja tovább az üzletet.

Ekkor néhány fekete kocsi állott meg a ház előtt, mert már alkonyatra hajlott az idő, és a város különböző részeiből beszállították az öngyilkosok hulláit abba a sötét, hideg épületbe, amely nem messzire állott *A Régi Arabs Szürkéhez*. A hullaszállító kocsisok estefelé, midőn az utolsó fuvart csinálták, az alkonyati pasasérral rendszerint állomást tartanak a kocsmá előtt, mert éjszakára úgyszólván más kocsisok foglalnak helyet a bakon, ők elmennek aludni. Az öngyilkos nyugodtan feküdt kint a kocsin, neki már nem volt sietős az útja, attól sem kellett félni, hogy valaki ellopja őt, kinek volna kedve egy hullával sétálgatni az Üllői úton? - A kocsisok tehát nyugodtan üldögéltek az üvegajtónál a maguk háromdecije mellett, ahonnan néha szemmel tarthatták a pasasérokat is. A fáradt lovak aludtak a fekete kocsik előtt. A kocsisok arcán pedig lassan megjelent az a furcsa kifejezés, amely a borába, bánatába, gondjába merült embert jellemzi. A szemeik kezdtek olyan messzire látni, mint akár a halottaké, akikkel egész nap dolguk van.

Nem voltak víg fickók ezek a hullaszállító kocsisok, holott az ember azt gondolná, hogy ehhez a mesterséghez elsősorban derült kedély szükséges. Többnyire jégszürke, elesett embe-

reknek látszottak, akik már egyéb foglalkozást nem lelhetnek Budapesten, mint a hullaszállítást. Ez volt még az egyetlen pálya, amelyen élet-mécsesükkel világíthattak maguknak, ahol kis energiájukat felhasználhatták. Az ilyen embereknek már alig van valami közük az élőkhez: legfeljebb az élők pénzére van szükségük, amelyen bort, bundát, sapkát vehessenek, amikor a város felett zúg a téli zivatar, és az öngyilkos elhatározza magát tette végrehajtására.

De mégis volt közöttük egy vidám ember, akit Áldáska és Józsiás úr gyakran elhallgattak. Ez a férfiú azonban nem volt kocsis, egy közeli temetkezési vállalkozónak volt a segédje, akinek az volt itt a teendője, hogy a kocsisoktól pontosan megtudja azoknak nevét és lakását, akik a nap folyamán öngyilkosságot követtek el a városban. Borotvált arcú, mindig véres szemű, de jókedvű fickó volt, aki többnyire nadrágzsebébe mélyesztette a kezét; inkább valami vándorszínésznek látszott, mint komoly üzletembernek, akinek az a hivatása, hogy az öngyilkosok családjával megegyezzen a temetés költségeiben.

Mielőtt a kocsmába lépett volna, már megnézegette a fekete kocsik tartalmát, az ajtókat zsebében készen levő álkulccsal nyitván fel.

- Ki hozta azt a fekete szakállast, amelyiknek Bergsteiger-cipő van a lábán? - kérdezte poharát szájához emelve a kimérő asztal előtt.

A fekete szakállas Bergsteiger-cipős utas kocsisa szívesen jelentkezett, mert Szeleccki nyomban megtöltötte poharát, mielőtt tovább kérdezett volna. A kocsis megköszönte a bort, és elmondta az adatokat, amelyeket a fekete szakállasról tudott. Szeleccki törpe kis irónt nyálazott (mintha ezzel az írónnal jegyeznék be száz esztendő óta az összes öngyilkosokat), vászonjegyzőkönyvecskébe írta az öngyilkost, és néha megjegyezte, hogy örülni fog-e „az öreg” az esetnek vagy bosszankodik? „Gyakran csalódunk, a legjobb kabáthoz is üres pénztárca tartozik.”

A jégszürke kocsisok, akik ekkorára már megitták a maguk pénzén rendelt háromdeciket, Szeleccki jöttére dicsérgetni kezdték a maguk halottjait. De a hullakereskedő csak az aprópénzt csörgette a nadrágja zsebében, egymagában ivott, fitymálta az odakünn levő halottakat.

Egy rongyos puhafa-koporsót se ér meg egyik se a mai portékából - mondta foghegyről -, megnéztem őket. Lehet, hogy az a vízbefulladt öregasszonyság negyvennyolcban megért egy pohár bort, de a halászok még a cipőjét is lehúzták. Hát az az öreg tekintetes úr, akinek az ujja még most is mocskos a vármegye tintájától, aki golyót küldött a fejébe: az ér talán egy temetést? Talán azért vagyok a világon, hogy verést kapjak a gazdámtól? Hozzanak kendtek rendes, becsületes halottakat, akiknek Pontusokat vagy legalábbis közönséges érckoporsókat lehet eladni, akkor csúszik majd a bor a gégéken. Ezek amolyan ál-öngyilkosok. A kutya sem sír utánuk; azért haltak meg, mert már senki se hitelezett nekik öt forintot! Mi hitelezzünk talán?

A kocsisok csendes káromkodással hallgatták Szeleccki szavait. Az pedig tovább szidalmazta őket:

- Nem érik meg kendtek a mindennapi levegőt. A városban annyi a pénzes, gazdag ember, mint a tarka kutya. Kendtek pedig a legrongyosabb koldusokat szedegetik össze, hogy azokat temessem el, akiknek a rokonai is letagadják magukat. Bemegyek a múltkor is a méltóságos úrhoz, akinek az öccsét a zsineg-nyakravalóval elhozták ide kendtek; elmondom a méltóságos úrnak, hogy bízsa csak ránk a dolgot, majd eligazítjuk, hogy a hajszála se görbül meg a méltóságos úr öccsének, eltemetjük pappal, beszenteleléssel, énekesekkel, mintha legalábbis hektikában halt volna meg, nem pedig öngyilkos kézzel... Hát az a jó méltóságos csak felvesz egy szíjas botot a sarokból és rámrivall. „Maga talán halálmadár?” „Temetési vállalat alkalmazottja” - felelem olyan bánatosan, amint már én ilyenkor szoktam a gyászbaborult családdal érintkezni. És olyan szomorú arcot vágtam, mintha legalábbis az én öcsém kötötte volna fel

magát. Hát a méltóságos úr erre elkezdett káromkodni. Összeszidott minden temetkezési vállalkozót ezen a világon, összeszidott minden öngyilkost, minden kötélgyártót, mindenkit, akit ismert, nem ismert, aki eszébe jutott. És azt mondta, hogy takarodjak, elég adósságot kifizetett már a boldogultért. Hát csak elföldelték a méltóságos úr öccsét, együtt a többi szegény halottakkal. A *Ciankáli* című újság megírta az esetet, de bizony ebből már semmi hasznunk se volt.

A kocsisok tovább dohogtak. Az egyik felkiáltott:

- Mit tehetünk mi arról, hogy csupa szegény ember lesz öngyilkos!

Szeleccki tudott nagylelkű is lenni:

- Most az egyszer még megihatják kendtek azt a liter bort a kontómra. De holnapra aztán ne kerüljenek a szemem elébe megfelelő portéka nélkül.

Ez a bizonyos Szeleccki volt Józsiás úr és Áldáska kisasszony egyetlen ismerőse *A régi Arabs Szüirkénél*, mégpedig azért, mert Szeleccki mindenkivel megismerkedett.

Egyszer estefelé, miután Szeleccki megitta számtalan kétdecijét, hirtelen nagyon ellágyult, mikor a szerelmespárra esett a tekintete a sarokasztalnál. (Áldáska szomorú volt ezen a napon, Józsiás a poharába nézett, és egy öngyilkosra gondolt, aki a fekete kocsin az imént érkezett a kocsmá elé. A Vas-fürdőben felvágta az ereit, mire észrevették, már halott volt. Szeleccki annyira se érdekmesítette, hogy megkérdezte volna a nevét a kocsisoktól.)

Nincs szomorúbb látvány, mint egy búsuló szerelmespár. Isten tudná, miért szomorodnak el oly hirtelen a szerelmesek! Mintha azt éreznék, hogy végefelé közelednek a boldog napok.

Szeleccki addig gondolkodott, amíg valamely nagyszerű cselekedetre szánta el magát. Közelebb lépett a szerelmesekhez, és két kezét a piros abroszra helyezte:

- Mondok én maguknak valamit, hogy nyomban elfelejtek a bánatukat. Elviszem magukat én olyan helyre, ahol a legszomorúbb embernek is el kell hagyni a maga szomorúságát, mert olyasmit lát maga körül, ami a legszomorúbb a világon. Jó orvosság ez. Én is mindig beveszek egy kanálkával, amikor beteg vagyok, és a bor nem ízlik.

Józsiás csendesen billentett a pohara felé:

- Mi az, Szeleccki úr? Pálinkát akar tán velem itatni?

Szeleccki ingatta a fejét.

- Én nem iszom pálinkát, pedig ezt nagyon nehéz megállani a mi pályánkon, ahol többnyire részegnek kell lenni az embernek, hogy kedve legyen az üzlethez. Józan „halálmadarat” még nem látott senki se Pesten. Reggeltől estig tölteni kell magunkba az italt, hogy szemközt tudjunk nézni azokkal az egyforma, néma, szótlán idegenekkel, akikkel egész nap dolgozunk. Inni kell, hogy eszébe ne jusson a magunk foglalkozásában: egyszer beszélgetni próbálni a halottal. Sok bort kell feltölteni, hogy ne gondoljunk arra, hogy az a halott is ember volt, tegnap még tán kocsmában ült, leányt szorongatott, káromkodott vagy danolt, érzett vagy szenvedett, messzi célok felé mozgatta a lábát, vagy betegágyában hallgatta, hogy a szomszéd szobában azon tanácskoznak a családja tagjai, hogy majd éjfélkor párnát dobnak a beteg szájára, mert már nem győzik az orvost és patikát... Nehéz dolog megállani, hogy az ember meg ne kérdezze a halottól, hogy örül-e, végre az öreg Szeleccki vidáman jár körülötte?... Még nehezebb dolog, hogy az ember a hátába, a vállába ne csapjon a halottnak: ne búsulj, jajtárs, te már jó helyen vagy... Hátha felülne a halott és válaszolna?... Mint egyik kollégámmal történt a Józsefvárosban, mikor egy öregember elevenen akarta magát eltemettetni, hogy a családja hozzájusson a biztosítási díjhoz. A kollégám lármát csapott, de az öregember letérdelt előtte a ravatalon. Kollégámnak oly szívrehatóan könyörgött az öregúr, hogy csak

szegezze rá bátran a koporsófedele, ő egy árva hangot se fog kiejteni, hallgatni fog még a föld alatt is, hogy kollégám minden bizonnal teljesítette volna kérését, ha véletlenül józanul fogott volna munkájához. De kollégám, szerencsére, részeg volt, lehúzta az öreget a ravatalról, jól megrakta... és az öregúr még két év múlva is sétált az Üllői út végén, a Fűvészkertben.

Szeleccki egy percig elhallgatott, mintha ködös gondolatait szedegetné össze, erről-amarról, ahová azok elszökdöstek.

- Kollégám sohasem ivott pálinkát, de naponta annyi sör kellett neki, mint egy elsőrangú vasöntőnek, körülbelül tizenkét korsó. És estére se hagyta alább a maga két literénél. Sajnos, ezek a nagytudású emberek lassan kimennek a divatból.

Józsiás úr még mindig várakozólag nézett Szelecckire: nem mondta meg a szomorúság elleni orvosságot... De végre Szelecckinek eszébe jutott, hogy miért háborgatta a szerelmespárt, röviden kimondta tehát gondolatát.

- Mondják, akarnak felvidámodni? Néhány pakli dohány, egy-két szivar megteszi a magáét. Jöjjenek velem a törvénytörő hullaházba, itt van nem messzire. Este van, de engem beeresztenek az örök, mert mi ebben a furcsa foglalkozásban valamennyien jól ismerjük egymást. Maguknak csak azt kell mondani, hogy valamely eltűnt hozzátartozójukat keresik. Az öreg Szelecckinek egy szót sem kell szólni. Szelecckiről jól tudják az örök, hogy komaságban, rokonságban van minden egyes halottal. Itt a városban nincsen rokonom, de minden halott a jó barátom. Gyerünk, drágáim, hadd múljon el rólatok a szomorúság!

Józsiás egyetlen szóval sem kérdezte Áldáskától, hogy van-e kedve a különös esti kiránduláshoz? Megszokta, hogy a leány engedelmeskedjék neki. Néha éjfélig távol volt otthonából, és Józsiás úr sohasem kérdezte, hogy milyen volt fogadtatása. Szelíd, csendes, csodálatos volt Áldáska. Sohasem panaszkodott, sohasem sírt, nem ellenkezett. Ama csodálatos, életükben szentté vált nő közé tartozott, akiért száz más nőnek megbocsátanak a másvilágon. Áldáska csendes, eldugott életében megérett a szerelemre. Kinyílott, mint egy virág, amelynek az a sorsa, hogy leszakítsák. Senki sem csodálkozott a dolgok ily állapotán. Áldáska legkevesbé. Szerelmes lett, anélkül hogy észrevette volna: miként? Sorsa meg volt pecsételve. Habozás, gondolkodás nélkül adta át magát Józsiás úrnak, miután együtt misét hallgattak Budán, egy templomban, mise után megesküdték egy mellékoltárnál, hogy örökké szeretik egymást, sohasem felejtik a napot. Az lett volna csodálatos, ha ezen a dolgon gondolkoztak volna! Így akarta a sors - mondta Józsiás úr, aki ebben a szerelemben maga is elfelejtett tanakodni, bár „életművész”-nek hitte magát, mint a század vége ez idején szokásos volt.

Áldáska habozás nélkül felkelt, fejére húzta kis kapucinusát, amelyből igénytelen, finom, boldogtalan arcocskája úgy ragyogott ki, mint a karácsony napja a kalendáriumból. A megszokottságánál fogva Józsiás úr karjába kapaszkodott, míg Szeleccki lompos léptekkel ballagott mellettük.

A temetkezési vállalat alkalmazottja múlt századbeli, tenyérnyi-gombos, kávébarna, galléros felöltőt viselt, amilyent egykor az utazók hordtak Magyarországon. Az apró hó gyorsan belepte a kabátot. Szeleccki szorgalmasan rázogatta a havat a gallérból.

- Így vagyunk az ajándékokkal. Ősszel ajándékozta ezt nekem egy százados özvegye, miután a századost oly gondosan ravataloztam, mintha az apja lettem volna. Megnyírtam, megberetváltam, hogy mutasson valamit a koporsóban. Keveset ittam, hogy ne nevessek szokás szerint a halott feje mellett, hanem tudjak becsületesen, ember módjára sírni, nem úgy, mint a kollégám, aki úgy szokott ordítani, mint vadállat, hogy a családtagok vigasztalják végül. Azóta egyebet sem kell tenni a köpönyeggel, mint a havat rázni belőle.

Szeleczkinek a fejét egy pörgekarimás kis kalap fedte, amilyent a hatvanas években viseltek a pesti jurátusok. Ezt is leemelte néha, hogy a hótól megtisztítsa a kalap karimáját.

- Ez is ajándék, az ördög vigye el - mondta, amikor tizedszer tisztogatta a kalapját. - Ezt még egy öregasszonytól kaptam, aki meghívott a haldoklásához. Nem volt az asszonynak senkije már, egy éve feladta „az öregnél” a saját temetését, nem lehetett kitérni a meghívás elől, midőn a kilencvenéves nő közeledni érezte halálát. „Menjen maga, Szeleczki, maga tudja legjobban az ilyen dolgokat” - mondta „az öreg”, mintha legalábbis egy tucat haldoklót segített volna át a túlvilágra. Az *Arabs Szürkénél* kellő kedélyhangulatba ringattam magam, estefelé felmentem a haldoklóhoz. Itt lakott valahol a Koszorú utcában... Az ajtón névjegy: „X. Y.-né 48-49-es honvédszázados özvegye”. No, gondoltam magamban Szeleczki, most megtanulod a történelmet, amelyet elfelejtettél. Ez a haldokló asszony elmondja az egész szabadságharc történetét. - Így is volt. De legtöbbször mégis férjéről beszélt, valami ócska öregúrról, akit nem is vállalkozó temetett el, mert a kolerajárvány idején halt meg. Nagyon untam már az öregember viselt dolgait, mikor végre éjfél felé azt mondja az öregasszony, vegyem le a falról az arcképet, el akar búcsúzni tőle... Hál’ istennek, mondtam álmosan, és leakasztottam a képet. Későbbben meg az volt a kívánsága, hogy főzzek neki forralt bort a kályhán, mert nagyon megszomjazott. Gyorsan begyújtottam, valahol találtam egy üveg bort, amelyet az asszonyság a nyugdíj utolsó részletén vásárolt, felforraltam, és megittattam az asszonnyal. Hát teremő uram, lerészegedett az első pohártól. Azt mondta, hogy nyissam ki a szekrényt, ott találok az elhunyt férje kalapját, tegyem a fejemre, és így üljek mellette. Úgy tettem. Akkor aztán arra kért, hogy danoljak valami szép, régi nótát. Azt feleltem: a néni bizonyosan jobban ért a danoláshoz, mint én, szegény alkalmazott. Nem sokáig kellett rábeszélni. Kijelentette, hogy elénekli a meghalt ura kedvenc nótáját. Rá is gyújtott.

Seprik a pápai utcát...

Ez volt a nóta. Mire végére ért, elfulladt, a torkához kapott, elment a világból. Én pedig eloltottam a lámpát. A kalap véletlenül a fejemen maradt, eljött velem, mert megunta az életét a szekrényben.

Józsiás úr és Áldáska szorosan összesimultak a „halálmadár” társaságában. A legnyugodtabb ember is bizonyos borzongást érez azoknak a közelében, akiknek a halottakkal van mesterségük. Mintha ők tudói volnának azoknak a csodálatos titkoknak, amelyek az életet a haláltól elválasztják...

- Mondja, Szeleczki barátom - kezdte Józsiás úr bátortalanul -, szeretnék magától valamit kérdezni, de nem találok hozzá a megfelelő szavakat. Nem tudnak a maguk mesterségében valamely olyan titkot, amelynek segítségével meg lehetne szökni a halál elől? Maguk csak ismerik őt, hisz mindennap vele van dolguk.

Szeleczki az orrára húzta a kalapot, hogy ilyen módon lejtős helyzetbe hozza azt, hogy a hó külső beavatkozás nélkül letakarodjon róla.

- Ne tessék a haláltól félni, író úr - nevetett foghíjas szájával. - Nem érdemes tőle félni. Olyan egyszerű gyerek ő, mint egy piros sapkás hordár az Üllői út sarkán, aki a frakkot öt pengőért zálogba teszi.

- Látta már a halált? - mondta ki végre Józsiás úr.

Szeleczki úgy nevetett, mintha nem is ő járna együtt éjnek idején a külső Üllői úton a szerelmesekkel, hanem valami idegen, aki távol-távol, az országút közepén ballagna, és a szerelmeket maga után csalogatná.

- Láttam is, nem is... Az ördög tudna eligazodni ezeken a dolgokon, amikor a mi pályánkon reggeltől estig részeg az ember. Néha annyit iszunk, hogy csaknem megőrülünk. Ki tudná

olyankor, hogy mit látott a szemével, mit látott a részegségével! Ami pedig a halált illeti: bizonyos, hogy van valaki itt Pesten, aki osztogatja. Lehet, hogy egy konfertáblis, aki végighajt reggeltől estig az utcákon, és akire ránéz a bakról, az meghal aznap. Lehet, hogy egy rendőr, aki az utcasarkon áll, és onnan szemeli ki azokat, akiket el kell vinnie a városból. De az is meglehet, hogy egy öreg könyvelő, künn a Kerepesiben, aki azokba a nagy könyvekbe írja be a halottakat, hogy nekem mindig reszket a lábam, amikor az irodába kell mennem, hogy új halottakat bejelentsek. Az öreg könyvelő mindig olyan furcsán néz reám, mintha azt kérdezné, hogy: mi lesz, Szeleccki? mikor jelenti be már saját magát? - De a kollégáim nem félnek a haláltól. Egyik kollégámnak meghalt a felesége éjfélkor. Miután csak egy ágyuk volt szegényeknek, kollégám reggelig együtt aludt a halott asszonnyal, csak éppen kijebbe tolta az asszonyt... No de már itt vagyunk a hullaháznál.

A hóesésen át egy pirostéglás épület világított fénylő ablakokkal. A kavargó hóban úgy tűnt fel a ház, mint valamely kastély, vagy egy jól fűtött mulatóhely, ahol az éjnek minden órájában vendégeket várnak. Vasrácsos kapun griffmadarak, mesebeli szörnyek aludtak, mintha megunták volna az örökös forgalmat. Ünnepélyes csend áradt a sötét udvarról, mintha lelkek üldögeálnék odabent a háttérben, akik a reggelt várják, hogy besurranhassanak a ház belsejébe, ahol a hozzájuk tartozó test fekszik. Nyilván előbb értek ide a testek, mint a lelkek, hisz a testeket kocsin hozták, míg a lelkeknek óvakodva kellett jönni mellékutcákon, hogy útközben ne találkozzanak ismerősökkel, akik esetleg megszólítják őket akkor is, midőn már halottak, és nem szabad felelni a kérdésekre. A lelkek suttyomban tartózkodnak itt; a hullaház őrei nem szeretik azokat a vendégeket, akik iktatás és szám nélkül tartózkodnak a házban. Ki tudhatná, hogy nincs-e a vendégek között valamely gonosz lélek, aki éjféltájban megrázná az iroda csengettyűjét - csupán pajkosságból -, mintha a pincéből szólalna meg a csengő, hogy az örök azt hiessék, hogy egy halott át életjelt magáról.

- Tehát azt kell mondani, hogy eltűnt rokonukat keresik - szólt Szeleccki a szerelmesekhez, mielőtt meghúzta volna a csengőt.

A csengettyűhang élesen sivített fel a ház csendjében, mintha sohasem szólalna meg éjszaka, és ő maga is örülne, hogy tennivalóhoz jutott.

Csizmás köpönyegét vállára vetett őrről topogott ki a ház belsejéből. Krárogott, köhögött, talán a maga biztatására, amíg a sötét udvaron végigment. Józsiás úr a sűrű hóesésen át olyannak nézte őt, mint valamely másvilági embert, aki tulajdonképpen nem tartozik a város lakosságához, a túlvilági diplomáciához van beosztva és hazája egy nagyon messzi tartomány; Pesten csak éjszaka időzik, hogy hivatalosan átvegye a halottakat.

- Én vagyok, Szeleccki - mondta komoly ünnepélyes hanghordozással az előbb még vidám „halálmadár”, mintha felsőbb hatóságnál jelentkeznék. - Jó estét kívánok Gyuszi bácsinak.

A másvilági ember kulcsát a kapuba illesztette. Pontosan, hibátlanul, olajozva fordult a kulcs a zárban, mint egy olyan gépezetben, amely sohasem mondja fel a szolgálatot. Milyen furcsa volna, ha egyszer elveszne ennek a háznak a kulcsa, és a halottak az utcán gyülekeznének? - gondolta magában Józsiás úr.

Az iroda, ahová ismerőseinket bevezették: olyan szagú volt, mint valami rendőri örszoba. A sarokban vaságy állott, ahonnan mogorván, ásítózva emelkedett fel egy kővé vált arcú arcú, ráncos fatuskó. Kemény, kérlelhetetlen vonásai voltak az altisztnek, mintha már nagyon sok esztendeje lakna a fájdalom és bánat házában. Elfásult az emberi fájdalmak iránt, megkövesedett a szeme a könnyektől, amelyeket ömleni látott. Az öngyilkosok porkolábja jeges, érzelmetlen tekintettel mérte végig a látogatókat. (Ha nem vette volna körül kapadohány- és csizmaszag: valamely természetfeletti lénynek is nézhette volna őt Józsiás úr, de az altiszt a mindennapi borotválkozáson kívül egyéb kötelezettséget nem ismert a tisztálkodásból.

Sehogy sem lehetett elképzelni az altisztet annak a hófehér szellemalaknak, aki itt a pesti öngyilkosok felett örökösdi. A halottak őrmestere volt, kemény, katonás, mogorva, aki átható, gyanakvó tekintettel vizsgálta Józsiás úr hóbortos arcát, Áldáska remegő, földfelé szegezett fejét; Szeleczkire csupán egyetlen pillantást vetett: „A gazdád még nem küldte el a pipadohányt, amelyet a múltkor megígértél.”)

Végre Szeleccki kezében volt a vasajtó kulcsa, amely a föld alatti lépcsőhöz vezetett. Szabályos, simára kopott kapukulcs volt, amilyent lószörgalléros altisztek viselnek a zsebükben, lehetne raktárkulcs is, amely az irodai szerek raktárát nyitja, lehetne börtönkulcs is, amely a foglyokat zárja.

Szeleccki vígan nyitotta fel a vasajtót, és vendégeit előretessékelte. Villamoskörték égtek szürke, jéghideg lépcsők felett, a falak nedvesek voltak, mintha a könnyek maradtak volna itt a malterban, amely könnyeket az utolsó látogatók ejtettek.

- Tessék, most már helyben vagyunk - kiáltotta visszhangzó hangon Szeleccki, amint a vasajtót behúzta maga után, és odafent hagyta a kemény altisztet.

- Tessék csak olvasni... Éppen harminchárom lépcső vezet le a föld alá a jeges kemencéhez. A pék itt nem tűzben készíti a kenyeret, hanem fagyasztja.

A lépcsőkön komoly, csodálatos némaság, csak nagy messziségből hangzott valami eleven zaj, valamely különös kopogás, amely néha oly szabályossággal hangzott a mélyből, mintha egy nagy órának járna odalent az ingája, amely órának a mutatólapja ott van valahol Budapest háztetői felett.

- A jégdarabok úsznak a tepsiben, azok kocognak - vidorkodott Szeleccki, mintha örvendezett volna, hogy a szerelmespárnak ő mutathatja meg a föld alatti szertartásokat.

A lépcsőről hosszú folyosóba értek, amely messzire nyúlt a föld alatt; betonból, cementből építve, mint valamely erősség, amely a halottakat védelmezi a külvilág ellen. Nehéz, nedves csend terjengett a messzi sorban égő villamos körték körül, az öngyilkosok föld alatti korzóján.

A fal egyik oldalán bezárt boltok sorakoztak egymás mellett, gondosan leeresztett szürke redőnyökkel, mint akár a Párizsi utcai boltok, amikor elhangzott az esti harangszó.

- Ezek mind kiadó lakások éjszakára - szólt Szeleccki a bolti sor elejére mutatva. - Éjjel nem szeretnek messzire menni a folyosókon az embereim, azért hagynak helyet éjszakára a folyosó elején, Isten tudja, még ezek a hullaszállítók is babonások... Vagy csak lusták.

Halkan mentek előre, bár Józsiás úr oly közönyösnek mutatta magát, mintha egész életét a föld alatti folyosóban töltötte volna. Áldáska minden tagjában reszketett, de ugyancsak nem mutatott félelmet. Szeleccki elemében érezte magát, cinikus, vakmerő és szemtelen volt. Megdöngötte a redőnyöket.

- Üres, ez is üres, emez is kiadó... talán már üldögél valahol a városban a tükör előtt egy nagyságos úr, aki a pisztolyt készíti elő, hogy itt éjszakai kvartélyt kaphasson. Vagy talán egy asszonyság nézegeti a világítóudvar ablakából, hogy milyen mély odalent a sötétség. Az órák ütnek a városban, és minden óraütésre elindul valaki valamerről ebbe a jéghideg fogadóba.

Majd azt a mulatságot találta ki Szeleccki, hogy a kezében tartott redőny-felhúzó bottal citerázott az üres boltajtókon. De már vége felé járnak a folyosónak, a leeresztett redőnyökön apró fehér cédulák világítottak.

- Jönnek a lakók! - kiáltott fel Szeleccki.

A jégdarabok is dörömböltek odabent, mintha jelezni akarnák, hogy munkában vannak, és kötelességüket pontosan teljesítik.

Szeleczki ünnepélyesen felhúzta a redőnyt, amelyen fehér cédula jelentette, hogy el van foglalva.

Sötét, pékkemenceszerű üreg mutatkozott, amelyből a jégdarabok zörgése most már hangosabban hallatszott. A „halálmadár” benyúlt a kampós bottal és egy kerekeken járó nagy tepsit húzott ki a sötétségből a világosságra. A négyszögletes, pléh alkotmányban egy csapzott hajú asszony feküdt, fejjel kifelé. Rajta volt még vörösbarna szoknyája, kendővel átkötött télikabátja. Az arcán rémület és szerencsétlenség tükröződött. Ötven esztendősen lehetett, a szegény, a boldogtalan élet mindazon rendjeleit felrakta külsejére, amelyekkel a végzet a sokat szenvedetteket szokta kitüntetni. Összegörnyedve, fázva feküdt, mintha nagybeteg volna, aki összehúzza tagjait, hogy itt melegítse fel magát az élet hidegsége ellen. A fején egy sárgabarna kendő mutatta, hogy szeretett veszekedni, pörlekedni is életében, de amint látszik: legyőzött, a halál jobban tudott nyelvelni, mint ő.

Józsiás ráhajolt a halottra:

- Úgy nézem, mérget ivott, mert a szája nyitva maradt, mintha az utolsó jajkiáltás után nem tudta volna becsukni. Szegény volt, sok álomtalan éjszakája volt, reggel mérgesen ébredt, este kétségbeesve feküdt, sohasem sütött rá másféle nap, mint a téli, amelyet vörösnek, fénytelennek, boldogtalanának látott, sokszor sírt egymagában... De hajdanában tán csinos és ifjú volt, és ez mindent pótol. Most már elkergették őt az élet asztalától.

- Legjobb: nem találgatni a dolgokat - mondá Szeleczki babonásan. - Ebben a házban is előfordult már, hogy megszólalt egy halott. Az én gazdám, „az öreg” minden este az *Oroszi mulató*ba jár azóta, mióta megszólította egy halott.

Lehúzta a redőnyt, miután visszatolta a tepsit a halottal.

A halott görögve ment a néma sötétségbe, Szeleczki visszanyerte bátorságát:

- Lássuk a többi pasasérokat; kinek volt kedve elutazni Pestről e csúf téli időben?

A kampós bottal felhúzta a következő redőnyt. Itt a jégdarabok csak halkán és ünnepélyesen csörgedeztek.

- Ez bizonyosan férfi, mert az nehezebben olvad - vélte Szeleczki, és kirántotta a tepsit.

Fehér szakállú, igen tisztességes, sőt városatya-arcú úriember gurult ki a villanykörte alá. Az arca nyugodt, sima volt, mintha jól elvégzett napi teendők után adta volna át magát a pihenésnek. Gyér, ősz hajjal szegélyezett homlokán nyugalom és becsületesség.

- Ez hitelképes ember volt - dörmögte Szeleczki.

- Valóban úriember lehetett, akinek sokan előre köszöntek az utcán - szólt Józsiás úr megsemmisítve a halottat. - A mellénye zöld és üveggombok vannak rajta.

- De a barna folt a mellényen - suttogta Szeleczki, és villámgyorsan visszaküldte az öregurat a kemence mélységébe.

Az utolsó boltajtóhoz értek. Szeleczki már unta a mulatságot, ímmel-ámmal nyúlt a redőnyhöz.

- Mindig ugyanazok fekszenek itt - mormogta.

A tepsi az ajtóig gurult. Egy nő feküdt a jégdarabok között. Eleinte úgy tűnt fel, mint a varjú a havon.

Fekete volt, mint egy gyászjelentés, de később feltűntek rajta a szürke foltok, mintha megkoptak volna ruhái, megszürkült volna messziről sötét haja, fakóvá lett volna arca, amely egy darabig úgy világított ki a homályból, mint egy csillag.

A hátán feküdt; homloka, amelyről hátra volt simítva csapzott haja, egyenesen, nyíltan, szinte bűnbánat nélkül tündökölt a magasság felé, mintha itt várná már az égi bírót, akinek cselekedetéért beszámol.

Ugyancsak kiemelkedett egyenes, nemes metszésű orra, amely gögösnek, bátornak, sőt megvetőnek látszott, akár a mártíroké, akik végül nagyon lenéznek mindazt, ami a földön történt velük. Határozottan, szinte diadalmasan emelkedett fel a fekvő nőnek az orra. Dacosság, elszántság, eltökélt sorsprogram jellemezte ezt az orrot, mintha emelkedettségével azt akarná mondani, hogy semmit sem bánt meg, ami az életben vele történt, nyugodtan, következetesen vette a halálos ítéletet, amelyet önmaga felett kimondott. Büszke orr volt ez, amely bizonyosan sok megalázkodáson ment keresztül, amíg végül rálépett a hősi cselekedet pódiumára. Nem lehetett másképpen tenni - mondotta az orr. - De nem is akartam mást tenni - tette hozzá. - Ha bűnös vagyok, bűnhődjek; ha ártatlan vagyok, nyerjem el az ártatlanok jutalmát. Ó, mily magasztos, szent, eltökélt perc lehetett az, amikor ez a nő eldobta magát az életet!

De mást mondott az arc, amelyet a villamoskörte előbb csak körvonalaiban mutatott, mint a holdat, amely a nappal párázatai mögött feltűnedezik a látóhatáron. Ez az arc, amely kijött az üregből, eleinte csak elmosódottnak, kifejezés nélkülinek látszott, mint a halottak arcai, amelyek már nem akarnak se örömet, se bánatot kifejezni. Csak közöny van rajtuk; a nevetők, sírók, kíváncsiak, csak ama lesújtó, jéghideg közönyt tapasztalhatják, amelytől megsziklik a hanglétrán a gúnyosnak indult kacagás; csak némaság van rajtuk, amely örökösebbnek látszik, mint a hó havasok csúcsán, és amely néma unalomtól elfullad az élők jól előkészített, fájdalommas zokogása; csak hangtalan, ünnepélyes távozás látszik ez arcokon, amely többé nem enged fel záraiból a legkíváncsibb tekintetre sem... Ilyen volt a fekete nő arca, amikor fehéredni kezdett odakünn, a villamoslámpa világosságában.

Aztán közelebb jött az arc és gyermekes, sírós, gyengéd fájdalom látszott rajta, amint elmúlt a méltóságteljes távolság, és az arc beállott negyediknek az élők arcai közé: Emberi lett ő is - amint talán a szfinx arculata is megváltozik, ha közelről nézzük őt. Látszott, hogy a szemöldök csodálkozva, meglepetten emelkedik fel ama rettenet láttára, amelynek kapuja előtt hirtelen találja magát megszokott világa helyett; bizonyosan valami szörnyűséges látvány volt az, amely az asszony előtt megnyilatkozott, midőn végre elsütötte a revolvért. A homloknak és az orrnak nem volt már ideje megijedni, hiszen ők az elhatározás gyermekei. De az arc egyéb, gyámság alá szoruló részei bizony alaposan mutatták a megszeppenést, az ijedelmet, a keservet, a visszavonhatatlanul elkövetett cselekedet miatt. Így az ajk lepítyedt, mintha nagyon nagy sírás, kegyelemkérés, segítség-hívás tolakodna fel onnan, belülről, az utolsó percben, mikor már nem lehet segíteni a megtörténtén. A fül elsápadt a halál suhintására. Az arcon végighullámozott az indulat, a fájdalom dagálya, mint tengerparton, és homokdombokat hagyott maga után, amelyeket többé nem tud elsimítani földi kéz. A halánték nagyon elfehéredett, mintha tudtán és akaratán kívül történt volna... A kis kékes bajuszka, amely egykor életteli és öröms volt a szájszögletek környékén, hirtelen nagyon öreggé váltott - mintha már sok esztendeje várt volna arra a napra, hogy kényelmesen, nyugodtan megöregedhessen, hasonlóan a többi korabeli nők hajszálaihoz -, amely nőknek már nincs kedvesük, szerelmük, akiknek kedvéért frissen és ifjan kell maradni az arc hajszálainak.

Józsásnak az jutott eszébe, hogy ez az az arc, amelyet a szentképecskén látott, amely szentképpel első gyónáskor megajándékozta a lelkiatya.

Aztán távoli, régen látott édesanyja arca ötlött emlékezetébe, amint bús betegágya mellett az átvirrasztott éjszaka után hajnalban elszenderedik...

Majd hirtelen Leonóra tűnt fel előtte.

Leonóra feküdt az öngyilkosok házában, a keze keresztbe volt téve a mellén - mert nyilván ajándékot kaptak a hullaszállítók -, a fekete ruhája lesimítva, cipőjét sem lopták el, és egy kis barna fafeszület is feküdt a mellén, amely feszületre egykor Józsiást eskette Leonóra, hogy örökké szeretni fogja.

Józsiás eltakarta az arcát. Olyan rettenetes zörejt hallott, mintha a ház omlana össze, pedig csak Szeleccki gurította vissza a halottat a helyére. Egy idegen, nem szeretett, szinte gyűlölt kéz mozgott a karja alatt. Az Áldáska keze volt.

Józsiás nem tudta teljes bizonyossággal, hogyan ért a *Régi Arabs Szürkébe*. Talán futott az Üllői úton, vagy Szeleccki és Áldáska vitték karjaikon.

Felnyitotta szemét, és Szomjas Guszti úr ült előtte, mintha kipödörve lenne szakálla és bajusza. Egy hosszú mondatot intézett hozzá az öreg úr, amelyből Józsiás csak annyit értett, hogy már három nap óta keresi őt Leonóra bizonyos levelével Szomjas úr.

Józsiás leborult az asztalra. Nem sírt, nem zokogott. Csak nem merte felemelni a fejét.

- Hol fogok aludni az éjszaka? - rémüldözött előtte a jövőendő, amíg Szeleccki néha szájával pattintott, amint egy pohár bort leeresztett.

Ó, be szívesen cserélt volna a „halálmadárral”!

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

Mit mond a virrasztó?

Józsiás úr a legnehezebb éjszakát a *Hét Bagoly*ban töltötte, mint Szomjas Guszti vendége.

(Az öregúr akkor vette karja alá Józsiást, midőn az már a *Régi Arabs Szürké*ben azt sem tudta, hogy az eleven világhoz tartozik. Lelkeket látott belépni az ajtón, miután Szeleccki tanácsára bizonyos igen erős bort ittak, amely borból a kocsmáros csak olyanoknak adott a környék lakosai közül, akiknek halottjuk volt. „Halottvirrasztónak” hívták ezt a bort a hullaszállító kocsisok.

- Én éjjel-nappal halottak mellett virrasztok - mondá Szeleccki, és később úgy megoldódott a nyelve, hogy hosszú történetbe kezdett egy bizonyos „kollégájáról”, aki szerelmes volt egy leányba, ám a leány nem hallgatta meg, *de* a leány aztán meghalt, *de* a kollégának tovább tartott szerelme, *de* módját ejtette, hogy a leányt ő ravatalozza fel azon tisztelet folytán, amelyet a leány iránt érzett, *de* a szülők ebbe beleegyeztek, mire az éjszakát a bizonyos kolléga a halott leánnyal tölthette... Szeleccki ígérte, hogy *de* sok ilyen történetet tud a szakmából, ahol halott nők szerepelnek, mint szerelmi áldozatok. *De* Szomjas úr csendre intette a beszédes „halálmadarat”, és véget vetett a mulatságnak.)

Szörnyű rettegésben ült egy darab ideig Józsiás úr a *Hét Bagoly* szobácskájában, míg Szomjas úr fel és alá járt, amennyire a szobácska terjedelme azt megengedte. Hideg volt a szobában, mert Szomjas úr a koronázás óta nem fűtött be. Nem egészséges meleg szobában aludni.

- No fiam - mondta Szomjas úr, amikor Józsiás székéhez ért, és egy percre szünetet tartott a járkálásban.

- Van sok ilyen éjszaka az ember életében, amíg eljut sírjáig. Gondold csak el, hány virrasztó ember van még rajtad kívül a világon! Hányan hánykolódnak lázas betegséggel, elviselhetetlen testi fájdalmakkal, az őrvölgés határain valamely lelki sebtől, amelyre többé nincs orvosság! Hány nyomorult gyöngye asszony ül halott gyermeke felett, hány árva siratja szülőjét, hány halálraítélt ül a siralomházban! Az éjjel a fájdalom és bánat időszaka. Igaz, hogy örülnek is sokan a sötétségben. *De* meddig tart ez? Ameddig az ifjúság. Leginkább a fájdalom és a bánat terpeszkedik szét a világ felett az éjszakával. Fekete lovasok jönnek mindenfelől a felhőkkel, a csillagok oly hidegek, mint a gonosz szemrehányás, a hangok ellenségesek, kopogók, mint a koporsó felett a gyászbeszéd, az álmatlan magány a sírgödör magányossága, a részvétlen óraütés mindig csak azt mondja, hogy még nagyon sokáig tart az éj, a bor meghidegedik a pohárban, a vér a szívben... Nem egyedül szenvedsz, fiam, ezen az éjszakán.

- Nem látom meg soha a reggelt! - zokogott Józsiás.

- Tudod is azt! Nem tőlünk kérdezik. Én nagyon öreg ember lettem, *de* sohasem estem kétségbe! Minek az, amikor a sorsunk előre meg van pecsételve? Sírász - hát sírjál, habár én sohasem sírtam. Boldogtalan vagy - légy boldogtalan, bár én sohasem adtam át magamat a fájdalomnak. Mert a gondolatokat úgy lehet dresszírozni, mint a jó kutyákat. Bolond ember az, aki galambszárnyra bízta a gondolatait. A galambok ide-oda röpködnek. Még bolondabb az, aki vadkacsa módjára szoktatja a gondolatait. Ezek a zöldfejű, hideg madarak mindig csak a vadvizeket, a hűvös tavakat keresik. Nem lehet gondolkozást tanulni senkitől, mert a gondolat egyedülvaló, amint érezni nem lehet megtanulni... *De* mégis van valami, fiam, ami segít. Dresszírozni kell a gondolatokat. Most ezt a fiókot nyitja ki az ember, később a másikat... Egyszer, régen, küzdelmes éveimben én is vesztettem egy lelket, aki mindig mellettem volt. Az utcán halt meg egy este. És hogy meneküljek a gyötrelmes fájdalomtól, egész éjszaka

táncosnők lábszáraira gondoltam. Nincs valami nő, aki a múlt időkből most elküldené vigasztalásodra egykori bájait, hangjait, jóságait, szenvedélyeit?

- Csak Leonórám volt - rebegette Józsiás.

Az öreg úr megállott a szoba közepén. Összeráncolta homlokát, és felkiáltott:

- Hát akkor vegyük elő a hiúság nevű gyógyszert, uramöcsém. Én nagy időket megéltem, de nem mondhatnám, hogy egyetlen nő meghalt vagy meg akart halni értem. Nem szerettek a nők, isten tudná, hogy miért? Egyik sem tette rám az életét, legfeljebb a pillanatnyi szeszélyét. Lehet, hogy jobb volt így. Fűtyörészve mehettem tovább... De titkon mindig irigyeltem azokat a szerencsés férfiakat, akikért a nők a kútba ugrottak, akik miatt feldúlták családi nyugal-mukat, akikért elveszítették az eszüket. Nagy dolog az, fiam, hogy egy tisztességes, derék, módos asszonyosság öngyilkos lett érted! Én ismerem a világot. Most jössz majd divatba, tenyerükön hordanak az asszonyok. Kartársaid, ellenségeid darab ideig még irigykedve, gyűlölködve mutogatnak rád az utcán; ott megy az a gazember, aki halálba kergetett egy úriasszonyt. A polgárházaknál, este, a tűz mellett rémregényeket mond rólad a szomszéd-asszony. Egy kivénült, elkeseredett, foghíjas nő, aki fiatal korában úgy cserélgette a szeretőit, mint a kalapjait, megkérdi majd a társaságban, talán éppen az *Auróra*-körben: „Miért nem ütik le az ilyen veszett kutyát?” Ellened látszik fordulni az egész világ. A *Ciánkáli* című élcslapban tán meg is írják rólad, hogy hamiskártyás, veszedelmes verekedő és nők kitartottja vagy...

- De a felháborodás elmúlik. Valamely divatlap szerkesztője közli az arcképedet, és azon veszed észre magadat, hogy leveleket küldenek a címedre, egyelőre névtelenül, de később megírják a találkahelyet. Ha szomorú és gyászos vagy, mint özvegy férfiúhoz illik: rövidesen számíthatsz arra, hogy Leonóra egykori barátnői uzsonnára hívnak magukhoz, hogy így áldozzanak az elhunyt emlékének. Ha szerencsésen elkerülted, hogy Leonóra rokonsága nem öntött le az emeletről, nem küldött rád vérszomjas férfiakat, hogy megrakjanak a Kerepesi úton: bizonyosra veheted, hogy a családban hamarosan akad egy fiatal hölgy - egy unoka-testvér -, aki sétálgatni hív a Múzeumkertbe... Valamely sógornő vagy egyéb atyafi-asszony-ság meghív ebédre. Barátnőd, Zsófia, rád les az utcán, hogy csak a hangodat hallhassa... Ünnepezt, nevezetes férfiú leendesz a fővárosban, a leányok remegve sütik le előtted a szemü- ket, mintha parancsolatodat várnák, a menyecskék sokatmondólag a kezeden felejtik a kezüket, a szerkesztők boldogan közlik műveidet, a ravasz könyvkiadó felszólít, hogy könyvet írjál neki... Mert egy ismert úriasszonyosság öngyilkos lett érted. Divatba jöttél, öcsém. Különös, furcsa ember lettél. A nevedet mondják az utcán a hátad mögött, a nők egymás között dicsekednek azzal, hogy velük mentél végig a Váci utcán, Zsófia nyíltan bevallja, hogy szerelme vagy, szeretője vagy és barátnői nem hiszik el dicsekvését. Így jár az, akiért vért ontanak.

- Tönkre vagyok téve... az újságok... - suttogta kendője mögül Józsiás úr, de némileg már megnyugodott.

- Ó, te jámbor ifjú! A te helyedben én magam gondoskodnék arról, hogy a reggeli lapok minél többet írjanak Leonóra öngyilkosságáról. Az öreg Szvobodát felkeresném még ez órában az Erzsébet téri Kioszkban, ahol a házárdjátékosok környékén minden éjfélkor megtalálni. Hadd írjon a *Lloyd*-ba kellő részletességgel az esetről. Elmennék a *Herzmann-orfeumba*, ahol az éjjeli hírlapíróknak fenntartott asztaluk van a zenekar szomszédságában, és Carola mindig feléjük rúgja a legmerészebb tánclepet. Betekintnék a *Folies Caprice*-ba, a Rostély utcába, ahol a hírnévre vágyó Oroszi (hideg libamájjal, háziasan főzött levessel) várja a rendőri tudósítót. Én magam informálnám a sajtót az eseményről... Talán még a búcsúlevelet is közzétenném, de arcképet mindenesetre adnék Leonórától *A Honvéd* című képeslapnak.

Az öreg Szomjas úr elhallgatott; Józsiás megdöbbenve nézett a „szent öregre”, aki néhány hónapos pesti tartózkodása alatt többet megtanult az életből, mint más húsz esztendő alatt.

Szomjas úr letette kiégett csibukját. Egymásba fonta az ujjait és felsóhajtott:

- Nem azért beszéltem, hogy uramöcsém megfogadja tanácsomat... Csak azt mondtam el, hogy miként járna el bármely törtető, igyekvő, céltudatos író a maga helyében. Gyümölcsöz-
tetné a női öngyilkosságot. De én nagyon megvetném uramöcsémet.

Ezután kezét nyújtotta Szomjas úr.

Az ajtón halkán kopogtattak. Fonnyadiné lépett be, aki sláfrokkban hallgatózott odakünn, miután mindent akart tudni, ami a házban történik. Vörös szalaggal volt átkötve a haja. A szeme részvéttel és érdeklődéssel tapadt a szoba közepén ülő Józsiásra.

- Csak azt akarom kérdezni - kezdte az ajtónyíláson át -, hogy ne főzzek herbateát vagy egyéb orvosságot?

Józsiás tagadólag rázta a fejét. Az asszony csendben behúzta az ajtót.

- Látod? - kérdezte suttogva Szomjas úr. - Ilyenek a nők. Nem olvasnád el Leonóra búcsú-
levelét?

- Nem, nem - intett fáradtan Józsiás. - Sok boldogtalan nap és keserves éjszaka múlik el addig, amíg elegendő lelki erőm lesz a levelet felbontani.

- Hát tedd a fejed alá. Amint nekem szerencsém volt megismerhetni Leonórá: búcsúlevelében is több az áldás, mint az átok... Feküdj a fal felé, pajtás, mert én még kiszívok egy pipával.

- Védelmezz meg a kísértetektől és a halottaktól - szólt Józsiás összezsugorodva a kis vas-
ágyon, és olyan közel húzódott a falhoz, hogy azon megláthatta a félszázad előtti szobafestést.

- A halottaktól nem kell félni - mondá Szomjas úr, miután a szokásos és szertartásos forgoló-
dást elvégezte a szoba közepén a csibukrágyújtás alkalmával. Néhány nagy füstöt fújt a plafon
felé, azután csendesen leheveredett Józsiás úr mellé. (Józsiás nyomban megérezte, hogy az
öregnek olyan szakállszaga van, mint egy vén orosz lánknak.) - Inkább az élők okoznak kelle-
metlenséget. Nagyon ravasznak és óvatosnak kell lenni az embernek, ha boldogulni akar a
mai nehéz világban. Te nem vagy sem ravasz, sem óvatos, Józsiás, és ennek köszönheted
minden bajodat.

- Én, amikor néhány hónap előtt Pestre helyeztem át a rezidenciát, azt hittem, hogy majd itt
folytatom megszokott, vidéki életemet. Csendes baráti körben, nyugodtan elbeszélgetve,
izgalom, feltűnőség, fáradtság nélkül leélek néhány évet, látogatom a környékbeli kocsmákat,
felkeresem régi barátaimat, akikkel kicseréljük életünk emlékeit, szerzek új barátokat a
mostani generációból, akik tisztelettel és szeretettel vesznek körül, megírom emlékirataimat
valamely újság hasábjain, és így bizonyos jövedelemre is teszek szert. Szép program volt,
kényelmes öreg úrnak való, aki a szenvedélyektől távol, bölcsen, vitatkozás nélkül fogadja a
mindennapokat.

- Megbuktam Pesten az életprogrammal, pajtás. Itt minden embernek ügyeskedni, ravasz-
kodni, forgolódni, szerepelni kell, aki boldogulni akar. Igaz, hogy felkerestem régi barátaimat.
Először örömmel csaptak a tenyerembe, mert azt hitték, hogy csak látogatóban járok Pesten.
A „vajda” helyet adott az asztalánál az *Abbázia-kávéházban*, és a kedvemért bort ivott.
Csendesen nevetett az anekdotáimon. „Perl öcsémet” biztatta, hogy szivarral kínáljon, a
kávésnak figyelmébe ajánlott, mint régi barátját. Tenzer Pált bemutatta. És amikor másnap és
harmadnap újra jelentkeztem a „vajda” asztalánál: Eötvös félhangon megkérdezte a szom-
szédját, hogy „ki ez a tolakodó ember”? Így jártam a Pósa-asztalnál is az *Oriensben*. Az első
este, amikor letelepedtem a vidám írók közé, húsz emberrel ittam pertut. Rákosi Viktor ki-

jelentette, hogy megír a legközelebbi *Sipuluszban*. Dankó Pista elővette a hegedűjét, Lányi a cimbalomhoz ült, Foltin hordta a borosüvegeket, Pósa fejedelmi barátsággal tekintett rám az asztalfőről. Végül daloltunk is, hogy csak úgy zengett a szála... Másnap azonban már csendesebb volt a kedv, mindenki korán aludni ment. Szép Aladár, a színész tartott ki mellettem. Foltin hátratett kézzel állott az ajtónál. Harmadnap a világ legsavanyúbb emberét, a hosszú Solymosit egyedül találtam az asztalnál. Kapóra jöttem neki, mert éppen a színházi előadás előtt pörlekedett a feleségével, és sok panasza volt a szegény komikusnak. Így jártam a *Fiume-kávéházban* is, ahol az éjszakai hírlapírók között néhány régi barátomat tiszteltem. „Ki ez a szomjas atyafi?” dadogta egy este Tóth Béla. A *Ferenczi-kávéházban*, ahová bevetődtem írókat és költőket keresni, ahol sok knikebájnt megittam Kovács hírlapíró úrral: végül azzal gyanúsítottak, hogy vidéki özvegyember vagyok, aki itt keres magának feleséget. Egy tollas kalapú dáma, aki körülbelül a megnyitás óta látogatta a kávéházat, és Amanda volt a neve: meghívott másnap délutánra is, amikor a Belváros összes tekintélyes hölgyei itt kártyázással és pletykázással töltik az időt. Itt majd láthatom azt a bizonyost is, akihez Reviczky Gyula a *Perditát* írta. Harmadnap már úgy fogadtak a *Ferencziben*, mint Amanda kisasszony jegyesét.

- Rövid volna az éjszaka, hogy mindazt elbeszéljem neked, ami velem Pesten történt. Itt nem lehet senkiháznak lenni, csak szereplő, híres embernek van szerencséje ebben a városban. Egy nevezetes embernek nem tesznek sót a boros poharába, mialatt elfordul a *Kis Pipában*; egy híres embert nem hívnak ki a *Kis Koronából*, hogy egy tündöklő hölgy várja az utcán, aki pásztoróra után gazdagon megajándékozza, holott piszkos seprővel veri meg: egy szereplő férfit nem mer elparancsolni a Szikszay rondójának ablakából Ráth Karcsi azon ürügy alatt, hogy nem látja a tökféjétől az utcán elmenő szép hölgyeket. A nevezetes embereknek Pesten nincs gondjuk se barátságra, se ebédre, se vacsorára. Még a *Kürtben* sem érheti bántódás az embert. Szép hölgyek hívják meg ebédre, jó barátok viszik vacsorázni, a vendégszerető családok úgy kapkodnak egy híres ember után, mint akár a jó táncosok vagy az elismert verekedők után.

- Híres légy, fiam, ez a titka az egész pesti életnek. Híres légy, hogy a nők öngyilkosságot követnek el érted, és húsz nő akad a városban, aki a szemedbe akar nézni. Híres légy, hogy családok nyugalma és békéjét dűltad fel a megjelenéseddel, ellumposítottad a férjeket, szeretőt szereztél az asszonyoknak, és egy tucat bezárt ajtó nyílik fel előtted. Híres légy, hogy ezer szerelmes levelet őrzöl, hogy kifecseged a nők titkait: mindennap hoz a posta levelet, és minden nő rád bízta eltitkolni valóját.

- Ragadd meg az alkalmat, pajtás. A szegény Leonóra még a túlvilágról is segítségére lesz.

Józsias nem felelt, könnyesen, sírás közben a halott Leonóra fekvő-helyzetét utánozva (hogy így némileg is bocsánatot nyerjen), elaludt, és mély, nehéz sóhajtások szakadoztak a melléből.

TIZENHATODIK FEJEZET

Szomjas urat keresik

A titkok

Zúzmarás, éjszakai vendéget látott háztetők felett szürkült az égboltozat, amikor Józsiás felnyitotta a szemét, mintha a másvilágról tért volna vissza. Mély és boldogtalan álma volt, amelynek jegyeit máskor tán szívesen szedegette volna össze, hogy az ébrenlét első perceit álma megfejtésének szentelje: most azonban nagyot lélegzett, amikor az álom kútjából a napvilágra jött, mint a hal, amely az éjszakai halász hálójából szabadul.

- Valóban Leonóra volt az, akit az este láttunk? - kérdezte még félálomban.

Mire Szomjas Guszti úr, aki már első reggeli pipáját szívta az ágy szélén, végzetes nyugalommal felelt:

- Itt az ideje, hogy elolvassad a búcsúlevelet, amely a párnád alatt van. Hátha jussoltál valamit a derék asszonyságtól.

De Józsiás nem volt hajlandó feltörni a feketepecsétet levelet „Majd egyszer... máskor... mikor nem kell attól félnem, hogy a kis fekete betűk hurkot kötnek a nyakamra. Most eszemet veszteném, ha jól ismert írását látnám annak a kéznek, amely annyi jót cselekedett velem.”

- Hát az igaz, hogy jó asszony volt - felelt nagy meggondolással Szomjas Guszti úr. - Áldott, becsületes, jó lélek volt. Meg kellene aranyozni azt a helyet, ahová leült. Ez az asszony csak a kötelességtudásnak élt. Te még nem ismered az asszonyokat, Józsiás. Tízezer között sem akad ilyen jóságos lélek... Most már megvallhatom, hogy reggelenként néha ideszaladt kétségbeesésében, rókamálos bundájában, amely alatt csak amolyan egyszerű, házias, reggeli ruhát viselt, amelyet itt-ott faggyúfoltok is dísztelenítettek. A szakácsnője odakünn várta a kapu előtt a piaci kosárral. Ő pedig ezer kérdést intézett hozzám: mikor láttalak, merre jársz, kit szeretsz, kinek a társaságában töltöd napjaidat, mikor őt elhanyagoltad?

- Maga pedig mindent elárult! - nyögött fel Józsiás.

- Természetesen... Mert az volt a célom, hogy a nem szeretett asszonyt szenvedélyéből gyógyítsam, kiábrándítsam, és visszavezessem a helyes életösvényre. Sajgott a szívem, amikor az asszonynak a hulló könnyeit láttam, nehéz sóhajtásait hallottam. Mint tört meg szeme! Mint vonaglott ajka! Mily fájdalmas volt az elsápadása! Távozása után néha délig is néztem az ajtóra, amelyen át elment. Míg ugyanazon az ajtón déli harangszóra belépett a kiszolgált katona, a józsefvárosi hordár, és ebédet hozott részemre, mint egykor neked vitte. Nagy kárt okoztál nekem is, édes fiam, hogy ezt az asszonyt a halálba kergetted. Kistökés vagyok. Szerettem volna megtakarítani az ebédköltséget pesti tartózkodásom alatt. Legutoljára arról kérdezősködött, hogy milyen szivart szoktam szívni vasárnap, ebéd után.

- Ó, ti csúf, önző, bölcs öreg emberek, akik fásult szívetekkel már nem értitek meg az érzők fájdalmát és szenvedését - kiáltott fel Józsiás úr. - Mit tudjátok ti már az ifjúság csapongásait, kedvteléseit, a szerelem derűjét-borúját, változását! Mit tudjátok ti már a mai emberek fájdalmas szeszélyeit, gyötrelmes idegességét, századvégi boldogtalanságát! Ti születetek és éltek egy álmos, kimerült, szenvedélyeit kiélt korszakban, amikor minden ember bölcs, megalkuvó, ínyes, lelkiismeretlen és kényelmes volt. Nem ismertétek a fájdalmakat és nyugtalanságokat többé, miután Ferenc Józsefet megkoronáztátok. Az idegen tisztikart elfelejtették az asszonyaitok, miután az emigránsok hazatértek. A férfiak megbocsátottak mindenkinek, hogy nyugodtan szívhassák tajtékpipájukat az udvarházakban vagy csendesen csibukozhassanak a pesti társaskörben. Lutheránus-csókot váltottak egymással az ellenségek az utca közepén. A

királyi kegy csodálatos ragyogással sugárzott végig Magyarországon, ahol csaknem két évtizedig nem ismerték a királyság rendjeleit és egyéb boldogságait. A kuvaszsovány bujdosóknak, az egykori honvédeknek, a megmaradt táblabíráknak már csak arra volt gondjuk, hogy szép hasat eresztessenek; az asszonyaiknak, akik a svalizsérékkel táncoltak, a felnövekedett leányaik tisztességes férjhezadása lett az életcéljuk.

- Mindenki igyekezett jól megvetni az ágyát, az első sorba könyökölni, mikor a cigány-prímásképi kancellár megpörgette a pesti iparosbálon a suszternékat, és a béke kövér napjai köszöntöttek Magyarországra.

- Ti ebben az önző, realista világban éltetek, amikor Zeidlitz-por és keserűvíz volt a magyar-nak reggelije, mert este torkig vacsorázott. Józan gazdasszonyok csoszogtak papucsaikban a kamrában, a költők és egyéb csepürágók akár felakaszthatták magukat, mielőtt egy úgynevezett úriasszony kezét megfoghatták volna, sőt letűnt az egykori honvédek dicsősége is, akik bizonyos évekig megdobogtatták a hölgyi szíveket, rokkantak házát építettek nekik a Soroksári út végére; női mosolyt 1867 óta csak a hivatali főnök vagy egyéb fellebbvaló kapott Magyarországon. Ugyanebben volt része a kupecnek, aki alkudni jött lóra vagy gyapjúra vagy jövő esztendei termésre, valamint a kártyásnak, aki kártyázni jött a ház urával.

- Realisták voltatok, urambátyám, amíg éltetek, azért nem tudjátok megérteni a mai, század-végi világot. Bodnár Zsigmond már régen hirdeti a Fűvészkertben, hogy itt van az idealizmus hajnala, mint minden új század kezdetén, amikor az eszmék és az emberek kicserélődnek.

Szomjas úr nagyot szívott pipáján:

- Én csak annyit tudok, hogy magam is szenvedtem Leonóra látogatásai miatt. Fonnyadiné féltékenységi jelenetet rendezett.

Ezután szép csendben, egyik lábát a másik után eregetve, nagy meggondoltsággal, sóhajtozva felkelt az öregúr, és a hiúz-bundáját a vállára kerítette:

- Valami Bodnár Zsigmondról beszéltél az imént. Én azt az urat nem ismerem. Tudtommal nem volt miniszter, de még főispán se. Lehetséges, hogy okos embernek volt elismerve a maga társaságában, amint például „Kvitt a hurka, lakatos” nyíregyházi polgárt a maga asztaltársaságánál a legbölcsebb férfiúnak ítélték. A „Felhágó”-nál eszesebb embert nem ismertek, mint a lakatost. Hát csak hagyjuk ezeket a helybeli hírességeket, Józsiás öcsém.

Józsiás vörös szemmel, papírfehérré váltott orcával ült fel az ágyon:

- Kedves bátyám, te nem ismeresz engem: én gyűlölöm a vitatkozást, az okoskodást, a megbántást... Én nem akarom, hogy az én meggyőződésemet, gondolkodásomat kövesse valaki. Én szívemből megvetek mindenkit, aki a szájának a járatásával óhajt híveket szerezni. Kérlek, ne vitatkozzál velem. Ha a szívembe látnál, tudnád, mennyire megvetem az embereket.

Szomjas úr meglóbálta a csibukot. Aztán megállott, a papucsára merőn ránézett, mintha felháborító hibát vett volna észre a papucsain.

- Én csak darab ideje élek Pesten, de jó szememnek hála: kerek egészében látom az új világot, ezeket a fin de siècle hősöket, akik borotválják az arcukat, vakmerő tekintettel nézegetnek embertársaik arcába, gúnyosan mosolyognak az idősebbeken, ideált rugdosnak a köztereken, Nietzsche nézeteire esküsznek, megcsalják a nőket, nem ismerik a férfias szemérmet, öndicsekvők, kérkedők, gyávák és hősök. Én jól látom ezt az új emberfajtát, amelyet borotvált patkányoknak nevezhetnék, amely felfalja a régi, kivénült, szakállas fajtát, amely mindenféle ideálokkal, meggyőzésekkel, becsületekkel jött a földre. A borotvált patkányok összegicsálják a régi világot. Olyan tömegesen jönnek, mintha minden kapu Pesten patkánylyuk volna. Megizmosodnak, felnevelkedtek a szakállas öregek felügyelete alatt, de azokat manap-

ság lenézik és megvetik. Elvették élelmiszeres kamráikat, kiszívták a kebleket, kifosztották az ódon ferencjózsef-kabátokat, a halálba küldték a börtön helyett az apjukat, hogy ők tovább villogtassák monoklijukat a *Fiume-kávéház* környékén.

- Nagyon jól tudom, hogy kik azok az urak, akik az idei farsang előkelő báljain táncolnak. A városban jártam-keltemben hallottam, hogy kik azok a gavallérok, akik párbajoznak. (Hentaller-pisztolyokkal lövöldöznek kenyér-galacsinokat. A jó, derék Fodor Károly vigyáz a testi épségükre, ha karddal mennek egymásnak.) Ismerem én ezt a századvégi ifjúságot, öcsémuram. Nevetem Bartolót - mondom magamban, amikor egy délceg, cilinderes ifjút látok kifeszített könyökkel száguldani az utcán; talán a szeretőjéhez megy pénzért vagy a jámbor vidéki-fit látogatja meg a *Magyar Királyban*, akit esetleg provokáltat estére két magához hasonló gentlemannel, ha az a pénzkölcsönt megtagadja. Kik ezek a mostaniak, a fin de siècle-ek, hogy értük feláldozod, legyalázod az egész dicső magyar múlt időket?

- A *Korona*- vagy a *Fiume-kávéház* lovagjait akarod nekem mintaképpül állítani, ezeket a gyanús egzisztenciákat, akiket Angliában az ottani törvények szerint a csavargó-bíróság elé idéznének? Azokat, akik abból élnek, hogy kifürkészik úrinők titkait, megzsarolják a szeretőket vagy az asszonyokat, pofon vágják a hordárt az utcasarkon, verekednek a fiákeressel, aki naphosszat hurcolta őket, birkóznak a pincérrel a Flóra-termekben, adósságot adósságra halmozni, gavallérnak nevezik magukat, holott egész nap a kártya fordulatát vagy vidéki úr megjelenését lesték, kiveszik elázott cimborájuk zsebéből a pénztárcát, összeszedik az ezüstforintosokat, amelyeket elhagyott kedvesük, az éjjeli mulatóhely virágárusnője az arcukba vágott!

Ezek a modern kor lovagjai, ezek a nagyhangúak, akik Pórfinál hitelben vesznek kalapot, miután az előbbi éjszaka azt levették fejükről a feldühödött cigányzenészek, a Szervita téri virágárus asszonytól vesznek aufschreibenre virágot, a púpos markórt a *Koronában* veréssel fenyegetik és Laura termeiben, a gyönyörű kis kastélyban éjjélután várják a berúgott kereskedőket... Néha egy Don Miguel főhadnagy kiáll velük katonatiszti becsületből, és kardlappal kergetik őket a vívóterem szögletébe. Ez az a híres modern ifjúság?

Józsias úr eltakarta az arcát:

- Ti olyanok vagytok, jégyszürke öregek, mint a szívtelen márványkövek a temetőben. Nektek hiába panaszkodunk, mi szegény fiatalok, ti mindig csak a magatok mondókáját tudjátok, mint a gazdag ember kezd panaszkodni, ha kölcsönért megy hozzá a szegény. A ti szótárokban nincs a vigasztalás szava, ti oly kísértetiesen ridegek vagytok, mint azok az emberek, akik mindig egyedül járnak éjszaka. Gyűlöltök mindenkit, aki egy nappal tovább él, mint ti.

Az öreg Szomjas úr meggyorsította lépteit, nyilván fázott a fűtetlen szobában:

- Bolondság... Különösen ilyen reggelen, amikor friss hóesés borítja a földet. A szép fehér, ártatlan havat belepí a füst, a nagyvárosok szénpora, eltapossák a rideg, közömbös lábak. A természetnek legfeljebb fél szem jut az emberek tekintetéből, míg másik szemükkel a világot, az eseteket nézegetik. Mily jól volna most például fákat nézegetni, amelyeket áhítatos tisztelettel, szinte bocsánatkérőleg lepert be hajnalban a friss hóesés! Mily jó volna befagyott folyókon korcsolyán száguldani valamely messzire füstölgő ház felé, ahol a halászhálókat foltozzák. Mily jó volna most széles talpú paraszt-szánon ülni és csengős lovakkal repülni kéklő tornyok felé, amelyek kis fehér házak felett öröködnék, mint bojtár bárányai felett. Csak el ebből a városból, ahol csupa kedvetlen arcot, mérges tekintetet látni, ahol elmegy a kedvünk az élet folytatásától.

Józsias úr felsóhajtott:

- Bizony jó volna elutazni.

Szomjas Guszti fél szemmel odavágott az ágyon szomorkodó felé:

- Az a „mi időnkben”, amelyről oly megvetőleg nyilatkozta: nagyon könnyen ment. Magyarország telve volt vendégszerető házakkal, ahol szívesen látták még az olyan embereket is, akik nem tudták az *Illik? Nem illik?* című modern kódex paragrafusait. Furcsa emberek éltek ebben az országban az én koromban, bizony nemigen értenétek meg egymást, ti századvégi gavallérok egy hatvanas-hetvenes esztendőkbeli magyarral. A külsejükben méltóságteljesek voltak itt az emberek, sohasem láttam senkit sietni, még a gyűrűs zsidó is álmosan, odavetőleg kínálgatta a portékáját a falvak során. Széles léptekkel jártak az idősebb emberek, mint ősszel a kövér varjak. A fiatalok inkább a nyurga gémeitől, gólyáktól vettek példát. Nyugodtak, meggondoltak voltak az arcok, lassú taktusúak a beszédek, alapos, talán nehézkes, de mély elhatározású emberek ülték körül az asztalokat. Az asztalosok kényelmes székeket és széles ágyakat gyalultak. A sétabotok vastagok voltak, mert egy emberöltőre szabták őket. Nemigen akasztotta fel magát senki éhségből vagy szerelmi nyavalyából. Ellenben, ha a becsületet érte bántalom, kéznél volt a pisztoly. Nemigen lett öngyilkos Széchenyin és Teleki Lászlón kívül senki ebben az országban tisztességes okokból.

- Azt mondtad, hogy álmosak voltunk? Mert nem siettünk élni. Mindennek megvolt az ideje, nem kellett elhamarkodni semmit. A házasság éppen olyan pontosan bekövetkezett, mint a váltófizetés napja. A farsang egy nappal sem tartott tovább, mint a kalendárium megengedte. Hazament mindenki, amikor ideje elkövetkezett. A férfiak nem dolgozták agyon magukat, ritka volt a kopasz ember, az ideje előtt megfehéredett hajú, a korán rokkant, a fáradt öreg. Még arra is ráértünk, hogy feljegyezzük az időjárás eseményeit a naplónkba. Hallottunk Jókai új regényeiről, különösen a történelmi háttérűeket kedveltük, ahol törökökről volt szó. Egyéb regényei, amelyek hazai vonatkozásokat tárgyaltak, kissé fantasztikusak voltak, még éltek azoknak a korszakoknak a fiai, amely korszakokat Jókai költői idealizmussal leírt. Így minden vidéki városban, faluban volt valaki a régi táblabírói világból, valamint a szabadságharcból. De minden háznál feltalálhattad Kovács Pál könyvecskéjét, a farsangi kalandokat, amely azóta sok kiadást ért.

- Csendesen éltünk a koronázás óta. Az emberek elfoglalták helyüket az íróasztalok mellett, telefreccsentették a pádimentumot a kirázott téntával, régi újságpapírosból csináltak ülőket a karosszékbe, hogy a nadrág ne fényesedjen, a falinaptár évről évre megmutatta az ünnepnapokat, a törvénykezési szünnapokat, a hivatalos ünnepeket, valamint a félhivatalosakat, amikor csak délfelé, jóformán társalgás és találkozás céljából jöttek be az emberek a hivatalokba, egyetlen aktához nem nyúltak, de türelmetlenül várták a fél tizenkét órai időt, amikor a hivatalfőnök jelt adott a serházba való indulásra. (Némely főnök már tizenegy órakor megszomjazott, így a frissen csapolt hordóhoz érkezett.) - Hát még a falusiak, a birtokosok, a kisvárosi kalmárok, a kereskedők: mily nyugodt lelkiismerettel éltek ebben a világban, ha adójukat befizették! Legfeljebb a csizmadia-színekben akadtak heccmájszterek, akik a fogékony csizmadiamesterekben felgyújtották a virtust, ellenzéki követre szavaztak. De ők korán meghaltak a mértéktelen borozástól, a sok szóbeszédtől és elkeseredettségtől.

- Nézd meg a temetőkben a múlt századbeli fejfákat, keresztek, márványköveket: mindenki hosszú életkort ért Magyarországon Ferenc József uralkodása alatt. Egészséges, piros arculatú, ropogós izomzatú, kemény katona az uralkodó, nem engedi egykönnyen meghalni alattvalóit sem. Egyik-másik nevezetesebb hívéhez elküldi Kerzl doktort, hogyha az megbetegszik. Igaz, hogy Kerzl csak tüdőbajokban specialista, de pontosan tudott referálni Forinyák tábornok betegségéről, Fejérváry báró zsábájáról, Tisza Kálmán hurutjáról. Wekerle sohasem beteg, amint hallom, de nem is küldené hozzá Kerzlt az uralkodó. Ez az ember nekem se tetszik.

- Hát csak azt akarom mondani, kedves uramöcsém, hogy nagyon jól megvoltunk mi a múlt században. Sok gyerek volt minden háznál, sok megtartani való ünnep volt minden ember életében (még azt a napot is felírtuk, amikor kedves vendégünk törölte meg a száját asztalunknál), drágalátos pirossággal, étvággyal, barátsággal jöttek az ünnepnapok, a Szilveszter hálaadás volt az elmúlt esztendőért, az új esztendő napján a kéményseprő havas, fagyos köszöntőlevele rossz verset tartalmazott ugyan, de a jókívánságot komolyan vettük. Minek hazudtak volna a kéményseprők? Miért ámítottak volna boldog-újesztendő-kívánságukkal a törvényszéki kézbesíték? Nem gyanakodtunk mi, uramöcsém, mert a gyanakvás álmatlanságot okozó méreg. Hittünk lánynak, menyecskének, jó barátnak, hittünk a derült égboltozatnak, a csendes éjszakának, a jól főző asszonynak, a bornak, amelytől reggel dalolva ébredtünk fel, hogy több kedvünk volt az élethez egy átmulatott éjszaka után, mint valaha, még azok a nyavalyás kedvű emberek sem érezték magukat rosszul, akik takarékosági szempontból előre megvették a koporsóikat, és a sírkövével együtt a kamrában őrizték. A hétrét görnyedt beteg emberek sem féltek ebben az országban a gyóntatópaptól, az utolsó kenettől. Rendben volt itt mindenkinek a szénája. Volt valaki, akinek kedvére nyöghetett a haldokló, akivel veszekedhetett a beteg ember, akivel táncolt az egészséges... Becsuktuk a kaput alkonyattal, lefeküdtünk, és sokáig aludtunk. Ferenc József vigyázott a dolgokra.

- Igaz, hogy az emlékkönyvek voltak divatban, amelyekbe a humorisztikus írók Lauka Gusztáv verseiből plagizáltak, az érzelmes szívek Petőfiből vagy Tompából vették emléksoraikat, míg a komolyabb emberek Eötvös *Karthauzijából* merítettek inspirációt. Néha bizony bolondokat írtunk az emlékkönyvekbe, de meg lehet bocsátani, mert a szándékunk jó volt.

...Így beszélgettek a *Hét Bagolyban* hőseink azon a napon, mikor az első éjszaka már elmúlt a halott Leonóra lezárt szemei felett. Semmi esetre sem említették az öngyilkos nő nevét, mintha valami varázslatot vélnének elkerülni. Nem szabad őt többé megidézni, miután innen elment. Békében kell hagyni őt a szellemek és a lelkek világában, ahol most kezd összeismerkedni szomszédaival. Egy darabig magános madárként üldögél a lelkek szigetén, amíg majd észreveszik őt társnői, boldogtalan testvérei, és körülfogják a szerencsétlent, amint az utcán is mindig akad támogatója annak, akit valamely baleset ért. Hagyjuk őt csendesen letelepedni az új világban, ne nyugtalanítsuk oktalan sírással, panaszos jajgatással, gyötrelmes keserőséggel, amelyet az új halottak szó szerint hallanak, hogy a szívük majd megszakad, és mély, elviselhetetlen bánat rajzolódik arcukra a koporsóban. De már nem segíthetnek... Nem szólalhatnak meg a jajgatásra: „Ne sirassatok, nincs semmi bajom, jól érzem magam; csak az az egyetlen szomorúságom, hogy ti szenvedtek miattam...” Nem simogathatják meg a keservtől vonagló arcokat: „Ne sírj kedves, hisz azért haltam meg, hogy te tovább éljél.” Nem csókolhatják vissza azokat, akik rettentő fájdalunkban ráborulnak a halottra, mielőtt rátennék a koporsófedelet. Csak feküsznek mozdulatlanul, de arcukon látszik, hogy jólesik nekik a búcsúcsók.

Józsias a két halántékára nyomta a tenyerét, nem mert gondolkozni. Szomjas úr a pipájával vesződött.

- A legjobb dolguk a zsidóknak van. Ők kisírják magukat. Aztán felejtenek.

Ebben a percben havas lépteknek a dobogása hallatszott a külső szobából. Az olvadó hó jól meglepte a jövevény lábait.

Piros, horgolt sapkában, cinkefogó orral Hencsi, a Zsófia szobaleánya nyomakodott be az ajtón, és nagy meglepetéssel nézett, hogy Józsias urat ott találja. Levelet nyújtott át Szomjas Gusztai úrnak, amely levélnek lila színe és erős ibolyaillata volt. Nagy borítékban volt a levél, amilyent ez idő tájt az előkelő világ használt, amikor a nőket férfiasabb írásra kezdték tanít-

gatni a *Sacré Coeur*ben és az Andrássy úti nőneveldeben, mint amilyen írásuk a férfiaknak volt. A szobaleány gyorsan elment.

- Máskor is hozott már levelet ide ez a lány? - kérdezte Józsiás hirtelen kiugorva az ágyból.

Szomjas Guszti úr csendesen kereste elő szemüvegét a dohányosztóból, orrára és fülére illesztette, és az üveg felett átnézett Józsiásra.

- Megtörtént már - felelt.

Szomjas úr az ablakhoz lépett, és a levelet messzire tartva magától, végignézte a lila színű sorokat.

A nagy borítékban egy kisebb borítékba zárt levél feküdt.

- Öngyászta azt kéri, hogy a mellékelt levelet juttassam el hozzád! - szólt Szomjas úr. - Íme eleget teszek a megbízásnak, anélkül hogy negyven különböző kocsmát bejárjak a városban.

- Tehát maga Zsófiával is összeszűrte a levelet? - kérdezte remegő, indulatos hangon Józsiás.

Szomjas úr legyintett:

- Mindössze egyszer voltam nála ebéden, mialatt a férje az Al-Dunára utazott. Nagyon előkelő a konyhája. Csupa franciás ételeket főz, amelyeket én nem kedvelek. A pecsenye igen száraz, mintha soványító kúra alatt levő páciensek részére sütötték volna. A saláta savanyú, mustáros. A levest csészéből isszák. A legfontosabb eledel a gyümölcs náluk. Leonóra egy tányér töltött káposztáját nem adnám oda Zsófia egész konyhájáért. Én mindig a zsíros koncokat szerettem, mint általában a múlt századbeli emberek. Azért olyan zsíros a föld a múlt századbeli temetők helyén.

Józsiás felbontotta a levelet, amelynek borítékán annyi állott: *Egyetlenemnek*, és aranyos pecsét volt ráütve.

Ebben a nehéz órában tudatom veled, hogy vagyok, élek, és minden gondolatom, szívemnek dobbanása veled van. Én reám mindenben számíthatsz, melletted maradok, ha mások a túlvilágra szöknek is előled. Ne hajtsd bűnnek a fejed, mert az én vállamon jobb helyen van az. Ne legyen álmatlanságod, mert én imádkozom érted, hogy ha bűnös vagy, megbocsájtást nyerjél.

Én elmegyek az ő temetésére, amely az újságok szerint ma délután fog végbemenni. Temetés után várj rám a Polesovszky-cukrászdában, a Szent Teréz-templommal szemközt.

Úgy szeretném, ha feljöhetnél hozzám, és az én házámban pihennéd ki a gyötrelmes szenvedéseket. Én ápolhatnálak, én altatnálak, én viselném gondodat. De valaki itthon van: nem lehet. A jövő héten azonban elutazik. A tied Zsófia.

Józsiás úr keblébe rejtette a levelet ama másik felbontatlan levél mellé.

- Kedves Szomjas bácsi - kezdte Józsiás anélkül, hogy észrevette volna, valamivel ridegebb hangon, mint talán szándékában volt. - Nem találja ön különösnek, hogy a hátam mögött, tudtomon kívül bizalmas barátságba keveredik azokkal a nőkkel, akikhez tulajdonképpen magának semmi köze sincs, akik az én őrangyalaim? Nem tartja szokatlannak, hogy vidéki ember léte befurakodik itt bizonyos intim társaságokba, nők védelme alá helyezi magát, mint valami üldözött, helyet foglal asztaloknál, bizalmakat élvez, fontoskodik, intézkedik, beleül nemcsak az én életembe, hanem a másokéba is, akikhez tulajdonképpen semmi köze sincs? Tanácsokat ad finom, előkelő asszonyságoknak és természetesen: rossz tanácsokat; levelezést folytat az én hátam mögött dámákkal, akik egy-két hét előtt még azt sem tudták, hogy maga a világon van? Kedves bátyám, én nem irigylem a maga szerencséjét, de tisz-

telettel kérnem kell abból a szomorú alkalomból, hogy Leonóráam nincs többé: ne avatkozzon többé sem az én, sem a mások életébe.

Szomjas úr csendes szánakozással hallgatta Józsiás szemrehányásait:

- Fiacskám, én közelebb vagyok a hetvenedik évemhez, mint a hatvanhoz. „Láttam már más szeleket is.” Én talán nem is tehetek arról, hogy az emberek, akik körülvesznek, oly bizalommal vannak hozzám, mint senkihez máshoz. Talán megérik rajtam, hogy nem élek vissza a titkaikkal. Talán tisztelik koromat, külsőmet, barátságos jóindulatomat. Lásd én sohase mondtam el neked, hogy Áldáska összetett kezekkel kért: ne engedjelek rossz társaságba.

- Áldáska is? - kiáltott fel Józsiás. - Mindenkit megmérgezett a környezetemben?

Szomjas úr csendesítőleg intett a kezével:

- Majd, ha darab ideig még éltél, fiam, rájössz, hogy járnak a földön jelentéktelen, kis öregemberek, akiknek az a titokzatos megbízatásuk, hogy mindenféle emberi rejtélyt összeszedjenek, mint erdőn a targallyat. Egyszer az uzsorás csúf alakjában mutatkozik a különös öregemberke, de voltaképpen emberi titkokat gyűjt össze undok mestersége mellett. Máskor orvos ruhájában jár-kelel az emberek között, és vénségére már annyi mindent megtudott a világról, hogy kedve is elmegy az élettől. Énfelem egész életemben úgy futottak a titkok, mint bizonyos nők után nagy messzeségből eljönnek a macskák, hogy hozzájuk dörgölőzzenek.

TIZENHETEDIK FEJEZET

A Nemzeti Szalonbeli dáma

A Nagymező utcai cukrászdának édes vaníliaillata volt, rózsaszínű kisasszonyok szolgáltak fel Ámor-gödröcskével az arcukon, a régi Pest édeskés, finomkodó, zenélőórás hangulata lebegett a Király utca mantillos, fátýlas öregasszonykái felett, akik nagyon szerettek ebben a boltban összegyűlni. Odafent a magasban Szent Teréz harangjai lengedeztek, amikor az óramutató elérte a kellő időt. (Jó óra volt az, éjjel is világított, de természetesen csak éjfélig; azután már csak olyan ember járkál az utcákon, akinek mindegy: hány óra van.) Galambok is tanyáztak a toronyban, amelyek unalmukban körülrepdesték a templom fala mellett posztoló koldusokat. Szemben a Pekáry-féle régi házban még ott volt a sárkányfő, amely hosszú nyakát az utcára és egy erkély felé nyújtotta. Az erkélyen az ismert, kistermetű, barna írónő tartotta délutánonként kihallgatásait öreg és fiatal gavallérok között. Míg egyszer a nagyotmondásairól ismert Déri Gyula szerkesztő egy előadása után leesett a sárkányfő helyéről.

Józsiás az unalomig ismerte ezt a környéket. Zsófia ugyanis rendszerint ebben a „tisztességes”, divaton kívüli cukrászdában szokott találkát adni, ahol az öregasszonyok már nem tudták azokat a szerelmi rafinériákat, amelyeket fagyaltozás közben szájjal, nyelvvel, szemmel ki lehet fejteni. A hosszúkás, kerek ostyát ajkai közé vette Zsófia, és Józsiás úr kimeresztette a szemét. Kanári dalolt a falon, és Zsófia hegyes kis cipőjével megrugdosta Józsiás térdét. Általában Zsófia leginkább a lábak nyelvén szeretett Józsiással értekezni. Finom, kecses, táncos lábai voltak, igaz, hogy térdei kissé szétállottak, de ez nem volt ártalmára a kistermetű hölgynek.

Ebben a „tisztességes” cukrászdában Zsófia a lábaival mondott el mindent Józsiásnak. A bokája selymes érintésével tudatta, hogy szereti, és szeretni fogja: gömbölyded bokája volt, amely kacéran és alattomosan tulajdonképpen mindenkinek tetszeni akart, és sunyin remegett. Aztán végighúzta lábát Józsiás úr nadrágján a nyerges lábfejtől kezdve a térdéig, ahol a harisnyakötő egyik nap piros, máskor kék volt, és zamatosan ölelte át a domború lábat. Ez a jel azt mutatta, hogy már régen szeretné Józsiást megölelni és megcsókolni. Aztán tudott ez a láb kígyó módjára tekeredni Józsiás lába körül. „Enyém vagy, nem engedlek másnak!” - mondotta a láb, amint kar módjára átölelte Józsiás bokáját. A cipő hegyes orra úgy kopogott, mint a harkály csőre, éhesen, szomjasan, kutatva, hogy néha az ölében találta Józsiás az előkelő hölgy lábát.

Máskor a magas, franciás szabású sarok kánkán-tánclépéssel ugrott magasra, hogy Józsiás a gyomrán érezte a sarok érintését. Felkúsztak a lábak az asztal alatt, és Józsiás nadrágzsebébe mélyedtek, mialatt a cukrászda öreg vendégei a német estilapot forgatták. Ez időben negyven pár cipője volt Zsófiának, vastag selyemből való harisnyákat viselt, kis lába arra látszott teremtvé, hogy sohase érje az élet szennye, sőt kifutamodjon a tűzveszedelemből is. Úriasszony lába volt, amely lassabban hervad és öregszik, mint a szegény nőké.

És a hangja, amely száját elhagyta, éppen olyan ravasz és titokzatos volt, mint lábainak beszélgetése.

Mikor ebben a cukrászdában találkoztak: Zsófia valahogy megváltoztatta hanglejtését, mintha bizonyos emlékeknek áldozna. Tán itt volt szerelmes legelőször... tán itt volt először hűtelen... Zsófia ebbe a cukrászdába andalogva lépett be, mintha azt várta volna, hogy egyszer itt találja valamennyi régi ismerősét, akikkel itt randevúzott. Az asztaloknál helyet foglalnak mindenféle férfiak, akik különböző titkokat tudnak róla. És most valamennyit újra ki kell engesztelni, meg kell hódítani újra, hogy elfelejtsék a múlt időket.

Zsófia itt mindig hangot cserélt, mintha az ő mindennapias életéből valamely szentélybe lépne be, ahol az élet csodái: a szerelem és gyöngédség várakoznak rá. Pedig csak egy régi kis cukrászda volt ez a Teréz-templommal szemközt.

Az úgynevezett műveltségnek azt a részét tudta legjobban Zsófia is (mint minden pesti nő), amely a színházban ragadt rá. Volt drámai, mint Jászai Mari, akinek hangját sokáig lehetett hallani a pesti nők előadási modorában. Ma már jégszürke öreg férfiak azok, akik a Jászai hangjával kaptak ki a feleségüktől vagy kedvesüktől. (E sorok írója is sokszor átkozta a régi nemzeti színházbeli előadási modort. Egy hölgyismerőse ugyanis szerette az ottani tragédiákat, és ezeket igyekezett belevegyíteni a mindennapi élet apró-cseprő eseményeibe.)

Volt naiva, mint Török Irma. Volt „Kis szökevény”, mint a népszínházi operettben látta. Játszotta Carment, bár vöröslő haja volt. Végigjátszta ő is az összes szerepeket, amelyeket ez idő tájt a pesti nők kedveltek. - De itt, ebben a cukrászdában valami olyant adott magából, amely talán ő volt, saját maga - vagy pedig tanulta ezt a szerepet is, csak Józsiás nem tudott rájönni, hogy ki volt tanítója. A hangjában, amelyen itt megszólalni szokott: lopva adott csókok és csúf csalfaságok zenéltek. Olykor csábító susogások, kéjelgő torokhangok, rábeszélő sóhajtasok hangzottak a hangjában, mint olyan nők hangjában hallható ez, akik komolyan veszik az érzéki szerelmet. Furfangosan lejtett hangja, mint egy cigánynőé, aki lopni akar, mialatt a tenyérből jövődöt mond, máskor pedáns volt a hangja, mint egy zárdabeli tanárnőé, hanem iskolai penzumok helyett: vért kergető szavakat mondott Józsiásnak. Volt alázatos, mint egy „asszonyi állat”, aki szerelemért könyörögve sír a dívány sarkában; volt kihívó és szemérmetlen, mint egy utcai nő; lesütötte szemét, amikor a legbujább akart lenni, mintha bocsánatot kérne féktelen természetéért; volt szenvedélyes, mint egy szevillai táncosnő, és ugyanakkor visszavonta kezét, ha Józsiás felhevülten utána nyúlt. „Itt meglátják - mondotta -, de tudok itt a közelben egy sötét kapualjat... ott letérdepelhetsz, és megcsókolhatod a lábamat.”

Józsiás sohasem tudta végül kiismerni ezt a nőt. Mi az lényében, amit romlott férfiaktól és könyvekből tanult? Mennyi az, amit elhozott a koncerttermek izgatott levegőjéből és a színházi nézőtér aranypiroságából? Mennyit lesett el barátnőitől, és mennyi volt a saját romlottsága?

...De ezen a délután, amikor a kis cukrászdában lehajtott fejjel ült, mint egy gyilkos, akit már szerte a városban a rendőrség keres, képzeletében hallotta a józsefvárosi plébánia harangjait, amelyeket bizonyosan megszólaltatnak abban az órában, amikor Leonórárt utolsó útjára kísérik, amikor percenként a fejéhez kapott a két kezével, hogy hirtelen ki ne törjön rajta az őrjöngés: világosabban látta maga előtt Zsófiát, mint egyébkor. Fehér árnyékként ült előtte Zsófia a cukrászda piros székecskéjén, és tövéről hegyére átgondolta ezt az asszonyt. (Lett volna ugyan más gondolkoznivalója ezen a délutánon Józsiásnak, de ő is úgy cselekedett, mint a siralomházi delikvens, aki egész éjszaka a porkolábbal sakkozott. Nem akart azokra a messzire hangzó harangokra gondolni.) Nézte Zsófiát jobbról és balról; rájött, hogy ez a nő sohasem őszinte hozzá, nem is szerette, csak mulandó játékszernek használta, aki hétköznapi életében olykor szórakoztatja: amint a férfiak az ilyen gondolatokat már régen ismerik, amikor a nő nincsen mellettük.

De Zsófia megérkezett finom bundájában, egérszínű kalapjában, gyengéd cipőiben, amelyek annyi nyomot sem hagytak a hóban, mint egy álom, amely a városon végigmegy. Sűrű fátyol fedte Zsófia arcát: Józsiás azt várta, hogy felhúzza fátyolát, aztán meglátjuk, milyen szerepet fog ma játszani a delnő... De Zsófia ellenállhatatlanul a férfi vállára tette a kezét.

- Gyerünk a szabad levegőre, mert itt rám szakad a ház - suttogta, mintha bűntársa volna Józsiásnak.

Amíg Józsiás pénze után kutatott, Zsófia a karmantyújából egy tízkoronás aranyat vett elő, gyorsan a tálca szélére helyezte.

- Itt van a pénze, kisasszony - szólt nyugodtan a cukrászkisasszonyhoz, mintha legalábbis a felesége lett volna Józsiásnak. És odakünn az utcán, bár még alig kékült a téli délután, melegen, odaadólag a Józsiás karjába tette a kezét, mintha soha életében nem akarná elhagyni.

- Meglátnak, Zsófia...

- Nem bánom, úgyis abban a „betegségben” halok meg én is, amelyben Leonóra. Érzem, hogy hamarosan eljön értem. Ah, nem olyan lélek ő, aki a túlvilágon felejteni, megbocsájtani tudjon. Amint először kap szabadságot, a másvilágról eljön hozzám éjszaka. És én - akkor megőrülök.

Józsiásnak vacogott a foga.

- Mondd: - rettenetes volt az ma délután?

Zsófia két karjával kapaszkodott a férfiába:

- Ha egy kicsit szerettél valaha, könyörögve kérlek, ne beszéljünk most erről. Majd eljön mindennek az ideje, mint Szomjas bácsi mondja. Most csak azt mondd nekem egész délután, hogy szeretsz, nagyon szeretsz, és nem engedsz a föld alá menni, akárhogy hívogat az, aki már a föld alatt van. Soha így nem rettegtem a haláltól, mint ma. Tudom, hogy itt van, mögöttem jön, pedig azelőtt sohasem jutott eszembe. Egyszer olvastam egy német regényt (még leány voltam és nagybátyám német románokkal traktált), téged még nem ismertelek... abban a regényben az volt, hogy a menyasszony meghalt, de a szerető vőlegény addig dörzsölte a leányzó szívét, amíg az újra életre ébredt. És aztán sokáig éltek boldogan... Tán sohasem haltak meg.

Szenvedélyesen, gyorsan beszélt Zsófia, mintha valóban meg volna riadva. Józsiás hiába törte a fejét, hogy milyen szerepet játszik most ez az asszony, akit délután a lelkéig levetkeztetett magában. Nem tudott rájönni, hogy honnan „idézi” a rémületét, holott az aranypénznél való jelenetnél nyomban tudta, hogy Leonórát akarja utánozni, akiről Zsófia sejtette, hogy kisebb pénzösszegekkel szokta kisegíteni a szeretett férfiút.

A Nagymező utcán mentek végig, és szerencsére nem találkoztak ismerőssel, aki esetleg nagyot csudálkozna a magából kikelt emberpáron. Az orfeum előtt mentek el, és Józsiás még kétségbeesésében is láthatta, hogy a kávéházban már égnek a lámpák, a sarokasztalnál boldog, irigylésre méltó, kopasz öregemberek ülnek a kártyaasztal körül, akiknek bizonyára semmi bánatuk, lelki nyavalyájuk nincs. Mily boldog ember lehet például Somossy úr, aki éppen a kártyát keveri! De még Blau Diogénest, a mokány képű, vidékies kupeckülsejű börziánert is irigyelte Józsiás úr, amint asztmatikusan köhögött, ha nem ő húzta be a pénzt, de kéznél volt az egyiptomi cigaretta, amelynek füstjét nagy lélegzettel mellére szívta. Szenvtelen képű, felgyúrt nadrágos artisták álltak körül a biliárdasztalt, míg az artistanők egy sarokban pletykáltak. A frissen borotvált arcú pincér behúzta a sárga függönyöket az ablakon. Józsiás nem láthatta többé a boldog embereket!

De minden szemközt jövőt egyformán irigyelt Józsiás úr, amíg Zsófia mellette, isten tudja, miről beszélt.

A sárga keménykalapos és szürke, gyöngyházgombos kabátos fiákeresek, akik éjjelente a gavallérokat és szép nőket repítik, akkor sorakoztak fel lassú hajtással az állomáshelyükre. A bakon állva kormányozták lovaikat, ügyes lendítéssel dobták a fekete-sárga, ötágú koronával díszített pokrócokat a lovak hátára. Vastag talpú, fénymázás cipőikben a letaposott hóra ugrottak, és egy pohár habzó sörre befordultak a Mozsár utcai söntésbe. Ó, be szeretett volna

Józsiás velük tartani, a boldogokkal, akiknek még semmi lelki bánatuk, vagy ha van, kiéneklük magukból harmonikaszó mellett Müller Károly csárdájában, a Stefánia úti Víztoronyon túl.

De irigyelte azokat a sápadt, de frissen fésült, ragyogó galléros férfiakat mind, akik ilyenkor késő délután ébrednek az orfeum környékén. Ruhájuk mindig ki van vasalva, a bánat ismeretlen előttük, pincérek vagy lumpok, akik most a megszokott kávéházaikba sietnek, hogy kartársaikkal megbeszéljék az elmúlt éj eseményeit, vagy újabb kölcsönért kunyoráljanak Lefkovics és Hartman uraknál, e korszak híres uzsorásainál, akik csak lumpoknak adtak kölcsön.

Ebben az időben ébred végig a Nagymező utca és környéke a nappal lefüggönyözött ablakok megett. Fodrásznők sietnek titokzatos táskáikkal félhomályos lépcsőkön felfelé: nagy csomaggal lépked Boskovicz, az öreg részletárus, de már mögötte görnyed a skatulyák terhe alatt suhanc fia, aki majd az üzletet később átveszi, és ellátja cipővel, kalappal, ruhával, fehérneművel apró, mindennapos részletfizetésért az éj leányait, a villogó táncosnőket, az éjszaka mindenfajta virágait, akik nappal nem érnek rá a kereskedőket felkeresni. Nagy, deres szakállát fésülteti a borbélynál Munczy Lajos, a prímás, aki francia sanzonokat húz a duhaj alföldi gavallérok fülébe: tollas kalapjaikban, fénylő cipőikben, gigerliléptekkel lejtének a Bécsből idekerült sanzonettek. Ó, mily irigyelt, távoli, boldog világ, amely a legtávolabbra esik most Józsiástól. „Csak civilnőkkel ne kezdjen ki az ember!” - mondta egykori pártfogónője, egy *Blaue Katze*-beli dalénekesnő. De Józsiás még fiatal volt, és nem értette a szavak jelentőségét. Ó, mily szívesen ment volna vissza most fiatalkora züllött, lump-életébe... aludni egy udvari, fülledt szobácskában, míg a szesz kék lángján a hajsütővasat melengeti valaki, akinek már az arcát is elfeledte.

Zsófia kétségbeesetten rángatta meg Józsiás karját.

- A te gondolataidat már magával vitte a halott a föld alá. Könyörgöm, Józsiás, térj vissza a való életre. Itt vagyok melletted; neked sincs, nekem sincs senkim, akitől vigasztalódást nyerhessünk ebben a minket ért szerencsétlenségben. Kettőnket összeláncol a bűntudat, mint egymáshoz kötözik a kétkerekű talyigán az egyforma vétekért elítélt bűnösöket. Nekünk mártól fogva együtt kell élnünk, hogy még álmunkban is megvédelmezzük egymást. Legjobban szeretném elhagyni a férjemet és veled összeköltözni egy pincelakásban, együtt nyomorogni, vezekelni, miután Leonóra halálának mi vagyunk okozói. Szeretném, hogy mindig ágyam mellett ülnél, a kezemet fognád, a szívem gödrét simogatnád, amíg elalszom. Szeretném, hogy te költenél fel, ha majd fulladozni, zokogni, sikoltani kezdek álmomban. Szeretném, ha te járnál mellettem, amikor végigmegyek a léghuzamos, sötét folyosón, ahol úgy hallom majd ezentúl, mindig jön valaki mögöttem... Ha mellettem állhatnál, amikor báli zene közben, csevegő, táncos estélyen hirtelen elsápad majd az arcom, mintha egy halálfő nézne rám a velencei tükörből. Egy halálfő, amelynek a mása a föld alatt van... Ha megfognád a kezem, mielőtt elejteném a koccintásra emelt, gyöngyöző poharat... Ha ott volnál, midőn majd egy idegen, új szobalány a kalaptűt a fejembe akarja szúrni, amikor a kalapot hátulról felsegíti... Ha a hátam mögött állnál a páholyban, amikor a szemközti páholyban megjelenik a hallucináció: Ő... És velem jönnél holnap vagy holnapután ahhoz a sírhoz, hogy ott együtt térdepelve kérjük a halottat, hogy bocsássa meg a mi rettenetes vétkünket, amelyet ellene elkövettünk.

Józsiást a hideg lelte Zsófia szavai alatt:

- Azt hiszem: lázas vagy.

- Lehetséges, hogy már bennem van a „betegség”, amelyet onnan a temetőből hoztam magammal, amikor azt a koporsót leengedték, és olyan sírás vonult át a sírkerten, mintha valamennyi sírkő, fejfá segített volna az élőknek a zokogásban. Józsiás, én jó, tisztalelkű teremtmény vagyok,

minden hibám mellett. Én nem tudom elgondolni, hogyan tudnak a bűnösök tovább élni tettük elkövetése után... Hol van itt egy templom, ahol imádkozni lehetne?

- Ismerek egy patikust, akitől morfiumot szerzek, hogy aludni tudjál az éjszaka.

Zsófia szenvedélyesen ellenkezett:

- A ti patika-mérgetekre ráérek akkor is, ha az én jó Istenem végleg elhagyott, és nem érzem többé a szívemen a mindenható kezét. Most imádkozni akarok. Vezess egy templomba, Józsiás, hogy elmúljon tőlem ez a keserű pohár.

- A templomok mostanában zárva vannak Pesten, a papok otthonaikban ülnek, és összeszámálják, hány újszülött érkezett, és hány halott ment ki a városból.

Zsófia megfeszítette a két lábát:

- De csak van valahol egy hely, ahol egy szegény, sorsüldözött nő letérdepelhet, és nyomorult szívét felemelheti teremtőjéhez? Van valahol egy kereszt, amely alá leborulhat a szenvedő, akit elhagyott lelkijére? Már nem vagyok úriasszony, nem akarok fényesen kivilágított, orgonazúgásos egyházban helyet foglalni, hol a szomszédjaim kémlélődvé néznek rám: „Miért folynak könnyei a hölgynek? Tán elpuskázta a szabó az új ruháját?” Akárhová elmenek, ahova a legszegényebb, legnyomorultabb nők is járhatnak, anélkül, hogy imádságukat más valakinek bejelentsék, mint a jó Istennek.

Alig vették észre, hogy a Duna partján állanak, amely fehéren, fagyosan, megdermedve állt medrében.

- Vajon mit csinálnak a szegény öngyilkosok mostanában, akiknek nincs pénzük pisztolyra, méregre? - sóhajtott Zsófia feleszmélve, egyik álom határáról a másikra érve.

- Szokatlan nagy tél van az idén! - felelt borzongva Józsiás.

A Duna a Jeges-tengert mutatta. Ősvilági alakzatokban borultak egymásra a jégtáblák, amint vándorlásukban megállította őket a láthatatlan erő. Megállott az öserejű folyam partjai között, mintha kihűlt szívéből elhalt volna a szenvedély, az akarat, az életkedv. A távolban köddé, árnyékká váltak a hidak, mintha csak álmok volnának, amelyekről a folyam hömpölygő korában álmodott. A Lánchíd bástyaival egy holt ország felett örködött. A partok lámpásai itt-ott felragyogtak, és mint álmélkodó szemek néztek a szürke tükörbe, amely nem tükrözte többé vissza ifjúságukat. Bánatában aludni látszott Buda havas háztetőivel, a vén hegyek közelebb ereszkedtek az elhagyott városhoz, mintha vigasztalást suttognának.

A Duna meghalt, mintha azt példázná, hogy minden mulandó a világon. Itt-ott vadkacsa-csapat röppent tova a befagyott folyó felett, mintha reménykedne, hogy talál halászóhelyet valahol a folyam mentén. Varjak telepedtek le a jégre, és fekete jeleket adtak a hegyek mögött gyászoló napnak. Az óbudai partok felől egy fekete bundás emberke jött át a Duna jégén, mintha eltévedt volna, kereste a könnyebb utat. A Margitsziget fagyottan, fehéren állott a Duna közepén, mintha öreg királyok várnák ott a tavaszt, akik leheletükkel mindent jéggé, zúzmarává dermedtenek.

- A szigeten van egy kápolna. Ha imádkozni akar, Zsófia, ott is megteheti - mondá Józsiás úr.

Zsófia nagy bánatában is romantikus nő maradt. Belekapaszkodott Józsiás úr karjába:

- Mily boldogság lesz ott imádkozni, ahol senki se hallgatja ki imádságomat, csak az, aki mindenütt jelen van.

Felkanyarodtak a Margit-hídra, és most már felfrissült zsibbadt lábuk, ernyedtt kedvük, mint általában a pestieknek, amikor megérzik a közeli budai hegyek leheletét. Egy pillanatra elfelejtették, hogy mily szomorúság üli meg őket a téli alkonyatban, kirándulóknak gondolták magukat, akikre isten tudja: miféle örömek, meglepetések várnak.

A Margit-híd akkor még új volt, Zsófia először járt rajta. Az a hír volt elterjedve Pesten, hogy a szögletes, ferde irányú híd egyszer majd leszakad; persze a pestiek csak a nyílegyenes Lánchíd tartósságában bizakodtak. Valami rejtett huncutságnak kell itt lenni, hogy a Margit-híd nem megy egyenesen Budára, hanem megtörik a szigetenél, és egyik lábával a szigetre támaszkodik. „Könnyen megeshetik, hogy egy tavaszon elviszi a Duna az egész Margitszigetet - mondták az öregek. - Csak emlékezzünk 1838-ra, amikor ama híres márciusban ölesnél nagyobb magasságban borította be a Duna a szigetet.”

Zsófiának előbbeni zavaros, nyugtalan, kapkodó tekintete megenyhült, amint a híd látnivalóit szemügyre vette. Megállott a korlátnál, és áthajolt a hídláb felett, amelyen az óriási, kőből faragott vízistenek és sellők kemény tekintettel nézték az alattuk befagyott folyót. (Úgy kapaszkodtak a híd lábaira, mintha valóban a Dunából emelkedtek volna, mielőtt az végleg befagyott.) Egy nagyszakállú Neptun különösen megtetszett Zsófiának:

- Ha egyszer egy ilyen óriási férfi végiglépkedne a városban, a többnyire kistermetű pesti nők mind megbolondulnának.

Józsiás örült, hogy valamiről beszélhet Zsófiával, amely téma nem vonatkozik a délutáni temetésre.

- Tudja, hogy miért kistermetűek a pesti nők? Mert szűk, alacsony lakásokban élnek. Nem tudnak megnőni, nincs elég levegőjük. Egyik emeletet a másikra építik a házakon, és a lakosság satnyul, hervad. Aztán sok zsidónő van a városban, akik jöttek Spanyolországból - ezek tartják magukat a legelőkelőbbeknek, szinte lenézik a többieket, mint arisztokraták -, jöttek északról, Lengyel Kázmér gettóiból; és a zsidónők többnyire kistermetűek. De nézze meg a főrangú paloták, kastélyok termeiben született nőket! Olyanok, mint a nádszál. Van helyük, hol megnőhetnek, mint a pálma.

- Leonórát azért szerette jobban, mert sokkal magasabb volt nálam.

Józsiás megsimogatta a homlokát. Íme ismét itt van megettük a halott, aki elől menekülnek a városból.

- Látja, én meglehetősen vallásos zsidónő vagyok, és sohasem hittem volna, hogy valaha egy keresztény férfi megérintheti a kezemet. De mióta magát megismertem: hiszek a keresztények istenében is. Többet imádkozom hozzá, mint az én régi jó istenemhez. Talán éppen azért vagyok olyan szerencsétlen. De, kérem, vegyen nekem egy keresztény imakönyvet - cserében azért a héber imakönyvért, amit egykor magának ajándékoztam, hogy szerencséje legyen az életben, mint szegény jó apámnak volt.

(Józsiás nem felelt. Tudta, hogy Zsófia apja, az egykori öregúr, mindenféle, nem törvényes és szabálytalan pénzügyletekből szerezte vagyonát. De Józsiás hallgatott, mert egyszer valóban elkérte az asszonytól az imádságoskönyvet, amelyet babonásan őrzött. És Józsiás a szerelem első időszakában mindig oly babonás volt, mint egy cigány.)

Lementek a hídszárnyon és a Margitszigetre léptek. A sziget akkor még bozontos, elvadult erdőség volt, a téli zúzmara belepte a fákat, mint valamely őserdőt, amely távol van minden civilizációtól.

- Ilyen lehetett télen a Senki-szigete, amelyről Jókai írt - dünnyögte Józsiás.

Fehér fák, fehér bokrok ölelkeztek egymással, mint akik halottaikban sem hagyják el egymást. Szűzen feküdt targallyakon az első hó és a tegnapelőtti hó. Olykor nagy sóhajlás hangzott a sziget belsejéből, amikor egy vén fa nem bírta már a reáarakódott hóterhet, és meghajolt, hogy a hó sutorogva, zúgva iramodott le róla. Egyébként némaság honolt, még a varjú is szótlanul, lappangva lendült át gyászfekete szárnyaival a fehér-zöld fegyvesek alatt. Egy vén fán, amely oly méltóságteljesen tekintett alá a magasból, mintha még Napóleonról hallott volna ifjú lombjai alatt a magyar hadak főparancsnokától, az itten mulatozó József nádorispántól, piros és zöld harkály végezte utolsó kémlelő sétáját, mintha messzi kis unokája volna azoknak a cifra tarkabarka inzurgenseknek, akik itt tarsolyosan, zöld mentében, piros nadrágban a fővezért környékezték. Máshol, egy bozótban kékfajú kis cinkék kerestek valamit, amit napközben itt elveszítettek. Fehér hó fődött be mindent, amelyben legfeljebb a varjak lábnyomai látszottak. Szabadságra ment innen az élet, miután a tulajdonos, az öreg József főherceg, téljöttével fiumei villájába költözött.

Aki a város izgalmas, boldogtalan vagy mámoros atmoszférájából jött ide: az megdöbbszent az első percekben a holtak téli tartományától. Mintha egy átmeneti állomás volna télen e hely azoknak a lelkeknek számára, akik ez időben szerelmi betegségben hunytak el a városban, és már szállításuknál különös bánásmódban részesülnek. Itt várják be, amíg beköszönt a tavasz, és tovább utazhatnak a hömpölygő Dunán, a faleveleken. Ott a sűrűségben bizonyosan álmódzva pipázik valamely jámbor, jó lélek, hogy úgy száll fel a köd, mintha fűjnék. Amott a Duna-parton, ahol most már a délután kelő hold látogatja végig haloványképű ismerőseit, eddig bizonyosan lelkek szaladgáltak játékos kedvükben. Szellemelek élnek itt, amelyeknek már semmi közük sincs a városi élethez. Nem néznek se Pestre, se Budára, csak halkán fűjják együtt a téli szél nótáját, ha az mulatságukra felkerekedik.

Zsófia ismét azzal a téveteget, megrendült, végzetes tekintettel nézett szét a halott szigeten, amely tekintettől Józsiás már a városban megijedt.

- Nem ismer rá a szigetre, Zsófia? - kérdezte halkán Józsiás.

- Télen még sohasem jártam erre. A csend itt most oly nyomasztó, mint a nehéz lelkiismeret. Talán a másvilágon lehet ilyen csend, amikor mindenkit bíróság elé állítanak. Leánykoromban a Hattyúval sokat jártam a szigetre, amikor fehér ruhás fekete hajúak bujkáltak a bokrok között, holdtölténél szerelmeskedtek, a zene halkán zengett a messzeségben, szentjánosbogarak világítottak, és a vadonban francia nyelven beszélgettek a gazdag kisasszonyok. Vajon él még Törs Kálmán, az író, aki az én leánykoromban itt a legünnepeltebb férfiú volt? Tárcákat írt *A Honba* a szigetről, külön asztala volt a *Felső-vendéglőben*, ahová senkinek se volt szabad leülni még vasárnap délután se... Mi messziről néztük, amikor rákot evett.

Józsiás felmelegedett az asszony iránt, amikor az leányságáról beszélt. Vannak olyan férfiak, akik mindig az elérhetetlen után vágyakoznak. Asszonyokat leányoknak szeretnének elképzelni. Vérhullám éri halántékukat, amikor egy asszony koszorúba hímzett monogramot mutat a fehérneműjén, amely még régi leányságából való.

Józsiás magához szorította az asszony derekát:

- Beszélj nekem ártatlan leányságodról, amikor még senkit sem ismertél a férfiak közül.

- Én is, mint minden pesti leány, aki a nyarat a városban töltötte, sokszor voltam a Margitszigeten. Néztam a hajó lapátkerekéről lehulló ezüstgyöngyöket, belemélyesztettem a tekintetemet a partok sötétzöld sűrűségébe, hallgattam a sárgarigót, megnézegettem a padokra és fák kérgébe vésett betűket, végigolvastam a kolostor romfalain a felírásokat, mindig megvettem a kikötőben a félkezü matrótól a *Szent Margitsziget* című újságot, amely a fürdővendégek névsorát közölte: hátha ismerősökre találok. Messziről láttam egyszer Arany Jánost is, akinek külön szék volt felállítva, amelybe senki se mert leülni. De többször láthattam

ifjabb Hochfeld Lajost, aki a szigeti újság szerkesztője volt, és a legnagyobb nőhódító hírében állott. Csak azt írta ki az újságba, aki pásztorórát töltött vele. Voltak itt hölgyek, akik már akkor is szerettek a nyomdafestékben szerepelni. A kancsi, vörös hajú szerkesztő, sánta lábával szatírként nyargalt a sziget bokrai között, ha feljött a hold. Kit láttam még? József főherceget, amint vércsékre lövöldözött és rózsafákat ojtogatott, kék vászonzubbonny volt rajta és fején hajdúsági széles szalmakalap. Láttam a kövér budafoki plébánost, aki könyvet írt a Margitszigetről, amely könyv e szavakkal kezdődött: „Csak akkor tudjuk, hogy mennyi zsírreteg rakódik le testünkre, ha egyszer beszállunk a fürdőkádba a szigeten...” Zöld nyarak voltak, aranycsillagokat rakott a napsugár a hajamra, az utolsó hajón velünk jött a katonabanda, és nótázott végig a Dunán, azt sem tudtam, mit jelent élni. De azért sok pesti leány gondolt vissza sírva e megejtő, szerelmes hangulatú szigetre.

- Te is - szólt közbe Józsiás.

- Egyszer... Hétköznapi és titkon jöttem ide egy férfival, akinek már a nevét is elfeledtem - szólt Zsófia és kegyelemkérő szemét Józsiásra vetette. - Elmondok neked mindent, hogy lássad, mennyire szeretlek. Ez az öreg férfi már tíz esztendő óta üldözött szerelmével. Rokonunk és atyám barátja volt. Ah, te Józsiás, nem tudod, mily szörnyű férfiak vannak a világon. Szerda volt és azóta szerencsétlennek tartom e napot. A forró nyári délutánban mindenki aludni látszott a szigeten. Lesült a fű, és oly vörhenyeges volt, mint hajam, hogy azt sem lehetett megkülönböztetni a fűtől.

Józsiás dörmögött valamit, amint a bokáig érő hóban előrevitte Zsófiát a sziget belsejében.

- Hallod a távoli kopácsolást? Ott faragják a népmeséket és a legendákat, amelyek a szigetről szólnak - mondá Józsiás. - Mint a játékszerű faragó tótok dolgoznak ott a kis láthatatlan szellemek. Hát azt a piros fényt látod-e a fehér fák sűrűségében? Az nem olajlámpa, mint talán hinnéd, hanem törpe kovácműhely, ahol kis kovácsok a legendákat összeforrasztják, patkót ütnek a mendemonda sarkára... És te itt, Zsófia, mellettem ugyancsak egy olyan régi pletykával hozakodsz elő, amelyet a Kerepesi úti bérházban árulnak. Öreg, ördögi férfi... tapasztalatlan leányka... szigeti kirándulás... gonosz cselekedet... bűnbánat. Zsófia, ilyesmit már Bajza Lenke sem ír le a regényeibe: oly elkoptatott téma ez. Ön gyakran mondta, hogy rengeteg megírni való dolgot tud a részemre. Egyszer majd elmondja élettörténetét... Mert most dolgozni kezdek, mindennap, egész nap, többet, mint Jókai, aki legfeljebb reggelenként ír, amíg a reggelit kiérdemeli. Annyit fogok dolgozni, mint a francia Balzac. És csak való igaz, életből való történetekre van szükségem, a romantikának vége, megbukott egész Európában.

Zsófia örültekházából kölcsönzött tekintetét rávetette Józsiásra: - Írja meg Leonóra történetét.

Józsiás összerezzen:

- Bizonyosan az lesz vége a szenvedéseimnek, hogy majd „kiírom” magamból a betegséget, amint ezt Gasparone tanácsolja *Egy ifjú íróhoz* küldött levelében, amely a *Magyar Szemlé*ben jelent meg. Azt írja, hogy igaz, a szegény költő, író a legszerencsétlenebb lény a világon, de a legszerencsétlenebbnek is adott bús sorsában védelmet a végzet, és ez tolla, amely segítségére jön leggyászosabb napjaiban is. Felényi már a fájdalom, miután azt papírra vetettük. Gyötrelmességéből veszít a reménytelen szerelem, miután elkészült a vers. Némi vigasztalásunkra szolgál, ha drága halottainkat megírhatjuk. Gasparone azt a tanácsot adja az ifjú írónak, hogy ne restelkedjen titkolt fájdalmaival, örjítő szenvedélyeivel a nyilvánosság elé lépni, mert gyógyulást nem a patikában kell keresnie, hanem a fehér papiroson, a fekete tintában. Én is „kiírom” egyszer magamból a gyötrelmes szenvedést és megengesztelve Leonóra emlékét, nyugtot lelek magam is. Még az ádáz Tolnai Lajos, a vén regényíró is akkor békült meg, amikor „kiírta” összes ellenségeit a regényekben. A régebbi írók között pedig Nagy Ignác volt az,

aki csúf arcát, sántaságát azzal gyógyította, hogy regényeit önmagáról írta, és a regényekben Pest legszebb férfiaként szerepelt.

Zsófia kissé gúnyosan felelte, hogy az írók eszerint megérdemlik, hogy kedveseik megcsalják őket, mert ilyenformán inspirációt nyernek az új művek alkotásához.

Józsiás nem felelt.

Karjaiba vette a kistermetű asszonykát, és úgy vitte darab ideig a hóban. Zsófia úgy hozzásimult a férfihoz, mint egy buja táncosnő.

- Ölj meg, Józsiás, olyan szerencsétlen vagyok - rebegte.

De Józsiás vadul megcsókolta, mintha a csók erejével, tüzességével akart volna fájdalmat okozni az asszonykának. Már említettük azonban, hogy Zsófiának igen csókra termett ajka volt, mégpedig hosszú, nagy csókokra való ajka, amely úgy ölelte magába a rátapadó férfi-ajkat, mint egy dunyhás ágy a lefekvőt. A láthatatlan kis ajkizmok, mint drágalátos szivattyúk fogadták Józsiás ajkát. Hasonlatosak voltak ama egzotikus virág kelyhéhez, amely elnyeli a beléje tévedő legyet. Elkapták az asszony duzzadt, húsos puha ajkai a férfi ajkát, mint valamely égi gyönyörűséget. A csodálatos kis gépezet, amely itt rejtőzött, szenvedélyességével csaknem a levegőbe emelte Józsiás urat. Ha feküdt volna, bizonyosan a talpára állítja vala. Ha fatetőn ült volna, lehúzza magához. Ha beteg: meggyógyítja; ha éhes: megeteti; ha szomjas: megitatja... Zsófia művésznője volt a csókolózásnak. Csókolt izgatott, húsos nyelvvel, amelyről most eltűntek a mindennapi szavak, mint elröppen a verébcsapat. Csókolt a fogaival, amelyek máskor oly tündökölve villognak, mint ragadozóé. Csókolt a torkával, amelyből elfutamodtak a hazugság, a mesterkéeltség, a csalfaság hangjai, csak egyetlen bűgös maradt ott, a gyönyör, a szerelem bűgös, nyögdecseleése.

Lehunyta a szemét, hogy hosszú szempillái végigsöpörték a férfi arcát, hogy elsöpörjenek arról bánatot, mindennapot, közönyt. Nem is a mai korszakba való ez a csók, hanem valamely messzi középkorba, amikor a fogságban őrzött nők egyetlen csókkal akarták kifejezni mindazt, amit éveken át éreznek, amiért szenvednek és a lovag visszamegy a Szentföldre. Mindaddig tartott a csók, amíg kutyaugatás hangzott fel a tájon, emberektől lakott vidékre érkeztek, Józsiás leeresztette öléből az asszonyt.

Magas romfal állott előttük, amely túlért a fákon, mint egy kőben maradt imádság. A romfalhoz egyemeletes, sárga épület volt tapasztva, amelynek emeleti ablakai kastélyos nagysággal világítottak. A hóteher alatt meggörnyedni látszott a tető, de a kémények fehér, füstös füstöt leheltek. A bezárt kapu előtt borzszínű kutya ült, amely rövid, vastag ugatásokat küldött a látogatók felé.

- Vajon ki lakik a főherceg nyári kastélyában télen? - kérdezte Zsófia.

- Már régen nem lakik itt a főherceg nyaranta sem. Nyáron gazdag pestiek tanyáznak az ódon bútorokkal berendezett, magas mennyezetű szobákban, járnak-kelnek a hátsó csigalépcsőn, amelyeken valaha bizonyosan titokzatos, szép hölgyek hágtak fel a kertből, akik ide alkonyattal látogatóba jártak - szólt Józsiás, aki egykor maga is megfordult a szigeten, ha a hölgyek így kívánták, és a nyári szezon és a fürdőlevelek ideje elkövetkezett a pesti újságokban.

A kivilágított kastélyablakok mögül e percben hangos vezényszó hangzott fel, majd erőteljes férfias dobogás, kardok csattogása, rekedt kiáltozás hangzott.

Pengtek a kardok oly elkeseredéssel, mintha utolsó küzdelemre mennének. Dobbantak a lábak, hogy megreszkettek az ablakok. Emberfeletti üvöltés tört fel... A karos gyertyatartókat odafent magasra emelték, és a gyertyák lobogva jártak az ablakok mögött.

- Nyilván megint párbajoznak itt a pesti gavallérok: tavaly már volt e helyen egy nagyon súlyos kimenetelű viadal - suttogta Józsiás. - Vannak bizonyos afférok, melyek még a pesti vívótermek zárt atmoszféráját sem bírják el. A kastélynak pedig mindegyik terme akkora, mint egy táncterem.

A kastély melletti szivattyús kút ekkor mozgásba jött. Kékkötényes, ingujjas férfi dézsába vizet húzott, és sietve vitte fel az emeletre. Aztán a ház mögötti udvarból előkerült egy kertészkocsi, amelyen a targallyakat szokták egyébkor szállítani. A kocsi megállott az épület bejárata előtt.

- Úgy látszik, nehéz sebet kapott odafent valaki - dörmögte Józsiás. - Bizonyosan valami csalfa nőért omlott ismét drága férfitér, hisz ezen a helyen a legkényesebb párbajokat tartják, amelyről sohasem tud senki a városban. A viadalnak vége van, a sebet bekötözik, de valószínűleg van valóban a szerelemnek is?

- Igen; megenyhül - szólt Zsófia. - Te az imént azt mondtad, hogy az írók „kiírják” magukból a szerelmi nyavalyát, ha a kés a torkukon van. Nos, az úriemberek pedig kiverekedik maguknak a megnyugvást a csalódás és egyéb betegségből. Egyszer párbajt vívott értem két udvarlóm. Többé egyiket se láttam lábamnál. Még a szerencsés viador is úgy elpárolgott, hogy nem lehetett visszacsalogatni. A hideg acéltól, a meleg vértől nagyon ki lehet józanodni. A vetélytársak poharat koccintanak, és felkeresik a könnyelmű nőszemélyeket, akikért nem szokás párbajt vívni. Csak a gonosz vagy hisztériás asszonyok uszítják egymásra udvarlóikat; az okos asszony igyekszik jó barátságot teremteni közöttük.

Az emeleten valamely szertartás folyt, amelyhez valamennyi karosgyertyatartó egy csomóba gyülekezett.

- Most írják alá a szekundánsok a jegyzőkönyvet, a becsületnek eleget tettek. Gyerünk innen, Zsófia. Akarsz még mindig imádkozni?

- Jobban, mint valaha - rebegte az asszony.

Nagy hótömegben vergődtek keresztül. Néha megbotlottak egy-egy íjalkban a föld alá rejtett rózsafában. A fák fehér gallyai sötétkékek lettek, és a varjak hosszú fekete seregben mentek a szürke levegőégben egy nagy szilfa felé. Szomorúan hangzott fejük felett a varjúkárogás, mint ha azt mondanák, hogy céltalan dolog téli este járni az elhagyott szigetet annak, akinek barátságos otthona van. Mind rejtelmesebb lett a csend a kertészházon túl, ahol a fehér fák úgy borultak már egymásba, mint akik végleg szakítottak a világi élettel. Közeledtek az egykori apácakolostor romjaihoz, amelynek szentéletű lakói bizonyosan szép fákká nőttek haláluk után. Egyes nővérek soraiból emelkednek ki a fejedelmi tölgyek, de a csodálatos virágzású bokrok is.

Zsófia ismerős volt a romok között. (Minden pesti leány eljön ide életében.) Most a hó több lábnyi magasságban fedte az egykori kolostor alapfalait, a tavaszkor és őszkor korhadttal fogorokhoz hasonló falak megfehéredtek, jégcsappá váltott a nyári imádság a templom falán, a kis kápolna környékén régen eltűnt az utolsó zárandoklábnyom, a régi zárdaszűzek tértek vissza a télen, és fehér ruháikkal leteregették szent otthonukat. A hold már sárgán, bámészan állott a szürke ég közepén, mintha egyenesen a szűzek házára nézne a nagy messziségből.

- Nem félsz, bűnös asszony, hogy a föld alól, valamely lyukból kinyúlik egy csontkar, és megragadja a ruhádat? - kérdezte Józsiás.

De Zsófia makacsul ragaszkodott tervéhez:

- Én tudok itt egy félig föld alá temetett üreget, amelyhez néhány csigalépcső vezet le, amely üreg, az én véleményem szerint, valaha börtön volt, ahová a bűnös apácát bezárták társnői. A romok közepén van ez a börtön, még látni a lyukat is, amelyen az ételt adogatták be a szerencsétlennek. Oda fogok menni imádkozni.

- Az ilyen sötét üregekben a vámpírok utódai, a szárnyas egerek alusszák téli álmukat. Nem ajánlom, Zsófia, hogy a romok közé menjen.

- Én nem félek, mert én már máskor is voltam itt, mégpedig egyedül. Megtaláltam én Szent Margit gyónótérdeplőjét is a templom hajójában, amely olyanformán van a fal mellett elhelyezve, hogy meggyónhatott egy nyíláson át a lelkiatyának, aki odakünn, a zárda fala mellett foglalt helyet. Egyik sem látta a másik arcát, csak hangját hallotta. Itt gyóntam én, mikor nagyon szomorú voltam; gyóntam a zúgó szélvésznek, a hulldogáló őszi leveleknek, a magasan felettem levő kék égboltnak, az elrepülő vándormadaraknak... Itt gyóntam meg az én keserves, búbanatos életemet a láthatatlan lelkiatyának, aki mindig mellette van annak, aki hisz benne. Én pedig mindig hittem, ha szomorú voltam. Tudták azt már a régiek is, hogy miért kell szomorú zárdai életet élni a nőknek, akik hinni akarnak. Az öröm elhomályosítja bennünk az áhítatot.

- Meggyónt és megkönnyebbült?

- Szinte vánszorogtam idáig, ha nagyon meglepett a bánat, ha megutáltam hétköznapi életemet, semmiségekkel teli lényemet. És itt megnyugodtam, mint bizonyos öregasszonyok a temetőlátogatástól. Ősz volt, a csend harangja halkán ráborult a szigetre, nem jöttek az avaron léptek, amelyek az eldugott romokat szerelmeskedési szándékkal keresik, mint bizonyos nyarakon, amikor mindig felrebben itt a szerelem és a zöld fák hevében sütkérező fehér ruhás, fekete leány és férfi. Akiket mindig utáltam, mert egy bizonyos pontjáról a romoknak akkor is ki lehet őket lesni, amikor a legnagyobb biztonságban hiszik magukat. Ősz volt... És itt gyóntam órák hosszáig a templom romfala mellett, hogy lassan lehullottak lelkemről a bánatok, mint körülöttem a falevelek. Hagyjon magamra, Józsiás, nem akarom, hogy lásson, amikor imádkozom.

(„Kitől tanultad ezt? - kérdezte magában ismét Józsiás. - Volt valami férfi az életedben, aki kényelemszeretetből így rázott le magáról, amikor terhére voltál?”)

- Majd elmondom neked, hogy mit imádkoztam - esdekelt Zsófia. - Beülök a bűnös apácák börtönébe, összehúzódok, mint egy nyomorult nő, és kérni fogom azt a láthatatlan Lelket, aki még abból az időből szokott meg e helyen tartózkodni, amikor itt Magyarország legáhítatosabb női gyűltekek össze. Ha már nem élhettem abban a korban, amikor a szentek és angyalok szálltak az oltárképekről, hogy csodát tegyenek az igaz áhítatosokkal, kérem, hogy csak egy kis jelecskét adjanak, hogy meghallgattak.

- Mind így intézitek a dolgaitokat, nők. Vétkeztek, aztán sírtok és bocsánatért esdekeltetek - dörmögte Józsiás. - Mondjon értem is néhány jó szót, ha majd érzi, hogy áhítata nem hiábavaló. De negyedóra múlva itt legyen.

Negyedóra múlva Józsiás az asszony keresésére indult. „Milyen különös volna - gondolta magában -, ha egy ködből, falevélből, sóhajtasból megelevenedett régi lovaggal találtnám őt együtt; a lovag átlépte a beomlott zárdakerítést. Az a vén, zúzmarás fenyő ott úgylis régen hasonlít egy kóbor lovaghoz.”

Józsiás megtalálta az üreget, amelybe az asszony derékig lépett. Arccal a hóra borulva feküdt felső testével. Lila kis kalapjában, jószagú bundáskájában, mozdulatlanságában olyan volt ez áhítatos helyen, mint egy eltévedt kis lélek, akinek szíve megszakadt a bűnbánattól.

- Zsófia - szólt erős hangon a férfi. - Tüdőgyulladást akar szerezni?

- Elhagyott az erőm... Ha itt hágy, bizonyosan elpusztulok, együtt a fáról lepottyant kismadarakkal. Pedig már kezdett megvilágosodni a túlsó romfal, és azon feltűnedezett egy asszony képe. Olyan halvány volt, mintha nagy messziségből, vagy valahonnan a föld alól jött volna

elém. Mind világosabban kezdtem őt látni, amint kibontakozott a falból. Csak azt nem tudtam, hogy milyen szándékkal közeledik hozzám.

Józsias kíségette Zsófiát az üregből, és a következő korholó szavakat mondta:

- Zsófia fiam, jegyezze meg, hogy maga egy zsidó vallású, józan nő, akinek sehogyan sem áll jól az ilyen vallási őrjöngés. Az igazi áhítatot nem az példázza, hogy a földre vetjük magunkat, igyekszünk megszabadulni a tiszta eszméletünktől, csodát várunk a néma kövektől és a szentektől; az igazi áhítat a szívben és a cselekedetekben lakozik. Én szívesen közbenjárok a József utcai jezsuita kolostorban a szanta kertésznél, akinek pártfogásából a múlt hónapban Gáspár Imre is elhagyhatta a protestáns hitet. A szanta jó pártfogó a pátareknél, szívesen meghallgatják. Tehát, ha keresztény akar lenni...

- Megölném vele az atyámat.

- Tehát ne mámorosodjon meg a hittől, amelyet nem ismer, és nem óhajt közelről megismerni.

- Józsias, te kegyetlen vagy.

- Én szeretlek, és nem nézem, milyen vallású vagy. Én azt hiszem, hogy a másvilágon azok együtt lesznek, akik szerették egymást a földön, akármilyen temetőkertekbe hantolták el őket. Vallás ám a szerelem is. Eddig megelégedtél azzal a vallással, hogy ifjúságod óta mindig szerelmes voltál, szíved sohasem volt oltár nélkül. Miért akarod elhagyni a szerelem vallását, amely mindenért kárpótolt?

- Félek... Harmincesztendő lesz. Félek attól, hogy szívem üres lesz egy napon, te elhagysz, egyedül maradok hangulatok, érzelmek, álmok nélkül. Mit csináljak akkor, ha nem tudok többé képzelődni?

- Csendesebben, Zsófia.

A sziget téli magányából egy fekete ruhás, szakállas férfi váltott ki, aki könnyű kis felöltőt viselt vállain, mintha a párizsi bulváron az operába igyekezne. Bizonyosan nagyon fázott, de azt nem mutatta. Fekete, füstös szemeivel végignézte a párt, aztán udvariasan megemelte cilinderkalapját.

- Ha eltévedtek volna, hölgyem és uram, szívesen elvezetem önöket a járt útra. Egyéb dolgom most úgy sincs.

Józsias megköszönte a különös férfiú udvariasságát. Amint tovább mentek, Józsias a Zsófia füléhez hajolt:

- Tudod, ki volt ez? Salamon Ödön író, akinek József főherceg pártfogásából öröklakása van a szigeten. Bizonyosan esti egészségügyi sétáját végzi, és feljegyzi a „Gondolatokat”, amelyeket a *Műbarátok Körében* szokott felolvasni. Vannak ilyen írók, akik néhány gondolatból is tudnak tekintélyt fenntartani.

- Úgy látom, hibás az egyik keze szegénynek.

- Párbajban nyomorékká vágták, alig tudja a tollat megfogni. Bizonyosan annál a kastélybeli párbajnál is rendező volt, mert szeret párbajsegéd és becsületbíró lenni.

A frakk-felöltös gavallér már eltűnt a sziget bokrai között, s ők még mindig utánanézték.

- Milyen élet! - sóhajtott Zsófia. - Kolostori szegénységben, vékony kabátban járni azért, hogy valaki írónak nevezhesse magát!

Józsias egyik kezével átölelte Zsófia hajlékony, táncosnős derekát, a másik kezével a karjába kapaszkodott, és keresztül-kasul vitte a hóban az asszonyt. Valami keserű jókedv lepte meg Józsiaszt, amely jókedv csak a legnagyobb szomorúságok idején látogatja meg az embereket.

Ha szobában lett volna: ablakot zúzott volna be örömében, kocsmában poharat tört volna, társaságban kigúnyolná a jó barátját... Akkoriban kezdték mondogatni Pesten a „századvégi” életuntak: minden mindegy.

Józiás a Duna partjára vonszolta az asszonyt. Szakadékos, buckás, bús, elhagyatott volt a part. Bizonyosan itt veti ki tavaszi árvízkor a folyam az öngyilkosok hulláit. A Dunát még nem lepte be teljesen az éjszakai köd. Jobbra Óbuda aludt sötétkék tornyaival, szürke fedelű házikóival, egy-egy piros ablak úgy mutatkozott a messziségben, mint a boldog emberek tanyája. Szemben a Császárfürdő ódon épülete bujdosott a homályban, mintha a legnagyobb kedvvel tünne el a messziségben, a múlt időkben...

- Emlékszik arra a partra odaát, ahol annyit sétálgattunk? - kérdezte Józiás. - Mikor először voltunk ott, még állott néhány emlék a Császár-malom bástyaiból. A platánok alatt sötétpiros arcú vidéki plébánosok támaszkodtak az esernyőikre, régi divatú hölgyek kötögettek oly buzgalommal, mintha az egész életüket belekötnék a harisnyába, néhány pipacs-kalapos, félszeg, vérszegény vidéki kisasszony üldögélt, mintha epekedve várnák a szerelmet, amelyben tönkremennek az első durvaságra... Elolvastuk a fürdővendégek névsorát, a kerek, vízcsobogásos, langyos levegőjű udvaron, ahol megebédeltünk, aztán szobát vettünk a tekintélyes, ünnepélyes szobaasszonynál, és úgy írtuk be magunkat, mint férj és feleség. Csak egy délutánt töltöttünk itt csókolózással, könnyezéssel, ölelkezéssel, és nagyságod oly ártatlanul szállott fel a lóvonatra a fürdő előtt, mint egy menyasszony. Bizonyosan azt hitte rólam, hogy bolond vagyok. Pedig csak nagyon szerelmes voltam, és minden gondolatommal feleségül akartam venni kegyedet.

- És ma már másképpen szeretsz, Józiás? - kérdezte az asszony, és repkény módjára körülfogta a férfi alakját.

Józiás félszegen nézett az asszonyra:

- Mit mondhatnék? Hisz tőled függ, hogyan szerethetlek! Nem engedsz magadhoz egészen közeljutni, csupán a csókot engeded meg. De sokszor megkínóztalak volna, ha tudnám, hogy majd sírni fogsz keserűségben otthon, ágyadban! De sokszor eltaszítottalak volna ölelkezés közben, ha tudnám, hogy ezzel fájdalmat okozok neked! Százszor elhagytalak volna, ha tudnám, hogy törődöl velem. Mindig kisiklasz a kezemből, mint egy aranyhal. Mindig megbocsátok neked, miután megszegényítettél. Gyöngé, boldogtalan, rongyos férfi vagyok. Megérdemlem, hogy a homlokomra tegyed a cipősarkodat, mert hiszen az is boldoggá tesz.

- Ne ragadd el magad, Józiás. Itt volnék vajon, ha nem szeretnélek? Velem nem lehet olyan könnyen végezni, mint te hiszed. Nekem hiába mondasz kegyetlen, gonosz szavakat, nem hagylak el, mert tudom, hogy bévülről mégis csak szeretsz, nem élhetsz nélkülem.

Józiás két kézzel ragadta meg az asszony kezét:

- Tehát tudod, hogy rabod vagyok, mégis azt akarod, hogy más nőknél, szerencsétlen bukott teremtéseknél keressem meg azt, amit tőled nem kaphatok? Miért nem voltál még soha az enyém?...

- Mert akkor elvesztem.

- Tehát azt akarod, hogy egyedül vesszek el, és te tovább üzzed kalandjaidat a városon, amíg hiszékeny, izgatott férfiak vannak itt?... Szívesen meghozom érted ezt az áldozatot is. Napról napra kevesebbre becsülöm az életemet. Ha úgy akarja a sors, hogy te légy végzetem, Zsófia, nem ellenkezem. Csak legalább azt tudjam, hogy miféle örömet okoz neked az én megaláztatásom, az én gyötrődésem?

- Szeretlek, és én nem tudnék nálad nélkül élni. Tudok elaludni esténként, mert érzem, hogy te vagy valahol a városban, tán elsétálsz ablakom alatt. Tudok reggel örömmel felébredni, mert látlak majd napközben. Jólesik énekelni tanulni, színházba, társaságba járni, léha, szép ruhákat hordani, férjemmel békében vagy perben élni, mert tudom, hogy akkor szökhettek ki a közömbös mindennapból, amikor akarok. Itt vagy te, aki kiragadsz a spleenből, a hetivásárból, a fásultságból. Úrinő vagyok, de szívesen lennék a szolgálód is, ha másként nem juthatnék a közeledbe.

Hevesen jártak fel és alá a Duna-parton. Józsiás mind hosszabb lépéseket tett, hogy belső izgatottságát csillapítsa. Zsófia néha könnyörögve tette össze a kezét. Tele lett a part lábnymokkal, mint egy futótér, ahol valami elől futamodtak.

- Én már nem vagyok féltékeny a te életmódodra sem - mormogta fogai között Józsiás. - Nem bánom, hogy kivel udvaroltatsz magadnak a koncerten, a fogorvosnál, a műtárlaton. Én ezekre a helyekre nem megyek, mert lenézem az emberi sokaságot. Azt sem bánom, hogy nem tudsz elmaradni egy divatos színházi előadásról, egy elegáns bálról, a jégpályáról és a divatban levő cukrászdából. Jól van, éljél „kultúréletet”, mint ti nevezitek azt az örületes futamodást, amelyet újabban véghezvisznek a pesti nők. Én ugyan nem tudnám megmondani, hogy miféle kultúrát szedsz magadra például a Váci utcában, ahol én legfeljebb éjszaka fordulok meg. De hát menj, bánja a patvar, hallgasd pulyka-barátnőid kotyogását, választékos hajzatú, de gyenge eszű udvarlói finomkodását. Repülj a bölcsőde-bálra és légy eksztázisban, ha a divatos hosszú hajú zongorázik. Ülj óraszámra a nőszabónál vagy a kalaposnál, dicsekedj a korzó hírlapíróinak köszöntésével, fuss magadon kívül barátnőd látogatására, ha valaki szerelmet vallott aznap. Ehhez az élethez nekem semmi közöm. Úgy veszem mindig, amikor elválunk egymástól, mintha elutaznál egy idegen városba. De ha velem vagy...

- Legyek a tied! - vágott a szenvedélyes szavakba Zsófia. - A tied leszek. Amikor akarod.

Józsiás a fogai között lélegzett és hosszasan végignézett Zsófián.

- Gyerünk át a Duna jegén Budára, keressük fel azt a szobácskát, ahol először találkoztunk.

Az asszonynak megrázkódott az arca, de engedelmeskedett.

Lementek a partra. Még nem állott be az éjszaka. Egészen világosan lehetett látni a befagyott Duna-ágon annak az embernek a lépéseit, aki délután jött át erre a folyamon. Kavargott, csavargott ez a lépés, a jégtablákon levő vékony hórétegben. A szeges sarkú csizma jól mutatta a nyomot. Nem is jutott eszükbe csodálkozni azon, hogy mily bizalommal lépnek egy sohasemlátott ember tévelygő nyomába.

Ment a nyom előre, a Duna közepe felé, de ki tudja, hol végződik? Nem a hamelni patkányfogó járt-e erre, aki maga után akarta csalogatni a budai patkányokat, de a folyamot befagyva találta? Nem egy gyilkos vagy egy menekülő rabló választotta ezt a szokatlan utat a Duna jégtabláin keresztül, amely útról tudta, hogy nem kedves az üldözők előtt? Hátha egy bűnnek, bajnak, halálnak szánt öngyilkosjelölt volt a vándorló, aki valahol egy léket keresett, ahová betemesse nyomorult életét?

Mire megálltak volna, hogy hátraforduljanak, már több ölnyire voltak a sziget partjától. A sziget homályba, zúzmarába, szomorúságba borult. Ide visszamenni nem kívánatos. Tehát gyerünk előre, amerre a titokzatos lábnym vezet. Talán éppen a végzet útja ez!...

TIZENNYOLCADIK FEJEZET

A Nemzeti Szalonbeli dáma (Folytatás)

Józsiás lehajolt, majd gyufát gyújtott, mert a lábnyom a jégen kezdett eltűnedezni. Elvesztették a nyomot vagy a zúzmara takarja el? A jégtáblák között, amelyek itt-ott deréknyi magasságra ágaskodtak fel, amint legutolsó futamodásukban leütötte őket a fagyos halál: mind bizonytalanabb lépetekkel haladt előre Józsiás.

- Ha legalább egy pálcám volna, amelyre támaszkodhatnék! - dörögte. - Még belépek valami alattomos lékbe, amelyet az orvhalászok vágtak, hogy éjjel halászhassanak. Látja ön még a szemközi partot, Zsófia? Azt hiszem, magának jobb szeme van, mint nekem.

- Nem látom a szemközi partot - felelt igen csendes hangon az asszony. - Csak a lámpásokat.

- Hát a szigeti partot, amelynek a hátunk mögött kell lenni?

- Azt sem látom már, csak valahol egy ködfelhőt, amelynek olyan alakja van, mint egy magas fa koronájának.

Józsiásnak fogytán volt a gyújtója. Alig néhány szál csörgött már a dobozban.

- Takarékoskodnunk kell. Kerülhetünk olyan helyzetbe, hogy egy szál gyufa az életünket mentheti meg.

Zsófia hősiezen viselte magát eddig, amint általában az asszonyok bizonyos ideig veszély esetén is megtartják a hidegvérüket. Tudatlanság ez vagy közöny? Talán lassabban látják meg a dolog komolyságát?

Zsófia a férfi mögött lépkedett. Elszántan összeszorította a száját. Nem panaszkodott, hogy vékonytalpú cipője átázott a jégen, a fáradságot sem emlegette, amelyet minden tagjában érzett. Elhatározta, hogy a mai estét annak szenteli, hogy meggyőzze Józsiást arról, hogy igazán szereti. Szeszély volt ez, amire szívesen rászánta volna az életét is.

Józsiás meg-megállott, hogy tájékozódjék. Látta a lámpásokat a császárfürdői parton, amely lámpások a hirtelen leereszkedett ködön át tagadhatatlan barátságossággal nézegettek, bár bizonyosan sokat szenvedtek a ködben, mint fénylő lelkek a butaság közepette. De ezek a lámpások sehogy sem akartak közelebb jönni. A köd okozta-e vagy a kacskaringós út, amelyet a jégtorlaszok miatt tettek: a lámpások messzibbre látszottak tűnni, mint amikor elindultak.

És valamely halálos csend vette őket körül, mintha nagy távolságba kerültek volna az emberek lakta vidéktől. A vízimadarak már régen aludni mentek, a befagyott Duna felett esti időben csak a köd állott sírbolti nyugalommal. Néha úgy tűnt fel, hogy egy ember alakja jelenik meg jobbra vagy balra a ködben. Józsiásnak ijedten elállott a szívverése - de ez csak olyan csalódás volt, mint a temetőlátogatóé, aki alkonyattal lefelé embernek nézi a sírkövet: az emberi formájú kísértet hideg, lelketlen jégtorlasszá váltott, amint Józsiás megközelítette.

De most már bizonyosan ember jön szemközt a jégen. Szőrös, hosszú guba van a vállán, amilyent a Felvidéken hordanak.

- Hé, atyafi! - kiáltott Józsiás.

Az „ember” megállott. Úgy szállott körülötte a köd, mintha pipázott volna.

- Hallja, barátom! - szólt újra Józsiás.

De az „ember” egy helyen maradt.

Józsiásnak két-három jégtorlaszon kellett átkapaszkodni, amíg észrevette, hogy az a bizonyos ember már eltűnt a helyéről. Állott ott ugyan egy jégtábla, amely akkora volt, mintha a zsidók temetőjéből került volna ide, de hát a jégtábla nem mozdult. Józsiás bosszúsan megrúgta: „Még úgy járok, mint Rip van Winkle a kék hegyek között: szellemeket látok.”

Megfordult, hogy Zsófiát keresse. Erre egy eddig nem látott jégtorlasz közeledett felé, amikor pedig majdnem melléje ért, hirtelen tovább ment, mint egy árnyék, Zsófiát nem látta sehol.

Kétségbeesetten kezdett kiáltozni, ahogy a torkán kifért:

- Zsófia! Asszony! Kedves!

Siránkozásba fulladt hangon tette hozzá:

- Egyetlenem!

- Itt vagyok - szólalt meg közvetlenül mellette egy mozdulatlan jégbálvány.

Józsiás nem hitt addig a szemének, amíg derékig végig nem tapogatta az asszonyt. A puha bundácska, amely máskor a belső hévtől mindig langyos meleg volt, most hideg, nedves, zúzmarás lett a ködtől.

Megint egy ember meg egy második ment el előttük kísértet-léptekkel a homályban, mint néma, kegyetlen utasok, akik jól tudják itt az utat, de nem segítenek. Hová mennek ezek az árnyak a halott Dunán, ahol idáig minden oly mozdulatlan volt? Józsiás karjai között tartotta az asszonyt, és annak vállára fektette az állát, hogy remegését fékezze. Megint ment valaki a messziségben, egy bálvány, amely oly méltóságteljesen tűnt el a ködben, mintha valójában nem is ember, hanem egy Nepomuki Szent János-szobor lenne, amely egy felvidéki hídon őrködött eddig, és felhasználta a ködös estét, hogy kirándulást tegyen Budapestre. Halkan súrolta talpazatával a havat.

Ijedten fordultak el a köd-szörnyetegtől, a hátuk mögé néztek, ahol elindulásukkor a hold sápadt lovagi arcukat látta. De hol volt már a hold? Elment a messziségbe, csak halovány árnyalata, mint egy holt ember fotográfiája maradt meg, és alig láthatóan nézett vissza az emlékezés ködén. De valamiképpen mégis világosabb volt arra a folyam éjszakája. És ebben az éjszakában másvilági állatsordák látszottak lefelé haladni a folyam medrében, terebélyes szarvazatú szarvasgímek, szarvukon a ráfagyott hóval, máshol túlvilági barmok, kérődzve fekvő jégökrök, két lábon álló jegesmedvék vonultak lefelé oly titokszerű némasággal, mintha szökésben volnának.

Most Zsófia felé közeledett az éjszakából egy árnyék, amely messziről útszéli fészületnek látszott, közelebről egy nőnek, aki kitért karral közeledik, végül elvonult, mint egy ködből, jégből való felleg.

- Talán a halott jött el értünk - susogta Zsófia.

Aztán megint szorosan összeölekeztek, behunyták a szemüket, és egy lépést sem mertek előre tenni, mintha valami hallatlan veszedelembé sodródtak volna. Az asszonynak olyan hangosan vert a szíve, mintha dobverő verte volna a keblét. Fulladozva, nyöszörögve ment le torkán a lélegzet. A két kezével belekapaszkodott Józsiásba, de ha megkérdezték volna, hogy szívesen van-e ez órában a Duna közepén, bizonyosan tagadólág felel.

- Józsiás - nyögte egy darab idő múlva Zsófia. - Én azt hiszem, *megy* a Duna...

Kimondta ezt a szót, amelyet percek óta már mindketten éreztek, mint a dermedtséget. Kimondta asszonyi gyávasággal, későn szorította melléhez a száját Józsiás. Az asszony kieresztette a száján a borzalmas, álomban sem látott szörnyűséget... Ők egy menő folyó hátán voltak.

A férfi összeszedte minden erejét:

- Képzeld. Mi egy helyben állunk. Nem szokott a jég így megindulni.

- Egy helyben állunk - dadogta az asszony. - Bizonyos vagy erről, Józsiás? Ó, mondd sokszor, hogy állunk, és nem megyünk.

- Azt hiszem, hogy mi állunk, hanem tán a partok közelében történt valami... Talán megszakadt a jég valahol, és most addig megy előre, amíg újra megnyugszik. Nekünk mindenestre egy helyben kell maradnunk - mondá Józsiás. - Valahogy bele ne kerüljünk a szakadékba, amely már itt lehet a közelünkben.

Talán a köd lett sűrűbb, vagy az ő látásuk fáradt, hiába meresztették a szemüket, darab ideig nem látták az úszó jégkísérteteket.

De aztán meggyőződtek arról, hogy a kísértetek nem álltak meg, hanem csak láthatatlanokká váltak és felhasználják a sötétséget, hogy őket is magukkal ragadják ismeretlen céljuk felé.

Valami zajt hallottak a ködön át, mintha valahol nagy messziségben, talán a budai Szent György téren időnkint egy nagy dobot pufogtatnának. A lármadob eleinte csak ritkán harsant fel a ködös távolságban, de lassan közeledett, és gyakoribb lett a hang. Most már dörrent is közben a dob.

- A Margit-hídon mennek át a terhes szekerek - rebegte Zsófia.

Józsiás fülelt. Valóban, távoli, emberi életre emlékeztető hangok törtek át a sötétségen. Zsófia szavai után most már elképzelhette az emelet magasságú, csörömpölő szekereket, amelyek széles talpaikkal dobognak, döcögnek, fordulnak, gurulnak a hídon, óriási patkójú lábaikkal taktust vernek széles hátú, almásszőrű lovak, és a kocsi elején egy irigylésre méltó, boldog ember bóbiskol napi munkája után, amint biztos otthona felé igyekszik... Ezek a szekerek dörögnek valahol felettük, vagy előttük, de a hang iránya csal a ködben. Néha már úgy hallatszott, mintha messze mögöttük járnának a szekerek.

- Nézzük csak - dörmögte Józsiás -, ugyebár emlékezel, Zsófia, hogy a szigetnek melyik pontján léptünk a jégre? Én úgy emlékezem, hogy azon a részen indulhattunk, amelyet már alsó-szigetnek hívnak. Jöttünk egyenesen, amíg el nem tűntek azok az átkozott lábnyomok, amíg bizonyosan látszottak az óbudai lámpások. Meddig mehettünk így? Talán a Duna közepéig. Itt kellett eltévesztenünk az irányt.

Zsófia nem felelt. Már azon gondolkozott az emberlakta hely közelében, hogy miféle hazugsággal fogja magát kivágni, ha majd megmentik a Duna közepéről. A híd közeledik, az bizonyos. Akár ők mennek lefelé, akár a híd jön: közelednek egymáshoz. Tehát mi sem könnyebb, mint kivárni az alkalmas pontot, amikor közvetlenül a híd alá érnek, és akkor majd torkaszakadtából sikoltani kezd. A hídon mindig járnak emberek, rendőr is áll valahol nagy bundájában, a hintókban tán urak ülnek, akik parancsot adnak, hogy nyomban mentsék meg a bajba jutott úriasszonyt. A mentés dolga az emberek dolga, annak módozatai felett nemigen törte a fejét Zsófia. Inkább azon gondolkozott, hogy mit mondanak majd megmentői, ha Józsiást is itt találják? Nem lehetne két részben, külön-külön igénybe venni a mentőket, mintha nem volna egymáshoz semmi közük?

Most valami új hang hallatszott feléjük, a néma, halotti ködből. Harangoztak valahol a parton; békés, csilingelő, szárnyaló angyalok dallamával reszkető haranghangok törtek utat maguknak a ködön át, mintha gyöngéd karjaikkal a bűnbánó, bajba jutott asszony segítségére jönnének.

Zsófia felmagasztosult áhítattal, az életben ritka nagy boldogsággal kulcsolta össze a két kezét.

- Imádkozzon maga is, Józsiás. Aki nem alkalmatlankodik gyakran a kérvényeivel, annak kérését tán elintézik.

A férfi komoran figyelt a harangszóra:

- Azt hiszem, hogy nagyobb bajban vagyunk, mint eddig voltunk. Attól félek, hogy már elhaladtunk a Margit-híd alatt, és künn vagyunk a nagy, széles Dunában, ahonnan nehezebb lesz a menekülés. Engedje, Zsófia, hogy összeszedjem az emlékezetemet, hogy milyen is az óbudai meg az újlaki harangok hangja. Gondolkozzon maga is, hisz kegyed muzikális, ének-mesterhez jár.

Zsófiának ajkára fagyott a hó fohász.

- Mit mond, Józsiás? Már elhaladtunk volna a Margit-híd alatt? Ez csalás, ez nyomorult csalfaság, ez nem igaz! - sikoltott fel Zsófia, aki egyszerre minden tervét meghíúsítva látta.

- Csenedesdj, Zsófia. Hiába sikoltozol, nem találnak ránk a ködben.

- De én nem akarom, hogy téged félrevezessen a harangszó. Hallgasd csak, mily áhítatosan, drágalátosan hangzik, hogy szinte látni a hazatérő, csendes embereket, akik halkán megemelik a kalapjukat. Hallgasd csak, mint ölelkeznek a hangok, mint anya a gyermekével, amikor aludni küldi. Hallgasd, hogy mily boldog béke kíséri e hangokat! Elsimulnak az arcok, reménység ül a szemekbe, elszállnak a sóhajtások a fájdalmas szívekből... Nem látod a boldog kis budai házikókat, ahol most a gazda kezébe veszi a kenyeret, és keresztet vet rá a késsel, mielőtt felszelné?...

Józsiás magába mélyedt:

- Az óbudai harangok mindig azt mondják, hogy: gyerünk a temetőbe; mert Óbudán minden temetést ünnepélyesen tartanak, sok dolguk van a harangoknak. Az újlaki harangokra már nem emlékszem, de bizonyos, hogy mi most nem az újlaki harangot halljuk, hanem igenis valamely vízivárosi torony mellett vagyunk, amely ismeretlen nyelven beszél.

Zsófia makacsul rázta a fejét:

- Én nem tudom, hogy hol van Óbuda, hol van a Víziváros, ezt csak a bérkocsisoknak kell tudni, de ebben a harangszóban én a megmentésemet hallom. Halálra voltam ítélve, de kegyelmet kaptam.

Még egy-két kondulás áttört a ködön, aztán úgy látszott, hogy irányt változtatott a hang. Megfordult a torony arrafelé, amerre még nem hallották várvavárt hangját.

Zsófia a hang után nyújtotta a karját:

- Miért nem megyünk utána? Miért állunk itt egy helyben, mint az elátkozottak? Menjünk ki ebből a fullasztó ködből, borzalmas éjszakából oda, ahol lámpások és emberek vannak. Gyere, Józsiás, nem tudok csüggedt férfira nézni. Lehetnél annyi tapintattal, hogy egy nő előtt ne mutasd meg gyengeségedet. Ha ti, férfiak, megvetitek az erkölcstelen némbereket, mi, nők még jobban megvetjük a gyáva férfiakat. Szedd össze magad, Józsiás. Szerelmünk függ e perctől.

- Szerelmünk? - sóhajtotta Józsiás. - Sohasem fog az már visszatérni e borzalmas este után - ha ugyan megérjük. Kerülni fogjuk egymást, mert attól félünk, hogy bajt, szerencsétlenséget okozunk egymásnak. Én azelőtt mindig azt hittem rólad, hogy nekem szerencsét hozol, kezéd irányítani tudja sorsom kerekét... És íme, miattad jöttem olyan bajba, amilyenben soha életemben nem voltam. Nebáncsvirág vagy te nekem, Zsófia. A sors bunkóval üt a kezemre, amikor kinyújtom utánad a karomat. Pedig milyen jó lett volna, ha elérjük a mesebeli partot! Ahol a gyönyör és a boldogság vár ránk. Egész eddigi életemmel kibékültem volna, ha te az

enyém lettél volna. Új kedvem, új vérem, új, ismeretlen akaratom és bátorságom lett volna. Babonásan hittem, hogy egyszerre minden megváltozik bús életemben, ha a kedvesem leszel.

- Azért vagyok itt, mert azt akartam... - felelt Zsófia.

- Itt vagy, te drága aranygyapjú, de amikor átölelni véltelek, egy hideg, veszedelmes kéz ölelt át engem... Hol vagyunk? Mi történt velünk? Megindult alattunk a folyam, mint Shakespeare-ben az erdő. A lehetetlenség, a szörnyűségek országába érkeztünk, mikor már láttam a gyönyör lámpásait pirosan feltűnedezni a partokon. Emberfeletti veszedelmet zúdított rám a kapzsi élvvág, a szomjas kívánság. Ádámot csak a paradicsomból űzte ki a gonosz vágy, de engem az életből kerget ki egy mohó szándék.

Zsófia szomorúan mosolygott, amint a ködbe takart férfiarcból a gyötrelmes szavakat hallotta. Csendesen megfogta a férfi csüggedt kezét, és az ajkához szorította:

- Azt hiszed, meg kell halnunk?

- Már a mozgó kísérteteket sem látni magunk körül, amelyek legalább az életet jelentették még. Csak az a sustorgó, jeges jéghang hallatszik itt is, amelyet azon a szörnyű éjszakán a hullaházban hallottam. Hogy örültem akkor titkon, hogy Leonóra nem vitt magával a más-világra, mert mégiscsak az élet a legfőbb jó. Íme, alig múlik el néhány óra, mindketten oda-kerülünk a ravatalra. Hogy susognak, csikorognak, susorognak ezek a jegek körülöttünk. Egy nagy malomban vagyunk, ahol búzaszemként morzsolódik szét életünk.

- Fázom, ölelj át - rebegte Zsófia. - Amint lámpásokat látunk valahol, sikoltozni és kiabálni fogunk, nem adjuk olyan olcsón az életünket, küzdünk érte. Dobjanak felénk köteleket a partokról, jöjjenek az önkéntes tűzoltók, a halászok, a rendőrök. Nekem sok ékszerem van, amelyről még te sem tudsz. Mind felajánlom ajándéknak az első emberi hangnak, aki a partról kiáltásunkra felel.

- Amint egy lámpást megpillantunk... - mondá könnyes hangon Józsiás. - És ha sohase látunk többé lámpást, sohasem halljuk meg az áhított emberi hangot? De az se legyen baj, Zsófia. Csak egyet sajnálok, hogy nem figyeltem idáig jobban kora tavasszal a madarak énekére, valamint az emberek örömére. Hogy mindig halogattam szabadon bocsátását a dalnak, amely torkomon volt; hogy sohase mertem igazán örvendezni, mint afféle babonás ember.

- Ne emészd magad. Csókolj meg - szólt az asszony csodálatos fölényvel. (Azon ritka asszonyok közül való volt, akik friss erőre kapnak, ha szenvedést látnak maguk körül.)

És mert a férfi még mindig habozott, Zsófia a levegőbe ugrott, mint egy kis hal a napsugár után, elkapta két karjával a férfi nyakát, és magához húzta annak keserves fejét.

- Hát most szeress, ahogyan akarsz - harapdálta a szót a férfi ajkába. - Ha már meghalunk büntetésből, legalább szeress.

Nekiugrott Józsiásnak, mint egy kis démon és addig ölelte, csókolta, szorongatta, dédelgette, amíg elfelejtette a halálveszedelmet, elfelejtette a zajló Dunát, a fullasztó ködöt. Az úszó jégtáblán ülték meg nászukat, mint a vadkacsák.

...Pirosságot láttak maguk előtt, mintha megpecsételt szerelmük lángja lenne. A ködben úgy ragyogott egy lámpás, mint a mennyország kapuja. Zsófia térdre emelkedett, és szerelemben, csókban megittasodva egy drágalátos ötletet talált.

- Hadd lássam, jól tanított énektanárom?

És derekát hátrahajlítva, arcát a piros lámpa felé emelve, teli tüdőből kezdett énekelni.

Hatalmas ária zendült fel a ködben, mintha egy túlvilági hang csendült volna a Lánchíd budai oszlopánál. Sirályként röppent a hang az éjszakában, villogott, foszforeszkált a térdeplő nő

énekbe foglalt jajkiáltása a Duna jegén, meglóbálta e harsanó, pengő hang a lármaharangot az álmos hídőrök fülében, járókelők gyorsították meg lépteiket, mintha csodát hallottak volna, fáklya gyulladt fel a parton, mintha egy fejedelem jött volna a túlvilági énekesnő megmen-tésére... Zsófia pedig énekelt teli tüdőből, boldogan, trillázva, mintha a világ legnagyobb szín-padán lett volna. A halál színpadáról énekelt vissza az életbe. Jól megtanította énekmestere a *Szevillai borbély* áriájára.

És siker koronázta éneklését.

Csákányok nyúltak alá, mint hatalmas karok. Bundás rendőrök hoztak deszkákat, lajtorjákat. Kavargott a sok alak a ködben a parton. Vérpiros fáklya fújta szét a nehéz párákat.

Zsófia egyetlen szökkenéssel a parton termett, és eltűnt a tömegben. Úgy futott, mint a csík zúzmarás örök, nedves halászok, kíváncsi szemű éji járókelők között.

Felfutott a Lánchídra, és aztán eltűnt, mint egy kis kobold.

Józsiásnak ellenben a rendőrök felírták a nevét, és csaknem a kapitányságra kísérték. Holnap majd benne lesz minden hazai hírlapban, hogy Sz. Józsiás, a hírneves beszélyíró titokzatos körülmények között öngyilkosságot kísérelt meg a zajlásnak indult Dunában, de a partőrök idejében kimentették.

Harmadnap levelet hozott a posta Józsiásnak. Ez volt benne:

Kedves barátom, beláthatja, hogy nekünk kerülnünk kell egymást a történetek után. Én megszakítok minden érintkezést azokkal a körökkel, ahol önnel találkozhatnék. Így nem járok többé az Auróra-kör estélyeire sem. Tegyen ön is úgy. Tájékoztatásul közlöm önnel, hogy ezentúl a Nemzeti Szalón tánc- és egyéb estélyeire fogok járni, ahová Margitay és Mesterházy urak ma személyesen meghívtak. Kizárólag csak festőművészekkel akarok ezentúl érintkezni, az író urakból elég volt. Isten áldja meg, felejtse el. Zs.

Utóirat. Különben, ha valahol látni akar, nézzen meg olajfestményben a Nemzeti Szalón tavaszi kiállításán.

Józsiás ágyban feküdt és Szomjas úr ápolta.

- No, fiam - szólt az öreg úr előkeresve szemüvegét, midőn Józsiás a vett levelet kezében összegyűrte.

Szomjas úr kisimítgatta a papirost.

- Jó szaga van - mondá. - De bizony tartalma csak annyi, hogy újabb találkát tudat veled az asszonyosság.

- De már arra nem megyek - felelte csendesén, komolyan Józsiás. - Igaza van Reviczky Gyulának: A világ csak hangulat.

Szomjas Gusztó úr jobbról-balra forgatta a levelet. Csóváltgatta a fejét, és fájdalmasan sóhajtozott.

- Nem vigyázol eléggé az asszonyokra, Józsiás. Immár a második asszony hágy itt bennünket, pedig mikor barátságomba fogadtalak, úgy látszott, hogy végre egy hűséges, megértő, ifjú barátot találtam, akinek asszonyai éppen olyan nyájasak leendenek hozzám, amint azt egy öreg pártfogó megérdemli. Azt hittem, hogy majd csak eléldegélek én is valahol az asztal végén. Néha összeveszítlek, máskor majd kibékítlek benneteket. Számon tartom helyetted az asszony névnapjait, és születésnapjait. Tanácsot adok nekik, hogy mivel lepjenek meg karácsonykor. Eljárogatok a házaikhoz, és vigyázok rájuk helyetted. Azt hittem, barátom, hogy öreg napjaimra: kenyérbe estem. Most aztán minden oldalról cserbenhagytok. Azt mondja a költő, hogy a világ csak hangulat. De nekem nagyon rossz hangulat.

Józsiás tehát hírhedt ember lett.

Hírhedt: a szónak abban az értelmében, amely még a múlt század végén is szokásos volt Magyarországon. Bizony nem közölték a lapok arcképét, mint ezt a *Hét Bagoly*ban egykor elgondolták; sőt még a nevét sem nyomtatták ki megvetésük jeléül a honi hírlapok, csak nevének kezdőbetűit közölték, mégis tudta Pesten „mindenki”, hogy kiről van szó. Székely Huszár krónikát írt a nőcsábító íróról az *Ország-Világ*ba. *Csicseri Bors* epés szerkesztői üzenetet eresztett meg a léha pesti szoknyahősről, sőt még *Don Pedró* lapjában is megjelent néhány „csillagrúgás” Gili Balázs tollából, holott itt baráti szíveket tudott Józsiás.

Nincs annál izgalmasabb hajtóvadászat, mint ha valakit a sajtó üldözőbe vesz.

Józsiás már korán reggel ébredt, amikor a Gyöngytyúk utcai trafik vasajtaja még zárva volt, és az álmos kihordónók, újságos gyerekek a szemetes kocsival együtt jelentek meg az utcában, hogy a friss hírlapokat bedugják a vasajtó alatti résen az újságos boltba.

Józsiás az ablakból nézte az újságos-asszonyok jövését-menését. Voltak közöttük csinos, fiatal menyecskék, akiknek barátságos arcából Józsiás nem olvasott ki ellenségeskedést. Ezek hozzák tán a jó híreket az újságokban, amelyekben majd valaki védelmére kél szegény Józsiásnak az általános üldözésben. Ezek a ropogós menyecskék viszik majd talán azt a *Pesti Hírlapot*, amelyben Mikszáth Kálmán M. K. jegy alatt humoros karcolatot ír a bajba került íróról, és egy neveltető ötlettel elintézi az egész kínos ügyet. Megszólal a tudós Hoitsy Pál az *Egyetértés* hasábjain ☉ jegy alatt, és kimutatja, hogy már a múlt időkben is voltak nők, akik rajongtak egyes írókért. Tárcát ír az ügyről Pán a *Pesti Napló*ba, a *Magyar Hírlap* „Társaság” rovatában okoskodik I-s, kedvező színben világítja meg a kérdést Alfa... De bizony Józsiás hiába reménykedett. Az egész „prés”, mint abban az időben a hírlapírók mondták, ellene volt.

Leonóra öngyilkosságának oka ugyanis (valószínűleg Szomjas Guszti úr fecsegése folytán) nyilvánosságra került. Csendes, eseménytelen napok jártak, a legtöbb szerkesztő parancsot adott munkatársának, hogy „járjon utána a dolognak”. A hírlapírók, akiknek javarészét még újdondásznak hívták abban az időben is, sokkal többet kitaláltak az igazságnál. Volt egy újság, amely azzal vádolta Józsiást, hogy anyagi romlásba kergette Leonórát.

Barna Izidor, a híres riporter maga vette kezébe a dolgot, bár már szerkesztői minőségben ült a Barátok terén a *Pesti Napló* irodájában, és ő nyomozta ki, hogy ugyanakkor, amidőn Leonórát Józsiás úr a halálba kergette, egy másik előkelő pesti úrnőt is rábeszél a közös öngyilkosságra, akivel együtt a zajló Dunába ugrott a Lánchídról. „Szerencsére az éber hatóságok... stb.”

A vörös bajszú Barna leleplezése nagy szenzáció volt a kisvárosias Pesten. Nosza, összeültek a hírlapírók a kávéházakban, a társaságokban napokig egyébről sem folyt a szó, mint arról, hogy ki volt az a második nő, akit Józsiás ugyancsak a halál útjára akart csábítani? A rendőrségen Bérczy kapitány vette kezébe a dolgot, és ő hamarosan megtalálta Fonnyadit, aki városszerte híresztelte, hogy a bűnszövetség egyik tagja, Szomjas Guszti úr, a *Hét Bagoly*ban lakik. Bizonyosan ki akarták rabolni a nőket - mondta a pesti közvélemény. - Spanga, Pitéli és Berecz óta nem történt ilyen eset a városban. A klerikális *Magyar Állam (Idők Tanúja)*, amely nemigen szokott foglalkozni a mindennapi eseményekkel, miután Szemnecz Emil, a szerkesztő, mindig előtte való délután állította össze, Lonkay Antal kevés nyomdaszemélyzetére való tekintetből a másnap este megjelenő újságot: vezércikket írt a pesti erkölcsök elvadásáról. Gracza György a *Budapest*ben az első oldalra képet rajzoltatott, amelyen egy sötét külsejű gentleman két úriasszonyt dob egyszerre a Dunába a Lánchíd karfáján át. Szörnyű mesékkel volt telve a város. A *Kiskoronában*, a déli sörnél valaki (talán éppen az agglegény Püspöky fiskális) kitalálta, hogy a hasfelmetsző Jack Londonból Pestre tette át működési terét. A *Fiumében*, az úgynevezett „terrorista-társaságban” éjszaka felmerült a terv, hogy inzultálni

kell Józsiás urat, de Józsiás nem járt ki otthonából, a terroristák pedig legfeljebb a *Pipába*, vagy az orfeum télikertjébe jártak. A *Nemzeti Szalón* legközelebbi táncestélyén a hatalmas Margitay Tihamér, valamint Mesterházy festő gyanakodva vettek szemügyre minden férfi-vendéget, miután a pesti pletyka már kitalálta, hogy a Duna jegéről menekült hölgy nem volt más, mint a Trattner házban lakó gabonakereskedő felesége, Zsófia asszony. Az estély pedig éppen az ő tiszteletére volt rendezve, miután Zsófia kilátásba helyezte a rendezőségnek, hogy több képet fog vásároltatni férjével.

Igen, már beszélték Pórfi kalaposüzletében, Monaszterlynél a ruhapróbánál, valamint a *Korona-kávéházban*, hogy Józsiás úr második áldozatának Zsófiát szemelte ki. (Csodálatos, hogy Calderoninál még nem tették ki arcképét a szegény áldozatnak.) Az egykori Pest régi pletykafészkein: az *Aurora-körben* (az államvasutak új bérházában, szemközt az Operával), az úrnők különös felháborodással emlegették a könnyelmű nők kalandjait. A tábornoknénak bécsies kiszólását sűrűn visszhangozták, amelyet az *Aurora* legutóbbi irodalmi estélyén mondott az esetre vonatkozólag. Lehetséges, hogy megírja Ferenc Józsefnek az egész dolgot, hisz a kegyelmes asszony régi ismeretségben van öfelségével. Tisztogatni kell ennek a városnak az erkölcsait, a császár azért nem szeret Budán tartózkodni, mert oly romlott levegő jön Pestről. A többi méltóságos asszonyok ugyancsak fel voltak háborodva Zsófia ballépése miatt. Rózsa Miklóst, a társaság titkárát karéjban körülvették, hogy híreiket kiegészítsék: „Valóban a Lánc-hídról ugrott le az az elvetemedett asszony?” - kérdezték. A halott Leonórát nemigen ismerték, de annál inkább a divatos és élő Zsófiát. „Ez az asszony még eltesz láb alól egy pár férfit!” - mondá a társaság legszebb asszonya, az elvált államtitkárné. Darab ideig azonban nem foglalkozhatott a Kör a Zsófia történetével, mert éppen akkor lépett be az ajtón egy medvebundás vidéki író, akit ez évben Rákosi Jenő hozott divatba: Kálnay Lászlónak hívják, és amíg egy szép asszony a nagyteremben felolvasta *Szegény Pattyus* című bibliai elbeszélését, ő a mellékszobába vonult, és két félliter veres bort ivott meg, azon ürügy alatt, hogy odakint olvad a hó.

De másfelé is megbeszélték a főváros legújabb szenzációját - mily kevés volt akkor a szenzáció irodalmi körökben! - így az összes szerkesztőségekben Józsiásról folyt a szó. Ez a „nőgyilkos” szerencsére idején hurokra került, mielőtt nagyobb pusztítást követhetett volna el a főváros társadalmában. Habár elég kárt csinált eddig is. A mágánások ismét visszavonultak az irodalom támogatásától, a jobb társadalmi körök követik az arisztokrácia példáját, Ráth Mórnál ismét csak francia és német könyveket vásárolnak, a magyar írók mehetnek zabot hegyezni. Józsiás tönkretette a renoméjét.

Némileg csillapította az események feszültségét, hogy Zsófia ura nem adott be válópört neje ellen - erre bizonyára nem is volt oka -, magát Zsófiát pedig általános ünnepléssel és gyengésséggel vették körül ismerősei, mint aki a halál torkából menekedett. Messziről köszöntek neki a Váci utcában. Tekintélyes gavallérok kísérték lépten-nyomon, mintha ama hasfelmetsző Jack támadásától féltének. Zsófia utóbb maga is azt kezdte hinni, hogy szerencsétlen áldozat, és hamvazó szerdán félgyászban jelent meg az utcán. Okul azt mondván, hogy rokona meghalt.

Józsiás pedig alig merészelt kimozdulni Gyöngytyúk utcai hónapos szobájából.

Reggelenként leszökött néhány percre a trafikba, hogy a hírlapokat átfussa, estefelé egy kis józsefvárosi kávéházba járt, ahol azelőtt sohasem fordult meg, és türelmetlenül leste az esti lapokat. Az újságok ellenben már a Fortuna aranybánya dolgaival foglalkoztak. Józsiás először fellélegzett, később megcsalatra érezte magát. Fájdalmas, megalázó csalódás fogta el, amint észrevette, hogy a hírlapok napirendre tértek ügye felett. Amilyen izgalommal vette kezébe azelőtt a nedves újságokat, oly kiábrándulást érzett most, midőn végképpen elhallgattak a „prés” nyomtatványai. Sértődötten dobta el a hírlapokat, mintha egyszerre vala-

mennyi ellensége lett volna. Egyszer a kávéház tükrébe nézett, és egy halovány, bánatos embert látott maga előtt, akit valamely nagy igazságtalanság ért. Most már abban telt öröme, hogy a friss újságot eltolva magától: zsebébe nyúlt, és az újságnak a múlt heti számát vette elő, amelyben részletesen le volt írva Leonóra vagy Zsófia esete.

Visszavonultságában minden nap felkereste Szomjas Guszti úr.

Az öregúr ebben az időben meglehetősen nagyvilági életet folytatott Pesten, amíg az újságok mindennap foglalkoztak Józsiás esetével. Szomjas Gusztit nagy érdeklődéssel fogadták a Pósa-asztalnál, ahol tövéről-hegyére kikérdezték, hogy igaz-e, hogy Józsiás egy cigánybandát szervez, amelynek élén, mint „úriprímás” Amerikába akar vitorlázni. Az *Oriens*ben mindig kedvelték a fantasztikus híreket, és bár szerfelett lenézték Józsiást „reklám-tettéért”, a közvélemény megegyezett abban, hogy ennek az embernek még akkor is sok pénze lesz, ha Pesten lép fel úri bandájával valamely kávéházban. Szomjas Guszti úr megerősítette az asztaltársaság híreit azzal a hozzátoldással, hogy Megyelka szabómester már varrja is a piros nadrágot és kék dolmányt Józsiás részére, amely ruházatban külföldön bemutatkozik. „Valószínűleg magyar mágnásnak adja ki magát New Yorkban” - kiáltott fel az örökké keserű Lőrinczy György.

Másfelé, így: a Józsefvárosban, Ivkoff vendéglőjében arról értesültek az ottan tanyázó írók, hogy Józsiást házassági szélhámosság miatt bíróság elé állítják. A sötét kiskocsmában a sarokasztalnál, ahol az írók az asztalt verdesték, kemény szavak hangzottak el Józsiás felett. „Alfonz úr” - mondta mély megvetéssel a kövér Gáspár Imre, akit sohasem szerettek a nők. Benedek Aladár, aki ebben az izgalmas időben kereste az írók társaságát, hogy saját cselekedeteit a nők körül felejtse a horogra került Józsiás úr kivégzésén, méltatlankodva csóválta szöke szakállát. „A nőkkel úgy kell bánni, mint virágokkal” - hangoztatta. És senki sem mondott ellent Aladárnak, holott Náray Iván név alatt legtöbb nőismerőst megütlegelte Pesten ez a veszedelmes kékszakáll. Végül kijelentette Benedek Aladár, hogy még a mai napon aláíratos kérvényt ír az ő legmagasabb pártfogójához, E. királynéhez, aki egykor ártatlanul szenvedett börtönbüntetését is levette válláról, hogy ne bánjanak szigorúan Józsiás úrral, mert hiszen mégiscsak író... Szomjas urat általános ünneplés közepette fogadták a Józsefvárosban, mint egy gazdag örököst. Nyomban poharat állítottak elébe. Ivkoff közelebb jött az asztalhoz, bár nem szívesen tartózkodott a környéken, amikor egymásra rendelte a társaság a liter borokat. Aladár vizsgálóbírói pózzal fordult Guszti úr felé: „Igaz, hogy azt a bizonyos fiatalembert ma hajnalban megszöktették a nők Pestről?” - kérdezte. „Nem igaz - felelt Szomjas Guszti -, ellenben saját szememmel láttam a virágbokrétaikat és az elemózsiás kosarakat, amelyeket a város minden részéből küldenek a sorsüldözött poétának. Ó, a női szívek sokkal gyengédebbek, mint mi hisszük! Józsiás válogathatna az özvegyasszonyok között, Kuthy Lajos óta nem volt ily népszerű író.” Benedek Aladár felsóhajtott: „Szerencsés fickó. Engem valaha mindenki elhagyott, csak a Legmagasabb nyújtotta ki utánam szabadító kezét.”

(Tudvalevőleg Benedek Aladár azért szabadult ki a Fortunából, ahol állítólag bankóhamisítás miatt fogva volt, mert a fiatal Erzsébet királyné udvarhölgye, Ferenczy kisasszony útján előfizetést jegyzett az ívre, amelyet Aladár legújabb verseire a börtönből kibocsátott. Aladár élete végéig emlegette a fejedelmi kegyet; öregebb napjaiban szívesen tüntette fel az esetet olyanformán, mintha személyes ismeretségben lett volna a királynéval.)

De Szomjas úr bejárta a város mindazon kocsmáit és kávéházait, ahol teli pohár és érdeklődés fogadta őt, mint Józsiás testi-lelki barátját, és az áldozatul esett nők jó ismerőseit. A *Koroná*-ban abbamaradt a biliárdjáték, midőn e napokban Szomjas úr ódon bundájában benyomakodott a mellékajtón. A kávék személyesen hozta a feketekávét, és Szomjas úr ünnepélyesen fogadta a részvétnyilatkozatokat. A *Koroná*ban az a hír járta, hogy Józsiás eltökélte magát az

öngyilkosságra. Két nap óta a végrendeletét írja, amelyet egy szomszédos kocsmában vár a sánta Neszmély hírlapíró, hogy nyomban közzétegye lapjában. Józsiás csak a halálnem fölött habozik. Valaki azt tanácsolta neki, hogy ugorjon le a lift-kútba. Bokros alelnök óta ez előkelő halálnem. De ő Párizsba akar utazni, hogy ott végezzen életével, mint Grünwald Béla. - Szomjas úr addig nem válaszolt, amíg szivarral és borral nem kínálták. Akkor felrikkantott: „Hát az egyszerű, magyaros akasztás már kiment a divatból tifeledek?”

Elvetődött a *Kispipába*, ahol néhányan azon gondolkoztak, hogy egy bizonyos rostélyost el kellene nevezni Józsiásról. Szomjas úr ebben is tanácsot adott. A Sebestyén téren még nyitva volt a *Csiga-kocsmá*, ahová már csak néhány igen öreg ember járt, akik itt valaha Vörösmartyval koccintottak, de manapság már a talpas poharat is a kezükkel kellett megkeresni. Itt nem sok ünnepségen volt része Szomjas úrnak, mert ezek az öreg emberek Széchenyi öngyilkossága óta se olvastak újságokat. Ellenben annál nagyobb sikere volt a buzgó öregnek egy asszonyzsúron, amelyet a *Tündérszárnyak* című divatlap szerkesztője rendezett és ahová a *Korona-kávéházból* cipelte el őt Déri Gyula, a hírlapíró. Itt tövéről-hegyére kikérdezték minden tudomása felől Szomjas urat, de miután többnyire írók és egyéb hasonló hölgyek voltak a társaságban, egyetlen meghíváshoz sem jutott, még vacsorára se marasztalták.

Természetesen többször kereste e napokban Szomjas úr Zsófiát is. De az úrnő jéghideg tekintettel mérte végig, amint ráköszöntött a Kristóf téren. Szomjas úr nagyot nyelt. „Így szenvedek én Józsiásért” - gondolta magában keserűn.

Ellenben bölcs tanácsaival mindennap felkereste Józsiást. Elmondta neki, hogy mit beszélnek róla szerte a városban, mit mondott Vadnai Károly, midőn felajánlotta neki Szomjas úr Józsiás beszélyét, amelyben a tiszta igazságot hajlandó megírni a forgalomban levő, pletykákról, miként öltözködik Zsófia az esemény óta, mint vélekedik Fonnyadiné az esetről, mit hallott Fonnyadi a kávéházban, és mely kocsmába kellene menni vacsorázni, ahol nincs ellenséges hangulat. Hű barát volt. Mindig az ablakból leste a hordár visszatértét, aki Józsiás ruhadarabjait a zálogházba vitte.

Egy este, amikor nagyon mérsékelten vacsoráztak egy hentesboltban, Szomjas úr feltolta a szemüvegét:

- Hidd el, pajtás, hogy nem méltó hozzánk szafaládét, vöröshagymát és sört vacsorázni. Jó ez abban a korban, amikor az ember még igen fiatal, korog a gyomra, és regényeket főz magában, ha a hentesboltból a szafaládé szagát megérzi. Jó ez az ábrándok világában, amikor az ember telve van az élet szerelmével, nem retteg a holnaptól, bizonyosan tudja, hogy valami szerencse vár reá a városban. Jó dolog lyukas cipőben, rongyos kabátban járni, nincs több igényünk, mint egy pohár bort felhajtani, egy leányt megcsókolni, élni máról holnapra... Fiatal, kezdő írónak lenni a Józsefvárosban gyönyör. De mi már nagyobb igényekkel vagyunk, barátom. Aztán divatban is volnánk!

- Egy hét alatt elfelejtenek mindenkit Pesten.

- Pláne, ha hentesboltba jár vacsorázni. Mit várjanak egy olyan embertől, aki vöröshagymával és sörrel tölti meg a bendőjét? Van annak még valami sánsza itt Pesten, aki elbújik az emberek elől, bedugja a fejét egy hónaposzoba ágyába, és ott dideregve hallgat? Látod, a világhírű Mikszáth Kálmán se tudta semmire se vinni Magyarországon, amíg nem szerzett magának befolyásos barátokat. Egyszerre kinyílt előtte minden ajtó, amikor Tisza Lajos kormánybiztos karján jött fel Szegedről. És azt hiszed, tán novelláinak köszönhetette sikerét? Ó, ezeket a beszélyeket, karcolatokat ő már akkor megírta, amikor a Bodzafa utcában csaknem éhen halt a nyomorúságtól. Akkor senki se törődött vele. Kezdett eleven, élő és főleg nagyhatalmú emberekről írni, s hátat fordított Filcsiknek, a csizmadiának. Ki nem szeret inkább Podmaniczky

Frigyes báróról olvasni, mint Sramkó fiskálisról? Ez a csodálatos palóc megmutatta mindnyájatoknak a modern irodalom irányát. Abban a sokat emlegetett reneszánszban sem tettek egyebet a festők, költők, mint a pápák és fejedelmek, gazdagok hiúságának hízelegtek. Mit akarnátok ti, szegény magyar írók, amikor már régen elmúlt a hazafias felbuzdulás ideje, a honleányok többé hazaszeretéből nem olvasnak regényeket, könyvet nem vesznek már őszi vásárok sem a vidéki uraságok? Mit akarjátok ti a világ kerekét megállítani, amikor egy nagyon szegény országban éltek, ahol legfeljebb két tucat embernek van pénze és hatalma? Azokról és azoknak kell írni. A pénztelenek, a senkik, az egész ország jönnek majd ezeket a műveket olvasni.

- Költészet is van!

- Igen, Ivkoff kocsmájában, meg a Svertetzkynél, ahol olyan írók ülnek, akik három nap óta nem mosakodtak. Itt még verik az asztalt, hogy ki a jobb költő, ki a valódibb író, ki a tehetséges és ki a tehetségtelen. Még poharat is dobnak egymás fejéhez meggyőződésből. De ki törődne ezekkel a szentekkel, bolondokkal? Van itten szava, kiadója, publikuma a rongyosoknak, a keserűeknek, az igazságban bizakodóknak? Ők már derékig a föld alatt vannak. Van még egypár közlönyük, amely életharcot folytat az irodalmi hangért, a tehetségesek kultiválásáért, de azok hamarosan megszűnnek. Új világ jön itt, pajtás. Én jól látok mindent, mert öreg ember vagyok. Eltemetnek itt egy egész századot, és a századdal a régi embereket. Ropog itt minden bordája ennek a mostani társadalomnak, a még élő, de valójában már halott irodalomnak. Sírjába dőlt már Vas Gereben, Nagy Ignác, Kuthy Lajos, mindenki, aki a múlt században divatban volt. Hallod tán valaha Lauka Gusztáv nevét, pedig az öreg még javában őrzi a levéltárat, Nagybecskerekén. P. Szathmáry, a hírneves regényíró már csak kisebb lapokba dolgozik. Tolnai Lajosnak fittyet hánynak már a Szászok, nem árt nekik mérges regényeivel. Jár még itt egy-két múlt századbéli író, mint szomorú, öreg kísértet, de senki se ismeri őket, legfeljebb a Földhitelintézet pénztárosa, ahol az Írói Segély-Egylet pénzeit kezelik. Bizony jó lenne, ha valakinek eszébe jutna megcsinálni az írók menedékházát. De ki törődik egy öreg íróval?

A hentesné, egy piros arcú asszonyság, aki eddig a vevőivel volt elfoglalva, most csendesén közbeszólt:

- Bizony, Vajda János is éhen halna, ha a kormány nem adna neki valamit.

- Honnan ismeri a szent öreget? - kiáltott fel Józsiás.

A hentesné legyintett:

- Régen, múlt időkben. Az öregúr mostanában mindig átmegy a túlsó oldalra, ha útja véletlenül erre vezet - szólt és két könnyet törölt ki a szeméből.

Szomjas Gusztai úr karonfogta Józsiást és kivezette a boltból:

- Valamiképpen el ne áruljuk Benedek Aladárnak, hogy egy irodalmi hajlandóságú hentesné fedeztünk fel. A szőke szakállú poéta nyomban megjelenik a verseskönyveivel, és naphosszat támogatja a bolti pénztárt, amint idősebb trafikosnéknál szokta. Az öreg szívesen híreszteli magáról, hogy most hatvanadik éve felé is, nők kitartottja. Tulajdonképpen pedig detektív, a titkos rendőrség pénztárából kap hópénzt.

Szomjas Gusztai úr végig az Üllői úton magyarázott Józsiásnak. Ezen az útvonalon megszokták a járókelők, hogy öregebb férfiak élénk taglejtések között szóval tartsanak fiatalokat. Erre jártak a botanikuskert hallgatói, a klinikai professzorok, akiket mindig egy csomó fiatalember kísért, Hermann Ottó ment fotografushajzatával és teli tüdőből szidta a kormányt.

Szomjas úr töviről-hegyire megvilágította a kérdést Józsiás előtt.

Előadta, hogy most a régi szemérmes, polgári Magyarországnak befellegzett. Nagy változásokon mennek át az emberek, amint az új század ráköszönt hajlékaikra. Új csillagok, új divatok, új nézőpontok jönnek. De főleg eltűnik a szemérem és az önmegtartóztatás, elmúlik az igénytelenség és a szerénység. (Természetesen mindig az irodalomról beszélt Szomjas úr, mert hisz Józsiást ez érdekelte.)

- Nem járok semmiféle jósnőhöz, pedig körülbelül harmincnek összeírtam az adresszét Pesten és Budán, mikor szegény Leonóra legnagyobb kétségbeesésében egyszer jövendőt akart mondani magának. Most már többet tud mindnyájunknál a jó lélek - sóhajtott Szomjas úr. - De oly pontosan látom a jövőt, a holnapi Magyarországot, mint egy olyan embernek az megmutatkozik, akinek innen nemsokára el kell menni. Az utóbbi időben majdnem mindig az édesapámmal álmodok, aki százesztendőös volna, ha élne. Előjönnek álmomban gyermekkori tájak, amelyeket régen elfeledtem, és csak álmomban jutnak eszembe. Kisfiú vagyok és fáról pottyank le. Ez, Józsiás, minden álmoskönyv szerint halált jelent. Napközben tehát ráérek erősen rágondolni azokra a dolgokra, melyek azután következnek, amikor én már nem leszek. Miután író szerettem volna lenni egész életemben, leginkább az irodalom sorsa érdekel.

- Barátocskám, neked most nem szabad visszavonulni, mert te vagy a legdivatosabb, legtöbbet emlegetett író Pesten. Igaz, hogy nem mindennapi szerencsével, valódi századvégi erőszakossággal jutottál a hírnévhez, de manapság mindenki ismeri a nevedet a Kárpáttól az Adriáig. Két „bomba-üzletet” kötöttél egymás után hírneved megalapozásához. Az egyik volt áldott emlékeztető Leonóra halála, a másik kalandod a jégen Zsófiával. Sok esztendeig élhetsz, virrasztva, verejtékkal, önkínzással, műveidet régen elfelejtik, senki sem olvassa, de ha öreg fejjel végigbicegysz a városon, mindig utánad mutat valaki: „Itt megy az, akiért öngyilkosok lettek a nők... Itt megy az, akinek a legkülönösebb pásztorórája volt a mostan élők között, a zajló Dunán, egy jégtáblán.” Mert, ki tudja, mikor fagy be ismét a Duna.

- Carlyle, akit a magamfajta öreg urak szoktak olvasgatni, azt mondja valahol, hogy az ő nézete szerint az írók olyan hiú emberek, hogy feltűnési viszketegből még az akasztófa zsámolyára is felállnának, hogy minél többen észrevegyék őket.

- Neked az akasztófa alá se kellett állni, híres ember lettél. Lehet, hogy kartársaid egy darab ideig kihasználják majd ellened hírhedségedet, de te ne törődj vele. Rudnyánszky Gyula is be volt csukva, mégis híres költő. Téged be sem csuktak, ingyen kaptad meg hírnevedet. Most csak arra vigyázz, hogy kellő mértékben gyümölcsöztesd.

- Új világ jön ide, megszűnik a régi Magyarország ábrándosainak, tehetetlen álmodozóinak világa. Elmúlnak a szélmalomok az Alföldről, és eltűnnek a fantasztikus, légvárakat építő magyarok. Reális, bátor, mindenkin és mindenben keresztülgázoló emberek jönnek. Már úgynöki pályán van Magyarország negyedrésze. Egy évtized múlva egész Magyarország egy nagy agencia lesz. Légy te a saját ügynököd, mert eltűnik a *Hét Bagoly*.

- Csak nézd meg a fiatalokat, akik most törtetnek utánunk! Milyen idegenszerű a borotvált arcuk, az egzisztenciájuk a régi magyar ifjaké után. Készen van mindegyik a verekedésre, az erőszakos érvényesülésre. Amelyik nem bír kellő szellemi fegyverekkel, jeles bizonyítványokkal, az a testi erő fensőbbségénél fogva törtet előre a társadalomban. Ezért van divatban most mindenféle sport. Erősít, izmosít lelket és testet a sport, a modern ifjúnak pedig nagy szüksége van mind a kettőre, nem ülhet már mindenki a vármegye nyakára. Ha biciklibajnok lennél, több reménnyel néznél a jövőd elé. Félre tudnál tolni néhány embert, aki előtted van. De majd talán elég ravasz leszel, hogy testi erő nélkül is boldogulj.

- A te pályádon, az irodalomban lesznek a legnagyobb változások a húnyó századdal. Már mindenki tudja a városban, hogy pártfogód, Vadnai Károly visszavonul a *Fővárosi Lapok* szerkesztésétől. Meddő küzdelem halottaknak szerkeszteni lapot, az ő előfizetői pedig nagy-

részt már a temetőben vannak. Megszűnik a *Képes Családi Lapok*, mint meghal egy öreg, szegény néni. Eltűnik sok-sok ember, sok-sok ízlés, kritika és tekintély, amint beértek az új századba. Az írók közül is csak azok érvényesülnek, akikben nincs gyöngösesgre hajló szentimentalizmus. Véres húskonc az élet, az érvényesülés, amelyen marakodni kell majd. A hírnevet nehezebben osztogatják, mint abban az időben, amikor tíz-tizenöt számottevő író volt még Pesten. Az új kor írójának úgy kell tudni táncolni, mint Mazzantini Lajosnak, ravasznak kell lenni, mint egy kupecnek, bátornak kell lenni, mint egy spadassinnek. A barátság többé nem szentség, amely egész életre szól. El kell majd sokszor árulnod barátaidat, ha érvényesülni akarsz. Kíméletlennek kell mutatkoznod a gyengékhez, a gyávákhoz, a rémüldözőkhöz, mert így jutsz tekintélyhez.

- Nem baj, ha nők is akadnak ellenfeleid között; mondd, hogy megunt szeretőid. De általában jobbnak vélem, ha pályádat olyanformán kezded újra folytatni, mint a jóképű pesti ifjúság mostanában már kultiválja. A nőkkel jó barátságban kell lenni, szívtelenül, érzelemtelenül felhasználni őket céljaink elérésében, esetleg át kell engedni őket barátainknak, akiktől valamit várhatunk. Nem szabad szeretni semmit és senkit, hogy mindenről könnyen lemondhassunk. Szemérmetlen önzéssel, betölthetetlen étvággal folytonos éberséggel kell kezelni a mindennapokat.

- Nehogy eszedbe jusson átaludni egy napot, vagy érdektelen kirándulást tenni a város környékére: azt a napot elveszítetted! Ne jusson eszedbe gyermekkorodra gondolni, amikor hullani kezd a hó vagy beköszönt az ősz, mert elgyengülsz a való élettel szemközt. Ne tégy levéltárcádba szentimentális leveleket, hanem nyomban égesd el őket. Ne gondolj szerelmed nőjére, csak ameddig látod. Egészségtelen és felesleges életpazarlás a nőket is felvenni a gondolkozás kocsijára, amikor oly nehéz előrehaladni az életben.

- Légy hideg, flegmatikus, közömbös külsejű, de szívedben szemérmetlenül mohó.

- Mindig csak azt írad, amit a közönség szeret. Sohase próbálj egyéni, egyedüli lenni, mert pórul jársz, kinevetnek, ujjal mutogatnak rád. Tanulj meg valamely idegen nyelvet, és mindig azt írd itthon, amit külföldi írótól olvastál, mert akkor divatba jössz. Vigyázz, hogy ne essél hazafias áramlásokba, mert nyomban öregnek és tehetetlennek mondanak. Az új században, úgy érzem, leginkább a sovíniszta hazafiság bukott meg. Nagyon elkoptatták a múlt században, amikor ebből éltek a magyarok. Úgy írad meg a hazádat, mintha az nem is a te hazád volna, csak átutaznál rajta. Úgy íráj a nőkről, mintha sohase lett volna se édesanyád, se testvéred. Mulatságos, félszeg, hóbortos oldaláról lásd írásaidban a magyarokat, tetszeni fogsz olvasóidnak; sikert aratsz, ha kidomborítod férfiaink léhaságát, asszonyaink erkölcstelenségét, kisasszonyaink sneidigságát. Olvasd tehát szorgalmasan a legmodernebb külföldi írókat, ők első kézből kapják a divatot, hamarabb megérik az új áramlásokat, amelyek körülutazzák a földet.

- Még valamire figyelmeztetlek, mielőtt elválnánk. Tűzzel-vassal pusztítsd, hajszold, gúnyold az öregeket, akik a múlt századból maradnak itt. Tégy mindenkit nevetségessé, akinek szürkül a szakálla, rágalmazd a tekintélyeket, hahotázzál az erkölcsösek felett. Te író vagy, kezdedben a toll, könnyedén haladhatsz együtt az áramlással, ha nem fordulsz ellene.

- Én már nemigen akarok részt venni az új században. Azt hiszem, eleget láttam, tanultam, hibáztam. Szép volt, jó volt, de az én szekeresszámom már nem akarok továbbvinni. Az utazó is elfárad az új látnivalóktól. Van itt egy barátom, akit ma meg akarok látogatni, mert fiákeres mester volt a múlt században. Isten áldjon meg.

A *Régi Arabs Szürkéhez* címzett kocsmá előtt vett búcsút Szomjas Gusztó úr barátjától. Józsás mosolygott magában. Azt gondolta, hogy Szomjas úr nem bírja borozás nélkül befejezni a napot, azért vonult a kocsmába, ahová ő nem követhette, miután pénze nem volt.

Gondolkozott-e az öregember szavain, vagy csak úgy gondolattalanul ment tovább, mint abban az időben a legtöbb járókelő az Üllői úton? A Ludoviceum felől különös illatos szél fűjt be a városba, Józsiás hónapok óta nem érzett ilyen szelet Pesten. Volt ennek a szélnek vad-illata, de nem a fagyott nyulak vagy fácánok szaga, amelyet téli időben hord szerteszét a szél a városon, hanem erdők illata, folyamok párázata, messzi, a városon kívül alvó mezőknek a lélegzetvétele. Józsiás szagolgatta a szelet, mint valami láthatatlan virágot. Körülötte keringett a szél, mintha gyengén ébresztgetni akarná egy halk kéz. De az álom meg nem enged, újabb és újabb képeket vesz elő, hegy tovább is hatalmában tartsa az álmodót.

- Ez volna a jövő század szele? - kérdezte magában Józsiás az öregúr iménti szavain merengve. - Hisz oly lagymatag, mintha egyenesen a *Gartenlaube*-ből fújna.

Repkedett, lengedezett a tavaszi szél a megfagyott Józsiás körül, mintha egy szoborba akarna életet lehelni. Sohasem látott tájakról hozott a városba hangulatokat a szél, mint a madarász siet az utcán furcsa madárkaival. Sötét, néma erdőségekben nyújtózkodott valaki, aki a város felé készülődik, és az előreküldi a szelet. Sőhajtozik, nyögdéssel a messziségben a hegy, amely elunta a zordon magányt és barátságot akar kötni.

A folyamok valahol a távolságban fellelkesednek és nagyot lélegzenek. Az Üllői úton egy kis parasztszékér dőcögött végig az estében. Talán arról fúj a különös szél.

Valaki a Józsiás karjára tette a kezét, mintha villamosítés érte volna.

- Itt vagyok, régen vár?

Áldáska állott kötött kék sapkában, kis kabátkában, rövid szoknyácskában Józsiás előtt. Fehérebb volt az arca, mint legutoljára, de a két furcsa szeme most is barátságosan, várakozólag nézett Józsiásra. Az ajkán gyöngédke mosoly, mintha már régen várt volna erre a találkozóra, és megtanult megbocsátani, megnyugodni.

- Áldáska! - rebegte Józsiás. Régen nem tapasztalt fulladozás volt a hangjában, a kezét remegve nyújtotta ki a leány kötött kesztyűs keze felé. - Hogy került maga ide?

A leány oly szeretettel fogta a férfi kezét, mint egy drága, beteg emberét:

- Hát nem maga küldte délután hozzánk az öreg urat? Elfelejtette már, hogy azt üzente, hogy beteg, és találkozni szeretne velem ezen a tájon?

Józsiás előtt lassan kivilágosodott, miért tűnt el Szomjas úr a *Régi Arabs Szürké*-ben.

- Valóban beteg vagyok - felelte Józsiás. - De nem olyan beteg, amint az írók és költők szokták negélyezni a betegséget, hanem most valóban meglátogatott a gonosz sors.

Áldáska igen gyengéden bólingatott. (Jól kitanította őt délután Szomjas úr.)

- Szabad a karjára tenni a kezem, úgy, mint régen? Én, hál' istennek, egészséges vagyok, birtokában eszemnek, lelkemnek és gyönyörűséges érzelmeimnek. Mi, ferencvárosi lányok, nem változunk. Ritka egészségesek vagyunk. Ne csodálkozzon, hogy beteg. A maga életmódját senki se bírná ki.

Józsiás lesütött szemmel kérdezte:

- Maga nem olvas újságokat, Áldáska? Tönkretettek...

A leányka felnevetett:

- Nagyon mulatságos volt, amit magáról olvastam egy újságban. Valami szegény nő belebolondult, mint színészekbe szokás. Megölte magát az árva, mert maga nem szerette őt viszont.

- Valahogy így volt - röppent fel Józsiás.

- Hát erre csak büszke lehet. Sokkal jobban esett nekem így a dolog, mintha azt hallottam volna, hogy engedett a szerelmes nő csábításának. Mi tudjuk ezen a vidéken, ahol sok a férjhezadó leány, reménykedő özvegyasszony, hogy milyen vetélkedés folyik egy-egy jobb külsejű férfiért. Bizony sokat sírnak, búsulnak itt is a férfiak miatt, mint mindenütt az egész világon. Így van ez az életben. Mi, nők, előbb-utóbb megszokjuk a szenvedést.

Áldáska vidoran, könnyedén beszélt, mintha nem is Józsiásról volna szó az egész történetben, hanem valami távoli ismerőséről. A polgárleányok egészséges, életösztönös nevetése tört ki ajkán, amikor a másik esetről megemlékezett:

- Aztán megint olvastunk a mi híres barátunkról az *Egyetértés*ben. Édesapám hozta haza az újságot, és nevetve mondta: „Nézd csak, megint mit talált ki az a hóbortos Józsiás.” Elolvastam az újságot, és megmutattam az egész háznak. A Duna jegére ment valami asszonyoságot megmenteni, aki ott a *Szevillai borbélyból* énekelt. Ugye így volt? Maga mint életmentő került a történetbe, csak az újságok írták meg rosszul. Hogy maga öngyilkos akart volna lenni? Minek, miért, kiért? Hisz én szeretem magát.

- Nem emlékszik a halottas kamrára, Áldáska? - kérdezte borzongva Józsiás.

- Ugyan! Aznap sokkal többet ivott, mint kellett volna. Régebbi időben drága jó édesapám is részegen jött néha haza. Innen tudom, hogy milyen a boros ember. Bizony csinált ő is mindenféle bolondságot. Néha kiabált, néha sírt, hogy alig tudtam megnyugtatni. Aki bort iszik: az részeg is szokott lenni. Nem olyan életbevágó...

- Beszélj, Áldáska. Oly régen nem hallottam a hangodat. Érzem, hogy lassan kimegy a betegség belőlem.

Az Üllői úton ebben az időben sűrűn mutatkoznak a szerelmespárok. A langyos, tavaszias este lecsalogatta az emeletekről, kicsábította a mellékutcákból a fiatal nőket és jókedvű férfiakat. Lépten-nyomon elment mellettük egy büszke barna- vagy egy porcelánképű szőke olyan testmozdulatokkal, amilyent napközben nem mernének... Ahogyan talán majd a virágszálak hajladoznak, ha valóban beköszönt az tavasz. Felcsattogtak hangok, nevetések, amelyek máskor tán illetlenek volnának, de most, amikor a tavaszi szél belefúj a leányok rövid szoknyájába, felduzzasztotta, majd testük köré csavarta a kelmét, vitte őket, mint a vitorlákat a sötét utcán, ezek a zengő vagy csacska hangok nagyon is ide illettek.

Katonásan, bátran, kifeszítve kopogtak a cipősarkok a leányok lábán, a szél fáradhatatlanul, mind langyosabban fújdogált, csak egy verkli kellett volna, amely rázendítse a divatos nótát, hogy dalra fakadjon, táncra perdüljön az egész külső Üllői út. Vannak ilyen esték Pesten, amikor a tavasz közeledik a városba.

- Mi nem aggódtunk magáért, akármit olvastunk az újságban. Higgye el, nem fontos az, amit az újságba írnak - folytatta Áldáska. - A mi házunkban egyedül mi olvasunk újságot. Azt szokta kölcsönkérni az egész ház, ha rablógyilkosság történik a városban. Tudja, kinek érdekes az, hogy mi van az újságban? Virág Kálmán és Nejeének. A főnök nyomban kijelentette atyusnak, hogy miután ilyen híres ember lett Józsiás, most már hamarosan kiadja azt a furcsa könyvet, amelyből maga egyszer nekem felolvasott.

- Az *Udvarlás Könyvét* - szolt szívdobogva Józsiás.

- Én már nem emlékszem a címére. Csak annyit tudok, hogy az én hajamról írt benne, és ez nekem végtelenül jólesett. Különb en atyus egyebet is akar magának mondani. Ha felkeresné őt, meghallhatná.

Józsiás magához szorította a leányka karját:

- Sokszor felkeresem magukat. Még ma...

- Mi tudtuk mindig, hogy maga engem szeret, és feleségül fog venni, ha majd ezt megteheti. Mi nyugodtak voltunk, hogy maga nem felejt el minket, mert mi nem adtunk arra okot, hogy maga reánk megharagudjon - szólt igen egyszerű és természetes hangon Áldáska. - Szegény emberek vagyunk, Virág Kálmán és Neje rosszul fizeti atyust, de azt is tudtuk, hogy maga is szegény ember. Ebben megnyugodtunk. Beszélték ugyan atyusnak, hogy magának ismerősei vannak: mindenféle gazdag, előkelő dámák, akik a cipőjüket lejárják maga után, leveleikkel zaklatják, meglesik az utcán... De hát mit jelent az? Vannak olvasói, akik rajongásig szeretik, és nemcsak az író művét, de magát az író is birtokukba akarják venni. „Fiatalember még - mondta atyus -, majd kiábrándul, megbetegszik, elfásul a szívtelen nők társaságában.” Ugyan-ezt mondotta Szomjas úr is, amikor ma délután felkeresett. „Olyanok azok a nők, mint a verebek, csoportosan járnak, egymástól kapkodják el a falatot.”

Józsiás az Üllői út messziségébe mutatott, a város felé:

- Arra messze vannak, amerre soha többé nem fogok járni. Csókolj meg, Áldáska.

Befordultak a Liliom utcába, és egy kapu alatt Áldáska felnyújtotta két karját, mintha imádkozna. Meleg, őszinte, tiszta csókot nyújtott át Józsiásnak, hogy az nagyokat kezdett lélegzeni.

- Itt lakunk - mondta egy földszintes ház előtt Áldáska.

Az udvaron még hó födte a fákat és a kertecskét, de a füstöt már lefelé fújta a szél a háztetőről.

Polgári lakás közepén Szerelmevölgyi úr szeleltette a pipáját, mintha már várta volna Józsiást. A két kezét nyújtotta eléje.

Józsiás körülnézett a két szobáskában. (Egy hajdani szeretett asszony bútorai, képei, szőnyegek voltak itt, bizonyosan abban a rendben felállítva, amint ő azt egykor meghatározta.)

- Ó, be szeretnék itt lakni - sóhajtott fel Józsiás a függőlámpa alatt.

- Annál mi sem könnyebb. Az egyik szobát, a nagyobbbat használatok majd ti, a kisebbben meghúszom magam. Szomjas úr mindent elmondott - szólt a méla Szerelmevölgyi úr. - Én beleegyezem mindenbe. Állásod is van már, Józsiás. Nem nagy állás, de meg lehet belőle élni. Álmoskönyvszerkesztőnk, akit ismersz, kilépett Virág Kálmán és Neje cégtől, pedig neki volt itt a legnagyobb fizetése. Önálló könyvkereskedést nyit. Ajánlatomra a cégfőnök szívesen szerződtet, ha akarod.

Józsiás nem tudott mindjárt szólni a meglepetéstől.

- Ó, már meguntam a régi életet - sóhajtotta.

Szerelmevölgyi úr a pipáját nyomkodta:

- Csendes állás, de nem kell mindenkinek miniszternek lenni. Majd én megtanítlak arra, hogyan kell az álmoskönyveket szerkeszteni. Nem olyan nehéz dolog az. De apránként átadom az én dolgomat, a szerelmi levelezéseket is, hogy nagyobb fizetést kaphass. A jó Szomjas úr feltárta előttünk anyagi helyzetet. Nincs titok előttünk. Szegények leszünk, de csendesen, boldogan élünk. Ha kedved van írogatni beszélgetéseket, regényeket, időd bőven lesz rá. Este elmehetünk néha a kocsmába is, amíg Áldáska itthon a fehérneműt rendbehozza.

Az ajtón halkán kopogtattak.

Áldáska ment az ajtóhoz:

- Atyus, a szomszéd háziúr leánya kéreti a *Nagy Szerelmi Levelezőt*. Levelet akar írni a vőlegényének Boszniába.

A nagy könyvet egy kisleányka futamodó léptekkel vitte.

- Lehetséges, hogy a városban már más divatok járnak - folytatta Szerelemvölgyi úr -, de mi itt a Liliom utcában meg petróleummal világítunk, tavasztól ősziig nyitva tartjuk az ablakot, kevés közöttünk a szerencsétlen ember. Tegye a tűzre Áldáska, még a szobában hűvös van.

A barna cserépkályhát felnyitotta Áldáska, és havas fát dobott a parázsra. Józsiás hirtelen felállott, és egy fekete pecsétetes levelet vett ki a zsebéből.

- Itt van valami, ami úgy nyomja az életemet, mint egy sírkő. Egy levél, amelyet egy halott asszony írt hozzám, amelyet nem merek elolvasni.

- A halottak aludjanak békén - mondta Áldáska, és keresztet vetett a levélre, amely a következő percben a zsarátnokon lobbort vetett. - Amint kitavasodik, elmegyünk a szegény asszony sírjához, és virágot ültetünk a sírhalmára. Ennek jobban fog örülni, mintha sírunk után. Nem tudjuk meg soha, hogy miért halt meg.

Józsiás könnyűeket, boldogokat lélegzett, mintha nagy teher szakadt volna le a szívéből.

- Nem merek most kilépni ebből a barátságos házból, mert félek a külvilágtól - mondta később.
- Soha, soha többé nem akarok tőletek elmenni. Nincsen senkim, semmim. Csak ti vagytok, akiket szeretek.

Szerelemvölgyi úr egy palack bort tett az asztalra, amelyet nyilván a köpenyege zsebében hozott haza délután.

- Aludhatsz ma éjszaka az én szobámban, velem, amíg holnap Áldáska a ti szobátokat rendbehozza. Jobb is, ha nem csavarogsz éjszaka. Már tíz óra van. Holnap majd napvilágnál elmegy a régi kvártélyodra, és idehozhatod a holmidat.

A bort csendesesen elfogyasztották.

Józsiás egy széles kanapén kapott ágyat Áldáska gondozásában. Jól megveregette a párnákat, amitől friss, életteli illata lett az ágyaknak, hogy Józsiás nyomban elaludt, mint a mesében.

Korán reggel különös látogatók érkeztek a Liliom utcába.

Fonnyadi és Fonnyadiné jöttek kisírt szemmel. Fonnyadi úr már egy széles gyászszalagot is felkötött a szürke kabátja ujjára.

Józsiást keresték. Fonnyadi beszélt:

- Nem aludtunk semmit az éjjel. Szomjas tekintetes úr elég korán jött haza, nyomban lefeküdt, és engem felszólított, hogy papot és jegyzőt kerítsek. Ötven pengőt nyomott a kezembe. A *Mikecs-kávéházban* csak találtam egy dologtalan teológust, de jegyzőt annál nehezebben. De mégiscsak megcsíptem a *Pannóniában* Tokaji Nagy Lajost... Hogy a teológussal mit végzett Szomjas úr, nem tudom, én a jegyzőért jártam. De a végrendelkezésnél mi vagyunk a tanúk, meg a szomszéd nőszabó. Az öregúr mindenét Józsiás úrra hagyta, minket végképpen kitagadott. Meg is halt egy óra múlva... Most csak azt szeretném tudni, hogy mi lesz velünk?

Józsiás megnyugtatta Fonnyadiékat, hogy majd gondjába veszi őket, ha ugyan van valami hagyaték.

Fonnyadi kidüllesztette a mellét:

- Hagyaték? - Húszezer pengő az Első Hazaiban.

- Húszezer régi forint - ismételte Fonnyadiné. - Ó, ha tudtuk volna, mily aranyember lakik nálunk. Őn tudta, s nekünk nem szólt.

Józiás nehezen tuszkolta ki az elkeseredett házaspárt.

Szerlemvölgyi úr, amikor értesült a sajátos, nagyszerű hagyatékáról, nyugodtan mondotta:

- Tudtam, hogy Áldáska szerencsét hoz reád, mint énreám egykor az anyja. Soha életemben nem voltam állás nélkül.

1922, Margitsziget

Vége